NORGES OFFICIELLE STATISTIK. VI. 77.

Folketællingen i Norge

1 december 1910.

Hovedoversigt.

(Recensement du 1 décembre 1910: Aperçu général.)

Utgit av

Det Statistiske Centralbyraa.

Kristiania.
I kommission hos H. Aschehoug & Co.
1916.

Den almindelige Folketælling 1 januar **1891** se Norges Officielle Statistik, række III:

Nr. 202, Folkemængde i de administrative inddelinger m. v.
« 229, Huse, husholdninger, kjøn, alder og egteskabelig stilling.
« 236, Livsstillinger.
« 259, Livsstillinger kombinert med alder og egteskabelig stilling.
« 278, Nationalitet, fødested, trosbekjendelse, abnorme m. v.
« 284, Oversigt over de vigtigste resultater.

Den almindelige Folketælling 3 december **1900** se Norges Officielle Statistik, række IV:

Nr. 52, Folkemængde i de administrative inddelinger m. v.
« 73, Kjøn, alder og egteskabelig stilling.
« 82, Huse og husholdninger.
« 83, Nationalitet, fødested, trosbekjendelse, abnorme.
« 111, Livsstillinger.
« 124, Livsstillinger med angivelse av alder og egteskabelig stilling,

række V:

Nr. 4, Hovedoversigt (nærværende hefte).

Den almindelige Folketælling 1 december **1910** se Norges Officielle Statistik, række V:

Nr. 170, Folkemængde i de administrative inddelinger m. v.
« 182, Finner og lapper. Hjemvendte norsk-amerikanere. Dissentere. Blinde, døve og sindssyke.
« 188, Bebodde hus og husholdninger.
« 211, Folkemængde fordelt efter livsstilling.
— VI: « 8, Folkemængde efter kjøn, alder og egteskabelig stilling samt fødesteder. Fremmede staters undersaatter.
— « « 20, Folkemængde fordelt efter livsstilling med angivelse av alder og egteskabelig stilling. Navnefortegnelse over personer 95 aar og derover.
— « Hovedoversigt.

STEEN'SKE BOGTRYKKERI.

Indhold.

Side.

Avsnit 1. Folkemængden og arealet. 1—11

§ 1. Hjemmehørende folkemængde og tilstedeværende folkemængde 1
§ 2. Folketallet og arealet 4
§ 3. Folkemængden i byer og bygder. Spredt og samlet bebyggelse 9

Avsnit 2. Hus og husholdninger. 11—23

§ 1. Hus og beboelsesforhold 11
§ 2. Husholdninger 22

Avsnit 3. Kjøn, alder og civilstand. 24—40

§ 1. Kjøn 24
§ 2. Alder 27
§ 3. Personer 95 aar og ældre 32
§ 4. Civilstand 36

Avsnit 4. Nationalitet og fødesteder. Hjemvendte norsk-amerikanere. 41—52

§ 1. Nationalitet 41
§ 2. Finner (lapper) og kvæner 44
§ 3. Indenrikske flytninger 47
§ 4. Hjemvendte norsk-amerikanere 48

Avsnit 5. Trosbekjendelse. 52—53

Avsnit 6. Blinde, døve og sindssyke. 53—66

§ 1. Blinde 53
§ 2. Døve 57
§ 3. Aandssvake og sindssyke 59

Avsnit 7. Livsstillinger og næringsveier. 66—142

§ 1. Indledning 66
§ 2. Erhvervsbefolkningen 68
§ 3. De forskjellige socialstillinger 77
§ 4. Folketallet inden de forskjellige næringer 85
§ 5. Jordbruk, skogdrift og fiskeri 92
§ 6. Grubedrift, bergverk og industri 97
§ 7. Handel og omsætning 108
§ 8. Offentlig og immaterielt arbeide 112

Side.

§ 9. Huslig og ubestemt betegnet arbeide 113
§ 10. Formuesindtægt, føderaad, pensioner m. m. og uten erhverv 114
§ 11. Personer ansat hos Staten og kommunerne 115
§ 12. Kvindernes deltagelse i erhvervslivet 117
§ 13. Erhvervende barn under 15 aar 124
§ 14. Livsstilling og alder 126
§ 15. Erhverv i bygder og byer 134
§ 16. Livsstilling, civilstand og alder 137
§ 17. Avsluttende oversigt 140

Bilag 1. Oversigt over de forskjellige dele som Rikets hjemmehørende befolkning var sammensat av i 1900 og 1910 143
— 2. Opgave over antallet av dem som var opført som midlertidig tilstedeværende og fraværende 1 december 1910 144
— 3. Midlertidig fraværende og tilstedeværende. Procenttal 146
— 4. Rettelser og tilføielser til navnefortegnelsen over personer 95 aar og derover 147
— 5. Oplysninger om fremgangsmaaten ved Folketællingen 1 december 1910 149
— 6. Hovedregister til folketællingstabellene, hefte 1–6 175
— 7. Kart over folketætheten i Norge 1. december 1910

Table des matières.

Pages.

Chap. 1. **Population. Superficie.** 1—2

§ 1. Population de droit et population de fait 1
§ 2. Population. Répartition géographipue. Densité de la population 4
§ 3. Population urbaine. Population rurale 9

Chap. 2. **Maisons. Ménages.** 11—23

§ 1. Maisons. Conditions d'habitation 11
§ 2. Ménages 22

Chap. 3. **Sexe, âge et état civil.** 24—40

§ 1. Sexe 24
§ 2. Âge 27
§ 3. Personnes âgées de 95 ans et plus 32
§ 4. État civil 36

Chap. 4. **Nationalité. Lieu de naissance. Norvégiens rentrés après avoir émigrés en Amérique.** 41—52

§ 1. Nationalité 41
§ 2. Lapons. Finnois (quaines) 44
§ 3. Mouvements intérieurs de la population 47
§ 4. Norvégiens rentrés après avoir émigrés en Amérique 48

Chap. 5. **Confessions.** 52—53

Chap. 6. **Aveugles, sourd-muets et aliénés.** 53—66

§ 1. Aveugles 53
§ 2. Sourd-muets 57
§ 3. Aliénés 59

Chap. 7. **Professions.** 66—142

§ 1. Introduction 66
§ 2. Population active 68
§ 3. Population d'après la position sociale. (Chefs, employés, ouvriers) 77
§ 4. Les groups professionnels 85
§ 5. Agriculture, etc. 92
§ 6. Mines. Industries 97
§ 7. Commerce. Transport, etc. 108

Pages.

§ 8. Travaux publiques. Professions libérales 112
§ 9. Travaux domestiques. Professions mal-désignées 113
§ 10. Personnes vivantes de leur revenu et de pension. Personnes sans professions. 114
§ 11. Personnes occupées par l'État et les communes 115
§ 12. Femmes actives 117
§ 13. Enfants actifs au dessous de 15 ans 124
§ 14. Population active. Âge 126
§ 15. Professions dans les villes et dans les campagnes 134
§ 16. Population active. Âge et État civil 137
§ 17. Résumé 140

Annexe 1. Aperçu des divers éléments dont se composaient en 1910 la population de droit et la population de fait de la Norvège 143
— 2. Personnes de séjour passager et personnes absentes de leur domicile 144
— 3. Do. do. Pour cent de la population de droit et pour cent de la population de fait 146
— 4. Corrections et suppléments à la liste nominative des personnes âgées de 95 ans et plus 147
— 5. Renseignements concernant des procédés, etc. du recensement le 1er décembre 1910 149
— 6. Table des matières du recensement du 1er décembre 1910, volumes 1 à 6 175
— 7. Cartogramme de la densité de la population le 1er décembre 1910

Avsnit I.

Folkemængden og arealet.

(Jfr. Folketællingens første hefte. N. O. St. V. 170).

§ 1. Hjemmehørende folkemængde og tilstedeværende folkemængde.

Første december 1910 var Norges hjemmehørende folkemængde 2 388 278 og tilstedeværende folkemængde 2 357 790.

Av disse to folkemængder er det bare den tilstedeværende som strengt tat er iagttat direkte. Den hjemmehørende folkemængde er beregnet saaledes: den tilstedeværende folkemængde ÷ de personer som midlertidig var tilstede paa tællingsstedet 1 dec. 1910, + dem som midlertidig var fraværende fra tællingsstedet 1 dec. 1910, = den hjemmehørende folkemængde. Denne beregningsmaate er den eneste som man kan bruke for de enkelte hjemsteder, og paa denne maate er ogsaa den hjemmehørende folkemængde beregnet for de enkelte kommuner. Summen av den hjemmehørende folkemængde i de forskjellige kommuner gir saa den hjemmehørende folkemængde i Riket. Denne kan ogsaa beregnes paa den maate, at man fra den tilstedeværende folkemængde trækker antallet av de personer som opholdt sig i Norge 1 dec. 1910, men hadde fast bopæl i utlandet, og lægger til antallet av de personer som opholdt sig i utlandet 1 dec. 1910 og hadde fast bopæl i Norge. Det er paa denne maate man har beregnet den hjemmehørende folkemængde (2 388 278) som er ført op ovenfor.

Strengt tat skulde disse to beregninger gi samme resultat. De som midlertidig var fraværende fra sine hjemsteder 1 dec. 1910 og opholdt sig inden Riket, skulde være tællet med som midlertidig tilstedeværende paa de steder i Riket hvor de opholdt sig. Beregningerne gir imidlertid ikke samme resultat. Det har de heller ikke gjort ved tidligere folketællinger. Rikets hjemmehørende folkemængde pr. 1 dec. 1910 var som nævnt 2 388 278 beregnet paa den sidstnævnte maate, beregnet paa førstnævnte maate var den 2 391 782. Differensen er altsaa 3 504. Denne er udelukkende at føre tilbake til unøiagtigheter i opgaverne over midlertidig tilstedeværende og midlertidig fraværende.

	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
Midlertidig tilstedeværende i Norge ..	63 815	25 020	88 835
— fraværende i Norge	68 939	23 400	92 339
Differens	÷ 5 124	1 620	÷ 3 504

Unøiagtigheten gjør sig sandsynligvis gjældende i begge opgaver, men den gaar i motsat retning for mænd og kvinder. Hvordan forholdet mellem disse to rækker opgaver har været ved de forskjellige folketællinger, viser følgende tal:

	Midlert. tilstedeværende ÷ midlert fraværende.		
	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
1876.....	4 171	2 292	6 463
1891.....	2 888	2 490	5 378
1900.....	÷ 1 912	2 740	828
1910.....	÷ 5 124	1 620	÷ 3 504

For at kunne bringe paa det rene hvad aarsaken er til disse uoverensstemmelser, maatte man ha gaat til en mere indgaaende undersøkelse av materialet end der er gjort i folketællingerne.

I bilag 1 har man stillet sammen de forskjellige opgaver som de forskjellige folkemængder er sat sammen av. En sammenstilling av opgaverne over folkemængden 1 dec. 1910 og folkemængden ved tidligere tællinger, er git i følgende tabel.

	1876	1891	1900	1910
A. Hjemmehørende folkemængde:				
1. efter hjemstedsopgaverne	1 813 424	2 000 917	2 240 032	2 391 782
2. den tilstedeværende folkemængde + personer midlertidig fraværende i utlandet, ÷ midlertidig tilstedeværende utlændinger	1 819 887	2 006 295	2 240 860	2 388 278
B. Tilstedeværende folkemængde paa Rikets landomraade og paa fartøier i norske havner eller i norsk kystfart	1 806 900	1 988 674	2 221 477	2 357 790

Forskjellen mellem den hjemmehørende og tilstedeværende folkemængde er absolut set steget fra tælling til tælling. Den hjemmehørende folkemængde var i aarene 1876, 1890, 1900 og 1910 12 987, 17 621, 18 383 og 31 488 eller 0,72, 0,88, 0,86, 1,23 pct. større end den tilstedeværende. Det er værdt at lægge merke til stigningen i tallene i 1910. Aarsaken til dette er at antallet av nordmænd som var bosat i Norge, men opholdt sig utenfor landet paa tællingstiden, var usedvanlig stort i 1910, nml. 34 758 mot 23 201 i 1900.

Man skal merke sig at den hjemmehørende folkemængde, som man i almindelighet bruker, og som ogsaa de fleste tabeller er utarbeidet efter, er A. 1. A. 2. er brukt i tabel 11 (Folketællingens fjerde hefte), som ligger til grund for beregningen av antal levende i dødelighetstabellene. I det følgende av dette avsnit holder man sig til den hjemmehørende folkemængde (A. 1.), naar intet andet er nævnt.

Opgaverne over de midlertidig fraværende og tilstedeværende har en selvstændig interesse, ved siden av at tjene som middel til at konstruere de forskjellige folkemængder. De gir nemlig til en viss grad et uttryk for en stedlig bevægelighet i folket. Naturligvis er det uttryk som disse opgaver gir for denne, yderst ufuldkomment, præget som tallene er av tællingstiden, og unøiagtige som de i mange retninger maa være, men de er ialfald de eneste opgaver man har til at belyse denne bevægelighet.

Benytter man sig av opgaverne over de midlertidig fraværende og sætter dem i forhold til hjemmehørende folkemængde, faar man følgende procenttal:

	Midlertidig fraværende i pct. av hjemmehørende folkemængde:				
	a. Midlertidig fraværende i Norge.		b. Midlertidig fraværende i utlandet.		Herav sjøfolk.
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.
Riket	5.97	1.89	2.64	0.34	1.60
Bygder	7.02	2.15	2.03	0.31	1.00
Byer	3.14	1.30	4.26	0.43	3.19

Bevægelsen er ganske sterk. Hele 8.61 pct. av den mandlige og 2.23 av den kvindelige befolkning var borte fra sine hjemsteder paa tællingstiden. Det er en høi procent, ogsaa i forhold til 1900, da de tilsvarende tal var 6.52 pct. av mændene og 1.97 pct. av kvinderne. Tallene viser en sterkere bevægelse for mænd end for kvinder, og en sterkere bevægelse i bygdene end i byene. Begge dele hænger sammen med erhvervsforholdene. Dette træder klart frem naar man undersøker forholdene i de enkelte dele av landet. Av de 18 amter var det 10 hvor 3—6 pct., 4 hvor 6—9 pct., 3 hvor 9—12 og 1 hvor over 12 pct. av den mandlige hjemmehørende landbefolkning 1. dec. 1910 opholdt sig utenfor sine hjemsteder, men andensteds i Norge. De 8 amter som har de høieste tal at vise, er alle fiskeriamter undtagen ett, Hedemarken (8.70 pct.), som er skogsamt. Fiskeri-

amtene er amtene fra Romsdal av og nordover plus Søndre Bergenhus. Høiest er procenten i Nordland (12.3), Romsdal (10.6), Søndre Trondhjem (9.7), Tromsø (9.7) og Finmarken (8.5). Tallene for bybefolkningen og kvinderne er langt mindre variable fra sted til sted, skjønt tendensen ogsaa for disse er nogenlunde den samme som for mænd i bygdene.

Av betydelig interesse er det at iagtta, hvordan de som var midlertidig fraværende i utlandet, fordelte sig paa de forskjellige dele av landet. Den største del av disse hører hjemme i sjøfartsdistriktene. Høie tal finder vi i landdistriktene for Jarlsberg og Larvik amt, hvor 9.73 pct., i Nedenes amt hvor 9.69 pct., i Lister og Mandal amt hvor 10.87 pct. og bydistriktene i Jarlsberg og Larvik amt hvor 10.75, i Bratsberg amt hvor 7.11 pct., i Nedenes amt hvor 14.54 pct., i Lister og Mandal amt hvor 7.44 pct., i Stavanger amt hvor 6.67 pct. og i Bergen by hvor 6.66 pct. av de hjemmehørende mænd midlertidig opholdt sig utenfor Riket paa tællingstiden. I hvilken grad dette hænger sammen med sjøfarten, kan man se ved at trække sjøfolkene fra samtlige fraværende: Procentene blir da mere jevne, men sørkysten fra Jarlsberg og Larvik amt og bortover til Stavanger, har fremdeles de høieste tal at vise. Procenttallene kulminerer i Lister og Mandal, hvor en meget stor del av befolkningen (7.68 pct. av landbefolkningen) foruten sjøfolkene midlertidig opholdt sig i utlandet 1 dec. 1910.

Dette høie tal i Lister og Mandal amt hænger sammen med, at det i den del av landet er ganske almindelig at folk reiser ut til de Forenede Stater eller Kanada for kortere eller længere tid, men med sigte paa at komme hjem igjen. Denne vandring, der likesom den egentlige utvandring har sin dypeste aarsak i de økonomiske forhold, har i Lister og Mandal amt ogsaa fundet sted i gammel tid, men maalet var dengang ikke Amerika, men Holland.

De folk som er ute paa denne maate, kanske flere aar i træk, er i folketællingen opført som midlertidig fraværende.

Antallet av nordmænd som midlertidig opholdt sig i utlandet, var meget stort i 1910, næsten fire ganger saa stort som i 1900. Dette hænger ikke sammen med stigning i antallet av sjøfolk. Det har nærmest holdt sig uændret. Stigningen, som fordeler sig jevnt over de forskjellige dele av landet, synes at maatte hænge sammen med utvandringen.

Tallene over de midlertidig tilstedeværende har ikke fuldt saa stor interesse. Man skal nøie sig med at peke paa at de spiller en større rolle i byenes befolkning end i landdistriktenes, og at det er baade i bygd og by fiskeridistriktene som har de høieste tal av midlertidig tilstedeværende. Særlig høie tal viser byene i de tre nordlige amter og Romsdals amt.

Man henviser til bilag 2 og 3, som indeholder nærmere oplysninger.

§ 2. Folketallet og arealet.

Efter de sidste maalinger var Norges landareal[1] 322 908.82 km^2. Pr. km.^{2}

[1] Nærmere oplysninger om jordbruksarealet, skogsarealet etc. indeholder Jordbrukstællingen av 1907.

av dette areal faldt der 7.72 av den hjemmehørende folkemængde. I 1900 var tallet 7.26.

Norge er det tyndest befolkede land i Europa. Nærmest op til Norge kommer Finland med 8 og Sverige med 13 indbyggere pr. km.^{2}. I Europa underett var tallet 44.5 pr. km.^{2}.

Et gjennemsnitstal som det nævnte har en viss betydning som en første orientering, men gir ellers et meget overfladisk billede av folkemængdens fordeling over arealet. I Norge er der store folketomme strøk ved siden av strøk hvor folketætheten er ganske stor endog sammenlignet med de mere tætbefolkede land.

Før man imidlertid gaar nærmere ind paa folketætheten i landets forskjellige egner, skal man ganske kort betragte folketyngden i de forskjellige landsdele og folketætheten i disse. For at faa en oversigt over dette er der behov for en anden inddeling end den rent administrative. Naturlig falder ikke landet i skarpt adskilte dele, og man er derfor nødt til at lage en inddeling, men denne maa, for at gi et billede, dække nogen av de begrep som har dannet sig i almindelig sprogbruk. Man har søkt at dele landet i tre hoveddele, som paa det nærmeste skulde svare til det man kalder det Nordenfjeldske, det Østenfjeldske (Søndenfjeldske) og det Vestenfjeldske (Vestland og Sørland) Norge. Hvordan grænsen er trukket, vil fremgaa av tabellen nedenfor.

Landsdele.	Absolute tal.		Relative tal.		
	Hjemmehørende folkemængde.	Landareal km.^{2}	Hjemmehørende folkemængde pct.	Landareal km.^{2} pct.	Folkemængde pr. km.^{2}
Finmarkens amt	38 065	46 406.92	1.60	14.99	0.82
Tromsø —	81 902	25 685.34	3.42	8.30	3.19
Nordlands —	164 687	37 198.40	6.89	12.01	4.43
Nordre Trondhjems amt	84 948	21 100.48	3.55	6.81	4.03
Søndre — —	148 306	17 814.65	6.20	5.75	8.32
[1] Nordmør fogderi	50 311	5 910.29	2.10	1.91	8.51
[1] Romsdal	29 748	3 579.10	1.24	1.16	8.31
Det Nordenfjeldske Norge (Nordlige Norge og Trøndelagen)	597 967	157 695.18	25.00	50.93	3.79
[1] Søndmør fogderi	64 563	5 101.67	2.70	1.65	12.66
Nordre Bergenhus amt	90 040	17 826.41	3.76	5.76	5.05
Bergen by	76 867	13.03	3.21	-	5899.23
Søndre Bergenhus amt	146 006	15 104.51	6.11	4.88	9.67
Stavanger —	141 040	8 671.64	5.90	2.80	16.26
Lister og Mandal —	82 067	6 881.17	3.43	2.22	11.93
Nedenes —	76 456	8 772.22	3.20	2.83	8.72
Vestenfjeldske Norge (Vest- og Sørland)	677 039	62 370.65	28.31	20.14	10.86

[1] Romsdals amt gjennemsnitlig pr. km.^{2} 9.91 indbyggere.

Landsdele.	Absolute tal.		Relative tal.		
	Hjemmehørende folkemængde.	Landareal km.²	Hjemmehørende folkemængde pct.	Landareal km.² pct.	Folkemængde pr. km.²
(Forts.).					
Bratsberg amt	108 084	14 149.28	4.52	4.57	7.64
Jarlsberg og Larvik amt	109 076	2 244.63	4.56	0.73	48.59
Buskerud amt	123 643	14 015.73	5.17	4.53	8.82
Kristians amt	119 236	24 130.62	4.99	7.79	4.94
Hedemarkens amt	134 555	26 238.19	5.63	8.47	5.13
Kristiania by	241 834	16.32	10.11	0.01	14 818.25
Akershus amt	128 042	4 903.11	5.35	1.58	26.11
Smaalenenes amt	152 306	3 869.51	6.36	1.25	39.36
Østenfjeldske Norge (Østland og Opland	1 116 776	89 567.39	46.69	28.93	12.47

Denne tabel gir i grove træk et indtryk baade av folkemængdens fordeling i landet og av folketætheten.

Indtrykket av folketætheten kan forresten ikke træde klart frem, hvis man bare holder sig til saa store dele som amtene. Bedre er det at gaa ut fra folketætheten i de mindste administrative enheter, herreder og bykommuner. En gruppering av disse efter folketæthet er git nedenfor.

(Se tabellen næste side).

Denne tabel gir et ganske andet indtryk av folkemængdens fordeling over arealet end den tidligere. Fæster man først opmerksomheten ved de tyndt befolkede strøk, saa viser det sig at de 114 herreder som har en folketæthet paa under 3 mennesker pr. km.², optok 56.35 pct. av landarealet. Paa dette areal bodde 9.69 pct. av landets befolkning. Et mere samlet billede av folketætheten end ovennævnte tabel, gir følgende beregning.

I kommuner hvis folketæthet var:

Under 7.9 pr. km.² bodde 1/4 av landets befolkning
— 33.9 - « « 1/2 - — —

mens halvdelen bodde i tættere bebyggede kommuner. Av denne halvdel bodde igjen ca. 60 pct. i byene.

Av landbefolkningen bodde 1/4 i herreder hvis folketæthet var under 5.4 pr. km.², 1/2 i herreder hvis folketæthet var under 12.5 mennesker pr. km.², 3/4 i herreder hvis folketæthet var under 27.4 pr. km.².

Ingen av disse tal gir besked om hvor folketætheten er størst, og hvor man

Mennesker pr. km.²	Absolute tal.			Relative tal. Pct.				
	Antal herreder.	Landareal km.²	Hjemmehørende folkem.	Landareal.		Hjemmeh. folkemængde.		Folkemængde pr. km.²
				Riket.	Bygder.	Riket.	Bygder.	
Under 1	24	66 968.35	34 386	21.62	21.64	1.44	2.02	0.51
1—2	90	107 538.55	194 965	34.73	34.76	8.15	11.45	1.81
3—4	70	43 737.86	165 457	14.13	14.14	6.92	9.72	3.78
5—9	134	47 817.29	335 934	15.44	15.45	14.05	19.73	7.03
10—14	71	18 077.25	222 467	5.84	5.85	9.30	13.06	12.31
15—19	51	8 831.67	153 283	2.85	2.86	6.41	9.00	17.36
20—29	73	9 585.80	236 730	3.10	3.10	9.90	13.90	24.70
30—39	28	2 753.78	93 402	0.89	0.89	3.91	5.49	33.92
40—49	16	1 460.58	64 447	0.47	0.47	2.69	3.79	44.12
50—59	10	677.49	36 752	0.22	0.22	1.54	2.16	54.25
60—69	11	990.46	63 257	0.32	0.32	2.64	3.72	63.87
70—79	3	458.32	33 135	0.15	0.15	1.38	1.95	72.36
80—89	5	214.96	18 088	0.07	0.06	0.76	1.06	84.15
90—99	1	87.96	8 662	0.03	0.03	0.36	0.51	98.48
100 og over	9	177.99	41 589	0.06	0.06	1.74	2.44	233.66
Herreder	596	309 378.31	1 702 554	99.92	100.00	71.19	100.00	5.50
Byer	63	254.91	689 228	0.08	-	28.81	-	2 703.81
Riket	-	309 633.22	2 391 782	100.00	-	100.00	-	7.72

finder den største folketyngde i de forskjellige dele av landet. Et samlet billede av dette vil man først kunne faa ved at knytte tallene til et kart (saaledes som i bilag 6). Uten at gaa ind paa enkeltheterne i tallene, skal man i tilknytning til kartet i bilag 6 peke paa hvordan folketætheten og folketyngden er størst i kystdistriktene, mens det indre land er tyndt bebygget. Dette forhold gjælder fra Finmarken av og ned til Trondhjemsfjorden, hvor de tættere bebyggede strøk gaar langt ind i landet sammen med fjorden. Her træffer man ogsaa paa den første store sammenhængende bosættelse. Fra Trondhjemsfjorden og sydover følger den tættere bebyggelse kysten, snart nærmere, snart fjernere fra denne, men dog hele tiden kysten, indtil den ved Skiensfjorden gaar længer ind i landet. Det tættere bebyggede strøk blir bredere langs Kristianiafjorden, og strækker sig som en tunge langt op i landet paa begge sider av Mjøsen og til det sydlige Gudbrandsdalen. De tyndt bebyggede strøk fra Nordre Trondhjems amt av begynder i grænsetraktene mot Sverige og Nordland (herredene Grong og Lierne), og fortsætter langs grænsen for i Dovre-traktene at utvide sig til et bredt baand, som strækker sig tvers over Norge fra Røros, Tolgen o. s. v. i øst til de indre herreder i Romsdals amt og de nordligste i Nordre Bergenhus amt i vest. Længer syd i Norge

danner de tyndt befolkede strøk to omraader, som er skilt ved de tættere bebyggede strøk omkring Mjøsen, men som hænger sammen ved strøket over Dovre-traktene. Det ene av disse strøk dannes av fjeldbygdene og de indre fjordbygder paa begge sider «Langfjeldene», og naar i syd næsten ned til kysten. Det andet dannes av grænsetraktene mot Sverige, og følger grænsen helt ned til Idd, skjønt med tiltagende folketæthet.

Som et uttryk for i hvor høi grad den norske befolkning er knyttet til kysten, kan det tages at ca. 14 pct. av landets folkemængde eller 352 824 bodde paa øer ved kysten.

Det skal forresten merkes, at da baade tallene og kartet er knyttet til gjennemsnitsopgaver for herredene, kan de ikke gi nogen sikker oplysning om hvor tæt folk bor. I et herred med forholdsvis liten folketæthet kan folket meget godt bo paa et forholdsvis litet areal, mens store arealer er ubebygget, saa at det i dette ikke er saa langt fra grænd til grænd som i et herred med større folketæthet. Dette kan man i en almindelig oversigt som denne bare peke paa.

Inden de tættere bebyggede strøk er der i de tidligere oversigter over folketællingerne tat ut 9 befolkningscentrer. Opgaver over folkemængden i disse 9 centrer i 1910 er meddelt nedenfor.

Befolkningscentrer.

Befolkningscentrer.	1876. Flkm.	1891. Flkm.	1900. Flkm.	1910. Flkm.	1910. Areal km.²
1. Kristiania, Aker og Østre Bærum sogn	110 742	170 277	256 514	278 332	483
Herav Kristiania	107 562	151 239	227 626	241 834	16.32
2. Drammen, Haug sogn, Nedre Eker, Frogner sogn, Bragernes landsogn og Strømsgodsets sogn	33 000	34 747	39 647	44 590	556
3. Borre, Stokke, Sem, Tjømø, Nøtterø, Sandeherred, Tjølling, Horten —Larvik	53 676	63 402	66 582	69 909	562
4. Fredrikstad, Sarpsborg, Borge, Glemminge, Tune og Onsø	35 777	43 876	55 294	65 249	406
5. Skien, Porsgrund, Brevik, Langesund og Stathelle, Eidanger, Gjerpen, Bamle og Solum	29 304	36 620	44 364	47 032	1 072
6. Arendal, Tvedestrand, Grimstad, Ø. Moland, Tromø, Øiestad, Hisø, Fjære	33 351	34 130	32 918	30 498	292
7. Stavanger, Sandnes, Hetland, Haaland, Høiland	34 486	35 505	46 449	55 144	351

Befolkningscentrer.	1876. Flkm.	1891. Flkm.	1900. Flkm.	1910. Flkm.	1910. Areal km.²
(Forts.)					
8. Bergen, Aarstad, Askøen, Fane, Haus	55 499	74 347	96 081	106 189	526
9. Trondhjem, Strinden, Malvik, Leinstranden, Byneset, Buviken og Melhus	37 358	41 949	52 105	62 385	601
Tilsammen	423 193	534 853	689 954	759 328	4 849
Rikets folkemængde	1 813 424	2 000 917	2 240 032	2 391 782	—
Befolkningscentrer i pct. av Rikets folkemængde	23.3	26.7	30.7	31.7	—
Herav Kristiania-centrer	6.1	8.5	11.4	11.6	—
Øvrige	17.2	18.2	19.3	20.1	—

§ 3. Folkemængden i bygder og byer. Spredt og samlet bebyggelse.

Folkemængden i byene var den 1 december 1910 689 228 regnet efter den hjemmehørende eller 28.8 pct. av landets folkemængde. Den tilstedeværende folkemængde i byene var ubetydelig større nemlig 691 012. De fleste av landets byer var ganske smaa, 41 av samtlige 63 hadde under 5 000 indbyggere, og bare 2 hadde over 50 000 indbyggere, som det sees av følgende tabel.

Byer med:	1910. Antal byer.	1910. Folkemængde.	1900. Antal byer.	1900. Folkemængde.
100 000 indbyggere eller over	1	241 834	1	227 626
50—100 000 indbyggere	1	76 867	1	72 251
30— 50 000 —«—	2	82 596	2	68 793
20— 30 000 —«—	1	24 895	1	23 093
15— 20 000 —«—	2	30 888	—	—
10— 15 000 —«—	6	71 327	7	87 147
5— 10 000 —«—	9	72 164	9	65 197
4— 5 000 —«—	4	19 161	4	19 054
3— 4 000 —«—	6	21 247	6	19 929
2— 3 000 —«—	11	26 092	9	21 200
Under 2 000 indbyggere	20	22 157	21	23 360
	63	689 228	61	627 650

Byenes folkemængde er ikke tiltat synderlig sterkt i det tiaar som er gaat mellem de to folketællinger, tiltrods for at der er kommet to nye byer til. Dette gjælder alle størrelsesgrupper undtagen gruppen 30—50 000.

Tallene over byenes folkemængde knytter sig naturligvis til byer efter den administrative inddeling paa tællingstiden, og gir derfor ikke et fuldstændig uttryk for den del av folket som bor i bymæssig bebyggede strøk, eller som bor samlet i motsætning til spredt. Nogen fuldt paalidelige opgaver over dette har man heller ikke for Norge; men en hjælp til belysning av dette forhold gir de opgaver som er utarbeidet over hussamlinger paa landet. Disse opgaver er imidlertid ikke helt ut ensartede for de forskjellige dele av landet, fordi det delvis beror paa tællerens skjøn om bebyggelsen skal regnes for hussamling eller ikke. Heller ikke er bebyggelsen i alle de hussamlinger som er tat med, helt bymæssig. Mer eller mindre spredt villabebyggelse er som oftest, men ikke altid opført som hussamling.

Med den reservation som ligger i dette, opfører man nedenfor antallet av hussamlinger og folkemængden i disse. Blandt hussamlingerne er der ikke tat med samlinger paa mindre end 20 bebodde hus eller 200 mennesker.

Hussamlinger med:	Hus-samlinger.	Folke-mængde.
Under 200 indb.	202	30 067
200— 499 —	219	66 396
500— 999 —	87	60 132
1 000—1 999 —	32	43 411
2 000—2 999 —	8	18 634
3 000 og over —	3	13 514
	551	232 154

Det er i og for sig en ikke ubetydelig folkemængde som er bosat i slike hussamlinger, men de fleste av dem er ganske ubetydelige i størrelse.

En række av hussamlingerne har meget tilfælles med byene i oprindelse og karakter, og det er ofte en mer eller mindre tilfældighet som har avgjort at en hussamling ikke er blit en by. Blandt hussamlingerne kan der skjelnes mellem flere typer, som naturligvis ikke i alle enkelte tilfælde er utprægede. En række av hussamlingerne er saaledes fiskevær og strandsteder, f. eks. Henningsvær, Balstad, andre skylder en lokalt bestemt industri eller et bergverk sin tilværelse, f. eks. Rjukan, Sulitjelma, atter andre har dannet sig som en naturlig handelsplads ved utløpet av et dalstrøk eller omkring et kommunikations-knutepunkt (f. eks. Orkedalsøren, Elverum), og endelig er der en hel del som er opstaat som en slags forstadsbebyggelse til de store byer.

Av de 11 hussamlinger med over 2 000 indbyggere maa de fleste, 8 med ca. 23 000 indbyggere, regnes for industripladser, og 3 med ca. 9 000 indbyggere for forstadsbebyggelse. Av de 3 hussamlinger med over 4 000 indbyggere er 1, Notodden, gaat over til by efter 1910 og 1, Aarstad, indlemmet i Bergen. Den tredje var Lillestrøm.

Ved hjælp av følgende sammenstilling kan man danne sig et billede av hvor stor del av Norges befolkning som bor spredt, og hvor stor del som bor samlet.

Folkemængden i:	Folkemængde.	Pct.
Byer	689 228	28.8
Hussamlinger	232 154	9.7
Samlet bebyggelse	921 382	38.5
Spredt bebyggelse	1 470 400	61.5
Tilsammen	2 391 782	100.0

For at kunne gi et billede av de større byer og deres vekst,vilde det været nødvendig at gaa nærmere ind paa bebyggelsen i de strøk som ligger op til byene. En slik undersøkelse skal man ikke i en almindelig oversigt indlate sig paa. For Kristiania er en slik undersøkelse foretat av direktør Kiær i Meddelelser fra det Statistiske Centralbyraa 1913, s. 49.

Avsnit 2.

Hus og husholdninger.

(Folketællingens tredje hefte[1]. N. Off. St. V. 188).

§ 1. Hus og beboelsesforhold.

Ved de norske folketællinger har der helt siden 1865 været tat op en statistik over husene med sigte paa beboelsesforholdene. Denne statistik har aldrig

[1] Anm. I dette heftes tabeller er der indløpet nogen feil:
Side 3. Antal almindelige vaaningshus i Kristiania = 6 908, skal være 6 563, jfr. side 22.
Side 32. Note 2. Samtlige arbeiderboliger medregnet, skal være: Større arbeiderboliger ikke medregnet.
Side 32. Kristiania antal værelser = 142 677, skal være: 139 705.
—«— Antal værelser Rikets byer = 400 155, skal være: 397 183.
Desuten er at merke at opgaverne over etager, bekvemmeligheter og værelser i Kristiania omfatter samtlige bebodde hus. Opgaverne for Kristiania kan derfor hverken helt sammenstilles med opgaverne for de øvrige byer eller med opgaverne for tidligere aar.

været synderlig dyptgaaende, noget som til en viss grad kommer av dens sammenhæng med folketællingen.

Husstatistikken av 1910 skiller sig ikke meget fra statistikken av 1890 og 1900. Av nye opgaver i 1910 skal man specielt nævne opgaverne over husleie. Selve opgavernes art og omfang vil fremgaa av skemaerne (se bilag 5 b, f og g huslisten for bygdene, familie- og huslisten for byene). Av skemaerne vil man se at der for hele landet underett bare findes opgaver over bebodde hus, mens man for byene har søkt at skaffe oplysning om forretningsgaarder, bekvemmeligheter, værelser o. s. v. For byene har man imidlertid bare bearbeidet opgaverne over bebodde hus, o: hus som tjente til natteophold for mennesker. Nogen definition av begrepet hus har man ikke prøvet paa at gi, delvis fordi en slik definition vilde volde vanskeligheter, delvis fordi man har fundet det unødvendig. Helt siden 1876 har man prøvet paa at skille mellem tre arter av bebodde hus, nemlig 1) almindelige vaaningshus, 2) side- og uthusbygninger, 3) hus med særskilt bestemmelse.

Grænsen mellem disse tre arter hus har været meget ujevnt trukket ved de forskjellige tællinger. For endel kommer dette av at man har været nødt til at overlate endel av bestemmelsen til tællerens skjøn; for endel kommer det av at spørsmaalene i skemaerne har skiftet form (jfr. om dette Hovedoversigten over tællingen av 1900, side 16—17 og bilag 7), og for endel av at bearbeidelsen er ændret (jfr. f. eks. Hovedoversigten 1891, side 21).

Paa grund av disse forhold er det bare med reservationer man tør bruke tallene til at læse utviklingens gang.

En oversigt over opgaverne fra de 4 tællinger 1876, 1890, 1900 og 1910, vil illustrere det som er sagt ovenfor:

		Alm. vaaningshus.	Side- og uthus-bygninger.	Hus med særskilt bestemmelse.	Bebodde hus ialt.
Riket	1876	259 779	24 348	844	284 971
	1890	289 792	15 417	1 566	306 775
	1900	298 513	28 530	2 010	329 053
	1910	322 403	26 801	1 241	350 445
Bygder	1876	232 716	22 208	543	255 467
	1890	255 591	10 494	700	266 785
	1900	258 751	23 333	746	282 830
	1910	276 671	22 088	524	299 283
Byer	1876	27 063	2 140	301	29 504
	1890	34 201	4 923	866	39 990
	1900	39 762	5 197	1 264	46 223
	1910	45 732	4 713	717	51 162

Det er særlig opgaverne over side- og uthusbygninger og hus med særskilt bestemmelse som er ujevne. Dette træder endnu sterkere frem naar man ser paa de specifiserte opgaver man har for disse arter av hus.

Bebodde side- og uthusbygninger i bygdene.

	1876.	1891.	1900.	1910.
Føderaadshus, kaarstuer	2 976	420	9 164	9 342
Tjenerboliger, portnerboliger	3 808	3 175	5 442	4 779
Bryggerhus	630	472	2 115	2 488
Fjøs og stalder	6 060	4 120	1 542	465
Andre sidebygninger	2 802	1 481	2 993	3 136
Side- og uthusbygninger uten nærmere betegnelse	5 885	768	1 868	1 884
Tilsammen	22 161	10 436	23 124	22 088

Den eneste opgave man skal fæste sig ved i denne tabel, er opgaven over fjøs og stald som har tjent som natophold for folk. Tallene tyder paa at denne uskik er ved at forsvinde. Der var ialt 415 mænd og 528 kvinder som hadde sit natophold i fjøs og stald i 1910 mot 676 mænd og 1 700 kvinder i 1900.

Antal hovedbygninger

Hus med særskilt bestemmelse.	Riket.			Rikets bygder.			Rikets byer.		
	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.
Milde stiftelser (hospitaler)	49	74	47	-	1	3	49	73	44
Fattighus	97	107	194	53	71	110	44	36	84
Sykehus	75	97	135	17	34	41	58	63	94
Sindssykeasyler	13	21	26	5	11	19	8	10	7
Fængsler og arrester	51	69	69	11	16	10	40	53	59
Strafanstalter	4	4	3	-	-	-	4	4	3
Tvangsarbeidsanstalter	6	5	2	1	-	-	5	5	2
Opdragelses- og undervisningsanstalter	197	291	155	42	71	88	155	220	67
Kaserner	18	19	20	1	3	7	17	16	13
Større arbeiderboliger	591	835	487	490	499	213	101	336	274
Andre	465	488	103	80	40	33	385	448	70
Tilsammen	1 566	2 010	1 241	700	746	524	866	1 264	717

Man skal ikke indlate sig paa nogen nærmere kommentar av denne tabel, dertil er opgaverne i de forskjellige aar altfor ujevne.

Opgaverne over antal hus vil først faa interesse naar man sætter dem i forbindelse med det antal mennesker som bor i husene. Dette har man gjort i følgende tabel:

		Antal mennesker pr.:			
		Alm. vaaningshus.	Side- og uthusbygning.	Hus med særskilt bestemmelse.	Bebodd hus.
Riket	1876	6.59	3.24	26.92	6.36
	1890	6.50	4.38	32.59	6.52
	1900	6.85	3.91	41.94	6.81
	1910	6.84	4.22	58.72	6.82
Bygder	1876	6.05	2.87	19.28	5.80
	1890	5.78	2.53	32.03	5.72
	1900	5.87	2.92	35.68	5.70
	1910	5.84	3.06	38.80	5.69
Byer	1876	11.26	7.16	40.68	11.27
	1890	11 84	8.20	33.03	11.86
	1900	13.24	8.36	45.63	13.58
	1910	12 93	9.66	73.27	13.47

Tallene er for hvert vaaningshus litt lavere nu end i 1900, baade i bygdene og byene, mens de er høiere for hver side- og uthusbygning. Dette synes, ialfald for byene, ikke at stemme med det man kunde vente. Det er meget mulig at tallene ikke gir det rigtige uttryk for forholdene. Aarsaken til dette kan være den ujevnhet i opgaverne som man allerede har talt om. For ialfald til en viss grad at bortеliminere denne feilkilde, har man foretat en ny beregning over antal mennesker pr hus:

		Alm. vaaningshus + større arbeiderboliger.	Antal mennesker bosat i: 1) Alm. vaaningshus. 2) Disses side- og uthusbygninger. 3) Større arbeiderboliger.	Mennesker pr. hus.
Riket	1876	260 240	1 802 918	6.93
	1890	290 383	1 967 149	6.77
	1900	299 348	2 194 554	7.33
	1910	322 890	2 326 466	7.21

		Alm. vaaningshus + større arbeiderboliger.	Antal mennesker bosat i: 1) Alm. vaaningshus. 2) Disses side- og uthusbygninger. 3) større arbeiderboliger.	Mennesker pr. hus.
(Forts.)				
Bygder	1876	233 126	1 478 093	6.34
	1890	256 081	1 520 382	5.94
	1900	259 250	1 583 896	6.11
	1910	276 884	1 652 395	5.97
Byer	1876	27 114	324 825	11.98
	1890	34 302	446 767	13.02
	1900	40 098	610 658	15.23
	1910	46 006	674 071	14.65

Ogsaa efter denne beregning falder der færre mennesker pr. hus i 1910 end i 1900.

I og for sig kan man naturligvis ikke ved hjælp av opgaverne over antal mennesker pr. hus bedømme selve beboelsestætheten. Tallene er langt mer et uttryk for husenes forskjellige størrelse. For byene gir disse gjennemsnitstal delvis et uttryk for kasernebebyggelsens utbredelse, og som et uttryk for denne kan man ta følgende tabel:

Byer.	Antal mennesker pr. vaaningshus:					
	Efter den tilstedeværende folkemængde.			Efter den hjemmehørende folkemængde.		
	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.
Kristiania	22.3	27.1	26.5	22.9	27.1	26.5
Bergen	12.8	15.4	15.5	13.1	15.5	15.9
Trondhjem	11.6	13.1	15.9	11.9	13.0	15.6
Stavanger	9.6	9.9	9.7	10.2	10.2	9.9
Drammen	9.9	10.4	10.1	10.1	10.4	10.1
Kristiansund	12.1	12.0	15.6	12.5	12.1	13.9
Fredrikstad	10.1	10.1	9.5	10.3	10.3	9.6
Kristiansand	9.3	11.5	10.9	9.5	11.4	10.8
Aalesund	14.5	20.2	20.5	14.6	17.1	19.3
Skien	9.2	9.4	9.1	9.2	9.3	9.0
Fredrikshald	12.3	13.1	12.8	12.4	13.1	12.8
Sarpsborg	9.0	11.8	11.3	9.0	11.7	11.2
Arendal	10.4	10.2	6.9	10.8	10.2	7.3
Larvik	9.2	8.8	7.9	9.5	9.2	8.6

Naturligvis vil tallene ogsaa ta præg av andre ting end husenes størrelse, men det er dog det vigtigste moment. En byutvidelse kan forresten helt forandre tallet for en by (f. eks. Arendal). Før man gaar videre, skal man peke paa de opgaver som Statistisk Aarbok for Kristiania indeholder. Ifølge disse faldt der gjennemsnitlig pr. bebodd hus (matr.-nr.) i Kristiania 33.9 indbyggere i 1900 og 35.3 i 1910. Beregner man tallene for Kristiania paa samme maate som i tabellen side 14—15, faar man i 1900: 34.9 og i 1910: 34.8. Helt sammenstilbare med Kristiania kommunes opgaver er disse tal ikke. Baade antal hus og mennesker er talt op paa forskjellig maate i de to publikationer (Statistisk Aarbok for Kristiania og Folketællingens 4de hefte).

Som nævnt ovenfor har man en række forskjellige opgaver om byhusene. Av disse skal man først fæste sig ved opgaverne over vaaningshus med en og flere etager.

Hus med:	Antal vaaningshus.	Pct.	
		1910.	1900.
1 etage	20 295	44.1	45.2
2 —	18 657	40.5	42.0
3 —	3 800	8.2	7.1
4 —	2 646	5.7	5.1
5 eller flere etager	365	0.8	0.6
Uopgit	314	0.7	-
	46 077	100.0	100.0

Sætter man grænsen mellem kasernebebyggelse og anden bebyggelse til 3 etager, saa ser man hvor overordentlig litet kasernebebyggelsen endnu er utbredt i Norges byer, men at den stadig breder sig, ser man av tallene for 1900 og 1910, selv om man tar hensyn til at tallene for de to aar ikke er helt sammenstilbare, jfr. anm. s. 11. Der er meget stor forskjel mellem de enkelte byer, en forskjel som delvis kan føres tilbake til byenes forskjellige størrelse. For byer med under 20 000 indbyggere træder dette tydelig frem:

Byer med:	Vaaningshus med		Etager, uopgit pct.	Tilsammen.
	1 og 2 etager, pct.	3 og flere etager, pct.		
20 000—10 000 indbyggere	92.2	6.7	1.1	100.0
10 000— 5 000 —	97.5	2.4	0.1	100.0
5 000— 2 000 —	97.9	1.1	1.0	100.0
2 000— 1 000 —	98.6	1.3	0.1	100.0
indtil 1 000 —	99.9	0.1	-	100.0

Den regel som synes at komme frem i denne tabel, brytes imidlertid ofte. De 5 største byer følger ikke hver for sig regelen, likesom enkelte av de mindre byer avviker fra sin gruppe.

	Vaaningshus med 1 og 2 etager, pct.	Vaaningshus med 3 og flere etager, pct.	Uopgit antal etager.	Tilsammen.
Kristiania	38.4	61.6	—	100.0
Bergen	70.9	28.0	1.1	100.0
Trondhjem	88.2	11.1	0.7	100.0
Stavanger	96.6	1.7	1.7	100.0
Drammen	97.5	2.5	—	100.0

Kristiania staar i en stilling for sig. Det er den eneste av byene hvor kasernebebyggelsen helt dominerer, og den eneste hvor hus med fire etager er mest almindelig. Nærmest op til Kristiania kommer ikke nogen av de større byer, men Aalesund, hvor 30.1 pct. av husene var paa over tre etager. Stavanger og Drammen staar helt i en klasse for sig blandt de større byer. Sammenligner man tallene med opgaverne for 1900, tyder de paa at utviklingens vei fører bort fra de lavere hus og henimot kasernebebyggelsen. Men denne utvikling foregaar med meget forskjellig fart i de forskjellige byer. Den kan næsten ikke iagttages i byer som Bergen, Stavanger og Drammen, men er sterkt utpræget i Trondhjem (hus med over 3 etager og flere i 1900: 3.4 pct, i 1910: 11.1 pct.). I den sidste by er det den gamle træbebyggelse som blir fortrængt av murkasernerne.

En opgave som i flere henseender har vel saa stor interesse baade til karakteristik av husene og beboelsesforholdene, er opgaven av hus med en og flere bekvemmeligheter:

	Almindelige vaaningshus med:				
	1 bekvemmelighet, pct.	2 bekvemmeligheter, pct.	3 bekvemmeligheter, pct.	4 og flere bekvemmeligheter, pct.	Tilsammen.
1891	32.8	25.3	15.5	26.4	100.00
1900	34.75	25.77	14.67	24.81	100.00
1910	33.50	25.41	16.00	25.09	100.00

Eneboligernes antal har altsaa i disse 20 aar relativt set holdt sig omtrent uforandret, kanske med en liten tendens til stigning. Det høiere forholdstal for 1900 skal man ikke fæste sig ved, fordi bekvemmeligheterne i vaaningshusenes side- og uthusbygninger ikke er talt med dette aar, mens de er talt med de andre

aar. Man kunde kanske ventet en bestemt og utpræget stigning av det relative antal av de større hus. Naar dette ikke er tilfældet, saa skyldes det utvilsomt at den største gruppe man har her, er for vid. Inden denne er antagelig antallet av de største hus steget, de mindre gaat tilbake eller staat stille. Paa dette tyder opgaven over det gjennemsnitlige antal leiligheter pr. hus. I 1891 var dette 2.95 og i 1910 3.17.

Ogsaa disse forhold er yderst forskjellige i de forskjellige byer. Som stor hovedregel kan det siges at eneboligernes antal avtar med byenes størrelse, men denne hovedregel gjælder langtfra undtagelsesvis:

	Alm. vaaningshus med:				
	1 bekv., pct.	2 bekv., pct.	3 bekv., pct.	4 og flere bekv., pct.	Tilsammen.
Byer.					
Kristiania	16.0	10.9	11.6	61.5	100.0
Bergen	19.5	17.1	18.1	45.3	100.0
Trondhjem	20.8	25.0	21.7	32.5	100.0
Stavanger	29.4	35.3	19.9	15.4	100.0
Drammen	32.0	30.1	21.7	16.2	100.0
Byer med:					
20 000—10 000 indb.	32.8	29.8	19.0	18.5	100.0
9 999— 5 000 — ..	34.7	29.5	17.4	18.4	100.0
4 999— 2 000 — ..	49.9	29.8	12.0	8.4	100.0
1 999— 1 000 — ..	62.6	24.0	9.0	4.4	100.0
under 1 000 — ..	82.2	13.6	3.3	1.0	100.0

Nærmest Kristiania kommer ikke Bergen, men Aalesund, hvor 16.5 pct. av husene var eneboliger, og 52.5 hadde 4 eller flere bekvemmeligheter. I de fleste byer er der forresten en tendens til en større vekst av store end av smaa hus. Dette kan man ogsaa se her ved at betragte det gjennemsnitlige antal av bekvemmeligheter pr. hus i 1900 og 1910. Dette var i Kristiania i 1900 5.79, i 1910 7.81 [1], i Bergen i 1900 3.44, i 1910 3.83, i Trondhjem i 1900 2.83, i 1910 3.58, Stavanger danner en undtagelse: i 1900: 2.37 bekv. pr. hus, i 1910 2.31.

Et bedre billede av selve beboelsesforholdene gir opgaverne over bekvemmeligheternes størrelse, antal værelser og beboere pr. værelse.

Først meddeler man en beregning over bekvemmeligheter af forskjellig størrelse:

[1] ɔ: samtlige hus. Trækker man større arbeiderboliger fra, blir tallet 6.92, som er det som nærmest svarer til tallet for 1910.

	Antal bekvemmeligheter med:						
	1 værelse, pct.	2 værelser, pct.	3 værelser, pct.	4 værelser, pct.	5 værelser, pct.	6 eller flere værelser, pct.	Tilsammen.
1891	42.4	27.6	11.7	6.6	4.3	7.4	100.0
1900	28.1	34.5	16.4	9.0	5.3	6.7	100.0
1910	26.4	35.5	17.5	9.3	5.1	6.2	100.0

Ogsaa disse tal er meget forskjellige i de forskjellige byer. For de fem største var forholdet følgende:

	Bekvemmeligheter med:				
	1 værelse, pct.	2 værelser, pct.	3—5 værelser, pct.	6 eller flere værelser, pct.	Tilsammen.
Kristiania	31.3	30.8	30.9	7.0	100.0
Bergen	31.3	40.1	23.8	4.8	100.0
Trondhjem	23.5	36.6	33.6	6.3	100.0
Stavanger	26.2	36.6	33.8	3.4	100.0
Drammen	24.8	41.0	29.4	4.8	100.0

Gjennemgaaende synes ett-værelses leiligheterne at være mere sjeldne i de mindre byer, men om nogen ufravigelig regel er der ikke tale. De byer hvor over 30 pct. av leilighetерne var paa ett værelse, var: Vadsø (41 pct.), Fredrikshald (39 pct.), Vardø (36 pct.), Narvik (31 pct.), Gjøvik (31 pct.). Forholdsvis faa ett-værelses leiligheter 15 pct. og under av samtlige har f. eks.: Drøbak (9 pct.), Svelvik (14 pct.), Horten (15 pct.), Aasgaardstrand (5 pct.), Langesund (10 pct.), Stathelle (14 pct.), Brevik (13 pct.), Porsgrund (8 pct.), Risør (14 pct.), Grimstad (14 pct.), Lillesand (9 pct.), Mandal, Farsund og Flekkefjord (15 pct.), Molde (12 pct.), Stenkjær (10 pct.) og Harstad (7 pct.).

Ingen av de opgaver som er behandlet hittil, gir et direkte uttryk for beboelsestætheten. Noget andet uttryk for dette end det gjennemsnitlige antal mennesker pr. værelse, gir folketællingen ikke. Fuldkomment er dette uttryk ikke, men det gir dog et visst billede av forholdene, og sammenholdt med tidligere aar av utviklingen.

I gjennemsnit faldt der 1.63 beboere pr. værelse (kjøkken ikke medregnet). Værelse betyder her beboelsesrum i almindelige vaaningshus og disses side- og uthusbygninger, i alle byer undtagen Kristiania, hvor ogsaa værelser i hus med særskilt bestemmelse er tat med.

Beboelsestætheten pr. værelse er yderst ulik i de forskjellige byer. Den

svinger fra over 2 i Narvik (2.19), Aalesund (2.17), Vadsø (2.11), til under 1 i Hvitsten (0.83).

For at kunne gi en oversigt over hvordan beboelsestætheten stiller sig i byene, har man stillet sammen følgende tabel:

Beboelsestæthet.	Antal byer:				Folkemængde:			
	1891.		1910.		1891.		1910.	
		pct.		pct.		pct.		pct.
Under 1 menneske pr. værelse	—		1	(1.6)	—		69	—
1—1.24 — · —	7	(11.5)	5	(7.9)	7 928	(1.7)	7 514	(1.1)
1.25—1.49 — · —	12	(19.7)	17	(27.0)	18 499	(4.0)	44 423	(6.4)
1.50—1.74 — · —	13	(21.3)	22	(34.9)	78 004	(16.8)	413 840	(59.9)
1.75—1.99 — · —	17	(27.8)	15	(23.8)	236 975	(51.1)	203 471	(29.5)
2 mennesker og derover.....	12	(19.7)	3	(4.8)	122 225	(26.4)	21 695	(3.1)
Tilsammen	61	(100.0)	63	(100.0)	463 631	(100.0)	691 012	(100.0)

Beboelsestætheten var i gjennemsnit i 1891: 1.81, i 1910: 1.63. Baade disse tal og tabellen ovenfor tyder paa at utviklingen har gaat i retning av mindre beboelsestæthet pr. værelse. Dette gjælder baade Kristiania og de andre byer. For Kristiania alene var tallene ifølge folketællingerne 1891 og 1910: 1.95 og 1.74, og ifølge Statistisk Aarbok for Kristiania 2.00 i 1895 og 1.75 i 1910. I de andre byer var tallene i 1891: 1.77 og i 1910: 1.68. Denne tilbakegang gjælder ogsaa de fleste av de enkelte byer, men der er undtagelser. I følgende byer var beboelsestætheten større i 1910 end i 1891: Horten, Arendal, Grimstad, Lillesand, Kristiansand, Flekkefjord, Sogndal, Sandnes, Skudeneshavn, Kopervik, Aalesund, Molde, Trondhjem, Mosjøen og Vadsø. For de fleste av disse byer er dog forskjellen mellem 1891 og 1910 ganske ubetydelig.

Som nævnt har man under værelser ikke regnet med kjøkkener. Disse spiller en betydelig rolle som beboelsesrum for de smaa leiligheter. I folketællingen er der imidlertid hverken meddelt opgaver over hvor mange kjøkkener der hører til leiligheter av forskjellig størrelse, eller hvor mange mennesker der bor i leiligheter av forskjellig størrelse. Man har bare opgaver over antal kjøkkener og bekvemmeligheter uten kjøkken, med delt kjøkken og med eget kjøkken.

Pr. 100 bekvemmeligheter faldt der i 1910 93 kjøkkener, i 1900 90 og i 1891 80, og av samtlige bekvemmeligheter var der i 1910 4.25 pct. som ikke hadde noget kjøkken, og 7.91 hvis indehavere maatte dele kjøkken med andre, og 87.84 bekvemmeligheter som hadde eget kjøkken.

Forholdet er forresten temmelig forskjellig i de forskjellige byer: i Vadsø var der bare 58 pct. av leilighetерne som hadde eget kjøkken, i Aasgaardstrand 100 pct. Det almindeligste forhold er at over 90 pct. av leilighetерne har eget kjøkken. Dette var tilfælde i 32 byer, deriblandt Kristiania (94.4) og Drammen (94.3).

I 21 byer hadde mellem 80—90 pct. av leilighetene eget kjøkken, deriblandt Bergen (82.2) og Trondhjem (85.9), i 6 byer mellem 80—70 pct, deriblandt Kristiansand (72.3), og i 4 byer under 70 pct., Stavanger (62.5), Flekkefjord (65.7), Vardø (59.8) og Vadsø (58.4).

Folketællingen har foruten disse opgaver til karakteristik av leilighetene opgaver over kjelderbekvemmeligheter, kvistbekvemmeligheter og antal leiligheter med eget eller delt bad.

Man skal her indskrænke sig til at peke paa følgende tal: Av samtlige leiligheter utgjorde kjelderleiligheter i 1910 1.6 pct. mot 2.1 pct. i 1900 og 2.3 pct. i 1891, og antal beboere av disse leiligheter utgjorde i pct. av samtlige beboere av vaaningshus 1.3 pct. i 1910, 1.4 pct. i 1902 og 2 pct. i 1891. Av samtlige leiligheter var det 6.1 pct. som hadde eget eller delt bad. Dette tal er ikke et uttryk for det almindelige forhold i byene, det er specielt Kristiania med sit høie forholdstal (10.3 pct.) som hæver tallet. Av byene var der nemlig 10 hvor ingen leiligheter hadde bad, 24 hvor under 2 pct, 22 hvor 2—5 pct., og 7 hvor over 5 pct. hadde bad. Av disse 7 skal nævnes: Aalesund med 20.6 pct., Kristiania 10.3 pct, Hønefos 8.2 pct. og Bergen med 5.8 pct.

I folketællingstabellene er som nævnt ovenfor de større arbeiderboliger regnet med blandt hus med særskilt bestemmelse. For disse arbeiderboliger foreligger der endel utrykte opgaver, som har saa stor interesse at man skal omtale dem her.

Av arbeiderboliger med over 50 beboere var der efter tællernes opgaver 274 i byene. Til nærmere karakteristik av disse boliger og beboelsesforholdene i dem er følgende tabel stillet sammen:

Bekvemmeligheter paa:	Antal.	Pct.
1 værelse	5 303	63.7
2 —	2 647	31.8
3 —	240	2.9
4 og flere værelser	38	0.5
	10	0.1
Kjelderbekvemmeligheter	18	0.2
Kvistbekvemmeligheter	63	0.8
Tilsammen	8 319	100.0

Til disse leiligheter hørte 8 146 kjøkkener, og leilighetene var bebodd av 18 313 mænd og 20 193 kvinder, eller tilsammen 38 506 personer.

Leilighetene talte tilsammen 11 619 værelser. Pr. værelse bodde der altsaa 3.2 personer. Dette falder nær sammen med det Statistisk Aarbok for Kristiania opgir for leiligheter paa ett rum med kjøkken (3.6).

Som nævnt i begyndelsen av dette avsnit, blev der samlet ind opgaver over husleien i 1910. Disse opgaver findes bearbeidet i tabel 7 i Folketællingens tredje hefte. Man skal indskrænke sig til at peke paa denne tabel, og fremhæve at husleien som stor hovedregel er faldende med byenes størrelse.

§ 2. Husholdninger.

De faa oplysninger som Folketællingen indeholder om disse, er at finde i 3dje hefte, tabel 10 ff.

En oversigt over disse opgaver er meddelt i følgende 3 tabeller:

		Riket.				Bygder.		Byer.	
		Husholdninger.	Personer.	Husholdninger.	Personer.	Husholdninger.	Personer.	Husholdninger.	Personer.
		1900.		1910.		1910.		1910.	
Familiehusholdninger	tilstedev..	429 875	2 104 034	462 301	2 229 445	322 389	1 595 215	139 912	634 230
	hjemmeh	430 279	2 138 163	462 101	2 285 745	322 027	1 646 724	140 074	639 021
Ekstrahusholdninger	tilstedev..	1 324	24 489	789	26 868	318	12 468	471	14 400
	hjemmeh.	1 324	18 864	789	19 674	318	9 966	471	9 708
Losjerende og andre enslige personer	tilstedev..	92 954	92 954	101 477	101 477	59 095	59 095	42 382	42 382
	hjemmeh.	83 005	83 005	86 363	86 363	45 864	45 864	40 499	40 499
Tilsammen	tilstedev..	524 153	2 221 477	564 567	2 357 790	381 802	1 666 778	182 765	691 012
	hjemmeh.	514 608	2 240 032	549 253	2 391 782	368 209	1 702 554	181 044	689 228

Gjennemsnitlig antal personer pr. husholdning:

		Riket.	Landdistriktene.	Byene.	Kristiania.
1. januar	1876	4.66	4.75	4.29	4.03
1. —	1891	4.50	4.68	4.05	3.79
3. december	1900	4.35	4.60	3.83	3.65
1. —	1910	4.16	4.47	3.53	3.22

Det gjennemsnitlige antal personer for hver familiehusholdning var:

	Riket.	Land-distriktene.	Byene.	Kristiania.
1876	5.15	5.19	4.98	5.14
1891	5.01	5.13	4.67	4.66
1900	4.97	5.12	4.61	4.52
1910	4.95	5.11	4.56	4.43

Det antal personer som falder paa hver familiehusholdning og husholdning, er stadig minket. I Folketællingens tredje hefte, tabel 13, er der beregninger over dette forhold for de enkelte amter. Nogen større forskjel mellem amtene er der ikke.

Pr. 100 mænd og kvinder var antallet av enslige personer, losjerende o. a.:

Aar.[1]	Riket.		Landdistriktene.		Byene.		Kristiania.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
1900 a	3.88	3.54	2.83	2.77	6.78	5.39	9.12	5.96
1900 b	4.92	3.50	3.93	2.70	7.61	5.42	9.42	5.93
1910 a	3.64	3.58	2.63	2.75	6.34	5.48	9.75	5.98
1910 b	5.06	3.12	4.35	2.79	6.90	5.50	9.80	5.92

Antallet av enslige mænd er ved begge tællinger større blandt den tilstedeværende end blandt den hjemmehørende folkemængde, noget som i og for sig er naturlig, naar man tænker paa hvordan de to folkemængder er opgjort, og man ser hen til det store antal midlertidig tilstedeværende mænd. For kvinderne er forskjellen ikke saa utpræget. I 1900 er der relativt set flest enslige efter den hjemmehørende, i 1910 efter den tilstedeværende. Det er mulig at aarsaken til dette er, at de midlertidig tilstedeværende kvinder i langt høiere grad end mændene har hørt til en familiehusholdning, og at tallene derfor har et andet præg for kvinderne end for mændene.

Antallet av enslige personer varierer temmelig sterkt fra amt til amt og fra by til by. En av hovedgrundene til dette er erhvervsforholdene. Av procenttallene for mænd i de forskjellige amter ser man at Bratsberg (9.14), Finmarken (7.05) og Buskerud (6.24) har relativt flest av disse personer, og Stavanger (2.47), Smaalenene (2.50) og Tromsø (2.88) relativt færrest. Av byene nævner man Kristiania med 10.01, Bergen med 5.35 og Trondhjem med 7.33 pct.

[1] a hjemmehørende, b tilstedeværende folkemængde.

Avsnit 3.

Kjøn, alder og civilstand.

(Folketællingens femte hefte, N. Off. St. VI, 8, og Folketællingens sjette hefte, tabel 4, N. Off St. VI, 20).

§ 1. Kjøn.

Av den tilstedeværende folkemængde 1 december 1910: 2 357 790 var 1 123 160 mænd og 1 234 630 kvinder, og av den hjemmehørende: 2 388 278 var 1 150 549 mænd og 1 237 729 kvinder. Kvinderne var efter begge folkemængder i flertal. Efter den første med: 111 470, efter den anden med: 87 180. Dette er mer end i 1900. Dengang var overskuddet av kvinder efter den tilstedeværende folkemængde: 88 091, og efter den hjemmehørende: 69 478.

Forholdet mellem antallet av mænd og kvinder har ændret sig fra tælling til tælling. Ved Folketællingen 1801 var der 1 089 kvinder pr. 1 000 mænd, i 1845: 1 037, i 1875: 1 048, i 1891: 1 073, i 1900 1 064, og i 1910: 1 076, alt maalt efter den hjemmehørende folkemængde.

Efter den tilstedeværende folkemængde var tallene i 1891: 1 091, i 1900: 1 083, og i 1910: 1 099.

Aarsaken til at kvinderne er i flertal, er dels at søke i dødelighetsforholdene, dels i utvandringen Forandringen i de nævnte tal fra tælling til tælling er ogsaa at føre tilbake til forandringer i disse aarsaker.

For det sidste tiaar vil tabellen nedenfor gi et indblik i de faktorer som har virket til forandringen:

	Mænd.	Kvinder.	Kvinder pr. 1 000 mænd.
Tilstedeværende folkemængde 1900:	1 066 693	1 154 784	1 083
+ Levendefødte 1901—1910	326 362	309 538	948
Tilsammen	1 393 055	1 464 322	1 051
÷ Døde 1901—1910	164 981	163 999	997
Rest	1 228 074	1 300 323	1 059
÷ Oversjøisk utvandring 1901—1910	120 002	70 856	590
	1 108 072	1 229 467	1 109
Tilstedeværende folkemængde 1910	1 123 160	1 234 630	1 099
Indvandringsoverskud utover anden utvandring: .	15 088	5 163	342

Som man ser, hæver fødselsoverskuddet av gutter og indvandringsoverskuddet av mænd det relative antal av mænd, mens den større dødelighet blandt mænd og særlig utvandringen øker overskuddet av kvinder.

Disse faktorer virker nu med forskjellig styrke i de forskjellige aldersaar. Nogen analyse av dette skal man ikke gaa til, men nøie sig med at opføre forholdstallene for tiaarsgrupper ved de forskjellige folketællinger:

Aldersgrupper.	Antal kvinder pr. 1 000 mænd i:[1]							
	1801.	1845.	1855.	1865.	1876.	1891.[2]	1901.[2]	1910.[3]
0— 10	994	985	968	967	972	960	964	962
10— 20	995	973	978	980	977	984	970	979
20— 30	1 142	1 057	1 108	1 087	1 110	1 206	1 110	1 155
30— 40	1 116	1 018	1 014	1 049	1 103	1 180	1 181	1 150
40— 50	1 151	1 051	1 043	1 041	1 069	1 139	1 153	1 186
50— 60	1 127	1 102	1 124	1 101	1 071	1 112	1 142	1 173
60— 70	1 281	1 217	1 176	1 170	1 134	1 117	1 146	1 169
70— 80	1 426	1 300	1 357	1 253	1 255	1 186	1 172	1 204
80— 90	1 558	1 450	1 486	1 542	1 387	1 399	1 325	1 300
90—100	2 375	1 604	1 969	1 768	1 966	1 679	2 035	1 638
over 100	—	1 800	2 750	2 429	2 667	2 833	1 500	2 333
Overhodet	1 089	1 037	1 041	1 036	1 048	1 073	1 064	1 076

Der er stor forskjel paa det relative antal av mænd og kvinder i bygd og by. Denne forskjel bestaar i at overskuddet av kvinder er større i byene end i bygdene. Regnet efter den tilstedeværende folkemængde var der 1 206 kvinder pr. 1 000 mænd i byene mot 1 058 i bygdene. I 1900 var tallene: 1 182 i byene, 1 046 i bygdene, i 1891: 1 206 og 1 058, og i 1876: 1 098 og 1 037.

For at gi en ide om aarsakene til denne forskjel paa forholdet i byene og bygdene, er følgende tabel opstillet:

(Se tabellen næste side).

Tabellen gir et indblik i de faktorer som virker her. Først er at merke at pikefødslerne relativt set er litt talrikere i byene end i bygdene; til dette kommer at dødeligheten blandt mænd relativt set er høiere i byene end i bygdene. Dødeligheten pr. 1 000 mænd i bygder 1901—1910 var: 14.26, pr. 1 000 kvinder 13.73,

[1] Jfr. Bidrag til en norsk Befolkningsstatistik, s. 40.

[2] Regnet efter den hjemmehørende folkemængde, for 1901 efter Norges Off. Stat. IV, nr. 73, tabel 14.

[3] Jfr. N. O. S. VI, 8, tabel 11.

	Bygder.		Byer.		Kvinder pr. 1 000 mænd.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
Tilstedeværende folkemængde 1900:	778 461	814 204	288 232	340 580	1 046	1 182
+ Levendefødte 1901—1910:	226 195	212 878	97 849	93 456	941	957
Tilsammen	1 004 656	1 027 082	386 081	434 036	1 022	1 124
÷ Døde 1901—1910:	113 310	114 985	47 391	48 963	1 015	1 034
Rest:	891 346	912 097	338 690	385 073	1 023	1 137
÷ Oversjøisk utvandring 1901—1910:	84 278	43 607	35 724	27 294	517	764
	807 068	868 490	302 966	357 779	1 076	1 181
Tilstedeværende folkemængde 1910:	809 946	856 832	313 214	377 798	1 058	1 206
Utvandringsoverskud(+)eller indvandringsoverskud utover oversjøisk utvandring 1901—1910:	+ 2 878	÷ 11 658	+ 10 248	+ 20 019	—	—

i byer pr. 1 000 mænd 15.77, pr. 1 000 kvinder 13.61. I motsat retning virker utvandringen. Den vigtigste faktor er dog de indenrikske vandringer.

Byene hadde et indvandringsoverskud paa 20 019 kvinder og 10 248 mænd, mens bygdene hadde et indvandringsoverskud paa 2 878 mænd og et utvandringsoverskud paa 11 658 kvinder. Ogsaa her vil naturligvis de momenter som er nævnt ovenfor, spille forskjellig rolle i de forskjellige aldersklasser, og bidrage til at forholdet mellem mænd og kvinder i bygd og by stiller sig forskjellig i de forskjellige aldersklasser:

Alder.	Kvinder pr. 1 000 mænd (tilstedeværende folkemængde).					
	Riket.		Bygder.		Byer.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
0— 5 aar	968	958	961	954	988	970
5—10 —	959	964	954	954	975	993
10—15 —	960	970	944	953	1 009	1 018

Alder.	Kvinder pr. 1 000 mænd (tilstedeværende folkemængde).					
	Riket.		Bygder.		Byer.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
(Forts.)						
15—20 aar	1 016	1 031	956	976	1 167	1 167
20—25 —	1 156	1 212	1 083	1 137	1 298	1 367
25—30 —	1 192	1 278	1 145	1 226	1 282	1 383
30—45 —	1 207	1 206	1 175	1 170	1 280	1 281
45—60 —	1 167	1 207	1 122	1 151	1 300	1 357
60—90 —	1 176	1 203	1 111	1 120	1 477	1 522
90 aar og over	2 006	1 649	1 942	1 545	2 679	2 469
Uopgit	574	449	527	387	683	579
	1 083	1 099	1 046	1 058	1 182	1 206

§ 2. Alder.

Det norske folks aldersopbygning var efter folketællingerne 1910, 1900, 1890 og 1876:

Alder.	Absolute tal.[1]		Relative tal.[1]			
	1910.	1900.	1910	1900.	1890.	1876.
0— 5	282 860	283 065	12.00	12.74	13.15	12.52
5—10	280 171	261 574	11.88	11.78	11.79	11.17
10—15	268 768	241 298	11.40	10.86	10.89	10.91
15—20	231 036	213 011	9.79	9.59	9.22	9.95
20—25	180 125	182 197	7.64	8.20	7.49	8.60
25—30	153 966	152 622	6.53	6.87	6.81	7.08
30—35	146 576	130 679	6.22	5.88	6.22	6.09
35—40	129 224	123 016	5.48	5.54	5.77	5.34
40—45	115 561	112 883	4.90	5.08	5.03	5.27
45—50	109 620	104 742	4.65	4.71	4.57	5.21
50—55	102 413	92 239	4.35	4.15	3.96	4.79
55—60	91 696	79 136	3.89	3.56	3.79	3.91
60—65	76 882	65 319	3.26	2.94	3.62	2.86
65—70	63 697	60 976	2.70	2.75	3.08	2.11

[1] Tilstedeværende folkemængde.

	Absolute tal.[1]		Relative tal.[1]			
	1910.	1900.	1910.	1900.	1890.	1876.
(Forts.)						
70—75	47 161	50 858	2.01	2.29	2.22	1.73
75—80	36 664	36 008	1.55	1.62	1.29	1.24
80—85	22 689	19 580	0.96	0.88	0.64	0.70
85—90	9 862	6 954	0.42	0.31	0.29	0.27
90 og over	3 065	1 927	0 13	0.09	0.09	0.09
Uopgit	5 754	3 393	0.24	0.15	0.08	0.16
Tilsammen	2 357 790	2 221 477	100.00	100.00	100.00	100.00

Av befolkningen var 35.28 pct under 15 aar og 44.07 under 20 aar, 39.77 pct. var mellem 20—55 aar og 14.94 pct. over 55 aar.

I den norske befolkning er de yngste og ældste aldersklasser forholdsvis talrike. Dette forhold træder frem naar man stiller de norske tal overfor opgaver fra andre land:

Alder.	Norge 1910.	Sverige 1910.	Danmark 1911.	Holland 1909.	England og Wales 1911.	Det tyske rike 1910.	Frankrike 1906.
Under 10 aar	23.88	22.75	23.06	24.00	20.93	22.39	17.74
10—20 —	21.19	19.24	19.67	20.02	18.95	20.34	16.50
20—30 —	14.17	15.59	15.77	16.04	17.34	16.48	16.06
30—40 —	11.70	12.48	12.98	14.28	15.22	14.90	14.34
40—50 —	9.55	10.19	10.05	9.23	11.53	10.49	12.56
50—60 —	8.24	8.79	8.32	7.56	7.99	8.63	10.22
60—70 —	5.96	6.57	5.73	5.35	5.06	5.05	7.70
70—80 —	3.56	4.04	3.14	2.89	2.39	2.33	3.94
80 aar og over	1.51	1.35	0.92	0.74	0.58	0.49	0.93
Uopgit	0.24	-	0.36	-	-	-	-
Tils.	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Det er bare i Holland den yngste aldersklasse er relativt talrikere end i Norge, og i intet land er den ældste aldersklasse relativt set saa talrik som i Norge. Til gjengjæld er aldersklasserne 20—40 relativt svakt repræsentert i Norge. Denne forskjel mellem landene hænger sammen med fødselstallets høide, dødeligheten i de forskjellige aldersklasser og vandringerne. Det som har præ-

[1] Tilstedeværende folkemængde.

get tallene for Norge, er den lave dødelighet i de yngste og ældste aldersklasser, den høie dødelighet i de mellemliggende aar og utvandringen.

Betragter man tallene for de 4 sidste folketællinger (se tabellen side 27), vil det straks sees at forskyvningerne fra tælling til tælling ikke er svært store. Aarsakene til de forskyvninger som har fundet sted, er dels at søke i de forskjellige kulds oprindelige størrelse, dels i dødelighetsforholdene og utvandringen. Den sidste spiller størst rolle for aldersklasserne 20—30 aar. De absolute tal for de to sidste tællinger viser stigning i alle aldersklasser undtagen den yngste 0—5 aar, 20—25 aar og 70—75 aar. Aarsaken til nedgangen i tallene for den yngste klasse, er nedgangen i fødselstallet. Nedgangen i antallet av 20—25 aarige skyldes utvandringen, og nedgangen i antallet av 70—75 aarige skyldes dels de tilsvarende fødselskulds størrelse, dels utvandringen De som var 70—75 aar i 1900, var født i aarene 1826—1830, og de som var 70—75 aar i 1910, i 1836—40. I 1826—30 blev der født 179 898, og i 1836—40 171 623. Det sidste kuld er desuten blit rammet sterkest av utvandringsbølgen 1866—73.

De tal som er behandlet til nu, angaar den tilstedeværende folkemængde. I de tidligere oversigter er der meddelt to tabeller bygget paa den hjemmehørende folkemængde. Disse tabeller er ført tilbake til 1801, og man gjentar tabellene, som er ført à jour her.

Tællingstid.	Under 30 aar.		30—60 aar.		Over 60 aar.		Tilsammen.	
	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.
1. februar 1801	516 318	58.4	288 504	32.7	78 531	8.9	883 353	100
27. november 1825 ..	620 086	59.0	328 782	31.3	102 450	9.7	1 051 318	100
29. november 1835 ..	715 208	59.9	370 402	31.0	109 217	9.1	1 194 827	100
31. december 1845 ..	818 255	61.6	396 429	29.8	113 694	8.6	1 328 378	100
—»— 1855 ..	907 462	60.9	448 794	30.1	133 791	9.0	1 490 047	100
—»— 1865 ..	1 031 011	60.6	518 317	30.5	152 428	8.9	1 701 756	100
1. januar 1876	1 098 448	60.4	557 414	30.6	162 991	9.0	1 818 853	100
—»— 1891	1 190 230	59.4	590 061	29.4	223 811	11.2	2 004 102	100
—»— 1901	1 351 584	60.2	650 154	29.0	241 257	10.8	2 242 995	100
—»— 1911	1 421 071	59.5	707 978	29.6	261 353	10.9	2 390 402	100
Tilvekst:								
1801—1825	+ 103 768	+ 20.1	+ 40 278	+ 14.0	+ 23 919	+ 30.5	+ 167 965	+ 19.0
1825—1835	+ 95 122	+ 15.3	+ 41 620	+ 12.7	+ 6 767	+ 6.6	+ 143 509	+ 13.7
1835—1845	+ 103 047	+ 14.4	+ 26 027	+ 7.0	+ 4 477	+ 4.1	+ 133 551	+ 11.2
1845—1855	+ 89 207	+ 10.9	+ 52 365	+ 13.2	+ 20 097	+ 17.7	+ 161 669	+ 12.2
1855—1865	+ 123 549	+ 13.6	+ 69 523	+ 15.5	+ 18 637	+ 14.0	+ 211 709	+ 14.2
1865—1876	+ 67 437	+ 6.6	+ 39 097	+ 7.6	+ 10 563	+ 7.0	+ 117 097	+ 6.9
1976—1891	+ 91 782	+ 8.4	+ 32 647	+ 5.9	+ 60 820	+ 37.3	+ 185 249	+ 10.2
1891—1901	+ 161 354	+ 13.6	+ 60 093	+ 10.2	+ 17 446	+ 7.8	+ 238 893	+ 11.9
1901—1911	+ 69 487	+ 5.1	+ 57 824	+ 8.9	+ 20 096	+ 8.3	+ 147 407	+ 6.6

Aar.[1]	Aldersgrupper. Relative tal.										
	0—10	10—20	20—30	30—40	40—50	50—60	60—70	70—80	80—90	over 90	Tils.
1800.....	24.7	18.2	15.5	12.9	11.5	8.3	5.4	2.8	0.7	0.06	100.00
1825.....	25.7	16.6	16.7	13.7	9.9	7.7	5.9	3.0	0.8	0.08	100.00
1835.....	25.0	20.4	14.4	12.9	10.6	7.5	5.2	2.9	0.9	0.09	100.00
1845.....	23.3	20.3	18.0	11.6	10.0	8.2	5.2	2.5	0.8	0.10	100.00
1855.....	24.9	18.6	17.4	13.6	8.8	7.8	5.7	2.5	0.7	0.09	100.00
1865.....	25.5	20.0	15.1	13.1	10.7	6.7	5.2	2.9	0.7	0.07	100.00
1875.....	23.5	20.9	15.9	11.5	10.5	8.7	4.9	3.0	1.0	0.09	100.00
1885.....	24.8	19.4	15.4	12.2	9.4	8.4	6.4	2.9	1.0	0.10	100.00
1890.....	24.76	20.13	14.52	12.08	9.62	7.72	6.66	3.49	0.92	0.10	100.00
1900.....	24.49	20.43	15.34	11.49	9.81	7.69	5.64	3.87	1.16	0.08	100.00
1910.....	23.57	21.23	14.64	11.84	9.57	8.21	5.92	3.52	1.37	0.13	100.00

Den første av disse tabeller viser en meget liten tilvekst av den yngre slegt i sidste tiaar. Den ligger under tilveksten for hele folkemængden. Tabellene selv gir det bedste billede av forskyvningen. Aarsakene til denne er antydet ovenfor og nærmere utredet i tidligere oversigter (særlig: 1891), og man skal ikke gaa nærmere ind paa det.

Beregningen nedenfor vil bedre end de tidligere gi et indtryk av hvordan hver aldersklasse blir formindsket ved dødsfald og utvandring. Beregningen angir hvor mange der av 10 000 i en bestemt aldersklasse vil leve igjen efter 10 aars forløp. For det sidste tiaar angir den f. eks. at der av 10 000 gutter, som i 1900 levet i alderen 0—5 aar, fandtes 9 348 igjen ved Folketællingen i 1910 i alderen 10—15 aar o. s. v.

(Se tabellen næste side).

Tallene for det sidste tiaar viser hvor overordentlig sterkt skaar utvandringen har gjort i aldersklasserne 10/15—35/40. Tallene avviker for disse aldersklasser ikke meget fra de tilsvarende tal efter den tidligere store utvandringsbølge i 80-aarene.

[1] Utgangen av aaret eller begyndelsen av næste aar.

Aldersgrupper.[1]	Mænd.					Kvinder.				
	1825—1865.	1865—1900.	1880—1890.	1890—1900.	1900—1910.	1825—1865.	1865—1900.	1880—1890.	1890—1900.	1900—1910.
0/5 — 10/15	8 863	8 724	8 441	9 204	9 348	8 772	8 779	8 432	9 220	9 364
5/10 — 15/20	9 307	8 946	8 705	9 179	8 974	[2] 9 355	9 119	8 947	9 384	9 253
10/15 — 20/25	9 189	7 879	7 261	8 184	7 282	[2] 10 205	9 008	8 613	9 214	8 490
15/20 — 25/30	9 131	7 382	6 495	7 815	6 649	[2] 10 064	8 622	8 116	8 862	8 110
20/25 — 30/35	8 939	7 914	7 122	8 701	7 765	[2] 8 582	8 360	7 996	8 675	8 232
25/30 — 35/40	8 901	8 451	7 854	9 228	8 453	8 317	8 439	8 119	8 875	8 511
30/35 — 40/45	8 607	8 745	8 241	9 271	8 834	8 571	8 708.	8 335	8 947	8 868
35/40 — 45/50	8 731	8 718	8 619	9 119	8 899	9 158	8 745	8 782	9 024	8 934
40/45 — 50/55	8 638	8 759	8 494	9 166	8 976	9 113	8 983	8 695	9 203	9 150
45/50 — 55/60	8 178	8 425	8 280	8 612	8 676	8 562	8 592	8 474	8 602	8 998
50/55 — 60/65	7 685	8 142	7 996	8 267	8 311	8 057	8 252	8 175	8 430	8 342
55/60 — 65/70	7 198	7 590	7 497	7 791	7 850	7 780	7 869	7 805	8 105	8 233
60/65 — 70/75	5 923	6 680	6 699	6 957	7 056	6 367	7 067	7 042	7 324	7 378
65/70 — 75/80	4 529	5 446	5 506	5 664	5 862	5 025	5 812	5 982	5 955	6 191
70/75 — 80/85	3 634	4 005	3 955	4 166	4 269	4 001	4 387	4 389	4 624	4 668
75/80 — 85/90	2 231	2 392	2 353	2 428	2 555	2 657	2 801	2 740	2 846	2 938
80/85 — 90/95	1 062	1 172	1 120	966	1 298	1 293	1 490	1 366	1 449	1 637
85/90 — 95/100[2]	987	501	455	331	202	[2] 1 197	682	582	519	289
90/95 —100/105[2]	?	247	53	194	75	?	347	124	166	113
95/100—105/110[2]	-	-	-	-	260	-	-	-	51	112

[1] Angaaende beregningen se Socialstatistik IV. 1, bilag 6, av A. N. Kiær. Kristiania 1904.
[2] For disse aldersgrupper er originalopgaverne dels ukorrekte, dels mindre paalidelige.

Aldersfordelingen i bygdene og byene er forskjellig. I bygdene er de yngste og ældste aldersklasser sterkere repræsentert end i byene, til gjengjæld er aldersklasserne fra 15—50 sterkest repræsentert i byene. Fordelingen vil forresten fremgaa av beregningen nedenfor.

Alder.	Riket.			Bygder.			Byer.		
	M.	K.	Tils.	M.	K.	Tils.	M.	K.	Tils.
0— 5	6.12	5.87	11.99	6.35	6.06	12.41	5.59	5.42	11.01
5—10	6.05	5.83	11.88	6.28	5.99	12.27	5.49	5.45	10.94
10—15	5.79	5.61	11.40	6.08	5.80	11.88	5.07	5.16	10.23
15—20	4.82	4.97	9.79	4.87	4.76	9.63	4.71	5.50	10.21
20—25	3.45	4.19	7.64	3.30	3.75	7.05	3.83	5.23	9.06
25—30	2.87	3.66	6.53	2.70	3.32	6.02	3.26	4.51	7.77
30—35	2.81	3.41	6.22	2.63	3.10	5.73	3.23	4.16	7.39
35—40	2.50	2.98	5.48	2.40	2.79	5.19	2.73	3.44	6.17
40—45	2.22	2.68	4.90	2.18	2.54	4.72	2.32	3.01	5.33
45—50	2.08	2.57	4.65	2.10	2.49	4.59	2.05	2.75	4.80
50—60	3.76	4.48	8.24	3.92	4.44	8.36	3.36	4.58	7.94
60—70	2.74	3.23	5.97	2.97	3.28	6.25	2.18	3.10	5.28
70—80	1.61	1.95	3.56	1.86	2.07	3.93	1.02	1.65	2.67
80—90	0.60	0.78	1.38	0.73	0.87	1.60	0.28	0.55	0.83
90 og over	0.05	0.08	0.13	0.06	0.09	0.15	0.02	0.05	0.07
Uopgit	0.17	0.07	0.24	0.16	0.06	0.22	0.19	0.11	0.30

Lignende beregninger findes for landsdele, amter og byer i Folketællingens femte hefte, tabel 8 og 9.

§ 3. Personer 95 aar og ældre.

Som nævnt ovenfor er de ældste aldersklasser meget talrike i Norge Ved de senere tællinger har man utarbeidet en navnefortegnelse over alle som hadde opgit at være 95 aar eller ældre. I 1891 omfattet denne fortegnelse 323 personer, i 1900: 293 og i 1910: 192.

Aldersopgaverne for disse gamle folk er imidlertid usikre. For at prøve opgavernes sikkerhet har man i 1891 og 1910 latt foreta en undersøkelse i kirkebøkerne i det prestegjeld hvor de gamle var født.

Ved kontrolundersøkelsen for 1910 lot man undersøke i kirkebøkerne om den opførte alder var rigtig. Desuten blev de indkomne lister over døde i 1911,

1912 og 1913 gjennemgaat, og anmerket hvilke av disse personer var avgaat ved døden inden utgangen av nævnte aar.

Siden offentliggjørelsen av denne navnefortegnelse har man tillike gjennemgaat listen over døde i 1914 for at kontrolere alderen. Blandt disse findes enkelte som var over 95 aar i 1910, men ikke ved folketællingen er opgit at ha passert denne grænse, og disse aldersopgaver er derefter kontrolert gjennem korrespondanse. Desuten har man paa forskjellig maate indsamlet tillægsoplysninger. Som følge herav blir der forskjellige tilføielser og rettelser at gjøre til navnefortegnelsen, og disse tillægsoplysninger er meddelt i bilag 4.

(Se tabellen næste side).

I begge aar hadde disse gamle folk ofte opgit sin alder for høit. Antallet blev i 1891 reducert fra 323 til 267, og i 1910 fra 192 til 177.

I 1910 var aldersopgaverne rigtige for 119 av de 192, og 29 kunde man ikke finde igjen i kirkebøkerne.[1] Av disse er 2 siden fundet igjen i dødsanmeldelserne, med samme fødselsaar som i folketællingen. Av de øvrige var 7 ældre end de selv opgav, og 37 yngre Alle de 7 hadde opgit at være 1 aar yngre end de var, og av de 37 hadde 18 opgit sig at være 1 aar; 5, 2 aar; 6, 3 aar; 1, 4 aar; 1, 5 aar; 1, 6 aar; 2, 7 aar; 1, 8 aar og 2, 10 aar ældre end de var.

Det absolute tal av gamle (95 aar og over) er gaat ned ved de sidste tre tællinger: 1891: 323 (korrigert 267), 1900: 293, og 1910: 192 (korrigert 177). Regner man med dem som efter dødslister og andre kilder er fundet at være 95 aar og over i 1910, blir det korrrigerte tal for de gamle 192. Nedgangen i disse tal kan muligens forklares ved de oprindelige kulds forskjellige størrelser. For at gjøre en prøve paa dette har man foretat følgende beregning, hvor aldersklassen 90—94 aar er trukket ned:

a) Antal fødte:		b) Gjenlevende:			$100\,\frac{b}{a}$
1796—1800:	139 435	1890:	1 595	90—94 aar.	1.14
1816—1820:	154 505	1910:	2 885		1.85
1791—1795:	137 970	1890:	252	95—99 aar.	0.18
1811—1815:	122 275	1910:	177		0.14

Disse tal skulde altsaa tyde paa at der er stigende antal av gamle paa 90—94, men nedgang for de ældre. Noget bidrager naturligvis den dødelighet de forskjellige kuld har været utsat for. Man skal merke sig at dødeligheten i 1811—15 var større end i 1791—95 (23.34 mot 22.53 ‰), og større i 1796—1800 end i 1816—20 (21.87 mot 18.69 ‰).

Denne prøve er dog ikke helt ut tilfredsstillende.

Man har derfor anstillet en anden prøve.

[1] 4 av disse var født i Sverige, hvorav en utgaar av fortegnelsen efter indhentede oplysninger.

Alder.	1891.[1]						1910.					
	Efter folketællingen.		Berigtiget efter kirkebøkerne.		Utgaar som under 95 aar.[2]		Efter folketællingen.		Berigtiget efter kirkebøkerne.		Utgaar som under 95 aar.[3]	
	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
95.....	42	85	40	70	6	22	20	38	24	40	2	6
96.....	23	43	16	40	5	9	17	37	11	43	3	2
97.....	20	36	16	31	4	1	7	21	8	21	1	3
98.....	16	25	14	16	1	3	7	16	7	11	-	-
99.....	5	6	4	4	1	1	4	5	5	7	-	-
100.....	1	10	-	8	-	1	-	6	1	5	-	-
101.....	1	3	1	2	-	-	1	3	-	2	-	-
102.....	1	3	1	2	-	1	2	-	1	1	1	-
103.....	1	1	1	1	-	-	1	3	1	1	-	2
104.....	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
105.....	1	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-
106.....	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Ialt	111	212	93	174	18	38	61	131	60	132[1]	7	14

[1] Heri medregnet 8 personer, 2 paa 95, 4 paa 96 og 2 paa 97 aar, som efter avismeddelelser hadde denne alder, men som ikke findes blandt folketællingens fortegnelse.

[2] Se N. Off. St. III, 278, tabel 19, i f. nr. 1—56.

[3] Se N. Off. St. VI, 20, tabel 4, nr. 174 ff.

Kuldet 1791—1795.		Alder.		Kuldet 1811—1815.
		75-79 aar	25 642	Gjenlevende $^{31}/_{12}$ 1890 av kuldet 1811—1815.
Gjenlevende $^{31}/_{12}$ 1875 av kuldet 1791—1795	12 647	80-84 aar	10 525 15 117	÷ Døde av disse 1891—1895. Gjenlevende $^{31}/_{12}$ 1895.
÷ Døde av disse i 1776—1880	6 970		8 557	÷ Døde av disse 1896—1900.
Gjenlevende $^{31}/_{12}$ 1880.....	5 677	84-89 aar	6 560	Gjenlevende $^{31}/_{12}$ 1900.
÷ Døde av disse i 1881—1890	4 410		6 344	÷ Døde i aarene 1901—1910.
Gjenlevende 94—99 aar gamle $^{31}/_{12}$ 1890.....	267	94-99 aar	216	Gjenlevende 94—99 aar gamle $^{31}/_{12}$ 1910.
Folketællingens tal.....	252[1] 301[2]		177[1] 172[2]	Folketællingens tal.

Som man let vil se, peker disse tal paa en større dødelighet i de høiere aldere for kuldet 1811—1815 end kuldet 1791—1795. Denne dødelighet kan man maale ved hjælp av følgende tal:

Kuldet 1791—1795.				Kuldet 1811—1815.			
a) Gjenlevende ved begyndelsen av aaret.		b) Døde i løpet av aaret.	100 b/a.	100 b/a.	b) Døde i løpet av aaret.	a) Gjenlevende ved begyndelsen av aaret.	
1881	5 677	1 124	19.8	19.6	1 288	6 560	1901
1882	4 553	937	20.6	19.9	1 051	5 272	1902
1883	3 616	750	20.7	22.4	946	4 221	1903
1884	2 660	603	21.0	25.2	824	3 275	1904
1885	2 263	583	25.7	28.8	707	2 451	1905
1886	1 681	422	25.1	28.4	496	1 744	1906
1887	1 259	340	27.0	31.5	393	1 248	1907
1888	919	286	31.1	35.7	305	855	1908
1889	633	198	31.3	35.5	195	550	1909
1890	435	159	36.6	39.2	139	355	1910
1891	276	-	-	-	-	216	1911

Der er uoverensstemmelse mellem de beregnede tal og folketællingens tal ved begge tællinger, men denne uoverensstemmelse er størst i 1910. Aarsaken til

[1] Korrigerte opgaver.
[2] Ikke.

uoverensstemmelsen kan naturligvis ligge baade i opgaverne over levende efter folketællingerne og opgaverne over døde.

Regner man med de utvandrede av disse kuld, blir tallet 276 reducert til 263, og tallet 216 til 196. Det som er at merke ved disse to tal, er at tallene i 1890 baade efter folketælling og beregning ligger høiere end tallene i 1910.

Ved beregningen for kuldet 1811—1815 er det at merke, at denne gir et ganske andet resultat om man tar folketællingen 1900 til utgangspunkt. Antal levende av kuldet var efter denne 6 954 istedenfor efter beregningen 6 560, og de gjenlevende $^{31}/_{12}$ 1910 blir derfor ogsaa flere.

Man maa anta at folketællingens opgave i aaret 1900 er usikker. Forskjellige forhold ved bearbeidelsen gjør at opgaverne i aar 1900 maa ansees mindre sikre end i 1891, og det synes som om man kan være berettiget til at støtte sig til de første beregninger, som viser en litt større dødelighet blandt de gamle paa 95 aar og derover i aarene nærmest forut for 1910 end i aarene forut for 1890.

§ 4. Civilstand.

Den voksne hjemmehørende befolknings (over 15 aar) fordeling efter civilstand fremgaar av følgende tabeller:

	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
Ugifte	308 123	350 292	658 415
Gifte	376 178	383 514	759 692
Separerte[1]	245	361	606
Fraskilte	781	1 379	2 160
Enkemænd, enker	42 243	94 475	136 718
Tilsammen	727 570	830 021	1 557 591

	Mænd over 15 aar pct.					Kvinder over 15 aar pct.				
	1865.	1875.	1890.	1900.	1910.	1865.	1875.	1890.	1900.	1910.
Ugifte	41.78	43.30	40.29	41.79	42.35	39.89	41.70	40.78	41.45	42.20
Gifte	52.63	50.98	53.36	52.21	51.70	48.82	46.96	47.45	46.88	42.20
Separerte[1]				0.06	0.04				0.08	0.04
Fraskilte	0.14	0.15	0.05	0.05	0.11	0.17	0.18	0.06	0.06	0.17
Enkemænd, enker	5.45	5.57	6.30	5.89	5.80	11.12	11.16	11.71	11.53	11.38
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100 00	100.00	100.00	100 00

[1] Opgaverne over de separerte maa ansees som ufuldstændige.

Som man ser, er det relative antal av gifte saavel mænd som kvinder gaat noget tilbake i sidste tiaar. Denne tilbakegang, som ogsaa gjorde sig gjældende i tiaaret 1890—1900, kan man ikke bedømme før man har undersøkt hvordan forholdet stiller sig i de forskjellige aldersklasser.

(Se tabellene side 63, 64 og 65).

Disse 3 tabeller viser at der ogsaa inden de enkelte aldersklasser er nogen nedgang i det relative antal gifte i det sidste tiaar. Den eneste undtagelse danner de yngste mænd.

Sammenligner man det relative antal gifte i byene og bygdene, vil man finde at der i alle aldersklasser indtil 70—75 aar er forholdsvis flere gifte mænd i byene end i bygdene, mens der i alle aldersklasser, undtagen 15—20 aar, er forholdsvis færre gifte kvinder i byene end i bygdene. Denne forskjel mellem bygder og byer, mænd og kvinder har ogsaa været iagttat ved tidligere tællinger. Forskjellen i procenttallene for mænd er størst i aldersklasserne 20—25 (11.50 pct. gifte i bygdene, 14.24 i byene), 25—30 (41.68 pct. gifte i bygdene, 46.59 i byene), og 30—35 (66.25 pct. gifte i bygdene, 70.81 pct. i byene). Forskjellen avtar saa med stigende alder.

For kvindernes vedkommende utjevnes ikke forskjellen med stigende alder (jfr. forøvrig tabel 10 i Folketællingens femte hefte).

Hjemmehørende folkemængde 1901 og 1911 fordelt efter kjøn, alder og civilstand.

I.

	Ugifte.		Gifte.		Enkemænd, enker og fraskilte.	
	1. januar 1901.	1. januar 1911.	1. januar 1901.	1. januar 1911.	1. januar 1901.	1. januar 1911.
	1	2	3	4	5	6
1. Mænd.						
15—20	108 924	119 227	443	526	12	14
20—25	78 054	79 037	11 944	10 580	125	115
25—30	39 569	41 369	32 844	30 867	456	494
30—35	18 317	21 607	42 007	47 293	964	1 083
35—40	10 583	12 415	44 859	47 695	1 371	1 484
40—45	7 487	8 157	43 746	44 092	1 857	1 894
45—50	5 329	6 145	41 554	42 027	2 269	2 385
50—55	4 546	5 325	35 860	39 178	2 841	3 153
55—60	3 532	4 250	30 487	34 778	3 239	3 614
60—65	2 996	3 407	23 548	27 993	3 899	4 542
65—70	2 476	2 598	20 892	21 566	5 150	5 083
70—75	1 941	2 050	15 374	14 056	6 139	5 375
75—80	1 258	1 393	9 077	9 454	6 114	5 869
80—85	590	775	3 840	4 558	4 067	4 680
85 og over	211	368	1 079	1 760	2 102	3 239
2. Kvinder.						
15—20	105 665	116 362	1 880	2 067	33	30
20—25	75 456	78 201	22 361	21 792	294	328
25—30	39 874	43 040	42 061	43 240	984	971
30—35	23 036	26 179	46 600	52 504	1 953	2 086
35—40	17 054	18 301	47 901	49 055	2 956	3 213
40—45	13 153	14 401	43 662	44 699	4 360	4 374
45—50	10 405	12 466	40 322	42 296	5 991	5 909
50—55	8 539	10 754	33 730	37 196	7 442	8 024
55—60	6 797	8 490	26 808	31 530	8 597	9 926
60—65	5 628	6 866	19 735	23 407	9 715	11 195
65—70	4 715	5 560	16 020	16 861	11 736	12 324
70—75	3 815	4 113	11 102	9 949	12 456	11 819
75—80	2 458	2 815	5 877	5 920	11 063	11 369
80—85	1 391	1 802	2 154	2 523	7 342	8 452
85 og over	572	942	596	836	4 129	5 834

Relative tal.[1]

	Ugifte.		Gifte.		Enkemænd, enker og fraskilte.	
	1. januar 1901.	1. januar 1911.	1. januar 1901.	1. januar 1911.	1. januar 1901.	1. januar 1911.
	1	2	3	4	5	6
1. Mænd.						
15—20	99.58	99.55	0.41	0.44	0.01	0.01
20—25	86.62	88.08	13.24	11.79	0.14	0.13
25—30	54 30	56.88	45.07	42.44	0.63	0.68
30—35	29.89	30.87	68.54	67.58	1.57	1.55
35—40	18.63	20.16	78.96	77.43	2.41	2.41
40—45	14.10	15.06	82.40	81.44	3.50	3.50
45—50	10.84	12.15	84.54	83.13	4.62	4.72
50—55	10.51	11.17	82 92	82.21	6.57	6.62
55—60	9.48	9.97	81.83	81.55	8.69	8.48
60—65	9.84	9.48	77.35	77.88	12.81	12 64
65—70	8.68	8.88	73.26	73.74	18.06	17.38
70—75	8.28	9.54	65.55	65.44	26.17	25.02
75—80	7.65	8.33	55.18	56.56	37.17	35.11
80—85	6.94	7.74	45.19	45.52	47.87	46.74
85 osv.	6.22	6.86	31.81	32.79	61.97	60.35
2. Kvinder.						
15—20	98.23	98.23	1.74	1.74	0.03	0.03
20—25	76.91	77.95	22.79	21.72	0 30	0.33
25—30	48.09	49.33	50.72	49.56	1.19	1.11
30—35	32.18	32.41	65.09	65.01	2.73	2.58
35—40	25.11	25.93	70.54	69.51	4.35	4.56
40—45	21.50	22.69	71.37	70.42	7.13	6.89
45—50	18.35	20.55	71.09	69.71	10.56	9.74
50—55	17.18	19.21	67.85	66.45	14.97	14.34
55—60	16.11	17.00	63.52	63.13	20.37	19.87
60—65	16.04	16.56	56.26	56.45	27.70	26.99
65—70	14.52	16.00	49.34	48.53	36.14	35.47
70—75	13.94	15.89	40.56	38.44	45.50	45.67
75—80	12.67	14.00	30 30	29.45	57.03	56.55
80—85	12.78	14.10	19.78	19.75	67.44	66.15
85 osv.	10.80	12.38	11.25	10.98	77.95	76.64

[1] Rubrik 1 + 3 + 5 = 100. 2 + 4 + 6 = 100.

II.

Tællingstid.	Antal gifte mænd pr. 100 mænd i alderen:			Antal gifte kvinder pr. 100 kvinder i alderen:		
	20—30.	30—40.	40—50.	20—30.	30—40.	40—50.
1801	26.1	75.6	88.3	34.8	69.5	75.8
1835	24.1	71.1	83.6	33.1	70.5	75.1
1845	21.8	70.9	83.1	29.4	71.0	75.4
1855	22.8	72.2	84.1	31.2	71.1	76.9
1865	23.0	73.7	85.0	33.4	71.4	76.8
1875	23.9	71.2	82.9	32.6	68.1	73.7
1890	25.9	73.8	83.4	33.6	68.0	72.4
1900	27.5	73.5	83.3	35.6	67.7	71.1
1910	25.5	72.2	82.3	34.7	67.1	70.1

III.

Tællingstid.	Antal gifte pr. 100 mænd (kvinder) i alderen:						
	15—20.	20—25.	25—30.	30—35.	35—40.	40—45.	45—50.
Mænd:							
1865	0.20	8.70	40.00	67.60	79.70	84.60	85.50
1875	0.40	9.70	41.50	66.60	76.50	82.10	83.80
1890	0.24	10.91	43.27	68.52	79.33	82.73	84.10
1900	0.41	13.25	45.06	68.48	78.84	82.26	84.42
1910	0.44	11.79	42.45	67.59	77.43	81.44	83.13
Kvinder:							
1865	1.10	19.60	49.10	68.50	74.30	77.80	75.70
1875	1.70	19.50	48.30	65.60	71.20	74.30	73.20
1890	1.26	19.86	48.48	64.64	71.71	72.85	71.91
1900	1.95	22.77	50.68	64.98	70.40	71.22	70.97
1910	1.74	21.72	49.56	65.01	69.53	70.44	69.71

Avsnit 4.

Nationalitet og fødesteder. Hjemvendte norsk-amerikanere.

(Folketællingens andet hefte, N. Off. St. V. 182, og femte hefte, N. Off. St. VI. 8).

§ 1. Nationalitet.

Med nationalitet kan menes to ting: enten et folkesamfund hvis medlemmer statsretslig hører sammen, eller et folkesamfund hvis medlemmer hører til samme race.

En statistisk iagttagelse av disse to slags folkesamfund er meget vanskelig, og kan bare helt ut lykkes ved et samarbeide mellem de forskjellige land. Den enkelte stat har bare evne til at iagtta det folk som er tilstede paa dens territorium, eller som er bosat der. Dette er ogsaa det vigtigste.

I den norske folketælling av 1910 har man tre rækker opgaver til belysning av nationaliteten: 1) antallet av fremmede staters undersaatter, 2) antallet av finner (lapper) og kvæner, og 3) antallet av personer født i utlandet.

De første opgaver refererer sig til den hjemmehørende folkemængde. Av denne folkemængde, 2 391 782, var 40 896 fremmede staters undersaatter.

	Riket.	Bygdene.	Byene.
Hjemmehørende folkemængde:	2 391 782	1 702 554	689 228
Fremmede staters undersaatter:			
Sverige	30 546	16 705	13 841
Danmark	3 040	711	2 329
Finland	1 302	739	563
Tyskland	2 151	537	1 614
Storbritannien og Irland	355	162	193
Rusland	691	103	588
Andre stater i Europa	360	95	265
De Forenede Stater	2 427	1 778	649
Andre stater	24	6	18
Tilsammen	40 896	20 836	20 060
I pct. av folkemængden	1.7	1.2	2.9

Av disse 40 896 bodde der omtrent like mange i bygdene og i byene, men i forhold til folkemængden er der ikke langt fra 2.5 ganger flere i byene. Disse

fremmede var ikke spredt jevnt utover landet. Absolut og relativt flest bodde der i Smaalenene, 11 992 (7.8 pct. av folkemængden), dernæst i Kristiania, 10 306 (4.3 pct.). Enkelte av de fremmede nationaliteter er sterkt koncentrert paa enkelte steder, f. eks.: finlænderne i Finmarken, hvor 856 av de 1 302 bodde, svenskerne i Smaalenene (11 424) og Kristiania (7 075) o. s. v. Ingen nationalitet har samlet sig saa sterkt i Kristiania som russerne: 440 av 691.

De opgaver som er behandlet her, angaar bare det statsretslige forhold. De andre opgaver tar ialfald delvis sigte paa racen.

De eneste fremmede racer som har bopæl i Norge, er finner (lapper) og kvæner, men hvert aar flytter der endel fremmede ind i landet Denne indflytning er ikke meget betydelig, men den spiller dog en rolle, særlig for enkelte befolkningsklasser i vore byer.

Den eneste opgave man har til at dømme om størrelsen av denne indflytning, er fødestedsopgaverne. Det er imidlertid at merke at disse opgaver slet ikke gir et paalidelig billede av antallet av utlændinger som tar bopæl i Norge. For det første er opgaverne bare bearbeidet efter den tilstedeværende folkemængde, d. v. s. de omfatter ogsaa alle utlændinger som var midlertidig tilstede i Norge paa tællingstiden. Dernæst er slet ikke alle de som er født utenfor Norge, utlændinger. En meget stor del er barn av nordmænd som er flyttet hjem igjen. Hvor mange dette er, kan man bare gi som et skjøn.

Hvor mange der var som var født i utlandet og i hvilke land de var født, viser følgende tabel:

Personer født i:	1876.	1891.	1900.	1910.
Sverige	29 340	38 017	49 662	38 647
Danmark med Island og Færøerne	2 205	2 475	3 775	4 192
Finland	2 709	2 661	2 182	1 832
Tyskland	1 471	1 738	2 787	2 986
Storbritannien og Irland	518	655	909	1 057
Andre europæiske land	686	689	1 291	1 623
Amerikas Forenede Stater	226	1 094	3 648	5 170
Andre oversjøiske land	95	216	435	654
Ukjendt, men sandsynligvis utlandet	90	27	87	-
Tilsammen	37 350	47 572	64 776	56 161

Antallet av disse er gaat ned i det sidste tiaar. Der er nedgang i antallet av de personer som var født i Sverige og Finland, mens antallet av alle de andre er steget. Særlig sterkt er antallet av dem som er født i de Forenede Stater og Rusland, steget. I 1900 blev der talt 483 mennesker født i Rusland, i 1910: 867.

Sammenligner man tabellen over personer født i utlandet med tabellen over fremmede staters undersaatter, vil man finde en viss paralellitet. Dog er antallet av fremmede staters undersaatter gjennemgaaende mindre. Den samme paralellitet er der i den geografiske fordeling. Ogsaa personer født i utlandet er sterkest repræsentert i Smaalenene, Kristiania og Finmarken (7.9, 5.7 og 4.5 pct.). Man maa dog huske paa at de to rækker opgaver ikke helt ut omfatter de samme personer.

Det er naturligvis umulig at bestemme hvor stort det fremmede element er i den norske befolkning paa grundlag av disse opgaver. En tilnærmelsesvis beregning over hvor mange der var av utenriksk avstamning av dem som var født utenfor Norge, kan man dog gjøre. Ialt var der født 56 161 personer utenfor Riket. Av disse maa en ikke liten del være av norsk avstamning Det er for det første tilfælde med størsteparten av dem som er født i de Forenede Stater (5 170), i andre oversjøiske land (603), og paa havet (45), men sandsynligvis ogsaa med endel av de øvrige. Ialfald kan man med tryghet reducere tallet til 51 000, som altsaa skulde repræsentere fremmed nationalitet i Norge, regnet efter fødestedet, utenfor finner (lapper) og kvæner. Alt ialt skulde man altsaa faa følgende tabel over folket efter nationalitet:

Tilstedeværende folkemængde	2 357 790	100.00
Finner (lapper	18 590	0.79
Kvæner	7 172	0.30
Født i utlandet og antagelig av fremmed race	50 041[1]	2.12
Født i Norge plus født i utlandet av norsk race	2 281 987	96.79

Høist ca. 4 pct. av befolkningen kan altsaa antages at være av fremmed race. Størsteparten av disse var imidlertid svensker og dansker.

Under behandlingen av nationaliteten har det ogsaa interesse at bringe paa det rene hvor mange norske der var bosat i utlandet. Nærmere end at konstatere hvor mange der var bosat i utlandet og født i Norge, kan man ikke komme. Men heller ikke dette har det lykkes helt ut at bringe paa det rene. Dels meddeler ikke de utenlandske folketællinger opgaver over det, dels er de enkelte staters statistiske publikationer over dette ikke utkommet. Ved hjælp av de opgaver man har, og tallene fra tidligere aar, kan man dog gjøre en omtrentlig beregning over antal nordmænd bosat i utlandet.

Ifølge sidste folketælling, ca. 1910, talte man følgende antal norskfødte: i Sverige 7 978, Danmark 4 696, Island 194, Finland 347, England 5 697, Tyskland 3 333, Holland 202 (norske undersaatter), Schweitz 125, Østerrike 70 (nor-

[1] ɔ: 51 000 ÷ 959 kvæner født i Finland, tilstedeværende i Nordland — Finmarken, som er tat med under opgaverne over kvæner.

ske undersaatter). For følgende land har vi opgaver fra næst sidste folketælling: Belgien 436, Frankrike 815, Spanien 250, Italien 186, Ungarn 4, Rusland 161, Irland 335 og Skotland 487 (1890).

Dette gir tilsammen 25 316. Til dette maa man gjøre et tillæg for de stater som man mangler opgaver (f. eks. Portugal, Balkanstaterne) fra, for de stater hvor opgaverne udelukkende refererer sig til norske undersaatter, og de stater hvis opgaver refererer sig til tidligere aar. Alt ialt kan man kanske regne ca. 25 600 à 25 800 norskfødte bosat i Europa utenfor Norge.

I de Forenede Stater var der ved folketællingen i 1910 bosat 403 858 norskfødte.[1] Utenfor de Forenede Stater bor der mange norskfødte, i Kanada antagelig 25 000. I de øvrige amerikanske stater er der heller ikke faa norskfødte. Antallet kan sættes rent skjønsmæssig til 2 à 3 000.

I Australien var antallet av norskfødte ca. 1900 noget over 5 000. I 1910 er antagelig tallet ikke meget større.

I Afrika og Asien er der bosat adskillige norskfødte (f. eks. Kapstaten, Madagaskar, i Indien (109 i 1910), Kina og Japan. Alt ialt kan det vel være 1 à 2 000.

Som et skjøn kan man altsaa sætte den norskfødte befolkning utenfor Norge til 460 000 à 465 000.

For tidligere aar har man beregnet følgende tal: 1870: 124 000, 1880: 198 000, 1890: 327 000, 1900: 377 000.

Man faar altsaa i 1910 tilstedeværende befolkning i Norge + norske tilstede i utlandet 2 823 000 à 2 818 000.

I disse opgaver er bare tat hensyn til de personer som er født i Norge, m. a. o. den sidste generation av utflyttere. Men den norske befolkning i utlandet er betydelig større. Saaledes opgir den amerikanske folketælling andet led av norske (de som er født i Amerika, men har forældre eller en av dem født i Norge) til 609 068, altsaa tilsammen 1 012 926 av 1ste og 2den generation. Hertil kommer 3dje og 4de generation, som man ikke har nogen statistiske opgaver over. Nærmere end et skjøn kommer man ikke. Den norske befolkning i Amerika er anslaat til $1^2/_3$ million.[2]

§ 2. Finner (lapper) og kvæner.

1ste decbr. 1910 var der 18 590 finner (lapper) og 7 172 kvæner tilstede i Norge. I disse tal er talt med baade finner og kvæner av ren race og av blandet race. Personer av blandet race er fordelt paa de forskjellige racer efter sprog og herkomst (jfr. Folketællingens 2det hefte, s. 21). Ved en anden fordeling av personer av blandet race, hvor der bare er tat hensyn til avstamning (jfr. Folket. h. 2, s. 12), blir antallet baade av finner og kvæner noget større, neml.: finner (lapper)

[1] Se Meddelelser fra Det Statistiske Centralbyraa 1913, side 135.
[2] Nordmandsforbundet september 1914.

19 705 og kvæner 9 796. Efter den tilsvarende beregning for de tre foregaaende folketællinger skulde antallet av finner (lapper) og kvæner ha været:

	1876.	1891.	1900.	1910.
Finner (lapper)	19 269	21 176	20 736	19 705
Kvæner	11 609	12 176	10 583	9 796

Baade finner (lapper) og kvæner skulde altsaa ha gaat tilbake i antal fra 1891 av. Relativt i forhold til den samlede folkemængde er tilbakegangen betydelig. Opgaverne er imidlertid langt fra helt sikre. Ikke faa kvæner har ved en folketælling kaldt sig kvæner, ved en anden nordmænd (jfr. f. eks. Folketællingens andet hefte, s. 4, anm. 2) Tiltrods for dette er der flere ting som tyder paa relativ tilbakegang av kvænerne. Bl. a. opgaverne over personer født i Finland: i 1900: 2 182, i 1910: 1 832.

Baade størsteparten av finnerne (lapperne) og kvænerne er bosat i Tromsø og Finmarkens amter. Av de 18 590 finner (lapper) bodde 10 332 i Finmarken og 6 279 i Tromsø, 1 838 i Nordland og 122 i Trondhjems-amtene. Resten (19) var sydpaa, antagelig som rengjætere. Av kvænerne (7 172) bodde 5 398 i Finmarken, 1 618 i Tromsø amt. Av resten var flest i Nordland, 119, og Hedemarken, 31.

Det er i de to nordligste amter at disse nationaliteter spiller en rolle, men denne synes at være blit mindre og mindre.

(Se tabellen næste side).

I Tromsø amt er det bare faa herreder hvor disse to nationer nummerisk spiller en like stor eller endog større rolle end nordmændene, nemlig Sørfjord (1.20 pct. kvæner, 56.58 pct. finner (lapper) og 42.22 pct. nordmænd), Kvænangen (12.44 pct. kvæner, 41.86 pct. finner (lapper) og 45.70 pct. nordmænd). Nærmest op til disse herreder kommer Lyngen (11.82 pct kvæner, 31.11 pct. finner (lapper), 57.07 pct. nordmænd) og Nordreisa med 25.33 pct. kvæner, 2.26 pct. finner (lapper) og 72.41 pct. nordmænd.

I Finmarkens amt er det 7 av amtets 18 herreder som har mindre norsk end fremmed befolkning, nemlig Kautokeino (1.63 pct. kvæner, 94.80 pct. finner (lapper), 3.57 pct. nordmænd), Kvalsund (12.32 pct. kvæner, 51.28 pct. finner (lapper) og 36.40 pct. nordmænd), Kistrand (33.85 pct. kvæner, 52.60 pct. finner (lapper) og 13.55 pct. nordmænd), Karasjok (0.73 pct. kvæner, 95.99 pct. finner (lapper) og 3.28 pct. nordmænd), Næsseby (5.98 pct. kvæner, 78.66 pct. finner (lapper), 15.36 pct. nordmænd), Polmak (1,09 pct. kvæner, 96.29 pct. finner (lapper), 2.62 pct. nordmænd) og Nordvaranger (50.07 pct. kvæner, 5.34 pct. finner (lapper) og 44.59 pct. nordmænd).

I byene i disse amter er den norske befolkning i stor overvegt, undtagen i Vadsø, hvor 45.17 pct. av befolkningen var kvæner, 1.21 pct. finner (lapper) og 53.62 pct. nordmænd.

Tællingstid.	Antal personer.				Procentforhold.		
	Nordmænd.	Kvæner.	Finner. (Lapper).	Tilsammen.	Nordmænd.	Kvæner.	Finner. (Lapper).
Tromsø amt:							
1845	24 489	995	5 867	31 351	78.1	3.2	18.7
1855	29 396	2 077	6 793	38 266	76.8	5.4	17.8
1865	34 483	3 157	7 698	45 338	76.0	7.0	17.0
1875	41 501	4 135	8 383	54 019	76.8	7.7	15.5
1891 [1]a)	51 950	3 798	9 261	65 009	80.0	5.8	14.2
1891 [1]b)	53 847	2 391	8 771	65 009	82.8	3.7	13.5
1900 b)	63 344	1 770	7 852	72 966	86.8	2.4	10.8
1910 b)	72 375	1 618	6 279	80 272	90.2	2.0	7.8
Finmarkens amt:							
1845	4 500	1 692	6 545	12 737	35.3	13.3	51.4
1855	6 581	2 568	7 240	16 389	40.2	15.6	44.2
1865	8 202	4 051	8 076	20 329	40.4	19.9	39.7
1875	10 173	5 828	8 074	24 075	42.3	24.2	33.5
1891 a)	13 270	6 790	9 281	29 341	45.2	23.2	31.6
1891 b)	13 921	5 929	9 491	29 341	47.5	20.2	32.3
1900 b)	18 409	5 406	9 572	33 387	55.1	16.2	28.7
1910 b)	23 396	5 398	10 332	39 126	59.8	13.8	26.4

I alle de forskjellige herreder og byer synes den norske befolkning relativt at være tiltat sterkere end den kvænske og finske (lappiske) i det sidste tiaar, naar undtages Nordvaranger og Vadsø.

Av finnerne (lapperne) var bare 1 258 fjeldfinner eller nomader. Tallet er forresten usikkert.

Av finnerne (lapperne) var 9 166 mænd og 9 424 kvinder. Kvinderne er altsaa i flertal. Det motsatte var tilfælde med kvænerne (3 703 mænd og 3 469 kvinder), som herved karakteriserer sig som en relativt set nylig indvandret race i Norge.

Et lignende forhold kan man iagtta for den norske befolkning i Finmarken (9 267 mænd og 7 507 kvinder). Dette hænger sammen med erhvervslivet og de indenrikske flytninger.

Av interesse vil følgende tabel være over finner (lapper), kvæner og nordmænd i Tromsø og Finmarkens amter, fordelt efter erhverv.

[1] a) efter avstamning, b) efter avstamning og sprog.

	Erhvervende personer i Finmarkens og Tromsø amter.					
	Finner (Lapper).		Kvæner.		Nordmænd.	
	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.
I. Jordbruk, fædrift, skogdrift og fiskeri	5 729	95.0	1 804	86.8	20 750	66.3
Herav: Gaardbrukere .	1 102	18.3	347	16.7	5 404	17.2
Fiskere.....	2 728	45.2	1 064	51.2	11 657	37.3
Personer med rendrift	520	8.6	—	—	—	—
II. Grubedrift og industri	232	3.8	197	9.5	5 132	16.9
III. Handel og omsætning	56	0.9	69	3.3	4 073	13.0
IV. Offentlig og privat immaterielt erhverv.....	15	0.3	8	0.4	1 326	4.3
Tilsammen	6 032	100.0	2 078	100.0	31 281	100.0

§ 3. Indenrikske flytninger.

De eneste opgaver man har om disse, er fødestedsopgaverne. De er bearbeidet efter den tilstedeværende folkemængde, og gir derfor ikke helt uttryk for de endelige flytninger. Paa dette maa man være opmerksom ved bedømmelsen av opgaverne.

En sammenstilling av disse for de sidste tre tællinger er git nedenfor.

		Personer født i samme kommune hvor de opholdt sig.		Personer født i andre kommuner.		Fødested uopgit, men i Norge.		Født i utlandet.	
		Antal.	Pct.	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.
1891	Riket.... ...	1 408 535	70.8	529 067	26.6	3 527	0.2	47 545	2.4
	Bygder	1 178 439	77.3	318 589	20 9	2 669	0.2	25 346	1.7
	Byer	230 096	49.6	210 478	45.4	858	0.2	22 199	4.8
1900	Riket.....	1 488 238	67.0	665 407	30.0	3 143	0.1	64 689	2.9
	Bygder	1 188 485	74.6	370 056	23.2	2 015	0.1	32 109	2.0
	Byer	299 753	47.7	295 351	47.0	1 128	0.2	32 580	5.2
1910	Riket.....	1 551 454	65.8	744 890	31.6	5 285	0.2	56 161	2.4
	Bygder	1 204 455	72.3	430 870	25.9	3 286	0.2	28 167	1.7
	Byer	346 999	50.2	314 020	45.4	1 999	0.3	27 994	4.1

Flytningerne har stadig tiltat, de er mer utpræget i byene end i bygdene, hvor henved $^3/_4$ av befolkningen endnu opholdt sig i fødestedskommunen. I det

sidste tiaar (1900—1910) har det forresten været forholdsvis liten indenriksk flytning. I byene var det endog forholdsvis færre av befolkningen som var indflyttere i 1910 end i 1900. Dette hænger sammen med byenes svake vekst i dette tiaar.

Der er meget stor forskjel mellem amtene og ogsaa mellem de enkelte byer. I Akershus amt opholdt saaledes bare 52.9 pct. av befolkningen sig i den kommune den var født, i N. Bergenhus 84.8 pct. Mindst utpræget er flytningen i Bergens-amtene og Tromsø amt, mest foruten i Akershus i Smaalenene, Jarlsberg og Larvik, Bratsberg og Finmarkens amter.

Av de enkelte byer skal man nævne Kristiania (48.4 pct. indfødte), Bergen (59.1 pct.), Trondhjem (48.8), Stavanger (58.4 pct.), Drammen (56.9 pct.).

§ 4. Hjemvendte norsk-amerikanere.

Ved Folketællingen av 1910 blev der gjort et tillægsspørsmaal om hjemvendte norsk-amerikanere. Det gik ut paa: aar utflyttet fra og bosat igjen i Norge, bosted ved utflytningen fra Norge, bosted i Amerika og arbeidsstilling i Amerika.

Disse opgaver over norsk-amerikanere er naturligvis ikke skikket til at vise intensiteten i tilbakevandringerne. De gir bare et øiebliksbillede av hvor mange norsk-amerikanere som var vendt tilbake og levde i Norge i 1910. Men opgaverne er bearbeidet i flere retninger, saa de baade kaster lys over denne befolkningsklasse og over enkelte forhold ved tilbakevandringerne.

Det er ikke godt at avgjøre om disse opgaver er fuldstændige. De beregninger som blev foretat av direktør Kiær til bruk for dødelighetstabellene 1901/1910, tyder paa at antallet av norsk-amerikanere efter folketællingen er for lavt Nu er det at merke at beregningen i dødelighetstabellene i og for sig er meget usikker. Paa den anden side maa man merke sig, at alle de som selv har betegnet sig som norsk-amerikanere, men som er vendt tilbake samme aar som de utvandret, og samtlige utvandrere i aarene 1908—1910 som var vendt tilbake inden $^1/_{12}$ 1912,[1] ikke er regnet med blandt folketællingens hjemvendte norsk-amerikanere.

Folketællingen opgir ialt 19 323 hjemvendte norsk-amerikanere, men blandt disse er der 1 635[2] som var født i Amerika, og derfor neppe egentlig kan betegnes som hjemvendte. Holder man disse utenfor, faar man altsaa 17 688 hjemvendte norsk-amerikanere. Av disse var 13 493 mænd og 4 195 kvinder. Størsteparten av norsk-amerikanerne var vendt tilbake i de sidse fem aar (1906—1910) før folketællingen, nml. 6 774 mænd og 2 434 kvinder. Av dette kan der ikke

[1] Av utvandrere i 1908 og 1909 var der inden $^1/_{12}$ 1910 vendt tilbake 391, heri ikke regnet med de som vendte tilbake i utvandringsaaret.

[2] Iflg. tabel 8—10. I tabel 12 er antallet av norsk-amerikanere født i Amerika opgit til 1 691. I dette tal er først indbefattet de 1 635 som er omtalt ovenfor, desuten 56 som vel er født i Amerika, men har været bosat i Norge, utvandret og paany vendt tilbake.

trækkes den slutning, at tilbakevandringen er blit mer intens i de aller sidste aar. Man maa huske paa at disse aar slutter sig til en meget sterk utvandringsperiode, som i og for sig vil gi en mulighet for en stor tilbakevandring. Desuten er det rimelig at tallet av tilbakevandrere vil bli høiest i aarene like før en tælling: de som er kommet tilbake saa nylig, vil gjerne betegne sig som norsk-amerikanere, de fleste av dem lever, og det er forholdsvis faa av dem som er reist ut igjen. Nærmere skal man ikke gaa ind paa tilbakevandringen i de forskjellige aar.

Bare ett forhold skal man peke paa. Det er tilbakevandringen omkring den økonomiske krise i 1907.

	Tilbake-vandrere.	Utvandrere.
1906.....	1 163	21 967
1907.....	1 627	22 135
1908.....	2 230	8 497
1909.....	1 973	16 152

Tallene synes ialfald at tyde paa at de rent økonomiske faktorer spiller en rolle ogsaa ved tilbakevandringen. Det er ikke alle som kommer hjem av hjemlængsel eller som økonomisk uavhængige folk, mange drives hjem av de daarlige tider i Amerika. Paa dette tyder ogsaa det forhold, at tilbakevandringens intensitet synes at vokse de aller første aar efter utvandringsaaret, siden avtar den (se tabel 8, Folketællingens 2det hefte).

En opgave over hvor mange aar de hjemvendte norsk-amerikanere har opholdt

Antal aar bosat i Amerika.	Mænd. Pct.	Kvinder. Pct.
0— 2 aar.....	16.29	14.78
2— 4 —.....	25.68	27.99
5— 9 —.....	32.61	34.52
10—19 —.....	17.26	16.24
20 aar og over.....	7.68	5.11
Uopgit.....	0.50	1.36
Tilsammem	100.00	100.0

sig i Amerika, viser at størsteparten har været i Amerika mindre end 5 aar, nml. 41.97 pct. av mændene, og 42.77 pct. av kvinderne. Endnu flere vilde dette ha været om man hadde regnet med dem som var kommet tilbake i utvandringsaaret, og dem som var utvandret i 1908—1910.

Tilbakevandrerne vender som oftest tilbake til sit fødested. I de fleste amter

er det fra 70 til over 90 pct. av norsk-amerikanerne som er vendt tilbake til fødestedet. I Kristiania, Bergen og Akershus amt er procenten bare mellem 60—70. Det kommer naturligvis av at disse befolkningscentrer ogsaa trækker til sig en række norsk-amerikanere født andre steder i landet.

Følgende alderskombinationer har ganske stor interesse:

Alder.	Alder i utvandringsaaret. Pct.		Alder ved tilbakevandringen til Norge. Pct.		Alder 1/12 1910 Pct.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
Under 15 aar	3.12	7.77	1.48	4.93	1.06	3.22
15—19 —	16.10	17.95	1.36	2.91	0.47	1.59
20—29 —	55.24	50.77	38.70	42.17	17.02	24.62
30—39 —	16.24	14.24	34.42	29.73	29.62	28.84
40—49 —	5.88	3.86	14.04	10.44	25.73	21.56
50—59 —	1.94	2.36	5.77	5.24	15.07	11.20
60 aar og over	0.65	1.36	3.53	3.79	9.94	7.92
Uopgit alder	0.83	1.69	0.70	0.79	1.09	1.05
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Aldersopbygningen viser naturligvis en meget sterk forskyvning. Blandt utvandrerne er de yngre og kraftigere aldersklasser sterkere repræsentert end blandt tilbakevandrerne, som rimelig er. Vil man dømme om tilbakevandringens betydning for folkeøkningen, saa maa man ta i betragtning at disse tilbakevandrere ofte har barn med sig tilbake som er født i Amerika, og som derfor ikke er tat med i opgaverne over norsk-amerikanere. I 1910 blev der opført 816 mænd og 817 kvinder som var født i Amerika, som norsk-amerikanere. Av disse var 584 mænd og 580 kvinder under 15 aar, 161 mænd og 179 kvinder 15—25 aar gamle. Disse tal er naturligvis ikke fuldstændige, men de viser at tilbakevandringen har større betydning for folkeøkningen end aldersopbygningen av de hjemvendte norsk-amerikanere skulde tyde paa.

Tilslut skal man hefte sig ved opgaverne over disse folks erhverv. De refererer sig til: Livsstilling i Amerika og livsstilling i Norge efter tilbakekomsten. Desværre savner man opgaver over livsstilling før utreisen, og dermed ogsaa en av de vigtigste opgaver til at kunne bedømme amerikaopholdets indflydelse paa utvandrernes livsstilling efter hjemkomsten.

(Se tabellen næste side).

Det er betydelig forskjel paa disse to talrækker. Talrækken over livstillinger i Norge har høiere tal for gaardbrukere, handel, immaterielt arbeide og formuesindtægt, talrækken over livsstillinger i Amerika for alle de andre stillinger,

Livsstillinger.	Norsk-amerikanere. Mænd.			
	Livsstilling i Amerika.		Livsstilling i Norge efter hjemkomsten.	
	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.
Gaardbrukere	1 469	10.26	5 664	39.58
Tjenere og andre jordbruksarbeidere	2 411	16.85	1 156	8.08
Andre med jordbruk, fædrift, skogsdrift og fiske	1 447	10.11	1 377	10.61
Bergverk og industri	5 531	38.64	2 475	11.00
Handel	646	3.51	951	6.46
Sjøfart	838	5.86	294	2.05
Imm. arbeide	193	1.35	233	1.63
Tjenere ved huslig arbeide	66	0.46	39	0.27
Andre ved huslig arbeide	122	0.85	129	0.83
Dagarbeide	436	3.05	315	2.20
Personer som lever av pension og formuesindtægt	7	0.05	584	4.08
Privat forsørgede	1 033	7.22	811	5.68
Uopgit erhverv	112	0.78	293	2.04

men særlig for jordbruksarbeide, industri og sjøfart. Nærmere set er denne forskjel et uttryk for en forskyvning fra lavere livsstillinger mot høiere. I hvilken grad det betyder en overgang fra den klasse de utvandrede tilhørte før avreisen, til en høiere, er derimot ikke mulig at avgjøre.

Av endnu større interesse end tabellen ovenfor er følgende:

Livsstilling i Amerika.		Gaardbrukere efter tilbakekomsten til Norge.
Gaardbrukere	1 469	778
Tjenere og jordbruksarbeidere	2 411	1 204
Andre ved jordbruk, fædrift, skogsdrift og fiske	1 447	714
Bergverk og industri	5 531	2 177
Handel	646	203
Sjøfart	838	323
Dagarbeide	436	151

Den viser at hvad norsk-amerikanerne end har arbeidet med over i Amerika, saa søker de fortrinsvis tilbake til gaardsbruk herhjemme. Det hænger naturligvis

sammen med deres rekrutering fra bygdene. Fuld belysning av disse forhold kan man først som nævnt fuldt ut gi ved andre og mer indgaaende opgaver.

Livsstillingsopgaverne for kvinder har ikke saa stor interesse. Her skal man nævne at 1 912 av de 5 012 kvinder var husmødre, 1 433 hustyende og 973 privat forsørgede og 231 beskjæftiget ved smaaindustri, under opholdet i Amerika og efter hjemkomsten var 2 534 husmødre, 762 privat forsørgede, 648 ved huslig arbeide og 261 ved smaaindustri.

Avsnit 5.

Trosbekjendelse.

(Folketællingens 2det hefte. N. Off. St. V. 182).

Av den hjemmehørende folkemængde, 2 391 782 personer, stod 2 329 229 i Statskirken, 44 501 i forskjellige dissentersamfund, mens 17 466 ikke tilhørte noget kirkesamfund, og 586 ikke hadde svart paa dette spørsmaal.

Tabellen paa næste side gir nærmere oplysning om de forskjellige dissentersamfunds størrelse til forskjellige tider:

(Se tabellen næste side).

Det samlede antal personer som ikke hører Statskirken til, har tiltat fra tælling til tælling, men mindre i tidsrummet 1901—1910 end de foregaaende aar. I 1900 utgjorde disse personer 2.37 pct. av folkemængden, i 1910 2.62 pct.

Av de forskjellige trossamfund er det bare luthersk frikirkelige (15 287), metodister (10 986) og baptister (7 659) som spiller nogen større rolle. Disse utgjorde i 1910 tilsammen 33 932. Resten av de egentlige dissentersamfund (10 569) tilhørte forskjellige samfund, hvorav intet talte over 3 000.

Utenfor de egentlige dissentersamfund staar de personer som er traadt ut av Statskirken uten at slutte sig til noget samfund. I tabellene er disse delt i to grupper, som det neppe er mulig at trække nogen sikker grænse mellem. Det sikreste er derfor at behandle dem underett. Ialt talte disse grupper i 1910 17 466 personer. Grupperne har vokset forholdsvis sterkt.

Dissenterne spiller størst rolle i byene, av hvis befolkning de utgjorde 4.54 pct. Av landdistriktenes befolkning utgjorde de 1.83 pct.

Dissenterne spiller en yderst forskjellig rolle i de forskjellige egne av landet. Størst rolle spilte de i amtene Nedenes (5.24 pct. av befolkningen), Bratsberg (4.47 pct.) og Smaalenene (3.67 pct.), og i byene Fredrikshald (13.80 pct.), Arendal (11.40 pct.), Sarpsborg (11.70 pct.) og Skien (9.45 pct.).

Dissentersamfund og personer utenfor Statskirken.	31/12 1865.	1/1 1876.	1/1 1891.	3/12 1900.	1/12 1910.
Luthersk frikirkelige	—	881	8 194	12 619	15 287
Reformerte kirkesamfund:					
Engelsk episkopale	141	141	156	227	194
Andre reformerte		85	137	188	252
Romersk katolske	316	460	1 004	1 969	2 046
Græsk katolske	15	49	52	96	153
Apostoliske frimenigheter	1 114	304	610	542	461
Metodister	987	2 775	8 187	10 286	10 986
Baptister	354	818	4 228	5 674	7 659
Kvækere	584	433	231	175	143
Forskjellige samfund bl. a. med metodistisk baptistisk tilsnit	-	-	1 609	2 902	3 093
Jøder	25	25	214	642	1 045
Mormoner	1 038	544	348	501	714
Andre dissentere	482	634	493	1 894	2 468
Uttraadt av Statskirken uten at ha opgit at tilhøre noget andet samfund	-	-	127	1 587	6 124
Personer som ikke tilhørte noget trossamfund	-	31	5 095	13 279	11 342
Uopgit	49	-		133	586
Tilsammen	5 105	7 180	30 685	52 714	62 553

Avsnit 6.

Blinde, døve og sindssyke.

(Folketællingens 2det hefte, Norges Off. St. V. 182).

§ 1. Blinde.

Ved blinde har man i folketællingen forstaat personer som mangler gangsyn. Av disse blev der i 1910 talt 2 097, hvorav 956 kvinder.

Fra 1900 til 1910 er antallet av blinde tiltat, omend ganske svakt. I 1900 faldt der 0,85 blinde pr. 1 000 indbyggere, i 1910 0,89.

Tallene ved de forskjellige tællinger fra 1835 av viser tabellen paa næste side:

Tællingstid.	Antal blinde:			
	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.	Forholdstal pr. 1 000 indbyggere.
31. decbr. 1835	1 028	1 081	2 109	1.77
31. — 1845	1 364	1 389	2 753	2.07
31. — 1855	1 322	1 437	2 759	1.85
31. — 1865	1 098	1 222	2 320	1.36
1. januar 1876	1 187	1 281	2 468	1.36
1. — 1891	1 287	1 278	2 565	1.28
3. decbr. 1900	1 018	861	1 879	0.85
1. — 1910	1 132	965	2 097	0.89

Blindheten tiltar med alderen, og er for alle undtagen de aller yngste aldere mer utbredt blandt mænd end blandt kvinder.

Ved at iagtta tabellen næste side vil man se at den stigning i antallet av blinde som man har talt om ovenfor, ikke synes at følge de forskjellige aldersklasser efter nogen fast regel. Det skal dog noteres at det først er i aldersklasserne over 25 aar at man kan peke paa nogen væsentlig stigning; i de yngre aar er der tildels sterk nedgang i det relative antal av blinde.

(Se tabellen næste side).

En undersøkelse av blindhetens hyppighet i bygdene og byene og de forskjellige egne av landet paa grundlag av folketællingernes tal, støter paa flere vanskeligheter. Særlig forstyrrende paa en sammenligning mellem de forskjellige egne av landet virker blindeskolerne, hvis elever regnes som hjemmehørende der hvor skolen ligger. Det eneste grundlag man har for en sammenligning, er opgaverne

	Blinde pr. 1 000 indbyggere.	
	Bygder.	Byer.
1876	1.45	0.83
1890	1.39	0.81
1900	0.91	0.60
1910	0.95	0.58

over de blinde fordelt efter fødesteder, skjønt dette ikke er helt tilfredsstillende. En beregning paa grundlag av disse opgaver er foretat paa side 56. Efter den skulde der være forholdsvis færre blinde i byene end i bygdene. Denne forskjel er forresten slet ikke gjennemgaaende for alle byer, og heller ikke ens

Alder.	Blinde pr. 1000 indbyggere i de forskjellige aldersklasser.								
	Mænd.			Kvinder.			Begge kjøn.		
	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.
0— 5 aar	0 19	0.05	0.07	0.09	0.08	0.07	0.14	0.07	0.07
5—10 «	0.34	0.16	0.10	0.25	0.08	0.09	0.30	0.12	0.09
10—15 «	0.36	0.40	0.34	0.34	0.25	0.20	0.35	0.33	0.27
15—20 «	0.37	0.44	0.40	0.36	0.39	0.30	0.36	0.41	0.35
20—25 «	0.50	0.41	0.35	0.34	0.25	0.21	0.40	0.33	0.28
25—30 «	0.75	0.37	0.52	0.37	0.29	0.37	0.52	0.33	0.43
30—35 «	0.81	0.42	0.45	0.60	0.38	0.25	0.69	0.40	0.34
35—40 «	0.69	0.60	0.56	0.56	0.47	0.44	0.61	0.53	0.49
40—45 «	1.02	0.67	0.63	0.61	0.52	0.54	0.79	0.59	0.58
45—50 «	1.30	0.67	0.73	0.97	0.51	0.51	1.12	0.58	0.61
50—55 «	1.48	1.13	1.20	1.09	0.56	0.70	1.27	0.82	0.93
55—60 «	1.83	1.57	1.17	1.73	0.88	0.76	1.78	1.20	0.95
60—65 «	2.45	1.82	1.63	2.16	1.14	1.01	2.29	1.45	1.30
65—70 «	3.98	3.19	2.74	3.31	1.82	1.50	3.63	2.46	2.06
70—75 «	6.86	5.17	5.93	6.03	3.18	3.36	6.42	4.10	4.52
75—80 «	13.22	8.15	9 02	10.57	6.29	6.79	11.76	7.15	7.80
80—85 «	27.46	12.72	15.82	22.42	11.65	11.73	24.55	12.11	13.52
85—90 «	35.12	25.94	22.32	35.65	15.84	20.07	35.43	19.96	21.03
90—95 «	66.44	22.56	27.41	55.39	22.64	20.80	59.56	22.61	23.33
95 aar og derover	62.50	44.94	107.69	65.73	45.69	43.17	64.62	45.45	63.73
Overhodet	1.35	0.95	1.01	1.23	0.75	0.78	1.28	0.85	0.89

fra tiaar til tiaar. Her er jo tale om meget smaa tal, og nogen stor regelmæssighet kan man neppe vente. Kristiania har forholdsvis faa blinde (0.37 pr. 1 000 indbyggere i 1910). Det samme er tilfælde med byene i Smaalenenes amt (0.45), Stavanger amt (0.40) og Bergen (0.52), mens Trondhjem (0.91) og byene i Bratsberg (1.08), Nedenes (1.34) og Lister og Mandal (1.00), Nordland (1.05) og Tromsø (1.05) amter har høie tal at opvise. Disse tal har ikke været typiske for alle disse byer i en aarrække. I aar 1900 stod f. eks. byene i Stavanger amt (0.95), Smaalenene (0.74) blandt de ugunstigste, mens Bratsberg (0.68) hørte til de gunstigere. Kristiania og Bergen hadde ved begge tællinger gunstige tal, Trondhjem ugunstige.

Amter.	Blinde pr. 1 000 indbyggere (fordelt efter fødesteder).			
	Bygder.		Byer.	
	1900.	1910.	1900.	1910.
Smaalenene	0.80	0.74	0.74	0.45
Akershus	0.79	0.79	0.77	0.28
Kristiania	-	-	0.32	0.37
Hedemarken	1.12	0.97	0.53	0.62
Kristians	0.91	1.04	0.96	0.64
Buskerud	0.83	0.80	0.81	0.54
Jarlsberg og Larvik	0.90	0.87	0.51	0.62
Bratsberg	0.76	0.68	1.06	1.08
Nedenes	0.82	1.34	0.91	1.34
Lister og Mandal	0.81	0.91	0.47	1.00
Stavanger	0.85	0.95	0.51	0.40
Søndre Bergenhus	0.73	0.81	-	-
Bergen	-	-	0.52	0.52
Nordre Bergenhus	0.99	1.11	1.34	-
Romsdal	0.93	1.26	0.39	0.59
Søndre Trondhjem	1.19	1.23	1.51	0.91
Nordre Trondhjem	1.18	1.31	-	0.57
Nordland	0.85	0.81	0.25	1.05
Tromsø	0.92	0.75	1.15	1.05
Finmarken	1.29	1.02	0.16	0.55
Tilsammen	0.91	0.95	0.60	0.58

Disse forhold viser hvor litet man i grunden kan slutte av disse summariske beregninger. Det samme gjælder bygdene. Her skal nævnes at Smaalenene, Akershus, Bratsberg og Tromsø amter hørte til de gunstigst stillede i 1910 (blinde pr. 1 000 indbyggere: 0.74, 0.79, 0.68, 0.75), og Nedenes (1.34), Romsdal

(1.26), Søndre Trondhjem (1.23) og Nordre Trondhjem (1.31) til de ugunstigste. Ogsaa for landdistriktene viser tallene liten konstans fra tiaar til tiaar.

§ 2. Døve.

Antallet av døve (døvstumme) var efter de forskjellige folketællinger:

Tællingstid.	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.	Forholdstal pr. 1 000 indbyggere.
31. decbr. 1835	598	493	1 091	0.91
31. — 1845	606	500	1 106	0.83
31. — 1855	650	592	1 242	0.83
31. — 1865	820	749	1 569	0.92
1. januar 1876	819	752	1 571	0.86
1. — 1891	1 176	963	2 139	1.07
3. decbr. 1900	957	810	1 767	0.75
1. — 1910	1 231	1 136	2 367	1.00

I sidste tiaar er antallet av døve tiltat meget sterkt. Dette gjælder ogsaa det relative antal av døve. Denne vekst i antallet kan muligens bero paa forandring i skemaet. Der er denne gang (1910) spurt om døve, tidligere om døvstumme. Herav har følgen antagelig været at endel døve, særlig gamle folk, er kommet med som døvstumme. For at undersøke dette maa man se paa aldersopbygningen:

	Døve (døvstumme) pr. 1 000 indbyggere.					
	1900.			1910.		
	Mænd.	Kvinder.	Tils.	Mænd.	Kvinder.	Tils.
0— 5	0.13	0.11	0.12	0.13	0.13	0.13
5—10	0.57	0.45	0.51	0.54	0.47	0.50
10—15	0.84	0.80	0.82	0.87	0.83	0.85
15—20	0.78	0.72	0.75	0.87	0.65	0.76
20—25	1.20	0.84	1.00	0.98	0.78	0.87
25—30	1.49	1.02	1.24	1.28	0.85	1.04
30—35	1.47	2.18	1.19	1.34	1.06	1.19
35—40	1.18	0.84	0.99	2.01	1.18	1.56
40—45	1.39	0.72	1.03	1.68	1.22	1.43
45—50	1.29	1.83	0.99	1.52	1.17	1.33
50—55	1.20	0.84	1.01	1.52	1.23	1.37

	Døve (døvstumme) pr. 1 000 indbyggere.					
	1900.			1910.		
	Mænd.	Kvinder.	Tils.	Mænd.	Kvinder.	Tils.
(Forts.)						
55—60	1.08	0.73	0.90	1.74	1.06	1.37
60—65	0.96	0.83	0.89	1.74	1.47	1.59
65—70	0.60	0.80	0.71	1.37	1.47	1.42
70—75	0.94	0.95	0.94	1.87	1.77	1.82
75—80	0.85	0.82	0.83	1.85	2.33	2.11
80—85	0.47	0.82	0.66	2.49	2.41	2.44
85—90	1.77	1.21	1.44	4.46	3.81	4.09
90—95	—	0.92	0.61	—	—	—
95—100						
Tilsammen	0.90	0.70	0.80	1.10	0.92	1.00

Betragter man disse talrækker, vil det straks være klart at rækken for 1910 er væsensforskjellig fra 1900. I 1910 er antallet av døve stigende med alderen, i 1900 stigende bare til en viss aldersklasse. Opgaverne i 1900 omfatter bare «døvstumme», opgaverne i 1910 omfatter desuten adskillige døve som ikke kan antages at komme ind under kategorien døvstumme. Tallene over de døve i 1910 har derfor mindre interesse baade i og for sig og til sammenligning med tidligere aar.

Opgaver over det relative antal døve i de enkelte amter, er stillet sammen nedenfor.

(Se tabellen næste side).

Forøvrig har en sammenligning med tidligere folketællinger paa dette punkt mindre interesse paa grund av den forskjellige redaktion av spørsmaalet.

Amter.	Døve pr. 1 000 indbyggere (fordelt efter fødesteder).			
	Bygder.		Byer.	
	1900.	1910.	1900.	1910.
Smaalenene	0.46	0.77	0.65	0.95
Akershus	0.60	0.71	1.02	1.42
Kristiania	—	—	0.47	0.83
Hedemarken	0.76	0.92	1.95	1.39
Kristians	0.76	0.98	0.32	—
Buskerud	0.74	0.83	0.42	0.83
Jarlsberg og Larvik	0.58	0.99	0.73	1.24
Bratsberg	0.83	0.82	0.53	0.78
Nedenes	0.52	0.73	0.61	1.11
Lister og Mandal	1.02	1.37	0.58	1.05
Stavanger	0.68	0.73	0.66	0.94
Søndre Bergenhus	0.91	1.06	—	—
Bergen	—	—	0.73	1.15
Nordre Bergenhus	1.21	1.18	—	1.08
Romsdal	0.78	1.70	0.73	1.14
Søndre Trondhjem	1.10	1.33	1.47	1.92
Nordre Trondhjem	1.15	1.14	0.44	0.38
Nordland	0.98	1.05	1.01	1.35
Tromsø	1.22	1.09	0.66	1.71
Finmarken	0.73	0.84	0.64	0.96
Tilsammen	0.83	0.97	0.66	1.03

§ 3. Aandssvake og sindssyke.

I folketællingerne skjelnes der mellem a) aandssvake (d. v. s. fra fødselen eller den tidligste barndom) og b) sindssyke. Denne sondring er gjennemført ved de to sidste tællinger (1900 og 1910), som spørsmaalenes avfattelse er ensartet for. Ved folketællingerne fra 1845 [1] av har spørsmaalene hat følgende form: 1845 og 1855: «a) Fjanter eller Saadanne, der lide af en almindelig Svækkelse eller Mangel paa Udvikling af Forstandsevnerne. 1) Medfødt. 2) Opstaaet efter Fødselen. b) Rasende (Gale) eller Saadanne, der lide af en langvarig almindelig Forstyrrelse i Forstanden, for-

[1] Ved folketællingen av 1835 blev der indsamlet opgaver over sindssyke. Disse opgaver er ikke trykt sammen med folketællingens andre resultater, men behandlet i »Sindsyge, Blinde, Døvstumme og Spedalske i Norge i 1835 og 1845« av Fr. Holst. Se forøvrig medicinaldirektør Holmboe: Sindssygdommenes forekomst i Norge, Norsk Magazin for Lægevidenskaben 1898, s. 917.

bundet med Heftighed, Vrede og Raseri.» 1865: «Sindssvag, Døvstum eller Blind. Er Nogen Sindssvag, da skriv om han (hun) har været dette fra de første Barneaar eller ikke.» 1875: «Om Sindssvag (herunder Vanvittige, Tungsindige, Idioter, Tullinger, Sinker o. desl.) . . . I Tilfælde Sindssvaghed og Døvstumhed anføres i denne rubrik, hvorvidt samme er indtraadt før eller efter det fyldte 4de aar.» 1890 som i 1865.

Som man let vil forstaa, maa denne ændring i spørsmaalene ha hat indflydelse paa opgaverne. Disse er stillet sammen i følgende tabel:

Tællingstid.	Aandssvake (sindssyke) fra fødselen.			Sindssyke.			Forholdstal pr. 1 000 indbyggere.		
	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.	Aandssvake.	Sindssyke.	Tilsammen.
31. decbr. 1845	1 039	1 024	2 063	1 010	1 217	2 227	1.55	1.68	3.23
31. — 1855	1 210	1 169	2 379	1 232	1 460	2 692	1.60	1.81	3.41
31. — 1865	1 056	983	2 039	1 488	1 668	3 156	1.20	1.85	3.05
1. januar 1876	1 976	1 675	3 651	2 186	2 382	4 568	2.01	2.51	4.52
1. — 1891	1 357	1 074	2 431	2 489	2 829	5 318	1.22	2.66	3.88
3. decbr. 1900	2 416	2 143	4 559	2 848	3 049	5 897	2.04	2.63	4.67
1. — 1910	2 592	2 386	4 978	3 653	3 831	7 484	2.11	3.17	5.28

I denne tabel er der skjelnet mellem medfødt og erhvervet sindssygdom, men baade spørsmaalsstillingen og opgaverne viser at den grænse som er trukket mellem disse to, ikke har været ens ved de forskjellige tællinger. Tallene synes nu igjen at tyde paa at denne ujevnhet i spørsmaalsstillingen har hat størst betydning for gruppen aandssvake. Det er ogsaa klart at grænsen mellem dem som skal regnes med blandt disse abnorme, og dem som skal regnes for normale, blir trukket forskjellig alt efter som man kalder dem fjanter, sindssvake eller aandssvake.

I virkeligheten er det for de aandssvakes vedkommende bare følgende sammenligninger som er tilladelige: 1845 med 1855, 1865 med 1891 og 1900 med 1910.

Folketællingernes opgaver over sindssyke har før foruten i folketællingens oversigter været behandlet av forskjellige forfattere.[1] Baade medicinaldirektør Dahl og Holmboe har foretat kontrolundersøkelser angaaende tællingerne gjennem distriktlægerne. Resultatet var for de aandssvakes vedkommende følgende: i 1865 hadde folketællingen ca 19.4 pct. færre idioter end efter distriktslægernes opgaver, i 1891: 18.8 pct. og i 1900 4.1 pct. flere end efter distriktslægernes opgaver. Det er at merke at denne revision knytter sig til folketællingens betegnelser. Altsaa i 1865—1891 til begrepet sindssvak, i 1900 til begrepet aandssvak.

[1] Medicinaldirektør Dahl: »Bidrag til Kundskab om de Sindssyge i Norge« og »De Sindssyge i Norge 31 December 1865.« «N. mag. f. lægevidensk.» XXIII bd. Holmboe, l. c. og «N. mag. f. lægevidensk.» 1905, p. 679.

Av tallene og disse undersøkelser kan det være berettiget at trække følgende slutning: Begrepet fjanter har været opfattet som videre end begrepet medfødt sindssygdom, men snevrere end aandssvak. Ved at gaa over til at benytte begrepet aandssvak fra 1900 av, har man faat med en klasse personer som ikke tidligere (undtagen i 1876) er tat med i tællingerne, og derved er tællingen av 1900 og 1910 blit mindre skikket til sammenligning med tidligere aar, men ogsaa i og for sig mere skikket for sit øiemed.

At forholdet mellem tællingerne 1865 og 1891 paa den ene og 1900 og 1910 paa den anden side er dette, fremgaar med tydelighet av at aandssvakeskolernes elever ikke er regnet med blandt de aandssvake i 1891, men i 1900 og 1910. Ved undersøkelse av originalsedlerne for 1891 viser det sig at disse skoler ikke har utfyldt rubrikken om sindssvak for nogen av sine elever. Antallet av elever ved disse skoler var i 1890 efter folketællingens opgaver 346 (161 gutter og 185 piker). Lægger man disse til antallet av sindssvake fra fødselen i 1890, faar man 2 777 eller pr. 1 000 indbyggere 1.67. Som man ser, er det langt flere aandssvake end aandssvakeskolernes elever, som ikke er kommet med under medfødt sindssygdom i 1890.

Alle de tællinger som har hat samme spørsmaalsstilling, og som derfor kan sammenlignes, viser en svak vekst av den medfødte sindssygdom eller av aandssvakheten.

Tallene over erhvervet sindssygdom er mer ensartet end tallene over aandssvake. De tyder paa at disse sygdomme er tiltat sterkt. Ogsaa disse opgaver har været søkt kontrolert. I 1865 fandt distriktslægerne 8.4 pct. flere tilfælde end folketællingen, i 1891 6 pct. og i 1900 12 pct Medicinaldirektør Holmboe, som har behandlet tællingen av 1900 i en artikel i «Norsk magazin for lægevidenskab» 1905, uttaler følgende om utviklingen i 1891—1900: «at der siden 1891 er indtraadt en stansning i den tidligere stadige tiltagen af de erhvervede sindssygdommes hyppighed; hvorvidt denne tiltagen er ganske ophørt eller endog afløst af en aftagen, lader sig ikke med sikkerhed afgjøre.»

Tallene fra 1910 tyder nu paa at sindssygdommene i sidste tiaar er tiltat sterkt, en bevægelse som synes at være stik motsat tendensen i tiaaret 1890—1900. Der har ogsaa tidligere været slike svingninger; men efter tallene at dømme har de ikke været saa utprægede for korte tidsrum som i de sidste tyve aar. Fra 1891—1900 nærmest stilstand, fra 1900—1910 en økning paa 25 pct.

Der kan tænkes flere grunde til den forskjel som er mellem perioderne 1891—1900 og 1900—1910. Medicinaldirektør Holmboe nævner bl. a. som forklaring paa sindssygdommenes sterke vekst i perioden 1865—1890: «den sterke utvandring i perioden,» og som grund til de lave tal i 1900: «den forholdsvis gunstige økonomiske tilstand i nitiaarene, emigrationens aftagen, samt influenzaepidemiernes tilbagegang.» Stiller man nu sidste periode (1900—1910) op mot den foregaaende, er det med engang klart at den paa væsentlige punkter er dens motsætning: forholdsvis ugunstige økonomiske tilstande og en overordentlig sterk utvandring. Hvis medicinaldirektør Holmboes antagelse holder stik, saa skulde den

ogsaa passe paa den sidste periode 1900—1910. Det kan imidlertid tænkes at folketællingens tal gir et for sterkt uttryk for den stigning som har fundet sted. Ovenfor er nævnt at tællingen i 1900 efter distriktslægernes opgaver maa ansees at være ufuldstændig. Det er ikke usandsynlig at erkjendelsen av disse sygdomstilfælde blir sikrere og dermed tællingsresultatene mere fuldstændige. Et forhold som peker i samme retning, er at de asylbehandlede patienters antal i forhold til samtlige syke synes at være steget sterkt i sidste tiaar.

Til støtte for denne antagelse kan disse tal tjene:

	Sindssyke forpleiet med statsbidrag[1] (Lov 27 juni 1891).		
	Ialt.[2]	Paa asyl.[2]	
1892	4 288	1 745	40.7
1900	5 232	1 990	38.0
1910	6 382	2 969	46.5

Det er aabenbart at opgaverne for de asylbehandlede syke maa ha en sikrere karakter.

Antal asyler og forpleiede er ogsaa tiltat meget sterkt i sidste tiaar:

	Sindssykeasyler.	
	Antal.	Belæg ved utgangen av aaret.
1890	11	1 372
1900	11	1 653
1910	17	2 805

Selv om stigningen i de sindssykes antal for nogen del maa antages at være tilsynelatende, blir der dog nogen stigning tilbake.

Følgende beregning gir et indtryk av disse sygdommes optræden inden de enkelte aldersklasser.

(Se tabellen næste side).

Det relative antal av aandssvake stiger i de første leveaar indtil 15—20 aar, derefter avtar det. Dette er vel saa at forklare, at opgaverne først blir fuldstændige ved 15—20 aars alderen. For hvis opgaverne var fuldt paalidelige, skulde man vente det største tal før 10 aars alderen, forutsat at forekomsten av syg-

[1] Omfatter ogsaa endel aandssvake.

[2] I løpet av aaret.

Alder.	Aandssvake fra fødselen eller de første barneaar. pr. 1 000 indbyggere.			Andre sindssvake pr. 1 000 indbyggere.		
	Mænd.	Kvinder.	Tils.	Mænd.	Kvinder.	Tils.
0— 5 aar	0.34	0.18	0.26	0.01	0.01	0.01
5—10 «	1.29	1.28	1.28	0.09	0.09	0.09
10—15 «	2.63	2.41	2.52	0 09	0.12	0.10
15—20 «	4.04	3.16	3.59	0.66	0.58	0.62
20—25 «	3.78	2.50	3.08	2.70	1.78	2.20
25—30 «	3.37	2.48	2.87	4.52	3.14	3.74
30—35 «	2.72	2.24	2.46	5.65	4.09	4.79
35—40 «	2.93	2.45	2.67	6.41	5.25	5.78
40—45 «	2.52	1.94	2.21	8.12	5.90	6.90
45—50 «	2.54	1.90	2.19	7.33	6.93	7.11
50—55 «	2.19	1.81	1.98	7.94	7.96	7.95
55—60 «	1.93	1.44	1.66	6.86	6.41	6.61
60—65 «	1.68	1.78	1.74	6.62	6.65	6.64
65—70 «	1.20	1.50	1.36	5.42	5.89	5.68
70—75 «	1.59	1.35	1.46	5.88	6.83	6.40
over75 «	1.02	1.30	1.18	4.71	4.78	4.75

dommen holder sig ens fra aar til aar. At antallet avtar siden, tyder paa en større dødelighet blandt de aandssvake end den øvrige befolkning. Gjennemgaaende er de relative tal for mændene høiere end for kvinderne. Dette skulde tyde paa at aandssvakhet var hyppigere blandt mænd end blandt kvinder. Sammenholder man disse aldersopgaver med opgaverne fra 1900, saa viser det sig at den stigning i antallet som man har omtalt ovenfor, for mændenes vedkommende væsentlig koncentrerer sig om aldersaarene 15—20 og 20— 25, for andre aldersaar er tallene delvis synkende. Blandt kvinderne er stigningen mere jevnt delt paa de forskjellige aldersklasser.

Den erhvervede sindssygdom synes efter de relative tal at dømme at tilta indtil alderen 40 – 45 aar for mænd, og til 50—55 aar for kvinder, senere er tallene faldende. Gjennemgaaende er de relative tal ogsaa her noget høiere for mænd end for kvinder. Forskjellen er størst ved alderen 40—45 aar. I denne alder kulminerer paralysis generalis, som forekommer meget hyppigere hos mænd end hos kvinder. En undtagelse danner de ældste aldersklasser. Omtrent det samme var forholdet i 1900. Sammenlignet med dette aar er der gjennemgaaende stigning i de forskjellige aldersklasser. For mændenes vedkommende er stigningen meget sterk i alderen 20—25 og 25—30, det samme gjælder kvinderne, for hvem forholdstallene forresten er lavere i 1910 end i 1900 i de ældste aldersklasser undtagen i aldersklassen 70—75 aar.

En beregning av hyppigheten av sindssygdommene i by og land og de forskjellige egne av landet, støter paa store vanskeligheter. En meget stor del av de sindssyke er anbragt paa asyler og forpleies utenfor sine egentlige hjemsteder. I folketællingen er de derimot regnet som hjemmehørende paa det sted hvor asylet ligger. De folketællingsopgaver som opgir antallet av hjemmehørende sindssyke i de forskjellige egne av landet, kan derfor ikke brukes til at belyse sindssygdommenes hyppighet. Folketællingen meddeler imidlertid ogsaa opgaver over de sindssykes fødested. Man kunde tænke sig at fødestedsopgaverne vilde gi et rigtig billede av sindssygdommenes hyppighet. Mot at anvende disse opgaver til belysning av dette, reiser der sig ikke saa store betænkeligheter, naar der er tale om medfødt sindssygdom eller de aandssvake. Skal man derimot benytte dem til belysning av de erhvervede sindssygdommes hyppighet, kan der reises indvendinger. Landdistriktene vil f. eks. efter denne opgave kunne faa for mange, fordi individer hvis sygdom utvilsomt er fremkaldt ved bylivet, blir henført til landdistrik-

Amter.	Aandssvake efter fødesteder pr. 1000 av fødestedsbefolkning.				Sindssyke pr. 1000 beregnet paa samme maate.			
	Bygder.		Byer.		Bygder.		Byer.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
Smaalenene	2.00	2.00	1.04	1.52	2.16	2.61	2.08	2.43
Akershus	2.23	1.95	2.81	1.42	2.48	2.96	1.79	2.55
Kristiania	-	-	1.20	1.82	-	-	1.93	2.87
Hedemarken	2.38	2.51	0.71	2.00	2.70	3.36	2.48	2.77
Kristians	2.38	2.47	2.24	1.93	2.68	2.98	1.60	3.65
Buskerud	2.44	2.47	1.87	2.53	2.21	3.00	2 61	3.20
Jarlsberg og Larvik	2.35	2.28	2.12	2.22	3.42	3.34	2.72	3.59
Bratsberg	2.15	2.22	1.11	1.43	3 99	3.99	2.70	2.86
Nedenes	2.41	2.43	0.91	2.22	3.62	2.97	4.17	4.97
Lister og Mandal	2.36	1.79	2.20	1.90	5.71	4.36	4.77	4.01
Stavanger	2.39	2.10	1.68	1.38	3.05	3.43	2.79	3.16
Søndre Bergenhus	2.12	2.18	-	-	2.61	2.63	-	-
Bergen	-	-	2.26	2.21	-	-	3.16	4.18
Nordre Bergenhus	2.04	2.25	1.34	3.23	2.22	2.59	2.69	-
Romsdal	2.22	2.09	1.84	1.64	2.19	2.77	2.29	3.01
Søndre Trondhjem	1.99	2.05	2.23	1.67	2.41	2.90	3.58	3.43
Nordre Trondhjem	2.08	2.09	3.09	1.33	2.79	2.89	2.87	3.79
Nordland	1.88	2.05	2.28	2 85	1.69	1.87	2.79	1.80
Tromsø	2.18	2 16	1.32	1.32	1.38	1.70	1.65	2.76
Finmarken	2.48	2.04	3.82	2.88	1.93	2.30	2.07	3.56
Ialt	2.20	2.18	1.66	1.88	2.65	2.88	2.61	3.23

tene, fordi de er født der. Andre opgaver end disse har man imidlertid ikke. Spørsmaalet blir da hvordan man skal benytte disse opgaver til at beregne hyppigheten av sindssygdomme. Man kan aabenbart ikke sætte fødestedsopgaven over de sindssyke i forhold til den hjemmehørende befolkning i de forskjellige egne. En slik beregning vil aabenbart komme til at gi for lave forholdstal for sindssygdommene for de egne som har en stor indflytterbefolkning. Beregningen vil først og fremst vise for gunstige tal for byene. Langt bedre vil det være at sætte fødestedsopgaverne for de sindssyke i forhold til folkemængden delt efter fødested. Dette er gjort i oversigten for 1900, og en beregning utført paa samme maate findes i tabellen ovenfor. Denne beregning gir altsaa oplysning om hvor mange sindssyke der var i 1910 (1900) blandt den befolkning som er født i de forskjellige amter. Beregningen har som nævnt størst værdi for de aandssvake.

Av opgaverne i denne beregning skal man fæste opmerksomheten ved tallene for byene. Det ser ut som om hyppigheten av sindssygdomme var høiest i landdistriktene i 1900, men høiest i byene i 1910. En lignende beregning for 1891 gav for byene 2.93 sindssyke pro mille, og for bygdene 2.93 pro. mille. Det ser altsaa ut som om utviklingen i byene har været underkastet langt større svingninger end i landdistriktene, og som om den sidste periode har ført en uforholdsmæssig stor vekst i byenes tal. Det kan ha en viss betydning at betragte de absolute tal:

Samlet befolkning født i:			Sindssyke født i:	
byer:	1900: . . .	432 856	byer:	1 132
	1910: . . .	515 347		1 665
bygder:	1900: . . .	1 720 789	bygder:	4 550
	1910: . . .	1 780 997		5 131

Tallene tyder virkelig paa en sterkere vekst av sindssygdommene i byene end i bygdene i sidste periode.

Mot at anvende fødestedsopgaverne til at bedømme hyppigheten av sindssygdomme i bygd og by, kan der gjøres den indvending, at man ikke tar tilstrækkelig hensyn til folketilveksten i byene sammenlignet med landdistriktene. Man kan ikke borteliminere flytningens indflydelse, men man kan ialfald gjøre en beregning, hvor denne er reducert.

Dette er gjort nedenfor, hvor man har undersøkt hvor mange der av hvert kuld sindssyke vilde falde paa bygdene og byene, hvis kuldet fordelte sig paa bygd og by som byenes og bygdenes folkemængde i kuldets fødselsaar. Ved at sam-

menligne den beregnede fordeling paa bygd og by med folketællingens tal, vil man sikrere kunne bedømme hvor tendensen til sindssygdom er størst i bygd eller by.

Antallet av sindssyke blir altsaa efter beregningen 1 171, efter folketællingens opgaver 1 665. For aaret 1900 gir en lignende beregning 781, mens folketællingens tal var 1 132. I begge disse aar synes altsaa hyppigheten av sindssyke at være forholdsvis størst i byene.

Sindssyke efter fødselsaar.[1]		Bybefolkning i pct. av samlet befolkning.	Beregnet antal sindssyke i byene.
	a.	b.	a × b.
1901—1910	30	28.36	9
1891—1900	180	25.61	46
1881—1890	1 020	22.13	226
1871—1880	1 519	18.13	278
1861—1870	1 651	15.65	258
1851—1860	1 488	12.30	183
1841—1850	915	11.10	102
1831—1840	534	10.03	54
1821—1830	137	10.24	14
1811—1820	10	9.71	1
	7 484	—	1 171

Der kan fremsættes indvendinger mot denne beregningsmaate, men man savner de nødvendige materialer til at anstille andre og mere fyldestgjørende beregninger.

Avsnit 7.

Livsstillinger og næringsveier.

(Folketællingens fjerde og sjette hefte. N. Off. St. V. 211 og VI. 20.)

§ 1. Indledning.

Statistikken over folkets erhverv tar sigte paa to forhold, personernes livsstilling og de næringsveier de er knyttet til. Livsstillingen er bestemt ved arten av det arbeide som en person regelmæssig beskjæftiger sig med, og som han lever

[1] Uopgit alder er fordelt forholdsvis paa de enkelte aar.

av, eller ved arten av hans indtægt. En livsstilling er ikke det samme som stand eller titel, den er ikke et uttryk for klasseforskjel eller for utdannelse, men for erhvervsforhold eller levevei. Opgaverne over livsstilling og folkets gruppering efter disse har stor betydning for personstatistikken, men et rigtig billede av folkets fordeling mellem de forskjellige næringsveier gir de ikke.

For at kunne gi et slikt billede maa man ogsaa vite ved hvad slags næringsvei personerne arbeider.

En erhvervsstatistik som vil fylde sin opgave, maa altid skaffe tilveie disse to grupper av oplysninger: personernes livsstilling, og den næringsvei de er knyttet til.

I begge tilfælde, enten grupperingen sker efter livsstilling eller næringsvei, eller en kombination av begge dele, maa man huske paa at erhvervsstatistikken er en personstatistik. Tælleenheterne i denne statistik er personerne. Derved skiller den sig fra bedriftsstatistikken, hvor bedriftene danner tælleenheterne som de forskjellige data grupperer sig om.

I erhvervsstatistikken vil nu snart det ene, snart det andet av disse to momenter komme frem. Betydning har de begge, men den gaar i forskjellig retning. Ingen statistik har helt ut formaadd at la begge momenter komme helt til sin ret, praktiske vanskeligheter gjør at man ikke har kunnet faa en fuldstændig og uttømmende livsstillingsstatistik, og heller ikke en helt ut tilfredsstillende deling av folket mellem de forskjellige næringsveie.

I norsk statistik er hovedvegten blit lagt paa gruppering efter næringer; men der er gjort undtagelser for enkelte livsstillinger. Erhvervsstatistikken har hos os altid været knyttet til folketællingerne.

Ved sidste folketælling i 1910 blev den bygget paa følgende spørsmaal: «Erhverv og livsstilling. Ogsaa husmors eller barns særlige erhverv. Angi tydelig og specielt næringsvei eller fag som vedkommende person utøver eller arbeider i og saaledes, at vedkommendes stilling i erhvervet kan sees (f. eks. forpagter, skomakersvend, cellulosearbeider). Dersom nogen har flere erhverv, anføres disse, hovederhvervet først.» Omtrent samme form hadde spørsmaalet i 1900.

I 1891 var det formet slik: For de i selvstændig eller underordnet Stilling Erhvervende: Erhvervsgren (Hovednæring, Bierhverv) og Stilling i samme.

I 1875: a) For Personer 15 Aar og derover; Livsstilling (Næringsvei) eller av hvem forsørget? b) For Personer under 15 Aar, der have lønnet Arbeide, opgives dettes Art.

I 1865: Enhvers Stand eller Næringsvei.

Tællingerne forut for 1865 var, naar man undtar 1801, ikke nominative, og de opgaver de indeholder, skiller sig baade i form og indhold saa sterkt ut fra de senere, at det har mindre interesse at gaa ind paa dem i en kort oversigt som denne.

Ved alle de fem tællinger 1865—1910 er der tat sigte paa de to forhold som er nævnt: livsstilling og næringsveier, omend spørsmaalene har skiftet form.

Gaar man tilbake til instruktionerne som følger spørsmaalene, blir dette endnu klarere: spørsmaalene har hele tiden tat sigte paa det samme. At opgaverne i de forskjellige tællinger allikevel ikke er helt ensartet, ligger mere i bearbeidelsen end i ændringer i spørsmaalenes form.

Norsk statistik har foruten gruppering efter næringsveier lagt meget stor vegt paa at gruppere folket efter socialstilling (ɔ: selvstændige funktionærer og arbeidere).

Man vil gaa nærmere ind paa disse ting i de følgende paragraffer.

§ 2. Erhvervsbefolkningen.

Det første spørsmaal som reiser sig i erhvervsstatistikken, er hvor stor del av folket er erhvervende, og hvor stor del ikke er det. Dette spørsmaal reiser med engang vanskeligheter som baade er av teoretisk og praktisk art.

Teoretisk fordi det er meget vanskelig at bestemme hvad erhvervsbefolkningen er, praktisk fordi der altid vil være grænsetilfælde, hvilken definition man end har git av erhvervsbefolkningen.

I de tidligere oversigter over folketællingerne er dette spørsmaal bare streifet, og man har nøiet sig med en inddeling av befolkningen i arbeidende og ikke arbeidende. Paa denne inddeling er der intet andet at sige end at grupperne blir for vide. Arbeidende er i oversigtene tat i videste forstand, og omfatter alle som utfører et produktivt arbeide. Gruppens størrelse blir væsentlig avhængig av befolkningens alderssammensætning, og den gir ikke egentlig nogen anledning til at belyse den indflydelse som den økonomiske utvikling har hat paa størrelsen av den befolkning som deltar i erhvervslivet.

For at kunne belyse dette spørsmaal er det nødvendig at danne andre og flere grupper.

Man kunde tænke sig følgende grupper. A. Alle de som utfører arbeide som de har en direkte indtægt av. B. De som utfører husarbeide inden familien for sig selv og sine (husmødre, døtre er som hjemme og hjælper til i huset). C.1. De som lever av pension, formuesindtægt o. lign. C.2 Offentlig understøttede o. a. C.3. Uopgit. D. Privatforsørgede. Forskjellen mellem denne inddeling og den som er brukt i de tidligere oversigter, er væsentlig den, at A. og B. i disse er slaat sammen til én gruppe. Det er imidlertid ikke tvilsomt at det er en fordel at holde disse grupper ut fra hverandre. Det er ikke de samme faktorer som bestemmer hvor store de er, og ved at slaa dem sammen vil man kunne komme til at skjule træk som det netop var hensigten at faa frem.

De 4 store hovedgrupper man har nævnt ovenfor, lar sig naturligvis danne, men slik som materialet foreligger bearbeidet i norsk statistik, vil de ikke bli ensartet fra aar til aar. En undersøkelse viser at grænsen mellem de hjemme-

værende barn som deltar i forældrenes erhvervsarbeide (gruppe A.), og de som deltar i det huslige arbeide (gruppe B.), og de privatforsørgede over 15 aar (gruppe D.) er ulike trukket ved de forskjellige tællinger. At holde disse tre grupper ut fra hverandre, har vist sig overordentlig vanskelig i alle landes erhvervsstatistik; ved en erhvervsstatistik som den norske, som er bygget paa et saa enkelt spørsmaal, har det været umulig. En inddeling i grupper som skal vise utviklingen fra tælling til tælling, maa ta hensyn til dette.

I tabellen paa næste side har man gjort dette. Grupperne blir paa denne maate mange, men mere brukbare. Denne tabel er utarbeidet efter den tilstedeværende folkemængde, mens de tabeller som nærmest svarer til denne i de tidligere oversigter, var utarbeidet efter den hjemmehørende folkemængde. Det sidste kan i mange retninger være det fordelagtigste, og ogsaa gi et andet og i enkelte henseender rigtigere billede av disse forhold. Naar man likevel benytter sig av den tilstedeværende folkemængde og principalt vil holde sig til denne i dette avsnit, saa er det fordi den mest indgaaende bearbeidelse av materialet er foretat for denne folkemængde, og ved at benytte den gjennem hele avsnittet vil der bli større kontinuitet i opgaverne, end om man for de mere summariske tabeller benytter sig av den hjemmehørende og senere av den tilstedeværende.

I den tabel som er opstillet nedenfor, skal man først se paa gruppen erhvervende og de andre grupper som omfatter personer som deltar i erhvervslivet. Gruppen erhvervende talte av mænd i bygdene, byene og Riket:

	Absolute tal.			I pct. av samtlige indbyggere.		
	Bygder.	Byer.	Riket.	Bygder.	Byer.	Riket.
1890.....	369 719	116 785	486 504	49.88	55.58	51.14
1900.....	389 312	168 088	557 400	50.01	58.31	52.25
1910.....	397 127	181 742	578 869	49.04	58.02	51.54

Gruppen er vokset, men svakere end den samlede befolkning. I forhold til denne er den sterkere i byene end i bygdene. En av aarsakene til dette er at de hjemmeværende sønner, som spiller langt større rolle i bygdene end i byene, er holdt utenfor her.

Antallet av disse og de privatforsørgede over 15 aar var (se side 72):

	Bygder.						Byer.					
	1890.		1900.		1910.		1890.		1900.		1910.	
	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
1) Erhvervende	369 719	147 766	389 312	152 707	397 127	153 103	116 785	69 564	168 088	101 715	181 742	116 134
2) Husmødre.....	-	235 624	-	238 534	-	254 144	-	69 625	-	91 537	-	101 222
3) Hjemmeværende barn												
a) ved jordbruk osv.....	43 988	27 133	41 556	25 557	51 113	15 519	64	25	101	35	111	18
b) ved huslig arbeide ...	4 324	55 487	904	54 924	3 597	82 814	1 070	13 867	811	20 322	2 330	22 896
4) Privatforsørgede.												
a) Studerende osv.....	4 952	2 416	3 345	1 828	4 377	2 505	4 419	2 862	4 214	1 783	5 061	2 886
b) Andre over 15 aar ...	4 046	8 946	9 774	14 163	3 707	6 752	1 557	7 434	5 528	8 863	2 870	5 477
c 1) Under 15 aar	281 894	269 807	298 002	284 109	312 046	297 648	81 211	79 502	102 445	101 381	111 647	110 885
c 2) Herav med eget erhverv.....	7 991	7 134	12 017	8 917	10 816	10 461	1 303	781	1 793	880	2 290	1 223
5) Personer som lever av formueindtægter osv.....	24 313	25 445	27 286	29 379	28 989	31 018	2 084	5 485	3 926	7 281	5 392	9 076
6) Offentlig understøttede..	7 848	11 154	7 939	12 577	7 909	12 226	2 847	4 983	2 526	6 165	2 677	7 123
7) Uopgit.....	77	104	343	426	1 081	1 103	92	155	593	1 498	1 384	2 081
Tilsammen	741 161	783 882	778 461	814 204	809 946	856 832	210 129	253 502	288 232	340 580	313 214	377 798

	Bygder.						Byer.					
	1890.		1900.		1910.		1890.		1900.		1910.	
	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
(Forts.).												
1) Erhvervende	49.88	18.85	50.01	18.75	49.04	17.84	55.58	27.44	58.31	29.87	58.02	30.73
2) Husmødre.....	-	30.06	-	29.30	-	29.66	-	27.47	-	26.87	-	26.79
3) Hjemmeværende barn												
a) ved jordbruk osv.....	5.94	3.46	5.34	3.14	6.31	1.81	0.03	0.01	0.04	0.01	0.04	0.01
b) ved huslig arbeide ...	0.58	7.08	0.12	6.75	0.44	9.67	0.51	5.47	0.28	5.97	0.74	6.06
4) Privatforsørgede.												
a) Studerende osv.....	0.67	0.31	0.43	0.22	0.54	0.29	2.10	1.13	1.46	0.52	1.62	0.76
b) Andre over 15 aar ...	0.55	1.14	1.26	1.74	0.46	0.79	0.74	2.93	1.92	2.60	0.92	1.45
c) Under 15 aar.....	38.03	34.42	38.28	34.90	38.52	34.74	38.65	31.36	35.54	29.77	35.65	29.35
5) Personer som lever av formuesindtægt osv.....	3.28	3.25	3.51	3.61	3.58	3.62	0.99	2.16	1.36	2.14	1.72	2.40
6) Offentlig understøttede..	1.06	1.42	1.02	1.54	0.98	1.43	1.35	1.97	0.88	1.81	0.85	1.89
7) Uopgit.....	0.01	0.01	0.04	0.05	0.13	0.13	0.04	0.06	0.21	0.44	0.44	0.55
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

	Bygder.			Byer.		
	Hjemmeværende sønner.		Andre privatforsørgede over 15 aar.	Hjemmeværende sønner.		Andre privatforsørgede over 15 aar.
	Ved jordbruk og andet erhv.arbeide.	Ved huslig arbeide.		Ved jordbruk og andet erhv.arbeide.	Ved huslig arbeide.	
	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.
1890....	43 988 (5.94)	4 324 (0.58)	4 046 (0.55)	64 (0.13)	1 070 (0.51)	1 557 (0.74)
1900....	41 556 (5.34)	904 (0.12)	9 774 (1.26)	101 (0.04)	811 (0.28)	5 528 (1.92)
1910....	51 113 (6.31)	3 597 (0.44)	3 707 (0.46)	111 (0.04)	2 330 (0.74)	2 870 (0.92)

Tar man hensyn til disse tal, stiger procenten for bygdene til henimot 56. Naar procenttallet fremdeles ligger under tallet for byene, saa er det bare et uttryk for at de privatforsørgede under 15 aar og de som lever av formuesindtægt, pension o. l. (føderaadsfolk), spiller en større rolle i bygdene end i byene, og dette beror ialfald for endel paa alderssammensætningen.

At dømme noget om utviklingen paa grundlag av disse tal, er meget vanskelig. Alt tat i betragtning synes det som om den del av den mandlige befolkning som deltar i erhvervslivet, relativt set har holdt sig omtrent uforandret i det sidste tiaar, muligens med nogen tegn til nedgang i 1910.

Antallet av de erhvervende kvinder var:

	Erhvervende kvinder. Absolute tal.			I pct. av samtlige kvinder.		
	Bygder.	Byer.	Riket.	Bygder.	Byer.	Riket.
1890....	747 766	69 564	247 330	18.85	27.44	25.50
1900....	151 457	101 715	253 172	18.60	29.56	27.67
1910....	153 103	116 134	269 237	17.84	30.73	27.12

Denne gruppe er ogsaa vokset, men det er bare i byene den er vokset sterkere end den samlede befolkning. Der er stor forskjel paa denne gruppes rolle i bygd og by. Her er ogsaa at merke at de hjemmehørende døtre, som spiller langt større rolle i bygdene end i byene, er holdt utenfor.

Antallet av disse og privatforsørgede kvinder over 15 aar var:

	Bygder.			Byer.		
	Hjemmeværende døtre.		Andre privatforsørgede over 15 aar.	Hjemmeværende døtre.		Andre privatforsørgede over 15 aar.
	Ved jordbruk og andet erhv.arbeide.	Ved huslig arbeide.		Ved jordbruk og andet erhv.arbeide.	Ved huslig arbeide.	
1890....	27 133 (3.46)	55 487 (7.08)	8 946 (1.14)	35 (0.01)	13 867 (5.47)	7 434 (2.93)
1900....	25 557 (3.14)	54 924 (6.75)	14 163 (1.74)	35 (0.01)	20 322 (5.97)	8 863 (2.60)
1910....	15 519 (1.81)	82 814 (9.67)	6 752 (0.79)	18 (0.01)	22 896 (6.06)	5 477 (1.45)

Tar man hensyn til disse, blir forskjellen ikke saa stor, og den forskjel som er, skriver sig ogsaa væsentlig fra den forskjellige rolle privatforsørgede under 15 aar og personer som lever av formuesindtægt, spiller i bygdene og byene.

At dømme efter tallene paa forrige side, skulde kvindernes deltagelse i erhvervslivet relativt set være avtat i bygdene og tiltat i byene. I bygdenes erhvervsliv spiller familiens arbeidskraft saa stor rolle, at den ikke kan sættes ut av betragtning. Hvis man ogsaa regner med de familielemmer som deltar i erhvervsarbeidet, blir tallene for bygdene høiere, men de viser fremdeles relativ tilbakegang i antallet av erhvervende kvinder. En av aarsakene til dette er ialfall at der er ujevnhet i grupperingen fra aar til andet. Det viser tallene ovenfor. Hvordan disse tre talrækker i virkeligheten har været, er umulig at se, men at de, som de er efter folketællingen, ikke gir et rigtig uttryk for forholdene, maa man gaa ut fra. En nærmere analyse av disse forhold vil bli git nedenfor, og man kan ikke uttale andet end at tallene over erhvervende kvinder ikke maa tages som et sikkert uttryk for at kvinderne paa landsbygden nu deltar mindre i det erhvervsmæssige arbeide end tidligere. Det gjælder om disse tal som om alle de man hittil har behandlet, at de er summariske, og først ved at opløse grupperne kan man tillate sig at uttale nogen dom.

Tallet for byene tyder som nævnt paa at kvindernes deltagelse i erhvervsarbeidet skulde være stigende. Man tør gaa ut fra at dette er et uttryk for det rigtige forhold. En støtte for denne antagelse gir tallene for de hjemmeværende døtre og de privatforsørgede over 15 aar. Disse utgjorde i pct. av samtlige kvinder: 1890: 9.53, 1900: 9.09, 1910: 8.27. Ogsaa dette forhold blir der anledning til at komme tilbake til senere.

Som en oversigt har man stillet sammen tabellen nedenfor, hvor alle de grupper som omfatter erhvervende er tat sammen.

	1890.		1900.		1910.	
	M.	K.	M.	K.	M.	K.
1, 3 a, 4 c 2. Erhvervende ..	539 850	252 403	612 867	289 811	643 199	296 458
2, 3 b. Husarbeidende familielemmer	5 394	374 603	1 715	405 317	5 927	461 076
4. Privatforsørgede	368 785	363 053	409 498	402 330	426 602	414 469
5, 6, 7. Andre.....	37 261	47 325	42 613	57 326	47 432	62 627
	951 290	1 037 384	1 066 693	1 154 784	1 123 160	1 234 630

Tilslut skal man kaste et blik paa disse gruppers aldersopbygning og tilveksten i de forskjellige aldersklasser. Til sammenligning skal man først føre op samtlige personer efter aldersgrupper:

Mænd.	1890.	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷.	
				1890—1900.	1900—1910.
Under 15 aar.....	363 105	400 447	423 693	+ 37 342	+ 23 246
15—20 «	89 876	105 658	113 780	+ 15 782	+ 8 122
20—30 «	125 649	154 121	149 008	+ 28 472	÷ 5 113
30—50 «	195 909	214 128	226 585	+ 18 219	+ 12 457
50 aar og over....	175 884	190 183	206 289	+ 14 299	+ 16 106
Uopgit.....	867	2 156	3 805	+ 1 289	+ 1 649
Tilsammen	951 290	1 066 693	1 123 160	+ 115 403	+ 56 467

Den mandlige erhvervsbefolkning ɔ: erhvervende i tabellen paa forrige side, fordelte sig saaledes paa de samme aldersklasser:

Mænd.	Erhvervende.			I procent av samlet antal mænd i hver aldersgruppe.		
	1890.	1900.	1910.	1890.	1900.	1910.
Under 15 aar	9 294	13 810	13 106	2.56	3.45	3.09
15—20 «	76 331	87 935	98 081	84.93	83.23	86 20
20—30 «	120 547	148 594	142 818	95.94	96.41	95.85
30—50 «	191 762	210 033	222 182	97.88	98.09	98.06
50 og over	141 311	150 841	163 728	80.34	79.31	79.37
Uopgit	605	1 654	3 284	69.78	76.72	86.31
Tilsammen	539 850	612 867	643 199	56.75	57.45	57.27

Som man ser, er de erhvervende i aldersgruppen 15—20 vokset sterkere end den samlede befolkning i denne alder, og i gruppen 20—30 aar gaat sterkere tilbake end den samlede befolkning i sidste tiaar, mens tallene for de andre aldersklasser er mere jevne. At dømme noget om voksende eller avtagende deltagelse i erhvervslivet paa grundlag av disse tal, er ikke mulig. Dertil har grupperingen været for usikker fra aar til aar. I aldersgruppen 15—20 blev der f. eks. i 1890 tællet: 8 737 privatforsørgede, i 1900: 15 819, i 1910: 8 897 (9.72, 14.97 og 7.82 pct. av samtlige mænd i denne alder), og av andre (ɔ: offentlig understøttede, hjemmeværende barn ved huslig arbeide og personer med uopgit livsstilling) i 1890: 4 706, 1900: 1 812, 1910: 6 718 (5.24, 1.71, 5.90 pct. av samtlige mænd i denne alder). I 1900 var der 1 190 hjemmeværende barn ved huslig arbeide, i 1910: 5 424. Sammenholder man disse tal med antallet av hjemmeværende sønner i denne alder som deltar i jordbruk og fædrift, neml.: 1890: 21 784, 1900: 21 003, 1910: 27 480, synes det ikke tvilsomt at der i disse aar er skedd en

forskyvning i grupperingen, og at denne væsentlig koncentrerer sig om alderen 15—20 aar. Som man senere skal komme tilbake til, er der en mulighet for at forskyvningen i sidste tiaar delvis har støtte i virkeligheten. (Se § 5). I de andre aldersgrupper synes grupperingen at ha været sikrere. Det er en stor mulighet for at nedgangen i procenttallet for aldersklassen 20—30 gir uttryk for en virkelig tilbakegang fremkaldt ved utvandringen, som maa forutsættes væsentlig at omfatte erhvervsdygtige. Nedgangen er dog liten, og det er vanskelig at sige noget sikkert om det. De andre tal tyder paa en meget liten forskyvning i forholdet mellem erhvervende og andre.

Kvinderne fordelte sig slik paa de forskjellige aldersgrupper:

Alder.	1890	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷.	
				1890—1900.	1900—1910.
Under 15 aar	349 309	385 490	408 533	+ 36 181	+ 23 043
15—20 «	93 389	107 353	117 256	+ 13 964	+ 9 903
20—30 «	158 786	180 698	185 083	+ 21 912	+ 4 385
30—50 «	233 513	257 192	274 396	+ 23 679	+ 17 204
50 aar og over ...	201 640	222 814	247 840	+ 21 174	+ 25 026
Uopgit	747	1 237	1 522	+ 490	+ 285
	1 037 384	1 154 784	1 234 630	+ 117 400	+ 79 846

Antallet av de erhvervende (ɔ: erhvervende i tabellen paa side 73) kvinder utgjorde i de forskjellige aldersklasser:

Kvinder.	Erhvervende.			I pct. av samtlige kvinder inden hver aldersgruppe.		
	1890.	1900.	1910.	1890.	1990.	1910.
Under 15 aar	7 915	9 797	11 684	2.27	2.54	2.86
15—20 «	54 618	61 713	60 419	58.48	57.49	51.53
20—30 «	81 752	93 385	88 286	51.48	51.68	47.70
30—50 «	62 456	72 196	75 769	26.75	28.07	27.61
50 og over	45 467	52 331	59 698	22.55	23.49	24.09
Uopgit	195	389	602	26.10	31.45	39.55
Tilsammen	252 403	289 811	296 458	24.33	25.10	24.01

Det mest paafaldende ved disse tal er den baade absolut og relativt sterke nedgang i aldersklasserne 15– 20 og 20 – 30 aar. Forklaringen til det væsent-

lige av denne nedgang er utvilsomt at søke i den usikkerhet i grupperingen av hjemmeværende døttre som er omtalt ovenfor. Grupperer man disse og de privatforsørgede over 15 aar efter alder, faar man følgende talrækker, som tydelig peker i retning av at denne usikkerhet har gjort sig sterkt gjældende netop i disse aldersklasser.

Alder.	Hjemmeværende døtre ved huslig arbeide.			Privatforsørgede.			Hjemmeværende døtre ved jordbruk.		
	1890.	1900.	1910.	1890.	1900.	1910.	1890.	1900.	1910.
Under 15 aar	-	-	-	341394	375693	396849	-	-	-
15—20 «	29 537	30 424	49 518	7 487	13 133	4 530	11 699	10 460	6 121
20—30 «	23 061	26 347	33 804	3 119	2 503	2 673	10 403	9 457	5 965
30—50 «	9 117	11 087	14 020	1 811	1 632	1 448	3 871	4 326	2 593
50 og over	7 611	7 283	8 292	9 224	9 225	8 913	1 179	1 339	843
Uopgit	28	105	76	17	144	56	6	10	15
Tilsammen	69 354	75 246	105710	363052	402330	414469	27 158	25 592	15 537

I pct. av samtlige kvinder i de forskjellige aldersklasser.

Under 15 aar	-	-	-	97.73	97.46	97.14	-	-	-
15—20 «	31.63	28.34	42.23	8.02	12.23	3.86	12.53	9.74	5.22
20—30 «	14.52	14.58	18.26	1.96	1.39	1.44	6.55	5.23	3.22
30—50 «	3.90	4.31	5.11	0.78	0.63	0.53	1.66	1.68	0.94
50 og over	3.77	3.27	3.35	4.57	4.14	3.60	0.58	0.60	0.34
Uopgit	3.75	8.49	4.99	2.28	11.64	3.68	0.80	0.81	0.99
Tilsammen	6.69	6.52	8.56	35.00	34.84	33.57	3.95	3.33	1.88

Disse tre grupper utgjorde tilsammen i alderen 15—20 aar i pct.: 1890: 52.18, 1900: 50.31 og 1910: 51.21, og de erhvervende ÷ hjemmeværende døtre ved jordbruk 1890: 45.95, 1900: 46.75 og 1910: 46.31. Nogen sterk forskyvning synes der altsaa ikke at være foregaat. Det samme kan iagttages ved aldersgruppen 20—30 aar. Det er en mulighet for at tallene i disse aldersklasser ogsaa er berørt av utvandringen i samme retning som ovenfor omtalt for mændene. Ogsaa de andre aldersgrupper er berørt av usikkerhet i grupperingen, et forhold som man senere faar anledning til at komme tilbake til.

Tilslut hitsætter man den tabel over arbeidende og ikke arbeidende blandt den hjemmehørende befolkning som har været tat ind i de tidligere oversigter.

	Mænd.		Kvinder.		Tilsammen.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
I. Antal.						
Arbeidende personer	633 397	675 828	695 389	760 300	1 328 786	[1]1 436 128
Andre m. selvstændig indtægt	31 395	34 529	36 810	40 182	68 205	[2]74 711
Skolebarn og studerende	191 696	415 744	180 879	398 646	372 575	[3]814 390
Andre barn	199 466		196 018		395 484	
Helt eller væsentlig fattig-understøttede	12 554	14 078	20 720	22 657	33 274	[4]36 735
Andre uproduktive	17 183	10 370	25 353	15 944	42 536	[5]26 314
Tilsammen	1 085 691	1 150 549	1 155 169	1 237 729	2 240 860	2 388 278
II. Procentforhold.						
Arbeidende personer	58.3	58.7	60.2	61.4	59.3	60.2
Andre m. selvstændig indtægt	2.9	3.0	3.2	3.3	3.0	3.1
Skolebarn og studerende	17.7	36.2	15.7	32.2	16.6	34.1
Andre barn	18.4		17.0		17.7	
Helt eller væsentlig fattig-understøttede	1.1	1.2	1.7	1.8	1.5	1.5
Andre uproduktive	1.6	0.9	2.2	1.3	1.9	1.1
Tilsammen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

§ 3. De forskjellige socialstillinger.

At gi en skildring av de forskjellige sociale klasser og det numeriske forhold mellem dem, er naturligvis umulig ved hjælp av de oplysninger folketællingen indeholder angaaende livsstillinger. En og samme livsstilling kan nemlig rumme personer med yderst forskjellige livsvilkaar. I et særskilt verk har man bearbeidet skatteligningens opgaver over indtægt og formue i forbindelse med folketællings-

[1] N. O. S. V. 211., tab. 10. I—V., rubr. 7 og 8 + tab. 12 rubr. 11 ÷ rubr. 15 og 16.
[2] —«— — —«— VI., rubr. 7 og 8 + « « — 15.
[3] —«— — —«— Side 293, rubr. 7 og 8 + personer under 15 aar efter tabel 6 i femte hefte, med fradrag av samtlige barn med eget erhverv i tabel 12 fjerde hefte (N. O. S. V. 211).
[4] N. O. S. V. 211, tab. 10, side 293 + tab. 12 rubr. 16.
[5] —«— — —«— side 293.

opgaverne for 1910.[1] Det man tar sigte paa i folketællingen, naar man taler om socialstilling, er at skjelne mellem den del av befolkningen som driver sit erhverv for egen regning, og de andre som utfører sit arbeide for løn, eller mellem dem som indtar en ledende stilling i produktionen, og de andre.

En slik gruppering av befolkningen har størst interesse for dem som direkte deltar i erhvervslivet, mindre interesse for dem som utfører huslig arbeide, og ingen betydning for den del som lever av formuesindtægt o. l. I det følgende av denne paragraf vil man holde den sidste gruppe og husmødrene utenfor.

Vil man gruppere befolkningen efter det princip som er angit ovenfor, kan der i virkeligheten bare bli tale om tre hovedgrupper: de selvstændige, funktionærerne og arbeiderne. At gjennemføre en slik deling skulde synes let nok, men er det i virkeligheten ikke. Der er en række grænsetilfælde, og i en række tilfælde er de oplysninger som folketællingsopgaverne gir, saa ufuldstændige at man ofte maa fordele personerne mellem disse tre grupper efter et skjøn. At opgaverne paa denne maate ikke altid blir sikre, siger sig selv.

Som hovedinddeling kan man altsaa anvende de tre grupper som netop er nævnt. I norsk statistik har man anvendt en langt mere detaljert gruppering.

De grupper man har benyttet sig av, er følgende: A. Private selvstændig erhvervsdrivende. B. Selvstændig arbeidende. C. Embedsmænd. D. Bestillingsmænd. E. Bestyrere. F. Betjenter. G. Formænd. H. Tjenere I. Andre arbeidere. A.—B. er de selvstændige, C.—F. Betjentene, G.—I. Arbeiderne.

Grænsen mellem undergrupperne er heller ikke i alle tilfælde let at trække. To av undergrupperne er særegne for norsk statistik, og man skal stanse et øieblik ved dem. De to undergrupper er A. og B.

De selvstændige er delt i disse to grupper, fordi man har erkjendt at der er en hel del av dem som danner en slags mellemklasse mellem arbeiderne og de selvstændige. Det er den store masse som arbeider for egen regning uten leiet arbeidshjælp (travailleurs isolés). At kunne skille ut disse fra de selvstændige, har naturligvis en overordentlig stor interesse; men opgaver som er nøiagtige nok til dette, har man ikke i folketællingen. I denne har man ikke andre opgaver end livsstillingen at holde sig til ved grupperingen, og det er efter denne man har skilt ut de selvstændig arbeidende. I det store og hele har man ved denne gruppering faat skilt ut en hel del smaa næringsdrivende fra de selvstændiges gruppe, men langt fra alle. Særlig blandt haandverkerne findes der en hel del som ret forstaat netop hører til de selvstændig arbeidendes gruppe. Det er erkjendelsen av dette som har gjort at man i de sidste folketællinger har skilt de selvstændige haandverkere ut som en egen gruppe, forskjellig baade fra gruppe A. og B.

For at kunne gi en oversigt over de forskjellige socialstillinger, har man valgt at samle disse undergrupper i de tre hovedgrupper A. Selvstændige, B. Funktionærer, C. Arbeidere.

[1] Indtægts- og formuesforhold efter skatteligningen 1911 i forbindelse med folketællingen 1910 (N. O. St. VI. 24).

Den første gruppe omfatter foruten de selvstændige embedsmændene. Den anden gruppe bestyrere, bestillingsmænd, betjenter og formænd, og den tredje tjenere, andre arbeidere og hjemmeværende barn som hjælper til i forældrenes bedrift eller i huset. Utenfor denne inddeling staar alle personer under 15 aar, husmødre, personer som lever av formue o. l., personer uten erhverv og de som ingen socialstilling har opgit.

Hovedresultatet av denne inddeling var for aarene 1890, 1900 og 1910:

	1890.	Pct.	1900.	Pct.	1910.	Pct.
A. Selvstændige	259 595	30.55	286 942	30.01	290 460	28.30
B. Funktionærer	66 449	7.82	95 044	9.94	121 443	11.83
C. Arbeidere	523 748	61.63	574 046	60.05	614 601	59.87
	849 792	100.00	956 032	100.00	1 026 504	100.00

Hvis man kunde stole paa at fordelingen i disse grupper hadde været ensartet ved de tre tællinger, vilde tallene ha vist meget interessante resultater. Baade de selvstændige og arbeiderne er gaat relativt tilbake, mens funktionærgruppen er vokset. Veksten av de forskjellige grupper kan illustreres saa:

	Vekst: 1890—1900.	Vekst: 1900—1910.
A.	+ 27 347 (10.5 pct.)	3 518 (1.2 pct.)
B.	+ 28 595 (43.0 pct.)	26 399 (27.8 pct.)
C.	+ 50 298 (9.6 pct.)	40 555 (7.1 pct.)

I begge tiaar er det gruppe B. som viser størst vekst, og det er vistnok ogsaa helt overensstemmende med de virkelige forhold. Denne gruppe er antagelig ogsaa den som er mest rigtig fattet av statistikken, skjønt der ogsaa her er ujevnheter i grupperingen fra aar til andet, som gjør at den stigning som tallene viser, er større end den virkelige. Til dette kommer man tilbake længer frem. De to andre grupper har ikke været saa lette at holde ut fra hverandre. Opgaverne har her tildels vist sig temmelig ufuldstændige, og man har i stor utstrækning været nødt til at fordele personerne mellem de to grupper efter et skjøn. Dette skjøn har antagelig ført til at de selvstændiges klasse er blit noget større end den virkelig skulde være. Av de principper som fordelingen er foretat efter, skal man her nævne et som det har været anledning til at kontrolere. Haandverkere er, hvis intet er opgit om deres socialstilling, og hvis denne ikke fremgaar av navnet paa livsstillingen, blit regnet som arbeidere naar de har været under 20 aar, som selvstændige naar de har været over 25 aar. De som har

været mellem 20 og 25 aar, har man delt mellem selvstændige og arbeidere efter et skjøn. Hustømmermænd og murere har altid været regnet for arbeidere, naar der ikke har foreligget oplysning om det motsatte.

I 1910 har man ved hjælp av opgaverne i Haandverkstællingen kunnet foreta en nøiagtigere deling av haandverksgruppen. Denne fordeling viser tydelig at der ved de tidligere tællinger er blit ført op for mange selvstændige haandverkere, noget som man skal komme tilbake til i § 6.

Det samme som er sagt om haandverkerne, gjælder antagelig ogsaa andre livsstillinger. Fiskere er ved de sidste to tællinger altid regnet som selvstændige naar de har været over 20 aar, og intet andet har været opgit. Det er sandsynlig at dette har ledet til at folketællingen har faat for mange selvstændige fiskere og for faa arbeidere.

Disse forhold gjør at tallene blir mindre paalidelige for de to grupper. Saa meget tør man dog uttale, at det er sandsynlig at veksten av de selvstændiges gruppe har været mindre end av arbeidernes gruppe i sidste tiaar, selv om forskjellen ikke er saa stor som tallene tyder paa.

Den gruppering som man har foretat ovenfor, har som sagt udelukkende været gjort efter personernes arbeidsstilling. Hjemmeværende barn som hjælper til i huset, er f. eks. regnet som arbeidere. Dette kan naturligvis være berettiget, men socialt set hører disse dog til den samme klasse som sine forældre, som de lever hos. Vil man maale de tre klassers numeriske styrke, maa man ta hensyn til dette og til den store mængde personer som indirekte er knyttet til hver klasse. En slik gruppering er foretat nedenfor.

	1890.	1900.	1910.
A. Selvstændige.			
Hovedpersoner	259 595	286 942	290 460
Familiemedlemmer	612 483	635 928	687 532
Tilsammen	872 078	922 870	977 992
B. Funktionærer.			
Hovedpersoner	66 449	95 044	121 443
Familiemedlemmer	102 464	123 150	143 503
Tilsammen	168 913	218 194	264 946
C. Arbeidere.			
Hovedpersoner [1]	449 000	497 085	502 964
Familiemedlemmer	365 970	427 928	439 858
Tilsammen	814 970	925 013	942 822

[1] Inkl. hustjenere.

Denne tabel gir et ganske andet billede av forholdet mellem de tre klasser end den tidligere. De selvstændige er like saa talrike, og vel saa det, som arbeiderklassen, naar alle baade hovedpersoner og familiemedlemmer regnes med. Selv om man maa gaa ut fra at der er ført op for mange selvstændige i statistikken, saa maa man paa den anden side ta hensyn til at hjemmeværende sønner og døtre som hjælper forældrene i deres bedrift, er regnet som arbeidere i denne tabel. Den største del av disse var barn av selvstændige næringsdrivende, og kan paa et vis siges at høre til deres klasse. Alt i alt var der 66 761 barn som hjalp forældrene i deres bedrift i 1910.

Ved første øiekast synes det merkelig at antallet av hovedpersoner utgjør en saa meget større pct. for funktionærerne og arbeiderne end for de selvstændige. I virkeligheten er dette ikke saa underlig, det kommer hovedsagelig av aldersopbygningen. Før man gaar over til at se paa den, skal man kaste et blik paa de forskjellige grupper som familiemedlemmene er sammensat av. I 1910 var forholdet følgende:

Familiemedlemmer.	Selvstændige.	Funktionærer.	Arbeidere.
Husmødre	175 696	39 324	121 171
Andre over 15 aar	83 836	15 864	30 134
Under 15 aar	428 000	88 375	288 553

Det er av interesse at notere at der ikke er stor forskjel mellem det antal privatforsørgede under 15 aar som falder pr. husmor i de tre klasser: selvstændige: 2.5, funktionærer: 2.3 og arbeidere: 2.4, men temmelig stor forskjel mellem det antal privatforsørgede over 15 aar som falder pr. husmor: selvstændige: 0.48, funktionærer: 0.40 og arbeidere: 0.25.

De selvstændige, funktionærerne og arbeiderne (barn ved huslig arbeide holdt utenfor), fordelte sig saaledes paa de forskjellige aldersgrupper:

	Selvstændige.	Funktionærer.	Arbeidere.	Selvst. Pct.	Funkt. Pct.	Arbeidere. Pct.
15—20 aar	2 834	10 477	145 189	0.98	8.63	28 87
20—30 «	40 474	36 643	153 987	13.93	30.17	30.62
30—40 «	62 403	27 863	75 254	21.48	22.95	14.96
40—50 «	64 740	19 414	48 277	22.29	15.98	9.60
50 aar og over	118 607	26 391	78 428	40.84	21.73	15.59
Uopgit alder	1 402	655	1 829	0.48	0.54	0.36
Tilsammen	290 460	121 443	502 964	100.00	100.00	100.00

Tallene er instruktive. Selv om grænsen mellem grupperne i og for sig ikke kan siges at være sikkert trukket, viser dog tallene i sine hovedtræk den typiske forskjel mellem disse tre klasser.

Av tallene paa side 80 vil man se hvor meget de forskjellige grupper har vokset fra tælling til tælling. Det har en betydelig interesse at undersøke hvordan denne vekst falder paa de forskjellige alderstrin. Forat denne undersøkelse skal faa mere værdi, skal man imidlertid først dele de tre grupper efter kjøn:

	Selvstændige.		Funktionærer.		Arbeidere.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
1890....	210 148	49 447	43 272	23 177	277 136	171 864
1900....	219 953	66 989	58 377	36 667	320 727	176 358
1910....	229 050	61 410	67 782	53 661	333 261	169 703

Man skal foreløbig bare fæste opmerksomheten ved at kvinderne i alle tre aar forholdsvis er langt sterkere repræsentert blandt de underordnede arbeidskræfter end mændene, og tilveksten av kvinder i sidste tiaar koncentrerer sig om funktionærer, mens antallet av mænd er tiltat i alle tre grupper, men sterkest i funktionærgruppen.

De selvstændige fordelte sig slik paa de forskjellige aldersgrupper i de tre aar.

	Mænd.				
	1890.	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷	
				1890—1900	1900—1910.
15—20 aar	2 036	1 046	1 425	÷ 990	+ 379
20—30 «	28 443	32 767	30 500	+ 4 324	÷ 2 267
30—50 «	97 965	100 697	102 479	+ 2 732	+ 1 782
50 aar og over	81 464	84 773	93 385	+ 3 309	+ 8 612
Uopgit alder	240	670	1 261	+ 430	+ 591
Ialt	210 148	219 953	229 050	+ 9 805	+ 9 097

	Kvinder.				
	1890.	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷	
				1890—1900.	1900—1910.
15—20 aar	903	2 097	1 409	+ 1 194	÷ 688
20—30 «	9 236	13 976	9 974	+ 4 740	÷ 4 002
30—50 «	17 818	25 121	24 664	+ 7 303	÷ 457
50 aar og over	21 459	25 678	25 222	+ 4 219	÷ 456
Uopgit alder	31	117	141	+ 86	+ 24
Ialt	49 447	66 989	61 410	17 542	÷ 5 579

Bevægelsen i tallene i de forskjellige aldersgrupper er meget ulike, og meget ulike for de to tiaarsperioder. Man skal foreløbig fæste opmerksomheten ved nedgangen i sidste tiaar av mænd i alderen 20—30 aar, og den sterke tilvekst i aldersklasserne over 50 aar. Denne utprægede bevægelse beror delvis paa en forandret gruppering av de selvstændige haandverkere, men har ogsaa støtte i det virkelige forhold, noget som man skal komme nærmere ind paa i et senere avsnit. Tallene for kvinderne viser nedgang i alle aldersklasser. Denne nedgang koncentrerer sig væsentlig om industridrivende kvinder, og har dels sin aarsak i en forandret gruppering av de selvstændige haandverkere, men støtter sig ogsaa til en utvikling som har fundet sted. Dette skal man ogsaa komme tilbake til. (Se § 12).

Funktionærerne fordelte sig slik paa de forskjellige aldersgrupper.

	Mænd.				
	1890.	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷	
				1890—1900.	1900—1910.
15—20 aar	3 077	4 348	4 197	+ 1 271	÷ 151
20—30 «	12 150	17 810	18 884	+ 5 660	+ 1 074
30—50 «	20 093	25 317	30 190	+ 5 224	+ 4 873
50 aar og over	7 867	10 651	13 966	+ 2 784	+ 3 315
Uopgit alder	85	251	545	+ 166	+ 294
Ialt	43 272	58 377	67 782	+ 15 105	+ 9 405

	Kvinder.				
	1890.	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷	
				1890—1900.	1900—1910.
15—20 aar	2 338	5 078	6 280	+ 2 740	+ 1 202
20—30 «	8 088	14 130	17 759	+ 6 042	+ 3 629
30—50 «	8 481	11 680	17 087	+ 3 199	+ 5 407
50 var og over	4 249	5 737	12 425	+ 1 488	+ 6 688
Uopgit alder	21	42	110	+ 21	+ 68
Ialt	23 177	36 667	53 661	+ 13 490	+ 16 994

Som man ser, er bevægelsen i disse tal forskjellig fra bevægelsen i tallene for de selvstændige. Men der er likheter. Man skal specielt peke paa aldersklassen 20—30 blandt mænd, hvis tilvekst i sidste tiaar har været negativ for de selvstændige og meget liten for funktionærene. Tallene for de kvindelige funktionærer er i flere retninger eiendommelige. Det er paafaldende at aldersklassen 50 aar og over er vokset med over 50 pct, en vekst som maa forutsætte en tilvekst

utenfor den som skriver sig fra oprykning fra yngre aldersklasser. I virkeligheten beror tilveksten i denne aldersgruppe og aldersgruppen 30—50 aar for en væsentlig del paa en forandring i grupperingen. (Se § 9).

Arbeiderne fordelte sig saaledes paa de forskjellige aldersgrupper.

	Mænd.				
	1890.	1909.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷.	
				1890—1900.	1900—1910.
15—20 aar	71 218	82 541	92 459	+ 11 323	+ 9 918
20—30 «	79 954	98 017	93 434	+ 18 063	÷ 4 583
30—50 «	73 704	84 019	89 513	+ 10 315	+ 5 494
50 aar og over	51 980	55 417	56 377	+ 3 437	+ 960
Uopgit alder	280	733	1 478	+ 453	+ 745
Ialt	277 136	320 727	333 261	+ 43 591	+ 12 534

	Kvinder.				
	1890.	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷.	
				1890—1900.	1900—1910.
15—20 aar	51 377	54 538	52 730	+ 3 161	÷ 1 808
20—30 «	64 428	65 279	60 553	+ 851	÷ 4 726
30—50 «	36 157	35 393	34 018	÷ 764	÷ 1 375
50 aar og over	19 759	20 918	22 051	+ 1 159	+ 1 133
Dopgit alder	143	230	351	+ 87	+ 121
Ialt	171 864	176 358	169 703	+ 4 494	÷ 6 655

Tallene gir for de mandlige arbeidere utvilsomt et nogenlunde rigtig uttryk for den bevægelse som har fundet sted. Nogen usikkerhet klæber der naturligvis ved dem. Den sterke vekst i tallet for aldersgruppen 15—20 aar skyldes saaledes væsentlig en vekst i gruppen hjemmeværende sønner ved jordbruk, noget som ialfald for endel maa antages at skrive sig fra forskyvning i grupperingen. Ogsaa av arbeiderne er der færre i 1910 i alderen 20—30 aar end i 1900.

De kvindelige arbeidere er færre i antal i 1910 end i 1900. Nedgangen koncentrerer sig væsentlig om aldersgruppen 20—30, likesom tilfældet var med de selvstændige. Denne nedgang av kvindelige arbeidere beror væsentlig paa usikkerhet i grupperingen, og har ikke støtte i de virkelige forhold. Man skal komme tilbake til dette, og her bare indskrænke sig til at peke paa at denne usikkerhet væsentlig koncentrerer sig om hjemmeværende døtre ved jordbruk og huslig arbeide. (Se side 94 §§ 12 og 14).

Hittil har man bare holdt sig til de tre grupper i hele Riket. En sammenstilling av tallene i bygdene og byene kan ha sin interesse.

	Bygdene.		Byene.	
	1900.	1910.	1900.	1910.
A. Selvstændige.....	225 618 (34.51)	229 301 (32.65)	59 040 (20.36)	60 121 (18.60)
B. Funktionærer	34 034 (5.21)	53 776 (7.66)	52 010 (17.93)	67 667 (20.93)
C. Arbeidere.....	394 058 (60.28)	419 158 (59.69)	178 988 (61.71)	195 443 (60.47)
	653 710 (100.00)	702 235 (100.00)	290 038 (100.00)	323 231 (100.00)

Tallene gir et ganske godt indtryk av den rolle de tre klasser spiller paa landet og i byene, og utviklingen begge steder.

De tre grupper man har behandlet i denne paragraf, er som allerede nævnt sat sammen av forskjellige undergrupper. Der kunde være god grund til at gaa nærmere ind paa enkelte av disse undergrupper her i denne paragraf, men man foretrækker at utsætte behandlingen av dem.

§ 4. Folketallet inden de forskjellige næringsveier.

I de tre første paragraffer av dette avsnit har man udelukkende holdt sig til de to hovedgrupperinger av folket: erhvervende og ikke erhvervende, selvstændige, funktionærer og arbeidere, uten at ta noget hensyn til hvilke næringsveier personerne har været knyttet til.

At undersøke og klarlægge dette er en av erhvervsstatistikkens hovedopgaver. Som allerede nævnt har grupperingen av folket efter næringsveier altid været det principale. En kort skildring av hvordan denne gruppering er gjennemført, vil ha betydning.

Grupperingen efter næringsveier er dels foretat for hele befolkningen, dels bare for de voksne (ɔ: 15 aar gamle og derover), altsaa ikke bare indskrænket til den erhvervende befolkning. Den mest indgaaende gruppering har den voksne tilstedeværende befolkning været gjenstand for. Grupperingen er noget forskjellig for den samlede befolkning og for den voksne befolkning, men navnene paa de forskjellige hovedgrupper er i begge tilfælde de samme. Man skal først behandle grupperingen av den voksne befolkning.

Folket er først delt i VIII hovedgrupper efter den næringsvei de er knyttet til, eller efter sit livserhverv. Det som avgjør om en person skal føres hen

til den ene eller anden gruppe, er om han direkte er knyttet til vedkommende næringsvei. De som ikke har opgit at være knyttet til nogen særskilt næringsvei, og hvis livsstilling ikke peker paa en bestemt erhvervsgren, danner sammen med alle personer som er beskjæftiget med huslig arbeide (husmødre, hjemmeværende døtre o. l.), en særskilt hovedgruppe. De som arbeider i huset, blir altsaa betragtet som selvstændige personer, gruppert efter sit arbeide, ikke efter det erhverv de indirekte er knyttet til. Likeledes danner de som lever av formuesindtægt, pension, o. l. en gruppe, og offentlig understøttede, privatforsørgede o. l. en gruppe. For alle disse personer er det livsstillingen eller indtægtens art som danner grundlaget for grupperingen. Den øvrige befolkning er saa gruppert mellem: I. Jordbruk, fædrift, skogdrift, fiskeri. II. Grubedrift, bergverksdrift, industri. III. Handel, omsætning og samfærdsel. IV. Offentlig arbeide og privat immaterielt erhverv, og VIII. Uopgit erhverv.

Disse store hovedgrupper er delt i undergrupper, undergrupperne igjen i socialstillinger, og disse i livsstillinger. Ved de forskjellige livsstillinger er det søkt at angi ved hvad slags virksomhet den bestemte livsstilling blir utøvet. Helt gjennemført er dette ikke. Opgaverne over de private betjenter er f. eks. i industrien bare opført for de forskjellige undergrupper underett.

Ved grupperingen av industrien er at merke at man ved siden av undergrupperne har opstillet en anden sondring nemlig: fabrik, haandverk og smaaindustri. Efter materialets art kan naturligvis en slik gruppering bare bli ufuldstændig.

De principper som ligger til grund for grupperingerne, har man naturligvis ikke kunnet gjennemføre fuldstændig. I enkelte tilfælde har man f. eks. kunnet bestemme den hovedgruppe som personen hører til, men ikke undergruppen, og i en række tilfælde har man været nødt til at bruke livsstillingsnavnet som klassifikationsmerke, ikke næringsveien. Dette gjælder først og fremst haandverket I enkelte tilfælde er de principper som man har angit, bevisst fraveket. Det gjælder først og fremst visergutter, bud og kjørere. Disse er alle gruppert under handel efter sin livsstilling, uten hensyn til om de har været beskjæftiget ved andre næringsveier. Samme klassifikationsregel har man i 1900 og 1910 fulgt for haandverkere som arbeider utenfor eget fag. I 1890 og tidligere aar har man ogsaa for disse bare tat hensyn til den bedrift hvor de har arbeidet, hvis man da har hat opgave over dette.

Trods disse avvikelser blir grupperingen efter næringsveier det principale. Nogen gruppering efter livsstillinger alene er ikke foretat. Det er flere vigtige livsstillinger som er spredt under forskjellige næringsveier, og ikke specifisert i hvert tilfælde.

Den samlede befolkning er inddelt efter de samme principper. Forskjellen er bare den, at personer ved huslig arbeide og privatforsørgede ikke betragtes som selvstændige personer, men er fordelt efter forsørgerens erhverv. Tabellene over den samlede befolkning angir altsaa hvor stor del av denne direkte eller indirekte er knyttet til de forskjellige næringsveier.

Hvordan samtlige personer fordeler sig mellem de forskjellige næringsveier, viser tabellen næste side.

Tilstedeværende folkemængde.

Hovedgrupper av næringsveier.	Direkte opgaver.						Efter fordeling av gruppe 5.					
	Samlet antal personer.			Procentforhold.			Samlet antal personer.			Procentforhold.		
	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.
1. Jordbruk, skogdrift, fiskeri	1 023 937	993 198	1 032 930	51.49	44.71	43.81	1 135 021	1 119 873	1 170 433	57.07	50.41	49.64
2. Industri	435 714	577 796	597 675	21.91	26.01	25.35	466 447	631 118	663 278	23.46	28.41	28.13
3. Handel, sjøfart o. a. samfærdsel	276 607	327 664	357 468	13.91	14.75	15.16	298 347	362 068	401 526	15.00	16.30	17.03
4. Immaterielt arbeide	82 494	98 326	109 490	4.15	4.43	4.64	88 859	108 418	122 553	4.47	4.88	5.20
5. Formuesindtægt og diverse	169 922	224 493	260 227	8.54	10.10	11.04	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	1 988 674	2 221 477	2 357 790	100.00	100.00	100.00	1 988 674	2 221 477	2 357 790	100.00	100.00	100.00

Den tabel som svarer til denne i de tidligere oversigter, var utarbeidet efter den hjemmehørende folkemængde. I tabellen paa næste side er denne ført à jour.

Hjemmehørende folkemængde.

Hovedgrupper av livserhverv.	Ifølge de direkte opgaver.[1]						Efter fordeling av gruppe 5.[2]					
	Samlet antal personer.			Procentforhold.			Samlet antal personer.			Procentforhold.		
	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.
1. Jordbruk, skogdrift, fiskeri	1 024 137	993 283	1 036 597	51.10	44.33	43.40	1 146 932	1 137 939	1 196 182	57.23	50.78	50.08
2. Industri	436 414	578 660	601 893	21.77	25.82	25.20	461 756	623 816	657 395	23.04	27.84	27.53
3. Handel, sjøfart o. a. samfærdsel.....	291 135	345 962	379 825	14.53	15.44	15.90	308 121	372 959	414 844	15.37	16.64	17.37
4. Immaterielt arbeide	82 494	98 462	109 736	4.12	4.39	4.60	87 293	106 146	119 857	4.36	4.74	5.02
5. Formuesindtægt og diverse[3]	169 922	224 493	260 227	8.48	10.02	10.90	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	2 004 102	2 240 860	2 388 278	100.00	100.00	100.00	2 004 102	2 240 860	2 388 278	100.00	100.00	100.00

[1] Av forskjellen mellem den hjemmehørende og den tilstedeværende folkemængde (30 488) er 3 667 regnet til gruppe 1, 4 218 til gruppe 2, 246 til gruppe 4, og resten (22 357) til gruppe 3, jfr. tabel 10.

[2] Ved denne beregning er føderaadsmænd med deres familie og tjenere henført til jordbruksnæringen. Derefter er antallet av personer med uopgit erhverv eller uten erhverv fordelt proportionalt mellem de 4 grupper.

[3] Tabel 7, gruppe V—VII.

Begge tabeller viser at antallet av personer knyttet til jordbruk o. l. og industri relativt set er gaat noget tilbake, men at antallet av personer knyttet til handel o. l. og materielt arbeide er steget.

I forhold til forrige tiaarsperiode er antallet av personer knyttet til jordbruk absolut set gaat frem, og den relative tilbakegang er liten. Den relative tilbakegang av industribefolkningen er i og for sig ikke stor, men sammenlignet med forrige tiaar, da denne gruppe ogsaa relativt set var i sterk vekst, er tilbakegangen betydelig.

Tallene i disse to tabeller angaar hele befolkningen. For at faa et nøiere indblik i forholdet skal man opløse antallet av personer i hver gruppe i følgende grupper: Hovedpersoner, husmødre, hjemmeværende barn ved husarbeide, husbestyrere og tjenere, privatforsørgede.

	1910.					
	Hoved-personer.	Hus-mødre.	Hjemmev. barn ved huslig arbeide.	Husbesty-rere og tje-nere ved huslig arbeide.	Privatfor-sørgede.	Tilsammen
Jordbruk o. l.	358 645	164 088	63 365	42 632	404 200	1 032 930
	34.72	15.89	6.13	4.13	39.13	100.00
Grubedrift og industri	239 225	91 458	19 708	14 721	232 563	597 675
	40.03	15.30	3.30	2.46	38.91	100.00
Handel, omsætning o. l.	138 246	55 717	14 722	20 378	128 405	357 468
	38.67	15.59	4.12	5.70	35.92	100.00
Offentlig og privat immaterielt arbeide	40 697	15 862	4 392	10 928	37 611	109 490
	37.17	14.49	4.01	9 98	34.35	100.00
Huslig og ubestemt arbeide	36 175	9 066	2 139	1 067	27 597	76 044
	47.57	11.92	2.81	1.40	36.30	100.00
Formuesindtægt o. l.	74 475	15 322	5 846	7 046	9 966	112 655
	66.11	13.60	5.19	6.25	8.85	100.00
Uten erhverv	29 935	1 851	682	280	12 952	45 700
	65.50	4.05	1.49	0.61	28.34	100.00
Uopgit erhverv	5 649	2 002	783	4 827	12 567	25 828
	21.87	7.75	3.03	18.69	48.66	100.00
Ialt	923 047	355 366	111 637	101 879	865 861	2 357 790
	39.15	15.06	4.73	4.32	36.74	100.00

Hovedpersonerne i denne tabel er de egentlig erhvervende. Det gjælder først og fremst de fire første grupper. Tallene for disse grupper er ganske op-

lysende. Hovedpersonerne spiller størst rolle inden industrien, dernæst inden handelen, saa i offentlig og immaterielt arbeide, og mindst rolle i jordbruket. Hvis man kunde ta disse tal som et nøiagtig uttryk for det rigtige forhold, saa skulde der falde flest forsørgede pr. hovedperson i landbruket, færrest i industrien. Som allerede nævnt tidligere, er grænsen mellem hjemmeværende barn ved jordbruk og ved huslig arbeide usikker, det samme gjælder grænsen mellem hustjenere og tjenere ved landbruk. Tallene tør derfor ikke tages som et helt nøiagtig uttryk for det rigtige forhold. Desuten maa man huske paa at de husmødre som hører til landbruksgruppen, i meget større utstrækning deltar i selve erhvervsarbeidet end husmødrene i de andre grupper. Men selv med disse forbehold gir tallene ganske interessante oplysninger. Man skal her specielt fæste opmerksomheten paa tjenerholdet inden de forskjellige grupper. Det er ikke tvilsomt at det til en viss grad er et uttryk for det økonomiske gjennemsnitsnivaa i grupperne. Det svinger fra 9.98 pct. for offentlig og immaterielt arbeide til 2.46 pct. for grubedrift og industri. Svingningerne i procenttallene for privatforsørgede er ganske store fra gruppe til gruppe, men man tør ikke trække nogen slutninger fra disse tal. Gruppernes sammensætning efter kjøn og alder spiller her en væsentlig rolle.

Gruppe 5, huslig og ubestemt arbeide, er saa uensartet at tallene for den har mindre interesse. Tallene for gruppe 6, formuesindtægt o. l., har større betydning. Det høie procenttal for hovedpersoner og lavere for privatforsørgede beror hovedsagelig paa at gruppen væsentlig bestaar av ældre folk. Denne gruppe har det høieste procenttal av hustjenere næst gruppen offentlig og privat immaterielt arbeide.

Hovedpersonerne, som er de som deltar i det egentlige erhversarbeide, skal man beskjæftige sig noget nærmere med. Man skal først betragte antallet av hovedpersoner i de fire egentlige erhvervsgrupper i aarene 1890, 1900 og 1910.

		1890.	1900.	1910.
Jordbruk o. l.	Ialt	384 426	359 763	358 645
	mænd	297 306	287 750	305 431
	kvinder	87 120	72 013	53 214
Grubedrift og industri	Ialt	177 511	242 642	239 225
	mænd	127 356	177 174	174 039
	kvinder	50 155	65 468	65 186
Handel, omsætning o. l.	Ialt	91 257	122 256	138 246
	mænd	76 076	93 988	101 768
	kvinder	15 181	28 268	36 478
Offentlig og privat immaterielt arbeide	Ialt	26 951	35 904	40 698
	mænd	19 465	25 178	27 059
	kvinder	7 486	10 726	13 638

Som man vil huske, var antallet av samtlige personer knyttet til jordbruk og industri absolut set gaat frem i sidste tiaar, men relativt set tilbake. Disse tal viser ogsaa at antallet av hovedpersoner i disse grupper absolut set er gaat tilbake. Tilbakegangen er ikke betydelig, og kan være mere tilsynelatende end virkelig. Grupperingen er som nævnt usikker. Det sidste gjælder specielt jordbruksgruppen.

Man skal fæste opmerksomheten ved at kvinderne er gaat tilbake i antal i jordbruksgruppen, mens mændenes antal er steget. I industrigruppen synes ikke bevægelsen at være meget ulike for de to kjøn, i de andre to grupper er antallet av kvinder øket sterkere end antallet av mænd.

I de følgende paragraffer vil der bli anledning til at foreta en nøiere analyse av hver enkelt gruppe, man skal her indskrænke sig til at betragte de forskjellige socialsstillinger i de fire næringsgrupper og utviklingen i disse.

		Selv-stændige.	Funktio-nærer.	Arbeidere.	Selvst. Pct.	Funktn. Pct.	Arbeidere. Pct.
Jordbruk, fædrift, skog-drift	1890	123 359	3 743	200 563	37.65	1.14	61.21
	1900	125 276	5 079	178 661	40.54	1.64	57.82
	1910	145 996	5 060	156 484	47.47	1.65	50.88
Fiskeri	1890	41 369	189	15 203	72.88	0.33	26.79
	1900	40 190	181	10 376	79 20	0.36	20.44
	1910	39 495	215	11 395	77.28	0.42	22.30
Grubedrift, bergverks drift, industri	1890	64 729	5 573	107 209	36.46	3.14	60.40
	1900	80 550	9 998	152 094	33.20	4.12	62.68
	1910	65 215	11 872	162 138	27 26	4.96	67.78
Handel, omsætning, samfærdsel	1890	22 261	19 408	22 026	34.95	30.47	34.58
	1900	30 887	33 687	33 722	31.42	34 27	34.31
	1910	31 666	43 190	40 216	27.52	37.53	34.95
Sjøfart	1890	1 806	8 180	17 576	6.55	29.68	63.77
	1900	1 204	7 775	14 915	5.04	32.54	62.42
	1910	991	8 420	13 731	4.28	36.38	59.34
Offentl. arb. og privat immaterielt erhverv.	1890	6 052	16 120	4 779	22.46	59.81	17.73
	1900	6 528	22 668	6 774	18.15	63.02	18.83
	1910	7 051	26 426	7 252	17.31	64.88	17.81
Tilsammen	1890	259 576	53 213	367 356	38.16	7.82	54.02
	1900	284 635	79 388	396 542	37.42	10.44	52.14
	1910	290 414	95 183	391 216	37.39	12.25	50.36

I tabellen har man skilt fiskeri og sjøfart ut som egne grupper. Selv om der klæber adskillig usikkerhet ved disse tal, tør man allikevel anta at de i sine hovedtræk gir et rigtig billede av forholdene som de er, og av utviklingen. Typisk er det store antal selvstændige i jordbruks- og fiskerigruppen, den relativt set sterke vekst av de selvstændige og tilbakegang av arbeiderne i jordbruksgruppen. Likesaa typisk er den motsatte utvikling i industrigruppen, og den sterke vekst av funktionærerne i denne gruppe og handelsgruppen.

Den usikkerhet som klæber ved tallene (f. eks. den overordentlig sterke vekst av de selvstændige i jordbruksgruppen i sidste tiaar, og den like sterke nedgang av de selvstændige i industrigruppen), skal man ikke gaa nærmere ind paa i denne paragraf, man har her bare villet peke paa utviklingens retning, ikke dens styrke. At utviklingens styrke kan være paavirket av tallenes usikkerhet, er sandsynlig, men dette gjælder neppe dens tendens.

§ 5. Jordbruk, skogdrift og fiskeri.

Som nævnt i forrige paragraf var der knyttet 1 032 930 personer til denne gruppe i 1910. Av disse var 358 645 hovedpersoner, resten husmødre, privatforsørgede og tjenere.

I forrige paragraf har man pekt paa at gruppen relativt set har været i tilbakegang i sidste tiaar, og at tilbakegangen ogsaa er absolut for hovedpersonerne. Endelig har man der gjort opmerksom paa at tilbakegangen udelukkende synes at ha rammet arbeiderne.

Gruppen er, som dens navn siger, dannet av flere næringsgrupper, og for at faa et nøiere indblik i forholdene, skal man dele den op. Man holder sig foreløbig bare til hovedpersonerne.

	1890.	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷.	
				1890—1900.	1900—1910.
Jordbruk og fædrift..	315 021	289 751	288 322	— 25 270	— 1 429
Gartneri	999	1 467	1 980	+ 468	+ 513
Anden landbonæring .	989	802	983	÷ 187	+ 181
Skogdrift og jagt....	10 656	16 996	16 255	+ 6 340	÷ 741
Fiskeri.....	56 761	50 747	51 105	÷ 6 014	+ 358

Som man let vil se, er utviklingen høist ulike i de forskjellige grupper, som det forresten ikke er mulig at trække nogen skarp grænse mellem.

Gruppen jordbruk og fædrift kan man opløse i følgende livsstillinger:

	1890.	1900.	1910.
1. Selvstændige:			
Gaardbrukere	109 132	114 578	133 787
Leilændinger	6 441	3 324	2 620
Forpagtere	5 367	3 798	4 044
Smaabrukere o. l.	812	2 215	3 519
Andre	328	183	220
2. Funktionærer:			
Gaardsbestyrere	1 598	2 164	2 312
Andre	646	1 745	1 552
3. Arbeidere:			
Gaardskarer o. l.	994	422	324
Hjemmeværende sønner	44 052	41 657	51 224
—«— døtre	27 158	25 592	15 537
Tjenere: mænd	20 770	19 438	19 190
— kvinder	38 011	25 596	16 007
Husmænd	29 653	27 319	19 811
Dagarbeidere	24 347	19 072	16 990
Andre arbeidere	5 579	2 648	1 185
	190 564	161 744	140 268

Bevægelsen i tallene er ganske klar. Den største gruppe blandt de selvstændige, gaardbrukerne, har vokset sterkt, alle arbeidergrupper undtagen de hjemmeværende sønner har avtat.

Man skal først fæste sig ved tjenerne og de hjemmeværende barn. Som allerede nævnt er det overordentlig vanskelig at trække skille mellem de tjenere som er beskjæftiget med husarbeide, og dem som er beskjæftiget med jordbruk, og mellem barn ved huslig arbeide, ved jordbruk og privatforsørgede. De tal som er opført her, tør man derfor ikke uten videre ta som et uttryk for en bestemt utvikling. Stiller man tallene for disse usikre grupper sammen, faar man:

(Se tabellen næste side).

Slaar man tjenerne ved jordbruk og huslig arbeide sammen, faar man i de tre aar 1890, 1900 og 1910: mænd 23 459, 19 965 og 19 536, kvinder: 61 368,

	1890.	1900.	1910.
Tjenere. Mænd:			
Ved huslig arbeide	2 688	572	346
Ved jordbruk	20 770	19 438	19 190
Tjenere. Kvinder:			
Ved huslig arbeide	23 319	30 960	39 136
Ved jordbruk	38 011	25 596	16 007
Hjemmeværende barn:			
Sønner ved husarbeide	2 848	295	633
— « jordbruk	44 052	41 657	51 224
døtre « husarbeide	37 655	36 696	56 821
— « jordbruk	27 158	25 592	15 537
Privatforsørgede over 15 aar:			
Mænd	5 061	8 248	4 347
Kvinder	5 839	8 357	4 596

56 598 og 55 143. Tjenerholdet i landbruket er altsaa gaat ned, det kan der ingen tvil være om, men nedgangen er ikke saa sterk som tallet over jordbrukstjenere gir indtryk av.

Det er meget vanskeligere at bedømme hvordan forholdet er med de hjemmeværende barn. Her er det ikke bare grupperne barn som hjælper til ved husarbeide, og barn som hjælper til ved jordbruk, som kan forveksles. Begge grupper er vanskelige at avgrænse mot privatforsørgede. At bringe paa det rene om det er mer almindelig at barnene deltar i jordbruksarbeidet nu end før, har ganske stor interesse. Det kunde nemlig tænkes at endel av nedgangen i arbeidshjælp var blit opveiet ved at barnene deltok i jordbruksarbeidet i større utstrækning nu end tidligere. Slik som tallene er, er det dog neppe mulig at uttale noget med sikkerhet om dette.

Av hjemmeværende sønner og privatforsørgede over 15 aar var der i aarene 1890, 1900 og 1910: 51 967, 50 202 og 55 104, eller i pct. av samtlige hovedpersoner, barn ved husarbeide og privatforsørgede over 15 aar: 13.31, 13.39 og 13.99.

Av hjemmeværende døtre og privatforsørgede over 15 aar var der i de samme aar: 70 672, 70 545 og 76 670, eller i pct. 18.10, 18.84 og 19.46.

Procentvis har denne gruppe været stigende, og dermed naturligvis ogsaa dens relative betydning for erhvervsarbeidet i gruppen jordbruk og fædrift. Det er det eneste man kan uttale. Tallene gir ellers ingen ret til at tydes som et

sikkert tegn paa at det er mer almindelig nu end før at barnene deltar i jordbruksarbeidet.

Som nævnt i § 2 koncentrerer den forskyvning som er skedd i grupperingen mellem huslig og jordbruksarbeide og privatforsørgede, sig væsentlig om aldersgruppen 15—20 aar. Dette gjælder baade mænd og kvinder, hjemmeværende barn og tjenere.

Nedgangen i antallet av husmænd er vistnok et rigtig uttryk for forholdene som de er. En nedgang viser ogsaa opgaverne over husmænd efter jordbruksstatistikken. Ifølge denne var antallet av husmænd 1890: 33 469, 1900: 30 191, og i 1907: 23 687.[1] Nedgangen i antallet av dagarbeidere kan for endel ialfald være paavirket av mangelfulde opgaver. I statistikken har man en gruppe som heter dagarbeidere, uten nærmere betegnelse. Denne talte i bygdene i 1890, 1900 og 1910: 5 294, 10 029 og 10 263 personer. Sammenholder man disse tal med antallet av dagarbeidere ved jordbruk (side 2), synes de at tyde paa at endel av nedgangen i antallet av dagarbeidere ved jordbruk skyldes unøiagtighet i opgaverne. Dette gjælder først og fremst nedgangen fra 1890—1900. Hvor stor unøiagtigheten er, er det ikke mulig at sige.

Efter opgaverne er der en meget stor nedgang i den leiede mandlige arbeidshjælp. Nedgangen i sidste tiaar er 16.5 pct. Dette er en nedgang som er for stor til at være helt virkelig, og dog er det ikke noget usandsynlig i tallene for de enkelte arbeidergrupper. Man maa, naar man skal dømme om denne nedgang, ta i betragtning at nedgangen væsentlig rammer husmændene, og at disse hverken i 1900 eller i 1910 helt ut kan regnes med til landbrukets leiede arbeidshjælp. Dette gjælder bare de husmænd som har fuld arbeidspligt, men det er ikke alle som har det, og det har heller ikke før været alle som har hat det.

Av de andre livsstillinger skal man fæste sig ved gaardbrukerne. Antallet av gaardbrukere steg fra 1890—1900 med 5 446, og fra 1900—1910 med 19 209. Stigningen i sidste tiaar er paafaldende stor. For endel kan man søke forklaringen til denne i følgende forhold: I 1890 og 1900 var jordbrukstællingen og folketællingen knyttet sammen. I disse aar blev ingen av de gaardbrukere som hadde andet erhverv end gaardsbruk, regnet for gaardbruker hvis han hadde mindre end 3 kjør. Var en mand gaardbruker og bestillingsmand, maatte han ha 5 kjør for at kunne bli regnet som gaardbruker. I 1910 hadde man ingen støtte i en samtidig jordbrukstælling, og var derfor nødt til at opføre alle som sa sig at være gaardbrukere, som saadanne. Det synes ikke tvilsomt at dette er en av hovedgrundene til den sterke vekst i antallet av gaardbrukere i 1900—1910. Men helt ut kan det dog neppe forklare tilveksten.

For at undersøke forholdet nærmere, skal man se paa tilveksten i de forskjellige aldersklasser.

---

[1] Om forholdet mellem disse opgaver og folketællingens tal se: Faste eiendomme 1891 (N. Off. St. III, 244) s. XX, og 1900 (N. Off. St. IV, 102) s. 22*. Jfr. forøvrig Faste eiendomme 1906—10 (N. Off. St. V, 179) s. 69 ff.

	Gaardbrukere, mænd.			Tilvekst +, tilbakegang ÷.	
	1890.	1900.	1910.	1890—1900.	1900—1910.
15—20 aar	199	185	458	÷ 14	+ 273
20—30 »	6 552	6 677	7 716	+ 125	+ 1 039
30—50 «	47 421	49 489	55 177	+ 2 068	+ 5 688
50 aar og over	45 646	48 102	57 899	+ 2 456	+ 9 797
Uopgit	60	248	398	+ 188	+ 150
Tilsammen	99 878	104 701	121 648	+ 4 823	+ 16 947

Tilveksten er sterkest for de ældste. Aarsaken til denne tilvekst kan ikke paavises ved hjælp av folketællingens tal. Den maa som sagt dels ligge i det forhold som er paapekt ovenfor, dels er den at søke i tilveksten av de mindre bruk. Det kan antages at en hel del av eierne av disse smaa bruk kalder sig gaardbrukere, selv om bruket ikke kan siges at være deres vigtigste indtægtskilde.

Selv om man tar i betragtning disse to forhold, er de neppe tilstrækkelige til at forklare hele veksten. Det er sandsynlig at antallet av gaardbrukere har steget noget i tiaaret, skjønt ikke saa sterkt som folketællingstallene gir uttryk for. En støtte for denne antagelse gir tallene fra jordbruksstatistikken. Ifølge denne var der i:

	Gaardbrukere, selveiere.	Leilændinger.	Forpagtere.
1890	108 668	6 412	5 821
1900	111 933	3 204	4 230
1907	114 033	2 808	4 047

Som man vil se, er tendensen i tallene nogenlunde den samme som i folketællingsopgaverne, men veksten i antallet av gaardbrukere er meget mindre utpræget efter disse opgaver. Tallene er ogsaa lavere. Det sidste er utvilsomt et uttryk for det forhold man har nævnt: at mange som har hat andet erhverv ved siden av gaardsbruket, har kaldt sig gaardbrukere i folketællingen, selv om gaardsbruket ikke har været deres hovederhverv.[1]

Antallet av personer beskjæftiget ved gartneri har været i jevn vekst, antallet av personer ved skogdrift og jagt har svinget sterkt fra tælling til tælling. Denne sidste gruppe er meget vanskelig at avgrænse overfor andre. Den alt overveiende del av de personer som var knyttet til skogdrift og jagt, var skogsarbeidere, nemlig 9 925 (1890), 16 421 (1900) og 15 162 (1910).

[1] Jfr. forøvrig de publikationer (Faste eiendomme) som er citert ovenfor.

Antallet av personer knyttet til fiskeribedriften har holdt sig omtrent uforandret i sidste tiaar. Ogsaa denne næring er meget vanskelig at avgrænse overfor andre, særlig overfor jordbruk. En stor mængde gaardbrukere driver fiskeri som bierhverv, og mange fiskere driver gaardsbruk som bierhverv. Antallet av personer som deltar i fiskeribedriften, er derfor langt større end folketællingens tal viser. Efter fiskeriforsikringen var antallet av fiskere i 1910: 89 925, men av disse er der visselig mange som ikke har fiskeri til hovederhverv. Efter de opgaver som fiskeridirektøren har latt indsamle, skulde der være 100 047 fiskere i 1913. Av disse hadde 24 151 fisket til eneerhverv, 39 483 til hovederhverv, og 36 413 til bierhverv.

Folketællingens tal tyder paa en relativ tilbakegang i antallet av personer knyttet til fiskeribedriften. Antallet av fiskere ifølge fiskeristatistikken har ogsaa været synkende. Det er mulig at dette er uttryk for et virkelig forhold. Mere rationelle driftsmaater, specialisering av arbeidet o. s. v. skulde ha overflødiggjort endel arbeidshjælp. Denne formodning har meget for sig, men tallene er som sagt usikre, og man tør ikke bygge meget paa dem.

At gaa noget nærmere ind paa antallet av selvstændige og arbeidere i fiskeribedriften, har mindre interesse. Dertil er disse opgaver altfor usikre.

Baade i jordbruk og fædrift og i fiskeribedriften spiller barnearbeidet en viss rolle. I en senere paragraf skal man komme tilbake til dette. Her skal man bare nævne antallet av barn under 15 aar i disse to undergrupper.

	Barn under 15 aar.		
	1890.	1900.	1910.
Jordbruk, fædrift, skogdrift	7 461	7 311	4 904
Fiskeri	882	912	1 032

§ 6. Grubedrift, bergverksdrift, industri.

Denne gruppe er relativt set gaat tilbake i aarene 1900—1910, antallet av hovedpersoner endog absolut.

I folketællingen er denne gruppe delt paa to maater: i industrigrupper og i fabrikindustri, haandverksindustri og smaaindustri. Den sidste inddeling skal man foreløbig se bort fra og betragte de forskjellige industrigrupper.

(Se tabellene næste side).

Det som først falder i øinene ved disse tal, er den meget sterke stigning i omtrent alle gruper fra 1890—1900, og nedgang, stilstand eller formindsket vekst

	1890.	1900.	1910.	Vekst +, tilbakegang ÷.	
				1890–1900.	1900—1910.
Bergverks- og hyttedrift	3 406	3 257	6 509	÷ 149	+ 3 252
Stenbrud, torv- og isdrift	994	1 590	1 629	+ 596	+ 39
Jord- og stenindustri	5 312	9 910	10 100	+ 4 598	+ 190
Metal- og maskinindustri	23 331	32 552	37 174	+ 9 221	+ 4 622
Kemisk industri	2 295	2 785	4 705	+ 490	+ 1 920
Tekstilindustri	18 209	18 096	15 138	÷ 113	÷ 2 958
Papirindustri	5 606	8 892	13 724	+ 3 286	+ 4 832
Lær- og gummiindustri	2 620	3 025	2 522	+ 405	÷ 503
Trævareindustri	24 548	33 431	29 056	+ 8 883	÷ 4 375
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	11 103	15 574	19 098	+ 4 471	+ 3 524
Beklædnings- og toiletindustri	50 413	64 138	58 647	+ 13 725	÷ 5 491
Bygningsindustri	17 270	26 036	21 764	+ 8 766	÷ 4 272
Polygrafisk industri	2 021	3 658	4 773	+ 1 637	+ 1 115
Uopgit art industri	5 166	5 078	3 653	— 88	÷ 1 425
Kommunikationsanlægs-industri	5 217	14 620	10 733	+ 9 403	÷ 3 887
Tilsammen	177 511	242 642	239 225	+ 65 131	÷ 3 417

i 1900—1910. Det er ikke tvilsomt at den økonomiske bølgebevægelse har sat sit præg paa tallene: i 1900 en netop avsluttet høikonjunktur med liten utvandring i aarene forut, 1910 delvis endnu præget i nedgangsperioden i tiaarets første halvdel med dens enorme utvandring, men det er naturligvis ikke bare denne konjunktursvingning som har git tallene sit utseende.

Ordner man grupperne efter deres relative vekst eller tilbakegang i sidste tiaar, faar man:

(Se tabellen næste side).

Blandt de industrigrener som efter antallet av personer har været i tilbakegang, træffer man bygningsfagene og industrigrener, hvor den haandverksmæssige produktionsmaate er i tilbakegang (beklædningsindustrien og tekstilindustrien). Blandt de industrigrener som viser størst fremgang, finder man flere av vore vigtigste eksportindustrier, men ogsaa industrigrener hvis utvikling i en væ-

Bergverks- og hyttedrift	+ 99.83 pct.	Beklædnings- og toiletindustri	÷ 8.56 pct.
Kemisk industri	+ 68.22 «	Trævareindustri	÷ 13.08 «
Papirindustri	+ 54.34 «	Tekstilindustri	÷ 16.34 «
Polygrafisk industri	+ 30.47 «	Bygningsindustri	÷ 16.41 «
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	+ 22.62 «	Lær- og gummiindustri	÷ 16.63 «
Metalindustri	+ 14.21 «	Kommunikations- og andre anlæg	÷ 26.58 «
Stenbrud, torv- og isdrift	+ 2.44 «		
Jord- og stenindustri	+ 1.92 «	Ialt	÷ 1.41 pct.

sentlig grad vil avhænge av et voksende indenlandsk behov (f. eks. polygrafisk industri).

For at kunne faa et bedre indblik i utviklingen, maa man opløse disse hovedgrupper. Slik som materialet foreligger, er det umulig at opløse hovedgrupperne helt. Dette lar sig nemlig ikke gjøre i alle tre aar, hverken for formænd, betjenter eller selvstændige ved fabrikindustri. Man blir derfor nødt til delvis at holde sig til arbeiderantallet, men man maa desuten hele tiden ha for øie at grupperne slet ikke behøver at gi nøiagtig uttryk for antallet av personer som var beskjæftiget i en bestemt fabrikationsgren paa et bestemt tidspunkt.

Gruppe 1—3 kan man opløse i følgende undergrupper:

		1890.	1900.	1910.
Grubedrift o. l.	(arbeidere)	3 122	2 927	5 821
Stenbrud	(do.)	676	986	1 076
Stenhuggere	(do.)	1 086	2 840	2 797
Minerere, stenarbeidere o. l.	(do.)	1 579	2 577	2 928
Isdrift	(do.)	217	457	420
Teglverk	(do.)	1 204	1 638	1 257
Cementarbeidere o. l.	(do.)	150	345	552
Potteriarbeidere o. l.	(do.)	377	455	616
Glasverk	(do.)	593	1 076	861
	Ialt	9 004	13 301	16 328
	Resten av gruppen	708	1 456	1 910

Naar man undtar grubedriften, tyder tallene paa en betydelig mindre fremgang for disse industrigrener i sidste tiaarsperiode end i første. Nedgangen i antallet av teglverksarbeidere er meget sterk, men nedgangen i teglverksindustrien er antagelig sterkere end disse tal gir indtryk av. Det er nemlig sandsynlig at folketællingen bare har ufuldstændige opgaver for denne industrigren. Den er i høi grad en sæsongindustri, og tidspunktet for folketællingen har utvilsomt sat sit

præg paa tallene. Riksforsikringsanstaltens industristatistik opgir det gjennemsnitlige antal forsikrede personer i 1900 til 3 201, og 1910 til 1 962.

Av gruppe IV, metalindustrien, skal man fremhæve:

	1890.	1900.	1910.
Spiker- og hesteskosøm ..... (arbeidere)	1 109	808	583
Jernstøperier ..... (arbeidere)	1 627	2 004	2 823
Vaabenfabrikker ..... (arbeidere)	164	341	282
Bøssemakere..... (selvstændige og arbeidere)	142	123	137
Militære verksteder..... (arbeidere)	714	824	698
Mekaniske verksteder og skibsbyggerier ..... (arbeidere)	8 528	10 263	11 395
Smeder og mekanikere (selvstændige og arbeidere)	5 110	6 785	6 644
Blikvarefabrikker o. l. ..... (arbeidere)	49	187	441
Blikkenslagere ..... (selvstændige og arbeidere)	1 199	1 717	1 418
Elektriske arbeidere ..... (arbeidere)	-	713	2 476
Guldsmeder ..... (selvstændige og arbeidere)	710	1 053	1 321
Urmakere ..... (selvstændige og arbeidere)	877	1 041	923
Ialt	20 229	25 859	29 141
Resten av gruppen	3 102	6 693	8 033

Ogsaa i denne gruppe er veksten i sidste tiaar betydelig mindre end i forrige. En undtagelse danner «elektriske» arbeidere, som først er skilt ut som egen gruppe i 1900. Man skal fæste opmerksomheten ved blikkenslagerne. Nedgangen i antal let skyldes utvilsomt for endel bygningsindustriens stagnation.

Som noget sikkert tegn paa den haandverksmæssige produktions tilbakegang i metalindustrien, bør man ikke ta tallene for de faa fag som er ført op i denne tabel. Smedene er gaat litt tilbake i antal, men de smeder som er opført her, hører ikke alle med til haandverksbedrifter. Allikevel gir et nærmere studium av tallene indtryk av at smedfaget som haandverk er gaat sterkt tilbake i sidste tiaar. For de andre grupper henviser man til tabellen.

Av gruppe VI, kemisk industri, skal man her bare fremhæve fyrstikfabrikker 1890: 1 154, 1900: 626 og 1910: 765, gasverk 281, 398, 455, og karbidfabrikker 1900: 289, 1910: 922, arbeidere ved salpeterverker 1910: 375.

Gruppe VI, tekstilindustri, er alt i alt gaat sterkt tilbake. En opløsning av gruppen tillater en ialfald at ane hvad nedgangen skyldes.

(Se tabellen næste side).

Disse tal gir i det store og hele uttryk for at fabrikvirksomheten inden spinde- og væveindustrien har været i vekst, omend ikke meget sterkt, mens denne

		1890.	1900.	1910.
Spinderi- og væveriarbeidere		5 712	7 189	7 341
Væversker og spindersker (selvst. og arbeidere)		8 047	5 725	2 401
Strikkersker	(do.)	2 274	2 497	2 779
Repslagere	(do.)	790	475	448
Seilmakere	(do.)	333	310	273
	Ialt	17 156	16 196	13 242
	Resten av gruppen	1 053	1 900	1 896

industri drevet som husflid er gaat overordentlig tilbake. Helt sikker er naturligvis heller ikke grænsen mellem væveri- og spinderiarbeidere og spindersker og væversker, men at tallene angir utviklingens tendens, er ikke tvilsomt.

Av gruppe XI, papirindustrien, skal man fremhæve træmasse- og cellulosefabrikker med: 3 544 arbeidere i 1890, 4 861 i 1900 og 6 838 i 1910, og papirfabrikker med 998 arbeidere i 1890, 1 701 i 1900 og 3 802 i 1910. Av gruppe VIII skal man bare nævne garvere 1890: 1 312, 1900: 1 393 og 1910. 1 088, bokbindere 1890: 748, 1900: 1 094, 1910: 1 167, og salmakere og tapetserere 1890: 927, 1900: 1 486 og 1910: 1 375. Det sidste fag skylder utvilsomt forbindelsen med byggefagene sin sterke stigning i aar 1900 og nedgang i 1910.

Av trævareindustrien, gruppe IX, skal man fremhæve:

		1890.	1900.	1910.
Sagbruk og høvlerier	(arbeidere)	9 215	11 490	10 500
Møbelfabrikker o. l.	(arbeidere)	174	510	922
Snekkere	(selvstændige og arbeidere)	9 720	14 532	11 214
Tøndefabrikker	(arbeidere)	168	160	227
Bødkere	(selvstændige og (arbeidere)	1 827	1 745	1 432
	Ialt	21 104	28 437	24 295
	Resten av gruppen	3 444	4 994	4 761

Størsteparten av nedgangen i sidste tiaar har rammet snekkerne. Baade den sterke opgang i antallet av snekkere i 1900 og nedgangen i 1910 skyldes utvilsomt for en væsentlig del bygningsindustriens kulmination omkring 1900 og tilbakegang i aarene efterpaa. Rigtignok skulde bygningssnekkere efter planen for bearbeidelsen være tat med blandt tømmermænd, men da betegnelserne paa fagene er uneiagtige, er en hel del bygningssnekkere kommet med i gruppen snekkere.

Gruppen nærings- og nydelsesmidler (X) underett har vokset i begge tiaar. Man fremhæver følgende industrigrener:

	1890.	1900.	1910.
Møller ..... (arbeidere)	1 347	1 391	1 135
Bryggerier ..... (arbeidere)	1 432	1 648	1 170
Hermetik ..... (arbeidere)	396	1 671	3 934
Bakere ..... (selvstændige og arbeidere)	3 593	5 045	5 404
Slagtere ..... (selvstændige og arbeidere)	1 369	2 008	1 798
Ialt	8 137	11 763	13 441
Resten av gruppen	2 966	3 811	5 657

Naar man undtar hermetikindustrien og bakerierne er der ingen vekst, men tilbakegang ogsaa i denne gruppe.

Gruppe XI, beklædnings- og toiletindustri, er gaat sterkt tilbake i sidste tiaar. Det gjælder hele gruppen, men ikke alle de enkelte industrigrener som den er sat sammen av:

	1890.	1900.	1910.
Skofabrikker ..... (arbeidere)	33	689	1 926
Skomakere ..... (selvstændige og arbeidere)	14 580	15 085	10 846
Hatte- og huefabrik ..... (arbeidere)	231	321	335
Sy- og kaapefabrikker ..... (arbeidere)	282	518	304
Syersker ..... (selvstændige og arbeidere)	18 412	26 065	25 464
Skræddere { kvinder. (selvstændige og arbeidere)	2 542	3 384	956
Skræddere { mænd .. (selvstændige og arbeidere)	5 863	6 416	5 100
Vaskning ogstryk ning (selvstændige og arbeidere)	6 203	8 530	8 746
Barberere ..... (selvstændige og arbeidere)	306	668	1 129
Ialt	48 452	61 676	54 806
Resten av gruppen	1 961	2 462	3 841

Som man ser rammer nedgangen alle undergrupperne undtagen skofabrikkene, vaskeriene og barererne. Antallet av personer sysselsat med søm er i tilbakegang, det samme gjælder skomakerne. Man har tidligere (Haandverkstællingens 2det hefte) berørt dette forhold, som man maa gaa ut fra hænger sammen med at den fabrikmæssige tilvirkning av sydde artikler og sko holder paa at vinde terræng paa bekostning av haandverk og smaaindustri. Man kan altsaa ikke sige

at beklædningsindustrien maalt efter antal personer, er gaat frem, men at den er ifærd med at omdannes fra væsentlig at være en smaaindustri og et haandverk til at bli en fabrikindustri. Som et uttryk for dette kan man ogsaa ta antallet av forsikringspligtige personer ifølge Riksforsikringsanstaltens industristatistik, i 1900: 1 925, og i 1910: 4 608. Man maa naturligvisvogte sig for at bruke disse tal som et uttryk for beklædningsindustriens stilling i de to aar. De gir bare et uttryk for at beklædningsindustrien er ifærd med at bli en fabrikmæssig drevet industri, men dette er ogsaa en vigtig oplysning.

Av de store industrigrupper er der ingen som har lidt saa sterkt under krisen i 1900 som byggeindustrien. Som allerede nævnt er det en række fag- og industrigrupper, ogsaa utenfor den egentlige byggeindustri, som er blit rammet av krisen i byggefaget. Det gjælder f. eks. teglverkene, blikkenslagerne, tapetsererne og rørlæggerne, men ingen er blit rammet saa sterkt som de egentlige byggefag.

	1890.	1900.	1910.
Tømmermænd	7 531	10 642	8 010
Murere	5 018	8 151	5 681
Malere	3 635	5 690	5 295
Planeringsarbeidere o. a. ved opførelse av bygninger	266	328	1 585
Tilsammen ovennævnte fag	16 450	24 811	20 571
Anlægsarbeidere	2 091	9 539	5 884
Vei- og gatearbeidere	2 579	3 707	3 496
Ialt	21 120	38 057	29 951
Resten av gruppen	1 367	2 095	1 719

Det er bare en gruppe som er steget, og det er planeringsarbeidere o. l., men da denne gruppe er mindre sikker, er det ikke saa meget at hefte sig ved.

Byggefagenes tilbakegang er paafaldende sterk, og det kan ha betydning at undersøke om ogsaa industristatistikken viser den samme tilbakegang. Industristatistikkens og folketællingens tal kan naturligvis ikke uten videre stilles ved siden av hverandre. I den ene er personerne gruppert efter bedrifter, i den anden efter fag, men man skulde dog vente nogenlunde samme tendens i tallene.

For hele byggeindustrien opgir industristatistikken for aar 1900 gjennemsnitlig antal forsikrede personer: 16 615 med 10 038 aarsverk, i 1905: 12 230 personer med 6 910 aarsverk, og i 1910: 18 292 personer med 11 098 aarsverk. Som man ser tyder disse tal paa at den krise som rammet byggeindustrien omkring 1900, var overvundet i 1910. Folketællingens tal tyder derimot ikke paa

dette. En direkte sammenligning med folketællingens tal er dog ikke mulig. I de sidste er nemlig Statens og kommunens anlægs- og byggearbeider tat med, i industristatistikkens tal ikke. Tar man tallene for Statens arbeidere og lægger dem til byggeindustrien (tallene for kommunens arbeider er ikke specifisert for de forskjellige arbeider), faar man i 1900: 23 147 personer med 16 604 aarsverk, og i 1910: 22 590 personer med 15 396 aarsverk. Altsaa ogsaa nedgang.

Før man tør sige noget nærmere om industristatistikkens og folketællingens tal, maa man søke at dele dem op.

Man skal først undersøke om industristatistikkens tal viser fremgang for den egentlige husbygningsindustri. I følgende tabel har man prøvd at stille sammen de grupper som omfatter disse arbeider.

	1900.		1905.		1910.	
	Personer.	Aarsverk.	Personer.	Aarsverk.	Personer.	Aarsverk.
Byggearbeider (opførelse og vedlikehold av hus)	6 504	4 052	4 759	2 796	8 325	4 922
Taktækning	40	35	26	10	24	15
Murerarbeide	1 247	746	758	388	756	477
Tømmermandsarbeider	465	186	113	51	91	45
Malerarbeider	1 503	1 107	1 262	780	1 396	966
Glasmesterarbeider	61	30	43	21	50	22
Bygningssmedarbeider	152	62	60	16	57	19
Bygningsnekkerarbeider	172	78	132	54	88	37
Bygningsblikkenslagerarbeider	280	32	199	49	268	85
Tapetserarbeider	60	31	50	19	45	20
	10 484	6 359	7 402	4 184	11 100	6 608

Disse tal viser i motsætning til Folketællingen at virksomheten er noget større i 1910 end i 1900. I Folketællingens opgaver er mesterne regnet med. Det er mulig at endel av tilbakegangen særlig falder paa de mindre bedrifter, og at antallet av de smaa selvstændige mestere er formindsket. Dette vil industristatistikkens tal ikke kunne gi uttryk for. Endel av industristatistikkens stigning antages at hænge sammen med de store industrielle nyanlæg, og endel av de dermed beskjæftigede arbeidere kan i Folketællingen være henført under den ubestemte gruppe: dagarbeidere.

Ogsaa anlægsarbeidernes antal er mindsket. Deler man gruppen op, faar man:

Arbeidere ved:	1900.	1910.
Jernbaneanlæg og statsbanernes verksteder	7 270	3 617
Telegraf- og telefonanlæg	646	573
Kanalvæsenet	425	36
Andre offentlige anlæg	810	451
Ved elektrisk kraftoverføring	327	1 083
Andre	56	195

Her er nedgang for alle grupper undtagen kraftoverføring. Tallene stemmer forsaavidt i sin tendens med industristatistikken. Ifølge denne var antallet av forsikringspligе personer ved private og offentlige anlægsarbeider (veiarbeider undtat) 9 833 i 1900 og 6 756 i 1910. Av disse skal man for sammenlignings skyld fremhæve følgende grupper:

	1900.	1910.
Jernbaneanlæg	3 875	1 876
Telegraf- og telefonanlæg	453	672
Reguleringsarbeider o. l.	1 900	1 738
Havnearbeider	991	574
Utbygning av kraftstationer	-	635
Andre	2 614	1 261

Tallene stemmer ikke ganske, som man heller ikke kan vente. Til yderligere støtte for opgaverne over antal arbeidere ved Statens jernbaneanlæg kan man opføre følgende tal fra stortingsprp. nr. 1. Antallet av anlægsarbeidere ved Statens jernbaneanlæg var pr. 30. juni 1900 5 788, og 1910/11 gjennemsnitlig 2 217.

Av den sidste industrigruppe, den polygrafiske industri, skal man bare fremhæve boktrykkerne 1890: 1 531, 1900: 2 531 og 1910: 2 983.

De tal av folketællingen som man her har trukket frem, gir naturligvis et meget ufuldstændig billede av industriens utvikling, men de har den fordel fremfor den norske industristatistik, at de omfatter alle personer som deltar i det industrielle arbeide, og de lar en ialfald ane enkelte av de kræfter som har været i virksomhet, og som industristatistikken efter sit anlæg ikke kan gi noget uttryk for.

Som nævnt har man i de norske folketællinger søkt at sondre mellem fabrikdrift, haandverksdrift og smaaindustri. Den sondring som man kan foreta mellem disse industriarter efter folketællingens opgaver, er ikke sikker, og man skal

nøie sig med at opføre det samlede antal personer i disse grupper i de tre aar 1890, 1900 og 1910.

	1890.	1900.	1910.
Fabrikindustri, stenbrud og bergverksindustri ...	52 623	72 426	91 761
Herav: Fabrikindustri	48 252	67 585	83 623
Haandverksindustri	74 893	99 240	83 534
Smaaindustri	44 778	56 356	53 197

Paa grund av opgavernes art er grænsen mellem de selvstændige og arbeiderne usikker. Tallene for hele industrien er opført i en tidligere paragraf, og man skal her bare se paa opgaven for haandverkerne, som det denne gang har været anledning til at kontrolere.

	1900.	1910.
Selvstændige	37 680	27 298
Arbeidere	60 762	55 279

Tallene gir indtryk av en industriel koncentration i større bedrifter. At saa ogsaa er tilfælde inden enkelte fag, kan man ikke negte. Det synes ikke tvilsomt at den sterke nedgang som f. eks. har rammet skohaandverket, væsentlig har rammet de smaa selvstændige mestere Paa den anden side maa man ta i betragtning, at det utvilsomt er arbeiderantallet som har været i sterkest nedgang i bygningsindustrien. At disse forhold har sat sit præg paa tallene, er utenfor enhver tvil, men at grænsen mellem selvstændige og arbeidere i 1900 ikke er rigtig trukket, er ogsaa sikkert. Tallene for tømmermænd og murere i de to aar er et eksempel paa dette:

		1900.	1910.
Tømmermænd	Selvstændige	1 228	2 533
	Arbeidere	9 414	5 477
Murere	Selvstændige	793	1 194
	Arbeidere	7 358	4 487

Den forskyvning i grupperingen som er foregaat, viser sig ogsaa i aldersopgaverne:

	Selvstændige.			Arbeidere.		
	1900.	1910.	1910—1900.	1900.	1910.	1910—1900.
15—20 aar	221	165	÷ 56	12 112	9 511	÷ 2 601
20—30 «	6 974	3 539	÷ 3 435	20 496	15 013	÷ 5 483
30—40 «	8 500	6 672	÷ 1 828	9 712	10 818	+ 1 106
40—50 «	7 407	6 083	÷ 1 324	6 522	6 784	+ 262
50 aar og over	11 976	9 970	÷ 2 006	7 649	8 856	+ 1 207
	49	59	+ 10	134	272	+ 138
Tilsammen	35 127	26 488	÷ 8 639	56 625	51 254	÷ 5 371

Funktionærgruppen er mere ensartet fra aar til aar end de andre. Det samlede antal funktionærer var:

1890	3 920
1900	6 596
1910	7 902

Denne gruppe har vokset ogsaa i sidste tiaar. Det er av interesse at dele denne op i undergrupper Paa grund av materialets art lar dette sig bare gjøre for fabrikindustrien.

	1891.	1900.	1910.
Bestyrere o. l.	600	936	1 146
Ingeniører, teknikere, maskinister	651	1 373	1 622
Fabrikmestere, verksmestere	909	1 040	894
Kontorister	735	1 612	2 191
Andre	276	688	893
Ialt	3 171	5 649	6 746

Det er et ganske vigtig træk at kontoristgruppen, de kommercielle betjenter, har tiltat mest i antal. Det teknisk utdannede personal er ogsaa tiltat, men ikke saa sterkt.

Ogsaa i industrien er der beskjæftiget endel personer under 15 aar. Antallet av disse var i 1890: 2 008, i 1900: 1 945 og i 1910: 1 604.

Omtrent samtidig med folketællingen blev der foretat to industritællinger: Fabriktællingen 1909 og Haandverkstællingen 1910. Mellem disse tællinger og folketællingens opgaver kan man ikke vente nogen større overensstemmelse. Tællingerne er helt forskjellige efter sin art — de to industritællinger er bedriftstællinger, folketællingen en persontælling — og efter sit omfang. Det har av disse grunde

mindre interesse at gaa nærmere ind paa forholdet mellem dem. Man skal henvise til de bemerkninger som er gjort i Haandverkstællingens 1. og 2. hefte og i Fabriktællingens 3. hefte.

§ 7. Handel og omsætning.

Denne gruppe har som nævnt baade absolut og relativt set været i sterk vekst i sidste tiaar. Dette gjælder enten man tar hensyn til samtlige personer som er knyttet til gruppen, eller bare holder sig til hovedpersonerne.

Av hovedpersoner var der ialt 91 257 i 1890, 122 265 i 1900 og 138 246 i 1910. Disse fordelte sig saaledes paa de forskjellige undergrupper:

	1890.	1900.	1910.
Egentlig handel	41 143	59 115	68 211
Pengeomsætning og assuransevirksomhet	1 180	2 013	2 649
Herbergering og bevertning	6 178	10 466	12 111
Almindelig landtransport	7 380	13 721	14 443
Jernbane- og sporveisdrift	2 826	4 993	7 192
Post, telegraf, telefon	1 745	4 343	6 311
Sjøfart, fyr- og lodsvæsen o. l.	30 805	27 605	27 329
Tilsammen	91 257	122 256	138 246

Personantallet er steget i alle disse grupper, undtagen sjøfartsgruppen. Det er steget sterkest i kommunikationsgruppen, jernbanedrift og post, telegraf, telefon. I ingen av grupperne er dog stigningen saa sterk i sidste tiaar som i forrige.

Av de to første grupper skal man fremhæve:

	1890.	1900.	1910.
Selvstændige:			
Handlende for egen regning	15 134	19 507	20 286
Agenter	1 055	2 114	2 733
Andre	830	1 154	1 514
Ialt	17 019	22 775	24 533

	1890.	1900.	1910.
(Forts.)			
Funktionærer:			
Bestyrere	681	1 088	1 566
Handelsreisende	525	1 058	1 553
Handelsbetjenter { Mænd	7 062	9 195	9 405
Handelsbetjenter { Kvinder	4 207	10 176	13 984
Andre	2 007	3 540	4 732
Ialt	14 482	25 057	31 240
Arbeidere:			
Formænd	603	877	974
Tomtearbeidere o. l.	2 421	2 241	1 250
Lagerarbeidere o. l.	515	1 241	1 946
Sjauere, bryggearbeidere o. l.	3 796	4 464	5 461
Bud og visergutter	585	1 343	1 318
Andre	2 902	3 108	4 124
Ialt	10 822	13 274	15 046

Opgaverne tillater desværre ikke at foreta en deling efter forskjellige brancher. Man har derfor nøiet sig med at fremhæve enkelte grupper som kan vise tendensen i utviklingen, ɔ: den meget sterke vekst av antallet av de forskjellige funktionærer, og den forholdsvis svake vekst av de andre grupper.

Det er at merke at arbeidergruppen ikke altid har været let at avgrænse overfor arbeidere ved anden næring. Det er ogsaa en mulighet for at endel av de funktionærer som er ført op under denne næringsgren, har hat sit arbeide ved andre næringsgrener. Er dette i nogen utstrækning tilfælde, saa skulde altsaa ikke funktionærgruppen spille fuldt saa stor rolle i handelen som tallene gir uttryk for.

Av gruppen herbergering og bevertning skal man fremhæve:

	1890.	1900.	1010.
Selvstændige:			
Hotelverter, restauratører o. l.	1 929	2 740	2 650
Personer som ernærer sig av at motta losjerende	890	2 031	1 703
Andre	352	425	558
Funktionærer	361	681	854

	1890.	1900.	1910.
(Forts.)			
Arbeidere:			
Tjenere	2 045	4 033	5 781
Kokker, kjøkkenbetjening o. l.			
Andre	[1] 601	556	865

Veksten i hele gruppen synes altsaa væsentlig at skyldes tjenerne, som er tiltat meget sterkt i antal.

Av gruppen almindelig landtransport skal man fremhæve:

	1890.	1900.	1910.
Vognmænd og andre kjørere	1 973	2 736	2 024
Chauffører	-	-	167
Vognmandsgutter o. l.	959	1 362	1 654
Tømmerkjørere o. l.	1 023	2 185	1 052
Andre kjørere	2 443	4 844	5 486
Bud og visergutter	657	1 699	3 328
Andre	325	895	732

Grænsen mellem de forskjellige grupper av kjørere er temmelig usikker. Alt i alt var tallet av vognmænd, chauffører og kjørere i 1890: 6 640, 1900: 11 127 og 1910: 10 383. Antallet er altsaa gaat noget ned i sidste tiaar. Tallet for 1890 er ikke fuldstændig. I dette aar blev nemlig kjørerne slaat sammen med arbeiderne ved den næring hvor de var beskjæftiget. I 1900 og 1910 er den overveiende del av dem gruppert efter egen livsstilling under landtransport. Bare kjørere ved handel er skilt ut.

Bud og visergutter er delt paa to hovedgrupper: handel og landtransport. Alt i alt var der efter folketællingen 1 242 bud og visergutter i 1890, 3 042 i 1900 og 4 646 i 1910. Antallet av disse personer er altsaa tiltat overordentlig sterkt. Det er vel sandsynlig at flere er beskjæftiget ved handel end folketællingstallene gir uttryk for.

De følgende grupper, jernbanedrift, post, telegraf og telefon skal man ikke gaa nærmere ind paa, men nøie sig med at henvise til de tal som er ført op ovenfor.

I handel og landtransport var der ogsaa beskjæftiget endel personer under 15 aar, ialt 2 246 i 1910, 1 855 i 1900 og 1 002 i 1891. Størsteparten av disse var visergutter.

[1] Herunder endel som i 1900 og 1910 er regnet som tjenere.

Av gruppen sjøfart o. l. (27 329 personer) var 23 141 knyttet til sjøfarten. Alt i alt var der knyttet følgende antal personer til sjøfarten:

	Hoved-personer.	Andre.	Tilsammen.
1890	27 562	66 562	94 122
1900	24 022	61 569	85 591
1910	23 141	54 477	77 618

Antallet av personer knyttet til denne næring er altsaa gaat ned. Det er imidlertid at merke at disse tal, som alle de tidligere, angaar den tilstedeværende folkemængde. Da mange sjøfolk er borte paa tællingstiden, vil det antal som er knyttet til denne næring, i virkeligheten være langt større. Efter den hjemmehørende folkemængde beskjæftiget sjøfarten i 1890: 42 029, i 1900: 41 510 og i 1910: 39 343. Forskjellen mellem det tilstedeværende antal og hjemmehørende antal er altsaa: 1890: 14 467, 1900: 17 488, 1910: 16 202.

Av enkelte livsstillinger skal man fremhæve:

	1890.	1900.	1910.
Selvstændige:			
Skibsredere	755	534	451
Jægteeiere, fragtemænd	698	412	308
Baatmænd, færgemænd m. m.	353	294	231
Tilsammen	1 806	1 240	990
	[1](1 815)	[1](1 263)	[1](1 020)
Funktionærer:			
Skibsførere	3 045	2 342	2 361
	[1](4 579)	[1](3 897)	[1](3 511)
Jægteførere	1 423	1 650	1 116
	[1](1 436)	[1](1 735)	[1](1 259)
Styrmænd	2 657	2 131	1 742
	[1](5 074)	[1](4 718)	[1](3 787)
Maskinister	818	1 246	2 234
	[1](1 233)	[1](2 241)	[1](3 755)
Andre	237	397	953
Tilsammen	8 180	7 766	8 406
	[1](12 551)	[1](12 988)	[1](13 265)
Arbeidere:			
Sjømænd, matroser og fyrbøtere m. m.	17 576	15 016	13 745
	[1](27 663)	[1](27 259)	[1](26 011)

[1] Hjemmehørende.

Antallet av personer er gaat ned for alle disse livsstillinger undtagen for dampskibsmaskinisterne og andre funktionærer.

Bevægelsen i tallene er litt forskjellig alt eftersom man betragter den hjemmehørende eller tilstedeværende folkemængde. For følgende fire grupper har forskjellen mellem de to folkemængder størst betydning:

	Hjemmehørende flere end tilstedeværende.		
	1890.	1900.	1910.
Skibsførere	1 526 (50 pct.)	1 555 (66 pct.)	1 150 (49 pct.)
Styrmænd	2 417 (91 «)	2 587 (121 «)	2 045 (112 «)
Dampskibsmaskinister	415 (51 «)	995 (80 «)	1 521 (69 «)
Matroser o. l.	10 087 (57 «)	12 243 (82 «)	12 266 (89 «)
Tilsammen	14 445	17 380	16 982

§ 8. Immaterielt arbeide.

Denne gruppe er likesom handel og omsætning vokset baade relativt og absolut set.

Holder man sig udelukkende til hovedpersonerne, saa var antallet av disse i aaarene 1890, 1900 og 1910: 26 951, 35 904, 40 697.

Man skal nøie sig med følgende opdeling av gruppen:

	1890.	1900.	1910.
Den civile administration, domstolene, sakførervirksomhet m. m.	5 929	7 873	8 844
Forsvarsvæsenet	3 969	6 053	5 288
Sundhetsvæsenet	4 020	5 721	7 429
Undervisning, literær og kunstnerisk virksomhet m. m.	10 689	13 080	15 981
Kirkelige, religiøse og moralske anliggender	2 344	3 177	3 155
Tilsammen	26 951	35 904	40 697
Herav Stat og kommune	18 347	25 935	27 834

I alle undergrupperne undtagen forsvarsvæsenet og kirken er der jevn vekst av persontallet. Det høie tal som forsvarsvæsenet viser i 1900, skyldes et abnormt

stort antal menige soldater paa tællingstiden. Nedgangen i antallet av personer knyttet til kirken maa derimot antages at være virkelig.

§ 9. Huslig og ubestemt betegnet arbeide.

De personer som utfører husarbeide, er gruppert paa to maater i tabellene. I de tabeller som bare behandler de voksne personer, er de samlet i en gruppe efter sit eget arbeide, i de tabeller som behandler den samlede befolkning, er de gruppert efter forsørgerens livsstilling. Ved den sidste grupperingsmaate forsvinder det huslige arbeide omtrent ganske.

Man skal først og fremst betragte det huslige arbeide ut fra det første synspunkt. Personerne lar sig gruppere i to avdelinger, o: de som utfører husarbeide for sin egen familie, og andre. Med denne gruppering som hovedinddeling faar man følgende antal av husarbeidende personer:

	1890.	1900.	1910.
I. Familiemedlemmer.			
Husmødre	305 267	332 368	355 409
Hjemmeværende døtre	69 354	75 246	105 710
Hjemmeværende sønner	5 394	1 715	5 922
Tilsammen	380 015	409 329	467 041
II. Andre.			
Husbestyrerinder og døtre, slegtninger som forestaar huset	13 038	14 297	22 835
Tjenestepiker	63 190	74 153	79 347
Tjenestegutter	5 152	2 379	1 236
Andre husarbeidere	4 947	7 688	9 236
Tilsammen	86 327	98 517	112 654

Det er flere ganger fremhævet at tallene for flere av disse grupper er usikre. For ialfald i nogen grad at bøte paa dette, kan man trække fra de personer som er beskjæftiget ved husarbeide, personer, som hører til jordbruksgruppen. Gjør man dette, faar man for de to livsstillinger: hjemmeværende døtre og tjenestepiker følgende tal: 1890: 31 761, 39 833, 1900: 38 654, 43 187, 1910: 49 264, 40 211. Efter denne beregning skulde antallet av tjenestepiker være gaat ned, antallet av hjemmeværende døtre steget. Tallet for de sidste er dog usikkert som tidligere omtalt.

Ganske paafaldende stor er stigningen av antallet av husbestyrerinder, døtre og slegtninger som forestaar huset. Stigningen er for stor til at kunne være virkelig.

Stigningen i sidste tiaar utgjør ialt 8 538. Undersøker man nærmere, finder man at stigningen hovedsagelig falder paa enker som forestaar huset. Av slike blev der talt 2 337 i 1900 og 7 351 i 1910. Antallet er steget med 5 014. Antallet av de ugifte fra 11 498 til 14 822 eller med 3 324. Undersøker man videre hvordan stigningen falder paa de forskjellige aldersklasser, finder man at den væsentlig koncentrerer sig om de ældre paa over 50 aar. Deler man gruppen efter aldere i yngre og ældre end 50 aar, faar man:

	[1]1900.	[1]1910.
Under 50 aar.....	9 945	12 742
Over 50 aar.....	4 444	10 185

Som man let vil kunne skjønne, er ikke en stigning som koncentrerer sig om disse aldersaar, naturlig. Aarsaken til gruppens store stigning ligger hovedsagelig i en grupperingsændring. Ved de tidligere tællinger blev enker og ugifte som styrte huset for sine barn eller sine søskende, dels opført som husmødre, dels efter det erhverv de selv hadde, selv om dette var mindre betydelig. I 1910 er disse blit ført op under gruppen husbestyrerinder o. l. At endel av stigningen skyldes dette forhold, viser tabellene, som i 1900 opfører 2 020 enker og 269 ugifte husmødre, mens der i 1910 bare er opført gifte husmødre. Dette er imidlertid ikke tilstrækkelig til at forklare stigningen i tallene. En undersøkelse av alle de forskjellige enkelte grupper viser ikke en saa stor forskyvning at en aarsak kan paapekes. Antagelig er det at grupperingsforandringen har delt sig paa en række grupper. Det er ogsaa mulig, at den tendens til at føre op kvinder som husarbeidende, naar de ikke har hat et bestemt erhverv, som man kan iagtta i tællingen av 1910, ogsaa har gjort sig gjældende ved denne gruppe. Før man gaar videre, skal man bemerke at den unaturlig store vekst av antallet av kvindelige funktionærer i alderen 50 og over, netop skyldes husbestyrerinderne. Veksten er altsaa væsentlig begrundet i en grupperingsændring.

Undergruppen ubestemt arbeide talte i 1890: 9 554, i 1900: 17 692 og i 1910: 25 362, eller i pct. av samtlige personer over 15 aar: 0.75, 1.23 og 1.66, m. a. o. den del som det ikke har været mulig at føre hen til et bestemt erhverv, er tiltat fra tælling til tælling. Av disse personer var størsteparten dagarbeidere, nemlig i 1890: 8 360, i 1900: 16 323 og i 1910: 21 283.

§ 10. Formuesindtægt, føderaad, pension m. m. og uten erhverv.

Gruppen formuesindtægt o. l. talte 57 327 personer over 15 aar i 1890, 67 872 i 1900 og 74 475 i 1910. Den er altsaa vokset meget sterkt. Den

[1] Tallene angaar samtlige kvindelige betjenter ved husarbeide. Der foreligger ikke specifisert opgave for husbestyrerinder alene.

største undergruppe danner føderaadsfolkene med ialt 42 411 i 1890, 45 339 i 1900 og 43 121 i 1910. De andre undergrupper er ikke lette at holde ut fra hverandre. Saavidt tallene viser, er antallet av dem som lever av egen formue, steget fra i 1890: 9 004 til 13 706 i 1900 og 17 139 i 1910. Størsteparten av resten av gruppen (1890: 5 912, 1900: 8 827 og 1910: 14 215) var personer som levet av pension eller livrenter o. l.

Den sidste gruppe, uten erhverv, bestaar av privatforsørgede over 15 aar og offentlig understøttede o. l.

§ 11. Personer ansat hos Staten og kommunerne.

Efter folketællingsopgaverne var der i 1910 31 451 personer som var beskjæftiget av Staten, og 23 245 av kommunerne. Antallet av disse personer er ikke steget meget sterkt i sidste tiaar. I 1900 var antallet: 30 387 og 20 338.

Et bedre overblik over utviklingen vil tallene nedenfor gi:

	Staten.		Kommunerne.	
	1900.	1910.	1900.	1910.
Embedsmænd	2 725	2 804	-	-
Bestillingsmænd	11 694	14 868	12 778	14 927
Arbeidere o. l.	15 968	13 778	7 289	7 439[1]

Baade i Stat og kommune er det funktionærgruppen som har været i sterkest utvikling. Det er udelukkende dem som har foraarsaket at antallet av folk, ansat hos Staten, er vokset. At tallene helt ut gir uttryk for den retning utviklingen tar, er imidlertid ikke sikkert. Dels er grænsen mellem bestillingsmænd og arbeidere ikke skarp, dels er arbeiderantallet i det enkelte aar ikke et uttryk for det antal arbeidere som Staten normalt beskjæftiger. Anlægsarbeider av forskjellig art, men som er forbigaaende, vil altid sætte sit præg paa tallene. Betragter man udelukkende antallet av de arbeidere som er knyttet til Statens forskjellige vedvarende bedrifter, saa viser det sig at stige. Det var i 1900: 5 360 og i 1910: 6 555.

Av samtlige personer beskjæftiget av Staten var 3 847 eller 12.23 pct. kvinder, og av kommunens tjenestemænd 6 960 eller 29.94 pct. Det er i bestillingsmandsklassen kvinderne er sterkest repræsentert. Av statens 14 868 bestillingsmænd var 3 192 kvinder, og av kommunernes 14 927, 5 440. Den sterkere repræsentation av kvinder blandt de kommunale bestillingsmænd, er ikke noget uttryk for at kommunerne i større utstrækning end Staten ansætter kvinder. Saken

[1] Gasverksarbeidere er ikke tat med, fordi de ikke er specifisert i 1900.

er at der blandt Statens bestillinger er en række som kvinderne, enten ifølge sakens natur er utelukket fra (forsvarsvæsenet), eller som de ialfald endnu ikke har søkt at trænge ind i (f. eks. jernbanedrift), mens den slags bestillinger spiller en helt underordnet rolle i kommunerne.

Statens og kommunens virksomhet strakte sig til følgende næringsgrupper:

	Staten.			Kommunen.		
	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
Jordbruk, fædrift, skogdrift o. l.	122	14	136	152	15	167
Grube-, bergverksdrift og industri	6 266	31	6 297	5 385	61	5 446
Handel, omsætning og samfærdsel	10 157	2 754	12 911	606	19	625
Immateriel virksomhet	8 189	767	8 956	10 035	6 038	16 073
Huslig arbeide	66	280	346	117	827	944

Av Statens virksomhet skal man fremhæve:

Grubedrift		303
Vaabenfabrikker og militære verksteder		1 082
Anlæg og vedlikehold av kommunikationer		4 908
Jernbanedrift		6 189
Post, telegraf og telefon	Mænd	3 598
	Kvinder	2 563
Civil administration og retspleie	Mænd	3 749
	Kvinder	368
Forsvarsvæsenet		5 288

og av kommunens:

Elektricitetsverker		452
Gasverker		484
Anlæg og vedlikehold av kommunikationer		4 485
Civil administration	Mænd	2 833
	Kvinder	254
Sundhetsvæsen	Mænd	882
	Kvinder	1 572
Undervisning	Mænd	5 566
	Kvinder	4 046

§ 12. Kvindernes deltagelse i erhvervslivet.

Efter tabellen paa side 73 fordelte antallet av kvinder sig saaledes:

	1890.	1900.	1910.
Erhvervende	252 403	289 811	296 458
Herav under 15 aar	7 915	9 797	11 684
Husarbeidende familiemedlemmer	374 603	405 317	461 076
Privatforsørgede	363 053	402 330	414 469
Andre	47 325	57 326	62 627
Tilsammen	1 037 384	1 154 784	1 234 630

Fordeler man de erhvervende kvinder over 15 aar mellem de forskjellige næringsgrupper, faar man:

	1890.		1900.		1910.	
	Antal.	I pct. av samtlige erhvervende (mænd og kvinder).	Antal.	I pct. av samtlige erhvervende (mænd og kvinder).	Antal.	I pct. av samtlige erhvervende (mænd og kvinder).
Jordbruk, fædrift, fiskeri o. l.	87 120	22.66	72 013	20.02	53 214	14.84
Bergverk, industri	50 155	28.25	65 468	26.98	65 186	27.25
Handel, omsætning o. l.	15 181	16.64	28 268	23.12	36 478	26.38
Immaterielt arbeide	7 486	27.78	10 726	29.87	13 638	33.51
Husarbeide	80 836	93.64	95 308	96.72	110 372	97.94
Erhverv av ubestemt art	3 692	43.16	5 947	33.61	5 886	23.21

Det paafaldende ved disse tal er den baade relativt og absolute sterke nedgang i antallet av kvinder ved jordbruk o. l. og veksten i antallet ved husarbeide. Som allerede nævnt er der en forbindelse mellem bevægelsen i tallene i disse grupper, og man bør neppe hefte sig ved dem før efter en nærmere undersøkelse. Derimot tør man til en viss grad ta tallene for handelsgruppen og det immaterielle arbeide for typiske.

En deling av grupperne efter socialstilling gir et bedre indblik i forholdene:

	Jordbruk o. l.		Industri o. l.		Handel o. l.		Immaterielt arbeide o. l.	
	Antal.	I pct. av mænd og kvinder.	Antal.	I pct. av mænd og kvinder.	Antal.	I pct. av mænd og kvinder.	Antal.	I pct. av mænd og kvinder.
Selvstændige:								
1890	11 513	6.99	29 731	45.93	6 501	27.01	1 684	27.83
1900	12 116	7.32	40 968	50.86	10 005	31.11	1 603	24.81
1910	14 584	7.86	34 997	53.66	10 268	31.41	[1] 1 518	21.62
Funktionærer:								
1890	513	13.05	304	5.45	5 273	19.11	3 972	24.64
1900	1 235	23.48	857	8.57	13 258	31.98	6 603	29.13
1910	1 113	21.10	1 288	10.84	18 734	36.39	8 411	31.83
Arbeidere:								
1890	75 094	34.80	20 120	18.77	3 407	8.60	1 830	38.29
1900	58 662	31.03	23 643	15.54	5 005	10.29	2 520	37.20
1910	37 517	22.35	28 901	17.83	7 476	13.86	3 709	51.14

Tiltrods for den usikkerhet som der er ved flere av disse tal, gir de dog oplysninger av betydning. Man skal specielt peke paa funktionærgruppen i industri, handel og immaterielt arbeide. Tallene for disse grupper maa i hovedsaken ansees at gi et rigtig billede av utviklingen. At nedgangen i industrigruppen væsentlig koncentrerer sig om de selvstændige, og nedgangen i jordbruksgruppen om arbeiderne, tør være rigtig, omend tallene er usikre. For jordbruksgruppen er denne usikkerhet allerede flere ganger berørt, og man kommer paany tilbake til den.

Deler man industrigruppen op i undergrupper, vil man finde at kvinderne spiller størst rolle i beklædnings- og toiletindustrien (39 677 eller 67.65 pct. av mænd og kvinder), i tekstilindustrien (10 747 eller 70.99 pct. av mænd og kvinder), nærings- og nydelsesmiddelindustrien (5 512 eller 28.86 pct. av mænd og kvinder) og den polygrafiske industri (2 148 eller 33.06 pct. av mænd og kvinder). Inden de andre grupper spiller kvinderne mindre rolle. Ved papirindustrien var 2 078 (15.14 pct.) beskjæftiget, ved den kemiske industri 709 (15.07 pct.) ved metalindustrien 1 289 (3.46 pct.), ved jord- og stenindustri 382 (3.78 pct.), ved lær- og gummiindustri 142 (5.63 pct.), ved bergverkene 188 (2.31 pct.), ved trævareindustrien 546 (1.88 pct.) og ved byggeindustrien 190 (0.87 pct.)

Antallet av kvinder har tiltat inden alle grupper undtagen beklædnings- og toiletindustrien, tekstilindustrien og den ubetydelige lær- og gummiindustri. Gjennemgaaende synes antallet av kvinder at være tiltat noget sterkere end mændene.

[1] Nedgangen skyldes for endel ændring i grupperingen.

Som hovedregel kan man sige at kvinderne spilte en relativt større rolle inden de forskjellige industrigrupper i 1910 end i 1900. Dette gjælder dog ikke den kemiske industri, hvor helt nye industrier er kommet til og har hat indflydelse paa forholdet. Heller ikke gjælder det tekstilgruppen, hvor tilbakegangen i den kvindelige husflid paa landsbygden har reducert kvindernes antal sterkt. I papirindustrien synes der ingen forskjel at være foregaat i tiaaret.

Inden de forskjellige industrigrupper samler kvinderne sig om bestemte fag. I jord- og stenindustrien ved potteri-, fajanse- og porselænsfabrikkene (214 kvinder av 616 arbeidere) og glasverkene (81 av 961 arbeidere). I metalindustrien ved kapsel-, blikdaase-, bliktønde- og blikfabrikker (203 kvinder av 441 arbeidere), karde-, angle-, fiskekrok- og fiskefluefabrikker (165 kvinder av 239 arbeidere) og ved guld- og sølvsmedverksteder (213 kvinder av 1 077 arbeidere). I den kemiske industri ved fyrstikfabrikker (377 kvinder av 765 arbeidere), ved krudtverk (96 kvinder av 360 arbeidere) og ved drogerier, saape- og lutfabrikker (76 kvinder av 200 arbeidere). I tekstilindustrien er kvinderne i overvegt i alle fag undtagen haandverksfagene repslageri, seilmakeri og farverier. Naar kvinderne baade absolut og relativt set er gaat tilbake i denne industri, saa skyldes det som sagt for en væsentlig del en meget sterk tilbakegang av den kvindelige husflid. Folketællingen opfører:

	Bygder.		Byer.	
	1900.	1910.	1900.	1910.
Væversker, spindersker	4 982	2 038	306	168
Strikkere, strikkersker	1 529	1 439	559	731
Spinderi., væveri- og trikotagearbeidere	2 796	3 314	2 479	1 764
Dagarbeidere ved spinding, vævning m. m.	387	150	13	19
Strikkearbeidere hos andre	103	123	283	455

Tallene tyder som sagt paa en nedgang i husfliden og utvikling av fabrikdriften i bygdene. At tallene i hovedsaken er rigtige, tyder opgaven over antal mænd ved spinderier og væverier paa:

	Bygder.		Byer.	
	1900.	1910.	1900.	1910.
Spinderi-, væveri- og trikotagearbeidere	1 350	1 771	349	301

I papirindustrien finder man kvinder beskjæftiget ved cellulosefabrikker (250 av 3 944 arbeidere), ved papirfabrikker (922 kvinder av 3 802 arbeidere), ved protokol-, pose- og konvolutfabrikker (94 kvinder av 103 arbeidere), ved album-, papæske- og etuifabrikker (184 kvinder av 218 arbeidere), ved bokbinderfaget 415 kvinder av 1 009 arbeidere). I trævareindustrien ved nogen smaa fag som koste-, matte-, soplime- og kurvbindere o. l. (97 kvinder av 192 arbeidere). I nærings- og nydelsesmiddelindustrien, først og fremst ved hermetikfabrikkene (2 645 kvinder av 3 934 arbeidere), ved chokoladefabrikkene (429 kvinder av 578 arbeidere), ved tobaksfabrikkene (571 kvinder av 1 154 arbeidere), ved ølbryggeriene (275 kvinder av 1 170 arbeidere) og ved kjæksfabrikker (100 kvinder av 129 arbeidere). Ved bakerier og slagterier spiller kvinderne, undtagen som kontor- og butikbetjening en helt underordnet rolle. Derimot var der endnu i 1910 606 bakstekoner og kakebakersker. I beklædningsindustrien spiller kvinderne den overveiende rolle i de fleste fag, undtagen i de gamle haandverksfag, skomaker- og skrædderfaget. Antallet av kvinder beskjæftiget i denne industrigruppe er gaat ned i tiaaret 1900—1910, dog ikke saa sterkt som antallet av mænd. Antallet av kvinder var i de vigtigste fag:

	1900.	1910.
Syersker:		
Selvstændige	20 566	19 473
Arbeidere	5 455	5 889
Skræddere:		
Selvstændige	2 015	233
Arbeidere	1 369	723
Hatte-, hue-, regnklæarbeidere	222	209
Sy- og kaapearbeidere	494	268
Bundtmakerarbeidere	193	163
Hattemakerarbeidere	23	14
Hanskemakerarbeidere	203	117
Modehandlere	380	431
Modepyntarbeidere	210	575
Vaskepiker, strykersker o. l., selvstændige	7 699	7 389
do. arbeidere	806	1 260
Skofabrikarbeidere og skomakerarbeidere	685	972
Barberer, frisører o. l.	71	229

Grænsen mellem flere av disse fag er usikker efter folketællingsopgaverne. Samler man kvinder sysselsat med søm (fra syersker til og med bundtmakersker) i en sum, faar man 29 814 i 1900, 26 968 i 1910, altsaa en ikke ubetydelig nedgang. I motsætning hertil har modehandlerne, skoarbeiderskerne og frisørerne været i sterk vekst. Antallet av kvinder i strykerier, ved vask o. l. har været omtrent stationært. Tiltrods for nedgangen i de vigtigste fag er kvinderne som sagt relativt set sterkere repræsentert i denne industrigruppe i 1910 end i 1900. Aarsaken til dette ligger først og fremst i skomakerhaandverkets voldsomme tilbakegang. Denne har rammet mændene, mens skofabrikkene i utstrakt grad (i 1910: 728 kvinder av 1 926 arbeidere) benytter sig av kvindelig arbeidskraft.

Tilslut skal man fæste opmerksomheten ved den polygrafiske industri, hvor de kvindelige arbeidere er steget fra 1 053 (34.31 pct.) i 1900 til 1 383 (37.10 pct.) i 1910. Stigningen falder væsentlig paa boktrykkeriarbeidersker, i 1900: 770 kvinder og i 1910: 1 012.

Inden gruppen handel og omsætning er som nævnt antallet av kvinder tiltat meget sterkt. I 1910 var der 36 478 kvinder, i 1900: 28 268. De fleste var beskjæftiget ved varehandel (22 943 kvinder av 68 211), dernæst herbergering o. l. (9 811 kvinder av 12 111), post, telegraf og telefon (2 695 kvinder av 6 311), pengeomsætning (413 kvinder av 2 649), alm. landtransport (235 kvinder av 14 443), jernbane- og sporveisdrift (170 kvinder av 7 192) og sjøfart (211 kvinder av 27 329).

Av de forskjellige stillinger skal man merke sig: 1. Selvstændig handlende: 6 214 kvinder av 24 533 personer, 2. handelsbetjenter o. l. ved varehandel: 14 589 kvinder av 23 389 personer. Paa disse to grupper falder en væsentlig del av stigningen i antallet av kvinder ved varehandelen. I 1900 talte grupperne: selvstændig handlende: 5 684 og handelsbetjenter o. l. 10 478 kvinder. 3. Hotelverter, losji-, pensionatsvertinder o. l.: 3 451 kvinder av 4 353 personer. 4. Hotel-, kafétjenere o. l.: 3 109 kvinder av 3 875 personer. 5. Kokker og kjøkkenarbeidere: 1 225 kvinder av 1 258 personer. 6. Postaapnere: 209 kvinder av 512 personer. 7. Telegrafister: 782 kvinder av 1 324 personer. 8. Telefonister: 1 299 kvinder av 1 359 personer.

I gruppen immaterielt arbeide har ogsaa det kvindelige arbeides betydning vokset. I 1910 var der 13 638 kvinder beskjæftiget i denne gruppe. De fleste ved undervisning, literatur o. l. (7 120 kvinder av 15 981 personer), og ved sundhetsvæsenet (4 742 kvinder av 7 429 personer). 891 kvinder var beskjæftiget ved den civile administration o. l., 842 ved kirkelig arbeide og 27 ved forsvarsvæsenet.

Av de forskjellige stillinger skal man merke sig: 1. Lærerinder 5 746. 2. Jordmødre o. l. 1 176 kvinder. 3. Sykepleiersker, vogtersker o. l. 2 775 av 3 154 personer 4. Massører o. l. 181 av 205 personer. 5. Tandlæger 74 av 407.

Grupperne husarbeide og jordbruk skal man ganske kort røre ved paany.

Jordbruksgruppen kan man opløse saa:

	Kvinder.	
	1900.	1910.
Gaardbrukere	9 877	12 139
Meiersker o. a. ved meierier	1 293	1 211
Hjemmeværende døtre ved jordbruk	25 592	15 537
Tjenere ved jordbruk	25 596	16 007
Husmænd	2 692	2 628
Dagarbeidere	3 126	2 195
Andre	2 539	2 123
Anden landbonæring	274	332
Fiskeri	702	539

De to største av disse grupper: hjemmeværende døtre ved jordbruk og tjenere ved jordbruk, har man alt behandlet tidligere. Men selvom man ser bort fra de unøiagtigheter som klæber ved tallene (jfr. § 5), saa viser de nedgang for den leiede kvindelige arbeidskraft i jordbruket, mens de selvstændige gaardbrukere er vokset i antal. Altsaa det samme forhold som for mændene.

Husarbeidet omfattet med undtagelse av hjemmeværende døtre og husmødre 110 372 kvinder. Den største undergruppe var hustjenere, ialt 79 347 i 1910, 74 153 i 1900 og 63 190 i 1890. Næst denne i størrelse og i mange tilfælde vanskelig at avgrænse mot denne kommer husbestyrerinder, døtre og slegtninger som styrer huset: 22 835 i 1910, 14 297 i 1900 og 13 038 i 1890. Begge grupper er som nævnt usikre. For ialfald til en viss grad at kunne borteliminere usikkerheten, har man opstillet følgende tabel.

	Bygdene.			Byene.		
	1890.	1900.	1910.	1890.	1900.	1910.
Hustjenere	38 092	42 872	51 427	25 098	31 281	27 920
Husbestyrerinder	9 890	10 904	15 316	3 148	3 393	7 519
Tilsammen	47 982	53 776	66 743	28 246	34 674	35 439
Hustjenere og husbestyrerinder hos jordbruksdrivende	31 768	33 063	41 643	528	488	635
Hustjenere og husbestyrerinder hos andre	16 214	20 713	25 100	27 718	34 186	34 804

Ved denne opdeling av tallene faar man en betydelig stigning av tjenerholdet hos andre end jordbrukere paa landsbygden, men næsten ingen stigning i byene.

Man maa naturligvis ta i betragtning at opgaverne refererer sig til husbestyrerinder og hustjenere underett, og at den ændring i gruppen husbestyrerinder som man alt har talt om, naturligvis har hat indflydelse paa tallene. Desværre foreligger der ikke specielle opgaver for tjenere hos jordbruksdrivende for 1900, for 1890 er slike opgaver trykt, og for 1910 foreligger utrykte opgaver. Stiller man disse sammen, faar man:

	Bygder.	
	1890.	1910.
Hustjenere hos jordbruksdrivende o. l.	25 568	32 819
Hos andre	12 524	18 608
Husbestyrerinder hos jordbruksdrivende	7 206	8 824
Hos andre	3 690	6 492

Det synes efter dette ikke tvilsomt at veksten av antallet hustjenere og husbestyrerinder hos andre for en væsentlig del falder paa husbestyrerinderne. At hustjenernes antal ogsaa er steget i sidste tiaar, er meget sandsynlig og heller ikke underlig, naar man tænker paa at den del av befolkningen paa landsbygden som lever av andet end jordbruk, har tiltat.

Den detaljerte gjennemgaaelse av kvindernes deltagelse i de forskjellige erhverv, viser egentlig ingen nye træk. Der er ikke nogen nye erhverv som kvinderne har trængt ind i i tiaaret 1900—1910, men paa mange omraader er deres deltagelse stigende. Den stigende deltagelse er størst i alle de erhverv hvor funktionær-, nærmere bestemt kontorarbeidet spiller stor rolle. I det rent industrielle arbeide er stigningen mest utpræget der hvor en teknisk omlægning av produktionen har aapnet adgang for den kvindelige arbeidskraft. Ellers lar spørsmaalet om mænds og kvinders deltagelse i erhvervsarbeidet og konkurransen mellem dem sig naturligvis ikke uttømmende behandle ved hjælp av folketællingsopgaverne.

Et andet spørsmaal er det om det er en større procent av kvinderne som deltar i erhvervsmæssig arbeide nu end før. Dette spørsmaal blev berørt i en tidligere paragraf. For at kunne faa et svar som har nogen krav paa paalidelighet, bør man se bort fra det huslige arbeide og jordbruksarbeide, og betragte antallet av kvinder beskjæftiget ved industri, handel og immaterielt arbeide i forhold til samtlige kvinder i forskjellige aldersklasser.

I tabellen paa næste side er procenttallene for disse forhold stillet sammen.

(Se tabellen næste side).

Tallene for byene gir utvilsomt uttryk for at en stadig større og større pct.

	Kvinder ved industri, handel og immaterielt arbeide i pct. av samtlige kvinder under forskjellige aldersklasser.					
	Bygder.			Byer.		
	1891.	1900.	1910.	1891.	1900.	1910.
15—20 aar	4.73	7.96	7.21	19.53	26.26	31.56
20—30 «	9.24	12.98	11.51	26.27	32.40	36.02
30—50 «	6.33	7.41	7.33	21.46	24 79	26.89
over 50 «	6.15	5.47	4.42	19.79	18.89	19.55
Uopgit	7.20	10.31	12.69	22.95	22.85	26.97
Ialt	6.70	8.06	7.27	22.07	25.81	27.97

av kvinderne søker ind i disse tre erhverv, men denne procents stigning er ikke helt ut et uttryk for at kvinderne søker ind i det erhvervsmæssige arbeide. Det maa nemlig ansees sikkert at antallet av kvindelige hustjenere relativt set er gaat noget tilbake, og tar man hensyn til det, blir procentstigningen ikke fuldt saa stor som her.

Tallene for bygdene er ikke fuldt saa lette at tolke. Som de er, viser de nedgang i sidste tiaar. Dette er et uttryk for at kvindelige industridrivende eller nærmere bestemt kvinder ved beklædnings- og tekstilindustri er gaat tilbake i antal. En nærmere betragtning av tallene viser at dette igjen bare er et uttryk for husindustriens tilbakegang. Av dette følger at tallene ikke maa tages som et direkte uttryk for at kvindernes deltagelse i erhvervslivet paa landsbygden er gaat tilbake. I erhvervene handel og immaterielt arbeide er antallet av kvinder ogsaa vokset i sidste tiaar. Tolkningen av tallene beror nu paa hvordan forholdet i virkeligheten er mellem jordbruksdrivende og kvinder i husarbeide. Men det er netop dette forhold som ikke lar sig bringe paa det rene. Man er derfor nødt til at forlate dette spørsmaal uløst, bare med den formodning at det er litet sandsynlig at kvindernes deltagelse i erhvervsmæssig arbeide paa landsbygden skulde være avtat. Den eneste virkelige grund til dette skulde være, at udvandringen og vandringen til byene, som har været sterkt utpræget netop blandt kvinder i alderen 20—20 i sidste tiaar, skulde ha rammet de erhvervsdygtige kvinder inden enkelte aldersklasser sterkest, saa at deltagelsen i erhvervsarbeidet av denne grund synes at være gaat noget tilbake.

§ 13. Erhvervende barn.

Hovedtabellene i Folketællingen omfatter bare personer over 15 aar. I en tillægstabel blir der gjort rede for antallet av barn som utfører erhvervsmæssig arbeide. At opgaverne over disse barn maa bli mindre sikre for mange stillin-

gers vedkommende, er klart. Jordbrukernes barn vil f. eks. næsten altid delta i forældrenes virke, og det er ikke let at sige om disse skal regnes som erhvervende eller ikke. I Folketællingen av 1891 blev der bare meddelt opgaver over barn med lønnet erhverv eller selvstændig indtægt, ved tællingerne av 1900 og 1910 blev der meddelt opgaver over barn med eget erhverv eller livsstilling. De førstnævnte opgaver omfatter ikke barn som deltar i forældrenes yrke, de sidste gjør det. Opgaverne over det samlede antal erhvervende barn i disse tre aar kan derfor ikke sammenlignes.

En oversigt over antallet av barnene og de arbeider, de er knyttet til, er git nedenfor.

Barn med eget erhverv.

	1890.		1900.		1910.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
Jordbruk og fædrift	4 987	2 474	5 508	1 803	4 099	805
Herav:						
Jætere.....	3 655	1 575	3 232	1 128	1 832	480
Tjenere.....	1 041	871	1 752	645	1 833	295
Fiske.....	854	28	902	10	1 007	25
Industri	1 515	493	1 528	417	1 250	354
Handel o. l.....	1 079	89	1 755	192	2 130	206
Herav:						
Visergutter o. l.....	-	-	-	-	1 654	88
Immaterielt erhverv	57	9	99	32	69	25
Huslig arbeide:						
Tjenere.....	675	4 686	250	4 643	148	4 202
Tilsammen	9 183	7 779	10 042	7 097	8 703	5 617

Barn under 15 aar som deltar i forældrenes arbeide.

	1900.		1910.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
Ved jordbruk og fædrift.....	3 581	1 504	4 031	896
Ved huslig arbeide.....	62	1 043	148	5 142
Tilsammen	3 643	2 547	4 179	6 038

Tallene tyder paa en betydelig tilbakegang av barnearbeidet i alle erhverv undtagen handelen, hvor antallet har været stigende. Nedgangen i antallet av

gjætere, baade gutter og jenter, er overordentlig stor. Nedgang maatte man vente, men det er tvilsomt om nedgangen er saa stor som tallene tyder paa. Man maa huske paa at det at være gjæter som regel bare er et sæsonerhverv og opgaverne av den grund mindre sikre. De blir ogsaa usikrere jo mindre almindelig det er at gjæteren er knyttet til gaardbrukerens husholdning aaret rundt, noget som ialfald i enkelte dele av landet har været skikken, men som nu gaar mer og mer av bruk.

§ 14. Livsstilling og alder.

Man har allerede i det foregaaende trukket ind aldersopgaverne til belysning av forskjellige forhold, men man har ikke gaat noget nærmere ind paa forholdet mellem alder og livsstilling. Dette er imidlertid nødvendig hvis man vil søke avsluttet de betragtninger man har anstillet over utviklingen.

Man skal først paany minde om den forskyvning som har fundet sted i hele folkets aldersopbygning i tiaaret 1900—1910, og som i sine hovedtræk gaar ut paa at de yngste og ældste aldersklasser er vokset i betydning, og de mellemste aldersklasser har tapt i betydning. Denne forskyvning, som for en væsentlig del er en følge av utvandringen, har naturligvis stor betydning for de forskjellige erhverv og livsstillinger. At bringe paa det rene hvordan forskyvningen har gjort sig gjældende ved de forskjellige erhverv, er av stor vigtighet.

Den samlede befolkning over 15 aar var vokset eller avtat i de forskjellige aldersklasser i aarene 1900—1910:

	Mænd.	Kvinder.
15—20 aar	+ 8 122	+ 9 903
20—30 «	÷ 5 113	+ 4 385
30—50 «	+ 12 457	+ 17 204
50 og over	+ 16 106	+ 25 026
Uopgit	+ 1 649	+ 285
Tilsammen	+ 33 221	+ 56 803

Ved at sammenligne disse tal med tallene for perioden 1891—1900 (se side 74—75), vil man straks se hvor overordentlig sterk den relative tilbakegang av aldersklassen 20—30 er, og at dette har spillet en væsentlig rolle for erhvervslivet, er sikkert.

Inden de forskjellige store erhvervsgrupper har forandringen i tiaaret uttrykt i absolute tal været:

		15—20.	20—30.	30—50.	50 og over.	Uopgit.	Tilsammen.
Jordbruk og fiske	mænd	+ 8 875	+ 3 197	+ 325	+ 4 529	+ 755	+ 17 681
	kvinder	÷ 7 185	÷ 7 646	÷ 4 011	+ 28	+ 15	÷ 18 799
Industri o. l.	mænd	÷ 665	÷ 8 658	+ 4 118	+ 1 716	+ 354	÷ 3 135
	kvinder	+ 1 280	÷ 2 428	+ 830	÷ 1	+ 37	÷ 282
Handel o. l. og sjøfart	mænd	+ 1 521	÷ 753	+ 3 141	+ 3 447	+ 424	+ 7 780
	kvinder	+ 1 472	+ 3 063	+ 2 580	+ 1 063	+ 32	+ 8 210
Immaterielt erhverv	mænd	÷ 211	÷ 1 166	+ 2 033	+ 1 191	+ 34	+ 1 881
	kvinder	+ 17	+ 514	+ 1 593	+ 760	+ 28	+ 2 912

Efter disse tal ser det ut som om det bare er landbruket som har formaadd at holde paa den mandlige arbeidskraft, og frigjøre sig fra de virkninger som utvandringen har hat paa folkets alderssammensætning, mens de andre næringer har været rammet haardt Samme rolle som landbruket spiller for mændene, synes handel og immaterielt arbeide at spille for kvinderne.

Av de tidligere paragraffer vil man ha set at tallene ikke uten videre kan læses paa denne maate, men at bevægelsen inden jordbruksgruppen er præget av usikkerhet i grupperingen av hjemmeværende barn og tjenere, og at denne usikkerhet koncentrerer sig om alderen 15—20 og 20—30 aar For at kunne komme nærmere ind paa selve bevægelsen i tallene og muligens ogsaa paa spor efter aarsakene til denne bevægelse, skal man løse grupperne op:

Økning +, minskning ÷ 1900—1910 i aldersaarene:

	15—20.	20—30.	30—50.	50 og over.	Uopgit.	Tilsammen.
Mænd:						
Jordbruk, fædrift og fiskeri	+ 8 875	+ 3 197	+ 325	+ 4 529	+ 755	+ 17 681
Derav:						
Gaardbrukere	+ 273	+ 1 039	+ 5 688	+ 9 797	+ 150	+ 16 947
Forpagtere	+ 3	+ 89	+ 132	+ 74	+ 1	+ 299
Leilændinger og bygselmænd	+ 8	÷ 36	÷ 376	÷ 275	÷ 4	÷ 683
Andre selvstændige ved jordbruk og fædrift	+ 25	+ 121	+ 729	+ 847	+ 7	+ 1 729
Husmænd	+ 33	÷ 313	÷ 3 840	÷ 3 335	+ 11	÷ 7 444
Tjenere	+ 9	÷ 356	+ 61	÷ 16	+ 54	÷ 248
Dagarbeidere	÷ 198	÷ 283	÷ 718	÷ 1 803	+ 43	÷ 2 959

	15—20.	20—30.	30—50.	50 og over.	Uopgit.	Tilsammen.
(Forts.)						
Hjemmeværende sønner	+ 6 477	+ 2 276	+ 907	÷ 126	+ 33	+ 9 567
Skogsarbeidere	÷ 19	÷ 361	÷ 455	÷ 243	+ 27	÷ 1 051
Fiskere (selvst. + arbeidere)	+ 2 031	+ 721	÷ 1 704	÷ 570	+ 386	+ 864
Kvinder:						
Jordbruk o. l.	÷ 7 185	÷ 7 646	÷ 4 011	+ 28	+ 15	÷ 18 799
Derav:						
Gaardbrukere	+ 85	+ 122	+ 499	+ 1 540	+ 16	+ 2 262
Tjenere.....	÷ 2 878	÷ 3 991	÷ 2 149	÷ 550	÷ 7	÷ 9 575
Hjemmeværende døtre	÷ 4 339	÷ 3 492	÷ 1 733	÷ 496	+ 5	÷ 10 055
Dagarbeidersker.....	÷ 14	÷ 101	+ 1 084	+ 403	-	+ 1 372

Som man vil se, beherskes tallene for den hele gruppe i den yngste aldersklasse av de hjemmeværende sønner, og i de ældre aldersklasser av gaardbrukere. At der en grupperingsforandring ved de hjemmeværende sønner, er tidligere omtalt, men at veksten ikke udelukkende skyldes denne, tyder delingen av gruppen efter alder paa. Som nævnt har man ovenfor uttalt som en mulig formodning, at mangelen paa leiet avbeidshjælp i jordbruket delvis er blit opveiet ved en større deltagelse i jordbruksarbeidet fra barnenes side. Man skal endnu engang se paa dette spørsmaal. Til hjælp kan følgende tabel tjene, som viser veksten eller tilbakegangen for hjemmeværende barn og privatforsørgede mellem aarene 1900—1910.

	Hjemmeværende sønner		Privatforsørgede.	
	ved jordbruk.	ved huslig arbeide.	Studerende.	Andre.
15—20 aar.....	+ 6 477	+ 4 234	+ 1 120	÷ 8 040
20—30 «	+ 2 276	-	+ 721	÷ 305
30—50 «	+ 907	÷ 26	+ 24	÷ 23
50 og over.....	÷ 126	÷ 1	+ 3	÷ 209
Uopgit	+ 33	+ 5	+ 11	÷ 148
Ialt	+ 9 567	+ 4 212	+ 1 879	÷ 8 725

Det er nu, som tidligere nævnt, ikke tvil om at her foreligger en forskyvning i grupperingen, som væsentlig koncentrerer sig om alderen 15—20 aar, men en slik forskyvning kan ikke forklare det hele. I og for sig maa man naturligvis vente nogen vekst i antallet av de yngste barn, men sammenlignet med tiaaret 1890—

1900 er veksten paafaldende ogsaa for de andre aldersgrupper. Forklaringen er vel foruten i den nævnte forskyvning for endel at søke i at antallet av gaardbrukere er tiltat Hvis dette er aarsaken, saa skulde man ikke finde flere hjemmeværende sønner i forhold til gaardbrukere nu end før. Størsteparten av de hjemmeværende sønner hører til gaardbrukerstanden, og man kan benytte følgende tal for aldersklassen 20—30 aar som et slags maal paa, om det væsentlig er det stigende antal gaardbrukere som har fremkaldt det stigende antal hjemmeværende sønner, ved siden av gruppeforskyvningen. Sønner i alderen 20—30 aar i pct. av gaardbrukere, leilændinger og forpagtere var: 1890: 14.55, 1900: 13.18, 1910: 13.25. Disse tal tyder ialfald paa at man har ret i den formodning som er opstillet ovenfor, men de peker ogsaa hen paa at antallet av hjemmeværende sønner i alderen 20—30 aar som deltar i jordbruksarbeidet, relativt set er vokset, eller ialfald ikke gaat ned som i perioden 1890—1900. Dette kan igjen muligens hænge sammen med avgangen paa anden avbeidshjælp.

I de andre aar beherskes tallene som sagt av bevægelsen i gaardbrukergruppen, som ogsaa er omtalt ovenfor, og som tyder paa en tilgang til denne stilling ogsaa fra erhverv utenfor det man her har karakterisert som jordbruk.

Tallene for kvinderne er i høi grad paavirket av grupperingsforandringer som er omtalt tidligere. At der ogsaa er en virkelig tilbakegang av kvindelige tjenere hos jordbrukerne, er ogsaa omtalt før. Efter tabellen nedenfor at dømme synes denne væsentlig at koncentrere sig om alderen 20—30 aar.

	Tjenere (vekst + / tilbakegang ÷) (1900—1910)	
	ved jordbruk.	ved huslig arbeide paa landet.
15—20 aar	÷ 2 878	+ 3 642
20—30 «	÷ 3 991	+ 2 514
30—50 «	÷ 2 149	+ 2 720
50 og over	÷ 550	+ 947
Uopgit	÷ 7	+ 102
Tilsammen	÷ 9 575	+ 9 925

Av industrigruppen skal man fremhæve:

(Se tabellen næste side.)

Efter denne tabel skulde den overordentlig sterke nedgang i antallet av industridrivende i alderen 20—30 aar koncentrere sig om haandverkerfagene, smaaindustrien og anlægsarbeidet. Som omtalt før er grænsen mellem disse industri-

Økning +, mindskning ÷ 1900—1910 i aldersaarene:

	15—20.	20—30.	30—50.	50 og over.	Uopgit.	Tilsammen.
Mænd:						
Industri ialt	÷ 665	÷ 8 658	+ 4 118	+ 1 716	+ 354	÷ 3 135
Haandverkere (arbeidere + selvstændige)	÷ 2 652	÷ 8 836	÷ 1 587	÷ 732	+ 148	÷ 13 659
Herav:						
Skomakere	÷ 707	÷ 1 952	÷ 1 241	÷ 182	+ 22	÷ 4 060
Skræddere	÷ 216	÷ 762	÷ 51	÷ 298	+ 11	÷ 1 316
Snekkere	÷ 570	÷ 2 084	÷ 460	÷ 237	+ 6	÷ 3 345
Bakere	÷ 125	+ 59	+ 273	+ 189	+ 4	+ 400
Tømmermænd	÷ 76	÷ 1 271	÷ 835	÷ 502	+ 25	÷ 2 659
Murere	÷ 349	÷ 1 468	÷ 656	÷ 51	+ 39	÷ 2 485
Malere	÷ 213	÷ 648	+ 171	+ 274	+ 3	÷ 413
Smeder	+ 63	÷ 321	+ 88	÷ 83	+ 4	÷ 375
Fabrikarbeidere	+ 2 076	+ 2 159	+ 4 423	+ 1 644	+ 90	+ 10 392
Herav:						
Grubearbeidere	+ 221	+ 1 140	+ 1 138	+ 246	+ 11	+ 2 756
Arbeidere ved:						
Metalindustri	+ 1 146	+ 1 032	+ 1 505	÷ 22	+ 41	+ 3 702
Tekstilindustri	+ 139	+ 51	+ 106	+ 93	+ 1	+ 390
Cellulose- og papirindustri	+ 226	+ 1 005	+ 1 556	+ 719	+ 7	+ 3 513
Sagbruk og høvlerier	÷ 252	÷ 586	÷ 288	+ 104	+ 20	÷ 1 002
Bryggerier	÷ 34	÷ 208	÷ 154	÷ 17	+ 3	÷ 410
Andre arbeidere ved fabrikker	+ 872	+ 992	+ 1 894	+ 784	+ 16	+ 4 558
Anlægsarbeidere	÷ 253	÷ 2 682	÷ 947	+ 3	+ 76	÷ 3 803
Kvinder:						
Industri ialt	+ 1 280	÷ 2 428	+ 830	÷ 1	+ 37	÷ 282
Herav:						
Smaaindustri:	÷ 315	÷ 2 235	+ 78	÷ 461	+ 14	÷ 2 919
Syersker (selvstændige + arbeidersker)	÷ 292	÷ 1 556	+ 755	+ 434	+ 0	÷ 659
Væversker og spindersker (selvstændige)	÷ 53	÷ 449	÷ 892	÷ 1 683	÷ 5	÷ 3 082
Arbeidersker ved fabrikdrift	+ 1 682	+ 903	+ 1 146	+ 543	+ 5	+ 4 279

arter ikke sikker, men man maa dog anta at tallene i hovedsaken gir et rigtig billede av utviklingen.

Av handel og samfærdsel skal man fæste sig ved følgende grupper:

	15—20.	20—30.	30—50.	50 og over.	Uopgit.	Tilsammen.
Mænd:						
Handel og sjøfart ialt	+ 1 521	÷ 753	+ 3 141	+ 3 447	+ 424	+ 7 780
Selvstændig handlende	÷ 35	÷ 760	+ 155	+ 1 166	+ 30	+ 556
Betjenter	÷ 310	+ 610	+ 1 666	+ 660	+ 204	+ 2 830
Sjømænd o. a. arbeidere ved sjøfart	÷ 99	÷ 551	÷ 631	+ 80	+ 65	÷ 1 136
Andre arbeidere ved handel	+ 2 120	+ 47	+ 1 218	+ 728	+ 106	+ 4 219
Kvinder:						
Handel og sjøfart ialt	+ 1 472	+ 3 063	+ 2 580	+ 1 063	+ 32	+ 8 210
Selvstændig handlende	÷ 5	÷ 45	+ 68	+ 322	÷ 4	+ 336
Hotel- og pensionatsvertinder	+ 6	÷ 72	÷ 180	÷ 65	-	÷ 311
Bestillingsmænd og betjenter	+ 777	+ 2 359	+ 1 905	+ 337	+ 17	+ 5 395
Tjenere	+ 72	+ 256	+ 207	+ 22	+ 3	+ 560
Andre arbeidere	+ 608	+ 609	+ 425	+ 256	+ 13	+ 1 911

Man skal her specielt fæste opmerksomheten paa at betjentgruppen baade blandt mænd og kvinder er den som mest har formaadd at frigjøre sig fra utvandringens virkninger.

Denne tilgang eller avgang paa folk som er saa ulike i de forskjellige aldersklasser, har naturligvis maattet virke paa aldersopbygningen i de forskjellige erhverv. Et uttryk for denne opbygning gir de procenttal som er stillet sammen nedenfor.

	Mænd.									
	Jordbrukere o. l.		Gaardbrukere.		Husmænd.		Tjenere.		Fiskere.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
15—20	16.03	18.01	0.18	0.38	0.04	0.26	49.76	50.46	0.64	1.19
20—30	19.16	19.09	6.38	6.34	4.35	4.41	30.33	28.86	33.27	36.35
30—50	33.69	31.84	47.27	45.36	37.34	31.17	12.01	12.48	41.06	37.52
50 og over	30.89	30.59	45.94	47.59	58.10	63.86	7.67	7.68	24.75	23.73
Uopgit	0.23	0.47	0.23	0.33	0.17	0.30	0.23	0.52	0.28	1.21
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

	Industri o. l.		Haandverkere.		Fabrikarbeidere.	
	1900.	1910.	1910.	1900.	1900.	1910.
15—20	13.69	13.55	13.49	12.45	18.33	18.62
20—30	31.26	26.85	29.96	23.86	31.57	29.63
30—50	35.41	38.42	34.95	39.05	33.62	35.22
50 og over	19.43	20.77	21.40	24.22	16.37	16.27
Uopgit	0.21	0.41	0.20	0.42	0.11	0.26
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

	Handel o. l.		Kjøbmænd o. l.		Betjenter ved handel.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
15—20	14.65	15.02	0.45	0 35	17.70	13.72
20—30	28.52	25.60	16.21	12.49	39.96	37.40
30—50	37.44	37.66	53.95	53.11	32.30	35.99
50 og over	18.93	20.87	28 80	33.20	9.54	11.46
Uopgit	0.46	0.85	0.59	0.85	0.50	1 43
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

	Sjømænd.		Arbeidere ved handel.		Dagarbeidere u. n. bet.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
15—20	23.42	24.69	20.20	22.59	14.95	14.62
20—30	41.28	40.63	21.17	18.68	26.29	25.44
30—50	26.48	23.99	35.59	35.53	28.70	31.00
50 og over	8.48	9.84	22.96	22.83	29.48	28.44
Uopgit	0.34	0.85	0.08	0.37	0.58	0.50
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

	Kvinder.							
	Jordbruk.		Tjenere.		Industri.		Væversker.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
15—20	25.84	21.46	29.30	28.85	14.44	16.47	2.31	3.12
20—30	28.97	24.83	37.41	34.86	34.71	31.13	11.97	8.34
30—50	22.67	23.15	23.23	23.70	30.94	32.34	25.17	19.90
50 og over	22.41	30.38	9.91	12.40	19.74	19.83	60.40	68.50
Uopgit	0.11	0.18	0.15	0.19	0.17	0.23	0.15	0.14
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

	Kvinder.							
	Syersker.		Andre ved smaaindustri.		Fabrik-arbeidere.		Handel o. l.	
	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.	1900.	1910.
15—20	12.74	11.92	6.07	5.95	30.67	32.95	17.51	17.60
20—30	43.79	38.79	17.28	14.88	40.08	35.06	36.12	36.39
30—50	32.75	36.58	38.67	38.00	22.17	23.39	28.83	29.41
50 og over	10.50	12.48	37.82	40.90	6.98	8.49	17.39	16.39
Uopgit	0.22	0.23	0.16	0.27	0.10	0.11	0.15	0.21
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100 00	100.00	100.00

	Privatbetjenter ved handel.		Dagarbeidere.	
	1900.	1910.	1900.	1910.
15—20	29.87	26.10	5.64	6.99
20—30	52.18	50.32	14.09	12.79
30—50	16.25	20.81	35.85	30.78
50 og over	1.58	2.59	44.23	49.14
Uopgit	0.12	0.18	0.19	0.30
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00

Hovedindtrykket av disse tal er at de yngre arbeidskræfters betydning er mindsket. Det gjælder alle store erhvervsgrupper undtagen kvinderne i handelsnæringen. Den aldersgruppe som har tapt mest i betydning, er alderen 20—30 aar. Man maa tænke paa hvor sterkt denne aldersgruppe hos os er utsat for at mindskes ved sin usedvanlig høie dødelighet. Naar saa utvandring kommer til og mindsker den yderligere, saa blir dens betydning endnu mindre. Dette er ikke gunstig for et lands næringsliv og heller ikke for folketilveksten i landet.

§ 15. Erhverv i bygder og byer.

De forskjellige erhvervs betydning er naturligvis meget ulike i bygdene og byene. Et indtryk av dette vil man faa av følgende tal for 1910:

	Personer over 15 aar.				Den hele befolkning.			
	Bygdene.		Byene.		Bygdene.		Byene.	
	Antal.	Pct.	Antal	Pct.	Antal.	Pct.	Antal.	Pct.
Jordbruk o. l.	303 106	28.67	4 434	0.95	888 422	53.30	9 835	1.42
Fiskeri	45 983	4.35	5 122	1.09	122 810	7.37	11 863	1.72
Industri	121 587	11.50	117 638	25.12	310 776	18.65	286 899	41.52
Handel	35 688	3.38	79 417	16.95	97 332	5.84	182 518	26 41
Sjøfart	7 055	0.67	16 086	3.43	31 371	1.88	46 247	6.69
Immaterielt arbeide.	16 601	1.57	24 096	5.14	47 376	2.84	62 114	8.99
Andre	527 064	49.86	221 687	47.32	168 691	10.12	91 536	13.25
Tilsammen	1 057 084	100.00	468 480	100.00	1 666 778	100.00	691 012	100.00

De forskjellige erhvervs betydning skifter naturligvis fra egn til egn. Om dette forhold maa man nøie sig med at henvise til de tabeller og beregninger, som er meddelt i Folketællingens fjerde hefte. Et andet forhold som man derimot skal se noget nærmere paa, er utviklingen i bygdene og byene. Til orientering vil følgende to tabeller tjene.

	Bygdene.		Byene.	
	1900.	1910.	1900.	1910.
	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.
Jordbruk o. l.	30.21	28.67	0.87	0.95
Fiske	4.61	4.35	0.97	1.09
Haandverk	4.80	3.63	11.97	9.64
Anden industri	8.12	7.87	14.41	15.48
Handel	3.02	3.38	15.95	16.95
Sjøfart	1.00	0.67	3.24	3.43
Immaterielt arbeide	1.43	1.57	5.05	5.14
Andet	46.81	49.86	46.54	47.32
Tilsammen	100.00	100.00	100.00	100.00

	Bygdene. Økning eller mindskning.		Byene. Økning eller mindskning.	
	1890—1900.	1900—1910.	1890—1900.	1900—1910.
Jordbruk og fædrift	÷ 25 871	÷ 2 066	+ 601	+ 637
Havedyrkning, gartneri	+ 325	+ 384	+ 143	+ 129
Anden landbonæring	÷ 190	+ 190	+ 3	÷ 9
Skogdrift og jagt	+ 6 206	÷ 741	+ 134	-
Fiskeri	÷ 7 014	÷ 657	+ 1 000	+ 1 015
Tilsammen	÷ 26 544	÷ 2 890	+ 1 881	+ 1 772
Bergverk, hyttedrift	÷ 113	+ 3 049	÷ 36	+ 203
Stenbrud, torvdrift, isdrift	+ 603	÷ 45	÷ 11	+ 84
Jord og stenindustri	+ 3 377	+ 184	+ 1 221	+ 6
Metal- og maskinindustri	+ 1 742	+ 803	+ 7 479	+ 3 819
Kemisk industri	+ 269	+ 1 408	+ 221	+ 512
Tekstilindustri	÷ 429	÷ 2 417	+ 316	÷ 541
Papirindustri	+ 1 843	+ 3 214	+ 1 443	+ 1 618

	Bygdene. Økning eller mindskning.		Byene. Økning eller mindskning.	
	1890—1900.	1900—1910.	1890—1900.	1900—1910.
(Forts.).				
Lær- og gummiindustri	+ 263	÷ 269	+ 142	÷ 234
Trævareindustri	+ 5 134	÷ 3 446	+ 3 749	÷ 929
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	+ 1 114	+ 850	+ 3 357	+ 2 674
Beklædnings- og toiletindustri	+ 4 568	÷ 6 904	+ 9 157	+ 1 413
Bygningsindustri	+ 3 892	÷ 1 549	+ 4 874	÷ 2 723
Polygrafisk industri	+ 159	+ 249	+ 1 478	+ 866
Industri, uopgit art	÷ 570	÷ 881	+ 482	÷ 544
Kommunikationsanlæg	+ 7 552	÷ 3 144	+ 1 851	÷ 743
Tilsammen	+ 29 408	÷ 8 898	+ 35 723	+ 5 481
Handel og Pengeomsætning	+ 4 457	+ 3 275	+ 14 348	+ 6 457
Herbergering og bevertning	+ 758	+ 645	+ 3 530	+ 1 000
Almindelig landtransport	+ 1 866	÷ 1 264	+ 4 475	+ 1 986
Jernbane- og sporveisdrift	+ 478	+ 1 436	+ 1 689	+ 763
Post, telegraf, telefon	+ 1 125	+ 822	+ 1 473	+ 1 146
Sjøfart, fyr- og lodsvæsen	÷ 4 546	÷ 2 844	+ 1 346	+ 2 568
Tilsammen	+ 4 138	+ 2 070	+ 26 861	+ 13 920

Tabellene gir ikke i detalj et billede av utviklingen, men med støtte i flere av de tidligere paragraffer kan man læse adskillig av dem. Som man let vil se, viser sumtallene en tilbakegang av industrien, som i bygdene baade er absolut og relativ. I byene er de absolute tal steget, men relativt set har industrien tapt i betydning. Sumtallene skjuler, som man let vil se, store forskjelligheter ved utviklingen, men den synes ikke at ha været meget forskjellig i bygdene og byene for undergrupperne undtagen for beklædningsindustrien. En nærmere analyse av tallene peker i retning av at det væsentlig er haandverksfagene og husindustrien som har foraarsaket nedgangen i de forskjellige grupper, og at denne nedgang i det store og hele har været størst i landdistriktene. Dette gjælder naturligvis bare som stor hovedregel. Der er undtagelser, som dog ikke kan ændre denne. Haandverkets og husindustriens tilbakegang, som slet ikke har rammet alle fag, er dels en eftervirkning av krisen i 1899/1900, dels er det virkninger av at nye produktionsmetoder fortrænger visse industrigrener. For bygdenes vedkommende er der mange ting com tyder paa at der har fundet sted en betydelig omlægning av den økonomiske virksomhet i tiaaret 1900—1910, en omlægning som kort kan karakteriseres som en rask overgang fra natural- til pengehusholdning.

§ 16. Livsstilling, civilstand og alder.

I følgende to tabeller har man stillet sammen procenttallene av gifte mænd for de store erhvervsgrupper og socialstillinger.

Gifte eller før gifte mænd i pct. av samtlige i hver aldersgruppe.

		20—30.	30—40.	40—50.		Over 50.	
		Gift.	Gift.	Gift.	Før gift.	Gift.	Før gift.
Jordbruk o. l.	1900	25.21	74.57	84.99	3.74	80.35	12.01
	1910	22.63	71.17	83.31	3.69	79.94	11.77
Industri	1900	33.39	75.90	84.27	4.40	76.30	14.61
	1910	33.85	76.31	83.19	4.81	77.79	13.25
Handel o. l.	1900	27.94	72.63	83.26	4.03	79.46	11.84
	1910	27.45	73.60	83.15	4.10	79.55	11.48
Immaterielt arb.	1900	21.52	72.11	84.41	3.90	80.69	11.51
	1910	24.01	71.60	84.03	3.55	81.26	10.21
Selvstændig næringsdrivende	1900	51.09	82.32	88.14	3.74	82.62	11.51
	1910	54.56	81.95	87.52	3.70	83.32	10.70
Selvst. arbeidende	1900	29.43	72.58	82.59	4.39	74.68	14.89
	1910	25.48	70.84	79.90	4.55	74.02	14.63
Embedsmænd	1900	23.10	75.13	81.96	4.11	81.75	10.05
	1910	27.93	72.85	88.49	3.47	80.80	10.27
Bestillingsmænd	1900	26.40	75.02	86.40	4.15	82.32	11.30
	1910	27.37	75.19	86.25	3.58	83.18	9.85
Private chefer	1900	45.16	77.73	86.74	3.65	84.50	8.88
	1910	38.04	76.88	85.87	3.52	84.06	8.22
Private betjenter	1900	18.83	64.25	78.91	4.12	74.21	12.52
	1910	18.63	65.39	78.74	3.54	76.13	10.73
Formænd	1900	45.00	81.29	90.81	3.75	81.53	11.97
	1910	44.72	85.51	89.80	4.67	86.19	10.15
Tjenere	1900	5.01	22.65	25.69	5.10	21.55	17.47
	1910	5.30	23.36	29.04	4.47	22.55	15.07
Arbeidere	1900	26.97	71.28	81.86	4.16	76.81	13.89
	1910	25.61	68.92	78.87	4.69	74.71	14.37

Som man ser, varierer giftermaalsprocenten meget sterkt fra erhverv til erhverv, og fra socialstilling til socialstilling. Nogen sterk forskyvning i disse forhold synes ikke at være foregaat. Det er ogsaa vanskelig at dømme om det tallene gir uttryk for, før man deler grupperne op.

Av jordbruksgruppen skal man fremhæve:

		20—30.	30—40.	40—50.		50 og over.	
		Gift.	Gift.	Gift.	Før gift.	Gift,	Før gift.
Gaardbrukere	1900	67.01	87.18	90.06	3.65	84.88	10.38
	1910	63.72	84.90	89.19	3.48	84.65	10.08
Fiskere	1900	28.56	73.68	83.74	4.42	76.46	14.41
	1910	24.92	71.51	81.02	4.63	75.99	13.92
Husmænd	1900	93.27	96.32	95.14	2.92	87.47	9.79
	1910	90.22	94.84	93.81	3.00	84.67	12.89
Tjenere	1900	3.21	11.66	16.08	4.47	15.58	17.86
	1910	3.59	13.01	18.99	3.80	16.15	14.04
Hjemmev. sønner	1900	6.15	20.30	19.99	2.82	28.51	25.69
	1910	4.95	15.01	13.18	3.23	24.41	22.68
Dagarbeidere	1900	33.02	65.01	70.07	4.66	64.65	18.38
	1910	26.83	60.26	62.11	4.27	59.22	18.76

I alle disse stillinger, undtagen hos tjenere, er altsaa giftermaalsprocenten gaat ned.

Av industrigruppen fremhæves:

		20—30.	30—40.	40—50.		50 aar og over.	
Haandverkere, selvstændige + arbeidere	1900	31.56	74.14	82.29	4.43	74.63	15.34
	1910	30.65	73.66	81.26	5.10	75.96	13.92
Herav:							
Skomakere	1900	28.91	71.49	79.50	4.61	73.08	15.80
	1910	27.13	69.69	77.60	5.64	72.14	15.14
Snekkere	1900	27.65	69.91	81.16	4.51	71.95	17.23
	1910	28.26	72.18	79.47	5.91	74.60	15.19
Murere	1900	41.10	81.22	86.45	4.28	79.18	12.94
	1910	39.02	76.23	86.06	4.17	79.03	12.56
Grubearbeidere	1900	24.57	72.99	82.34	4.35	77.03	8.78
	1910	30.80	71.94	80.78	5.38	76.57	11.99
Fabrikarbeidere	1900	40.25	82.59	88.72	4.78	83.27	12.34
	1910	40.10	82.51	86.79	4.82	82.73	12.14

Ogsaa i de fleste av disse stillinger er giftermaalsprocenten lavere i 1910 end i 1900, det samme er tilfælde i handelsgruppen:

		20—30.	30—40.	40—50.		50 og over.	
Selvstændig næringsdrivende ved handel	1900	42.23	73.55	82.72	3.78	79.95	11.04
	1910	41.85	75 09	83.12	3.73	79.92	10.86
Chefer ved handel o. l.	1900	39.46	77.69	87.01	3.48	84.80	8.70
	1910	38.71	77.92	86.74	3 52	85.96	7.70
Handelsbetjenter.....	1910	12.83	54.83	69.07	2.36	65.84	8.16
Sjauere, bryggearbeidere	1910	48.57	80.38	86.65	4.11	79.76	13.07
Kjørere o. l.....	1910	32.95	74.97	82.16	5.34	75.99	14.51
Sjømænd, matroser o. l.	1900	20.94	69.25	80.23	3.63	78.98	10.34
	1910	21.15	66.76	77.64	4.40	78.54	9.39
Dagarbeidere u. n. bet.	1900	30.69	66.47	72.48	4.09	66.40	16.74
	1910	28.65	61.28	69.60	5.71	63.18	18.19

De grupper man har specifisert her, er ikke mange, men tallene for den overveiende del av dem tyder paa en nedgang i giftermaalsprocenten. Hvad aarsaken til en slik almindelig nedgang skal være, er ikke godt at sige paa grundlag av disse tal. Den store forskjel i giftermaalsprocenten i de forskjellige stillinger, har mange aarsaker. Dels rent økonomiske som indtægtens høide og aldersindtægtskurvens forløp, dels rent sociale forhold som skik, bruk og bosted (by og land), dels aarsaker som ligger i næringens natur. Disse aarsakers virkning kan man naturligvis ikke paavise ved hjælp av dette materiale, men man kan antyde dem, og det er altid en hjælp at ha dem for øie ved læsningen av tallene. I den publikation om livsstilling og indtægt som er nævnt tidligere, og i Haandverkstællingens 2det hefte, er forholdet mellem alder, livsstilling, civilstand og indtægt behandlet.

I 1910 talte man 382 679 gifte kvinder, men av disse var den alt overveiende del, 355 366, bare husmødre, og 5 137 levet av formuesindtægt eller hadde intet erhverv, og 7 008 var døtre som hjalp forældrene i husarbeide eller jordbruksarbeide. Der skulde altsaa alt i alt være 18 417 eller 4.8 pct. av samtlige gifte kvinder som deltok i erhvervsmæssig arbeide i 1910. Holder man det huslige arbeide utenfor, faar man 2 186 kvinder ved jordbruk og fædrift eller 4.11 pct. av samtlige kvinder i denne næring, 6 143 ved industri eller 9.42 pct., 2 992 ved handel og omsætning eller 8.20 pct. og 1 660 ved immaterielt arbeide eller 12.17 pct.

Størsteparten av de gifte kvinder i jordbruk og fædrift var gaardbrukere (599 eller 4.93 pct. av samtlige kvindelige jordbrukere), tjenere (483 eller 3.03 pct. av samtlige kvindelige tjenere), dagarbeidersker (401 eller 12.31 pct. av samtlige dagarbeidersker).

Av de gifte kvinder ved industrien var størsteparten syersker (2 254 eller

11.58 pct. av alle syersker), vaskekoner (1 172 eller 15.86 pct. av alle vaskekoner), fabrikarbeidersker (1 130 eller 6.99 pct. av alle fabrikarbeidersker).

Av de gifte kvinder ved handel o. l. var de fleste: hotelvertinder (574 eller 16.63 pct. av samtlige hotelvertinder) og handelsbetjenter (246 eller 1.97 pct. av samtlige handelsbetjenter).

Av de gifte kvinder ved offentlig og immaterielt arbeide tilhørte de fleste bestillingsklassen (1 191 eller 13.80 pct. av samtlige kvindelige bestillingsmænd), av disse var igjen flest (503) ved sundhetsvæsenet (jordmødre) og ved undervisning (389).

En sammenligning med aaret 1900 viser at de gifte kvinder gjennemgaaende i alle aldersklasser og fag utgjør mindre pct. av samtlige kvinder i 1910 end i 1900, men dette gir ikke egentlig svar paa det spørsmaal, om det er blit mere almindelig at gifte kvinder søker erhverv utenfor huset. Følgende tal er mere egnet til at svare paa dette spørsmal:

Antal gifte kvinder med eget erhverv (huslig arbeide undtat) i pct. av samtlige gifte kvinder inden forskjellige aldersklasser:

	1910.	1900.
	Pct.	Pct.
15—20 aar	3.75	5.81
20—30 «	3.29	4.83
30—50 «	3.83	4.38
50 aar og over	2.79	3.42
Uopgit	5.18	6.45
Ialt	3.39	4.16

Blandt samtlige gifte kvinder er det altsaa blit mindre almindelig at søke erhverv utenfor huset, men inden enkelte klasser kan selvfølgelig forholdet stille sig anderledes.

§ 17. Avsluttende oversigt.

Vil man læse folketællingstallene for 1910 og prøve at danne sig et bestemt billede av forholdene inden de forskjellige næringer og deres utvikling, maa man altid ha tallenes begrænsning for øie. Man har i det foregaaende søkt at peke paa en række av de feilkilder, som klæber ved tallene og deres oprindelse, og man har været forsigtig med at uttale nogen bestemte domme paa grundlag av dem. I denne paragraf vil man forsøke paa at sammenfatte det man i store træk kan sige om næringsveiene og deres utvikling i perioden 1900—1910 paa grundlag av Folketællingens tal.

I perioden 1900—1910 var utvandringen overordentlig sterk og folketilveksten av den grund meget liten. Dette har i høi grad sat sit præg paa alle næringer, saa folketilveksten selv i dem som har været i sterk utvikling i perioden, ikke er saa stor som i det tiaar som gik forut. Denne utvandring har rammet de yngre og erhvervsdygtige aldersklasser sterkest, og følgen av dette er at de yngre arbeidskræfter spilte mindre rolle i saagodtsom alle næringer i 1910 end i 1900. At dette ikke har været heldig, siger sig selv.

Utviklingen inden de forskjellige næringsveier avviker i sidste periode betydelig fra tidligere aar.

Det mest paafaldende ved tallene er at den tilbakegang av jordbruksbefolkningen som har fundet sted siden sekstiaarene, er stanset, og at industribefolkningens vekst er ophørt. De eneste to næringsgrupper hvis betydning er vokset, er handel og det immaterielle arbeide.

Den stans i jordbruksbefolkningens tilbakegang som tallene viser, og som synes saa paafaldende, skyldes udelukkende veksten av gaardbrukernes og smaabrukernes antal. Den leiede arbeidskraft er gaat overordentlig sterkt tilbake. Bevægelsens t e n d e n s er forsaavidt ikke meget forskjellig fra forrige tiaar, men nok dens s t y r k e. D e n n e er paavirket av en grupperingsændring, men selv om man ser bort fra den, blir der en vekst tilbake, som væsentlig kan forklares ved at der er oprettet mange nye smaabruk i tiaaret, og ved at specialiseringen av næringsveiene er gaat frem. Det vil neppe være rigtig at ta tallene som et umiddelbart uttryk for at jordbruket var istand til at beskjæftige en meget større befolkning i 1910 end i 1900. Man maa huske paa at tallene bare gir uttryk for det antal personer som har jordbruket til hovederhverv, og deres familier. En mængde av jordbrukerne har betydelige bierhverv, og det er visselig saa at en stor del av de nye gaardbrukere og smaabrukere, som i stor utstrækning rekruteres fra landdistriktenes arbeiderklasse, neppe kunde eksistere, hvis de ikke hadde anden indtægt end den gaardbruket gir. Denne indtægt kan ofte være likesaa betydelig som indtægten av gaardsbruket, men de bruker gaardbruker som navn paa sin livsstilling. Dette navn blir mer og mer almindelig jo flere smaa selveiere der blir, men disses eksistens er betinget av at der vokser andre næringer op paa landsbygden som kan gi dem beskjæftigelse og indtægt i den tid gaardsbruket ikke lægger beslag paa deres arbeide. Disse forhold trækker man frem, fordi de er de eneste som fuldt ut kan forklare den enorme vekst i antallet av gaardbrukere. Veksten i antallet av gaardsbruk gir ingen støtte for en saa stor tilvekst av gaardbrukerne som tallene viser, og man vil for endel ialfald se en forbindelse mellem nedgangen i antallet av husmænd og fremgangen i antallet av gaardbrukere og smaabrukere. Utviklingen er forsaavidt glædelig, men den overordentlig sterke tilbakegang i den leiede arbeidskraft er ikke av det gode, og kan bare opveies ved en større deltagelse i jordbruksarbeidet fra familiens side, som der ogsaa er svake spor til.

Sumtallene for industrien, som tyder paa en stans i utviklingen, viser sig mere at være uttryk for en omlægning end for stans. I det store og hele viser

tallene en tilvekst av folk beskjæftiget ved bergverk og fabrikindustri, tilbakegang av folk beskjæftiget ved haandverk og smaaindustri. Selv om man maa sige at disse grupper ikke helt ut svarer til det man forstaar ved storindustri og smaaindustri, tør man dog ta tallene som et uttryk for tendensen i utviklingens gang. Haandverkets og smaaindustriens tilbakegang er dels eftervirkninger av bygningskrisen i tiaarets første halvdel, dels en virkelig tilbakegang som skyldes fabrikdriftens konkurranse. Tilbakegangen har ikke rammet al smaaindustri, og det er ikke alle industrigrener inden fabrikdriften som har hat fremgang. Tilbakegangen har som sagt, naar man undtar byggefagene, været mest utpræget for de fag hvor fabrikmæssig fremstilling av produktene er trængt igjennem mindst for det haandverk hvor handelen spiller stor rolle, og for det som i sit produkts natur er beskyttet mot masseproduktion. Fremgangen i fabrikindustrien har været størst i eksportindustrien, gjennemgaaende mindre for dem som udelukkende arbeider for det indenlandske marked, skjønt der er undtagelser i begge retninger. Alt i alt har dog ikke den tilvekst som fabrikindustrien viser i folketal, kunnet opveie nedgangen i de andre industrigrener.

Utviklingen paa landsbygden byder paa enkelte eiendommelige træk. Smaaindustriens og haandverkets tilbakegang har været overordentlig sterk, og tallene tyder paa en rask opløsning av enkelte av de gamle industrier, som saa at sige hørte det gamle bondesamfund til og var vokset frem med det. Den nye industri som har vokset frem og litt efter litt vokser frem paa landet, staar i mangt og meget den gamle bondekultur fjent og fiendtlig, skjønt det vel ikke er tvilsomt at baade den og bergverksdriften gir gaardbrukerne meget av den bifortjeneste de trænger. Den gamle industri, bondehaandverket, hører efter sin karakter ikke industrialismen til, dens utøvere var langt mer i slegt med bondesamfundet end med et moderne industrisamfund. Den forskyvning i industribefolkningens sammensætning som tallene tyder paa, har derfor en langt større og mere dyptgaaende betydning for bondesamfundet end tallene kan gi uttryk for.

Tallene for landsbygden gir ogsaa, rigtig læst, andre oplysninger. De tyder som sagt paa en omlægning av bondehusholdningen som er overordentlig rask. Den omlægning man tænker paa, er overgangen fra naturalhusholdning til pengehusholdning som gjør bonden til forretningsmand. Denne overgang kan man naturligvis bare ane gjennem tallene, men at den har været overordentlig sterk i tiaaret 1900—1910, er sikkert.

Den store vekst av folketallet i handelen er typisk for en moderne økonomisk utvikling, og denne sammen med funktionærklassens sterke stigning i alle næringsgrener er et tegn paa næringsveienes kommercialisering. Den følger med enhver utvikling av storindustrien og vor tids utprægede salgs- og kjøps-husholdning.

Utviklingen av det immaterielle arbeide kan ikke siges at ha været andet end normal.

Kristiania den 27de mai 1916.

N. Rygg.

Gunnar Jahn.

Bilag 1.

Oversigt over de enkelte dele, som Rikets hjemmehørende og tilstedeværende befolkning var sammensat av i 1900 og 1910.

Personernes opholdssteder og bosteder.	Efter Folketællingen 1900.			Efter Folketællingen 1910.		
	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
Tilstedeværende:						
1. Paa Rikets landomraade:						
a. bosat i Norge	1 055 102	1 153 151	2 208 253	1 104 770	1 232 570	2 337 340
b. « i utlandet	2 197	952	3 149	1 996	1 121	3 117
Tilsammen	1 057 299	1 154 103	2 211 402	1 106 766	1 233 691	2 340 457
2. Paa norske fartøier i norske havner:						
a. bosat i Norge	8 703	639	9 342	15 278	794	16 072
b. « i utlandet	117	16	133	244	16	260
Tilsammen	8 820	655	9 475	15 522	810	16 332
3. Paa fremmede fartøier i norske havne:						
a. bosat i Norge	60	4	64	99	9	108
b. « i utlandet	514	22	536	873	20	893
Tilsammen	574	26	600	972	29	1 001
4. Paa tællingsstederne i Norge midlertidig tilstedeværende:						
a. bosat i Norge	47 116	24 040	71 156	63 815	25 020	88 835
b. « i utlandet	2 828	990	3 818	3 113	1 157	4 270
Tilsammen	49 944	25 030	74 974	66 928	26 177	93 105
5. Paa tællingsstederne i Norge som midlertidig fraværende anførte personer:						
a. fraværende i Norge	49 028	21 300	70 328	68 939	23 400	92 339
b. — i utlandet	21 826	1 375	23 201	30 502	4 256	34 758
Herav: 1. sjøfarende	18 216	19	18 235	18 449	6	18 455
2. andre	3 610	1 356	4 966	12 053	4 250	16 303
Tilsammen	70 854	22 675	93 529	99 441	27 656	127 097
Sammendrag:						
A. Norges hjemmehørende befolkning: (1 a, 2 a, 3 a, 5 b)	1 085 691	1 155 169	2 240 860	1 150 649	1 237 629	2 388 278
B. Samme opgjort paa grundlag av hjemstedsopgaverne (1, 2, 3, ÷4 +5)	1 087 603	1 152 429	2 240 032	1 155 773	1 236 009	2 391 782
C. Norges tilstedeværende befolkning (1+2+3)	1 066 693	1 154 784	2 221 477	1 123 260	1 234 530	2 357 790
D. Tilstedeværende befolkning paa Norges landomraade og norske skibe i norske havner (1+2)	1 066 119	1 154 758	2 220 877	1 122 288	1 234 501	2 356 789

Bilag 2.

Opgaver over antallet av dem som 1ste december 1910 blev opført i tællingslisterne som midlertidig tilstedeværende og midlertidig fraværende.

Landsdele.	Midlertidig fraværende i Norge.		Midlertidig fraværende i utlandet.		Av de sidste var:			
					sjøfolk.		andre.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
Riket	68 939	23 400	30 502	4 256	18 449	6	12 053	4 250
Rikets bygder.	59 076	18 539	17 105	2 660	8 433	4	8 672	2 656
Rikets byer	9 863	4 861	13 397	1 596	10 016	2	3 381	1 594
Bygdene amtsvis.								
Smaalenene	1 856	841	828	57	656	-	172	57
Akershus	2 233	771	313	86	168	-	145	86
Hedemarken	5 520	1 156	159	38	9	-	150	38
Kristians	2 854	898	45	17	7	-	38	17
Buskerud	2 420	753	185	28	105	-	80	28
Jarlsberg og Larvik.	1 514	690	3 410	147	2 420	2	990	145
Bratsberg	1 927	598	568	49	412	-	156	49
Nedenes	1 560	704	2 741	591	1 719	-	1 022	591
Lister og Mandal	1 315	796	3 157	1 001	926	1	2 231	1 000
Stavanger	1 995	1 069	1 487	162	379	1	1 108	161
Søndre Bergenhus	5 525	1 750	1 710	121	1 058	-	652	121
Nordre Bergenhus	2 275	1 009	312	37	74	-	238	37
Romsdal	5 918	1 526	713	122	124	-	589	122
Søndre Trondhjem	4 905	1 456	403	48	71	-	332	48
Nordre Trondhjem	3 014	1 112	100	19	14	-	86	19
Nordland	9 393	2 052	734	100	224	-	510	100
Tromsø	3 518	877	194	24	57	-	137	24
Finmarken	1 334	481	46	13	10	-	36	13

Landsdeler.	Midlertidig fraværende i Norge.		Midlertidig fraværende i utlandet.		Av de sidste var:			
					sjøfolk.		andre.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
Byene amtsvis:								
Smaalenene	489	359	816	60	661	-	155	60
Akershus	89	29	74	3	60	-	14	3
Kristiania	2 340	1 353	1 897	376	1 193	1	704	375
Hedemarken	111	51	14	3	5	-	9	3
Kristians	88	54	16	2	4	-	12	2
Buskerud	460	245	332	47	232	-	100	47
Jarlsberg og Larvik	574	369	1 956	139	1 443	1	513	138
Bratsberg	431	196	860	56	700	-	160	56
Nedenes	457	203	1 270	176	1 003	-	267	176
Lister og Mandal	296	207	757	165	527	-	230	165
Stavanger	717	332	1 667	152	1 206	-	461	152
Bergen	1 307	538	2 333	209	2 025	-	308	209
Nordre Bergenhus	58	8	17	1	12	-	5	1
Romsdal	874	217	571	79	417	-	154	79
Søndre Trondhjem	697	301	456	74	315	-	141	74
Nordre Trondhjem	112	46	50	9	19	-	31	9
Nordland	302	130	124	17	75	-	49	17
Tromsø	308	129	135	22	87	-	48	22
Finmarken	153	94	52	6	32	-	20	6

Midlertidig fraværende og midlertidig tilstedeværende. Procenttal. 1910.

	Midlertidig fraværende i procent av den hjemmehørende folkemængde 1 december 1910.					Midlertidig tilstedeværende i procent av den tilstedeværende folkemængde 1 decbr. 1910.			
	Midlertidig fraværende i Norge.		Midlertidig fraværende i utlandet.		Herav sjøfarende.	Midlertidig tilstedev. bosat i Norge.		Midlertidig tilstedev. bosat i utlandet.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
Riket	5.97	1.89	2.64	0.34	1.60	5.70	2.04	0.28	0.09
Rikets bygder	7.02	2.15	2.03	0.31	1.00	5.40	1.90	0.14	0.06
Rikets byer	3.14	1.30	4.26	0.43	3.19	6.42	2.32	0.63	0.18
Bygdene amtsvis:									
Smaalenene	3.45	1.60	1.54	0.11	1.22	2.12	1.36	0.19	0.07
Akershus	3.61	1.22	0.51	0.14	0.27	4.98	2.42	0.17	0.13
Hedemarken	8.70	1.82	0.25	0.06	0.01	6.97	1.80	0.55	0.08
Kristians	5.15	1.60	0.08	0.03	0.01	4.29	1.60	0.06	0.04
Buskerud	5.36	1.69	0.41	0.06	0.23	5.90	1.68	0.12	0.04
Jarlsberg og Larvik	4.32	1.95	9.73	0.42	6.91	3.18	1.87	0.11	0.09
Bratsberg	4.60	1.49	1.35	0.12	0.98	4.22	1.55	0.11	0.03
Nedenes	5.52	2.43	9.69	2.04	6.08	4.63	2.07	0.05	0.09
Lister og Mandal	4.53	2.60	10.87	3.27	3.19	3.52	2.04	0.15	0.14
Stavanger	4.76	2.43	3.55	0.37	0.90	3.29	1.62	0.14	0.04
Søndre Bergenhus	7.86	2.31	2.43	0.16	1.50	5.01	1.72	0.09	0.04
Nordre Bergenhus	5.40	2.17	0.74	0.08	0.18	3.86	1.77	0.07	0.03
Romsdal	10.64	2.55	1.28	0.20	0.22	3.78	1.71	0.05	0.04
Søndre Trondhjem	9.72	2.77	0.80	0.09	0.14	7.63	2.15	0.11	0.04
Nordre Trondhjem	7.92	2 75	0.26	0.05	0.04	7.17	2.44	0.14	0.06
Nordland	12.25	2.67	0.96	0.13	0.29	9.27	2.09	0 09	0 02
Tromsø	9.65	2.45	0.53	0.07	0.16	5.35	1.96	0.03	0.02
Finmarken	8.46	3.28	0.29	0.09	0.06	12.65	3.60	0.15	0.09

	Midlertidig fraværende i procent av den hjemmehørende folkemængde 1 december 1910.					Midlertidig tilstedeværende i procent av den tilstedeværende folkemængde 1 decbr. 1910.			
	Midlertidig fraværende i Norge.		Midlertidig fraværende i utlandet.		Herav sjøfarende.	Midlertidig tilstedev. bosat i Norge.		Midlertidig tilstedev. bosat i utlandet.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
Byene amtvis:									
Smaalenene	2.24	1.48	3.74	0.25	3.03	4.23	1.82	1.38	0.30
Akershus	6.91	1.88	5.74	0.19	4.66	0.97	0.79	0.17	0.20
Kristiania	2.16	1.01	1.75	0.28	1.10	2.94	2.21	0.52	0.20
Hedemarken	3.14	1.22	0.40	0.07	0.14	4.15	2.08	0.22	0.07
Kristians	2.50	1.25	0.45	0.05	0.11	5.42	3.01	0.05	0.15
Buskerud	2.89	1.36	2.08	0.26	1.46	4.85	1.92	0.36	0.10
Jarlsberg og Larvik	3.16	1.80	10.75	0.68	7.93	5.12	1.68	0.67	0.19
Bratsberg	3.56	1.42	7.11	0.41	5.78	5.73	1.82	0.39	0.13
Nedenes	5.23	1.93	14.54	1.68	11.48	5.32	2.19	1.08	0.24
Lister og Mandal	2.91	1.69	7.44	1.35	5.18	8.47	2.48	0.88	0.30
Stavanger	2.87	1.10	6.67	0.50	4.83	5.69	1.69	0.47	0.14
Bergen	3.73	1.29	6.66	0.49	5.78	6.63	2.41	0.28	0.14
Nordre Bergenhus	9.76	1.10	2.86	0.14	2.02	20.03	5.41	-	0.26
Romsdal	6.54	1.37	4.27	0.50	3.12	28.70	3.34	0.64	0.16
Søndre Trondhjem	3.39	1.21	2.22	0.30	1.53	7.32	3.00	0.51	0.17
Nordre Trondhjem	3.81	1.30	1.70	0.26	0.65	8.13	3.90	0.07	0,03
Nordland	5.91	2.20	2.42	0.29	1.47	12.43	3.85	2.87	0.08
Tromsø	6.77	2.51	2.97	0.43	1.91	13.09	5.16	1.84	0.15
Finmarken	4.10	2.41	1.39	0.15	0.86	10.61	3.02	0.85	0.28

Bilag 4.

Rettelser og tilføielser til navnefortegnelsen over personer 95 aar og ældre. (Se Folketællingens h. 6)

A Rettelser i den trykte fortegnelse og tilføielse av dødsaar for dem som efter dødslisterne er avgaat ved døden 1913 – 1915.

Nr. 1. Dagny Andersen (Olsen), Kraakstad, f. 14. januar 1804. Fødselsaaret ant. feilagtig, forgjæves undersøkt, fraflyttet Kraakstad.
« 3. Abel Eliassen, Buksnes, f. 1805. Efter undersøkelse i Trondhjems stiftsarkiv skal fødselsaaret antagelig være 1806.
« 7. Beret Marie Olsen, Talvik f 1807 i Sverige. Født 1827 (efter skr. fra lensmanden i Talvik).
« 11. Serine Skjæveland (Flkt. Setyreland), død 23. decbr 1915.
« 20. Ole Eliassen, død 7. juni 1915.
« 89. Pauline Eriksen, død 14. juni 1914.
« 94. Elisabeth Torsdatter, død 10. septbr. 1914.
« 122. Martin Olsen, død 23. mai 1914.
« 126. Tomas Olsen, død 7. mars 1914.
« 127. Knut Vikane, død 16. juli 1914.
« 132. Anders Lefdal, død 12. august 1915.
« 136. Jens Tommesen, død 29. septbr. 1914.
« 155. Kirsti Samuelsen, død 13. januar 1915.
« 158. Ingebjørg Bessesdtr., død 19. februar 1913.
« 180. Sigrid Johannesdtr., død 1. januar 1914.

B. Personer 95 aar og ældre i 1910 som ikke er indtat i fortegnelsen, men senere fundet anført i dødslisterne og aviserne[1].

Tølløv Bjørnson Sitter, Flatanger, f. 5. november 1810, enkem., kaarmd., død 20. juli 1914.

Bernt Knutsen Stavdal, Stordalen, døpt 15. mai 1815, gift, pladsmd., død 9. januar 1914.

Arne Arnesen Kleiven, Brandval, enkem., f 28. mars 1813, død 5. septbr. 1914.

Helge Gulbrandsen, Sørsylte, enkem., kaarmd., f. 17. juni 1814, død 18. februar 1914.

Gunnar Arnesen Bjørgum, Hyllestad, enkem., gbr., f. 10. november 1815, død 9. juli 1913.

Ole Tobias Ryg-Gyland, f. 8. mars 1914. (Avismeddelelse).

Elisabeth Jensen Brækkestø, Moland, f. 9. januar 1913 (Avismeddelelse).

Kari Olsdtr. Engum, Balestrand, enke, f. ca 20. januar 1813. (do.)

Gunhild Marie Nilsdtr. Greibstad, f. 1814, enke. (Avismeddelelse).

[1] Samtlige dødsfald er undersøkte i kirkebøkerne, men fødselsaar er ikke nærmere kontrolert.

Kari Storebraaten Gol, enke, f. 7. juni 1815, død 5 februar 1916. (Avismeddelelse).

Sofie Viland Ilsvaag Vikedal, enke, f. 1815. (Avismeddelelse).

Marie Brager, Øiestad, ugift, f. 22. juli 1810, død 1. januar 1914.

Johanna Jensen, Gimsøy, enke, f. 1813, død 19. april 1914.

Johanna Paulsdtr., Tønset, enke, f. 16. august 1815, død 30. novbr. 1914.

Brit Andersdtr., Storvik, enke, f. 29. septbr 1815, død 14. mars 1914.

Marthe Olsdtr. Dal, Ringsaker, enke, f. 16. septbr. 1815, død 28. novbr. 1914.

Rønnang Sevaldrød, Brandbu, enke, f. 22. septbr. 1815, død 14. mars 1914.

Martha Karlsen Skaar, Bergen, enke, f. 27. mai 1814, død 11. novbr. 1914.

Kirsti S. Frimandslund, Vannelven, enke, f. 11. novbr. 1814, død 13. januar 1915.

Maren Vongraven, Røros, f. 24. mars 1814, død 23. mars 1916. (Avismeddelelse).

Guri Hansdtr Ertsvær, Tysnes, f. 29. januar 1814. (Avismeddelelse).

Bilag 5.

Oplysninger om fremgangsmaaten ved Folketællingen 1 december 1910. Skemaer, cirkulærer m. m.

Folketællingen av 1910 er nr. 13 i rækken av almindelige folketællinger i Norge. Fremgangsmaaten ved de tidligere tællinger er fremstillet i «Bidrag til en norsk Befolkningsstatistik» (N. Off. St. C. No. 1) og oversigtene til folketællingerne 1 januar 1891 og 3 december 1900 (N. Off. St. III 284 og V. 4).

Fremgangsmaaten ved tællingen 1910 har i det væsentlige været den samme som i 1900; man skal derfor her begrænse sig til at omtale de ting som skiller. Først er at merke at der ikke blev foretat nogen jordbrukstælling sammen med Folketællingen av 1910, men at opgaverne til Haandverkstællingen 1910 blev indsamlet samtidig med folketællingsopgaverne[1].

Baade i 1891 og 1900 blev der foretat en særskilt optælling av sjømænd paa norske skibe i fremmede havner. Denne optælling blev sløifet i 1910, som forsaavidt i sit omfang skiller sig noget fra de tidligere tællinger.

Skemaernes form og indhold skiller sig ikke synderlig fra skemaerne i aar 1900 (se bilag a—n). Man skal her nævne at spørsmaalene om boligforholdene blev noget utvidet i 1910, og at man som helt nye ting spurte om hjemvendte norsk-amerikanere[2] og arbeidsledige. Det sidste spørsmaal er ikke bearbeidet.

Ogsaa tællingens utførelse var omtrent den samme som i 1900. Tællingsstyret bestod denne gang av ordføreren i herredet med to av herredsstyrets medlemmer, i byene av magistraten. Herredene og byene var delt i tællingskredser paa lignende vis som tidligere, og tællerne var ogsaa denne gang fortrinsvis skolelærere.

Ialt deltok der 5 016 tællere i bygdene og 767 tællere i byene (i 1900: 4 833 og 1 118).

[1] Samtidig med bearbeidelsen av folketællingsopgaverne og ved hjælp av disse blev der utarbeidet en skattestatistik, se: N. Off. St. VI 24.

[2] Se side 156 og 163.

I 1910 ordnet man sig paa følgende maate med utgiftene ved tællingens utførelse: Man foreslog de forskjellige kommuner at overta utførelsen av tællingen mot en godtgjørelse, som var beregnet efter et bestemt antal øre pr. indbygger 1 december 1910 (se cirkulære nr. 5 og 6, bilag a. Dette forslag blev vedtat av den alt overveiende del av herredene og byene. Godtgjørelsen dreiet sig om 4—10 øre i herredene og 4—5 øre i byene.

Utgiftene ved tællingens utførelse var:

	Byer.	Bygder.	Riket.
	Kr.	Kr.	Kr.
Magistrat	9 633	-	9 633
Ordfører	-	37 169	37 169
Tællerne	24 263	90 230	114 493
Tilsammen	33 896	127 399	169 295

De foreløbige resultater av tællingen, som i de fleste tilfælde blev meldt byraaet pr. telegram eller telefon, forelaa for alle herreder og byer 18. januar 1911. Resultatene blev utgit den 20 januar 1911 i et eget hefte: Foreløbige resultater av Folketællingen i Norge 1 december 1910.

Det kontor som var oprettet i anledning av folketællingen, var i virksomhet fra november 1910 til september 1913. Ved dette kontor arbeidet der da tallet var høiest, 50 personer, heri ikke medregnet de som arbeidet med Haandverkstællingen. Ved denne arbeidet samtidig 6 personer.

Ogsaa denne gang anvendte man elektriske maskiner (Hollerith) ved bearbeidelsen, men av en nyere type end de som blev brukt i aar 1900. Princippene for de nye maskiner var dog de samme som for de gamle, og man finder det overflødig at gi en nærmere beskrivelse av dem.

Følgende opgaver blev bearbeidet ved haandsortering av ekstrasedler som blev utskrevet: Lapper og kvæner, hjemvendte norsk-amerikanere, blinde, døve, sindssyke og aandssvake.

Til tællingen blev der ialt bevilget kr. 318 000,00 (se Stort. prp. nr. 1. hovedpost VII, side 7. Hertil kommer kr. 4 000,00, som blev ydet som tilskud til Folketællingens budget for utarbeidelse av den ovennævnte skattestatistik.

Utgiftene ved tællingen var saaledes fordelt paa de forskjellige arbeider:

1	Tællingens forberedelse	kr.	13 261,24
2.	— utførelse	«	161 295,48
3.	Opgavernes bearbeidelse	«	111 019,46
4.	— trykning	«	16 954,68
5.	Øvrige utgifter	«	19 469,14
		kr.	322 000,00

Skemaer og cirkulærer m. v. ved Folketællingen 1ste december 1910.

a.

Det Statistiske Centralbyraa.
Folketælling 1ste december 1910.
Cirkulære nr. 2 [1].

Ved kongelig resolution av 23de september d. a. er det bestemt:

1. At en almindelig Folketælling blir at avholde førstkommende december maaned, og at den skal ta sin begyndelse torsdag den 1ste december 1910 og fortsættes de paafølgende virkedage, indtil den er tilendebragt,
2. At der i forbindelse med denne Folketælling avholdes en Haandverkstælling.
3. At tællingerne i landdistrikterne skal bestyres av herredsstyrets ordfører som formand og mindst 2 andre av herredsstyrets medlemmer, som opnævnes av ordføreren, og at tællingen skal utføres av de personer, som tællingsstyret finder skikket dertil.
4. At tællingerne i kjøpstæderne og i ladestederne skal bestyres av magistraten og utføres ved hjælp av de personer, som magistraten finder skikket dertil.
5. At der ved toldvæsenets funktionærer iverksættes en tælling av sjøfarende ombord paa norske eller fremmede fartøier, som paa tællingstiden er beliggende i norsk havn eller seiler i norsk farvand.
6. At tællingsopgaverne skal meddeles i overensstemmelse med vedlagte folketællingsskemaer 1—5 og haandverksskema A og B.
7. At de utfyldte skemaer skal indsendes til det Statistiske Centralbyraa, saasnart tællingerne er endt og senest inden utgangen av januar maaned 1911.
8. At det Statistiske Centralbyraa bemyndiges til at træffe de foranstaltninger, som vidére utkræves i sakens anledning, derunder bestemmelse av mindre væsentlige ændringer i skemaernes form og av den godtgjørelse, som tilkommer tællere og andre.

I henhold til nævnte bemyndigelse skal man meddele følgende:

Ordføreren bør snarest mulig efter mottagelsen av nærværende skrivelse opnævne de 2 (eller flere) av herredsstyrets medlemmer, som sammen med ordføreren skal danne tællingsstyret, og samtidig beramme et møte for at træffe avtale angaaende iverksættelsen av de forberedende foranstaltninger, som i sakens anledning utkræves.

Planen for tællingen i landdistrikterne er i korthet følgende:

1. Herredet inddeles i forskjellige bestemt avgrænsede tællingskredser; for hver enkelt av disse antages en tæller.
2. Indsamlingen av de specielle opgaver tar sin begyndelse torsdag morgen 1ste december 1910 og tilendebringes saa snart som mulig. Skemaerne (folketællingsskema 1 og haandverksskemaet) utfyldes og indsamles av tællerne paa den i instruktionen beskrevne maate.
3. Saasnart orginalopgaverne er indsamlet, utarbeider tælleren en summarisk kredsliste (skema 3) for folketallet i tællingskredsen, hvorefter samtlige skemaer indsendes til summarisk revision av tællingsstyret, som oversender samtlige opgaver i forbindelse med en hovedliste (skema 4) til byraaet.

Til nærmere veiledning bemerkes:

1. Inddelingen i tællingskredser og antagelsen av tællere.

Herredets grænser blir at regne efter de jurisdiktionsforhold, som bestaar 1ste december 1910.

Ved herredets inddeling i tællingskredser bør der saavidt mulig tages hensyn til, at tællingen kan foregaa paa en saa hurtig og arbeidsbesparende maate som mulig. Man antar, at skolekredsene i regelen vil danne en hensigtsmæssig inddeling. Dog vil det efter omstændigheterne kunne være at anbefale, at en skolekreds deles i to eller flere dele, f. eks. naar man for saadanne mindre tællingskredser kan sikre sig tællere, som bor nærmere til.

Til oplysning om tællingskredsenes indbyrdes beliggenhet og om deres omtrentlige grænser anmodes tællingsstyret om i forbindelse med de øvrige opgaver at indsende et løst rids, som paa en summarisk maate viser, hvorledes herredet er inddelt i tællingskredser, med angivelse av disses nummere og omtrentlige beliggenhet.

---

[1] Cirkulære nr. 1 vedkommer matrikelen i Finmarken og utelates her.

Som tællere blir at benytte de mænd eller kvinder, som tællingsstyret finder mest skikket til tællingsarbeidet; i almindelighet antages lærere og lærerinder ved folkeskolen at burde anvendes. Som egenskaper, der fortrinsvis bør komme i betragtning ved valget av tællere, skal man fremhæve praktisk skjøn med hensyn til de i skemaerne fremsatte spørsmaal, nøiagtighet, kjendskap til de lokale forhold i tællingskredsen, og at vedkommende skriver tydelig og nogenlunde raskt og forstaar at utføre folketællingsarbeidet paa en tidsbesparende maate.

Tællingsstyret maa, saavidt fornødiges, meddele de antagne tællere veiledning saavel angaaende tællingens utførelse paa hensigtsmæssigste maate som angaaende skemaernes indretning.

2. Tællingens forberedelse iøvrig.

Tælleren bør før tællingens begyndelse gjøre sig nøie bekjendt med vedkommende skema med instruktion, og opgjøre sig en plan for den orden, i hvilken han agter at besøke de forskjellige bosteder.

Til veiledning ved opgjørelsen av denne plan saavelsom til benyttelse under selve tællingen erholder hver enkelt tæller en saavidt mulig fuldstændig fortegnelse over de matrikulerte eiendomme inden tællingskredsen. Man skal i denne henseende bemerke følgende:

For samtlige herreder i amterne fra og med Smaalenene til og med Tromsø følger hermed 4 eksemplarer av den trykte matrikel. Ved saavidt fornødent at opløse disse eksemplarer i enkelte blade vil tællingsstyret kunne tildele tællerne den del av matrikelen, som vedrører hver kreds. Forsaavidt nogen av de i matrikelen opførte eiendomme er henlagt til et andet herred, bedes et par eksemplarer av vedkommende blad oversendt til tællingsstyret i dette herred.

Da der efter trykningen av matrikelen er foregaat forskjellige forandringer ved skylddelingsforretninger m. v., har man, efter de til Finansdepartementet indkomne indberetninger fra sorenskriverne, supplert et indbundet eksemplar, som likeledes følger. Overensstemmende med dette bedes de løse blade før utleveringen til tællerne rettet i den utstrækning, tællingsstyret finder nødvendig.

Med undtagelse av nogen faa herreder er matrikelen supplert indtil 1ste juli 1910; anmerkning herom vil forøvrig findes anført foran i hvert eksemplar. Tællerne bør gjøres opmersom paa, at der i tiden mellem 1 juli og tællingstiden 1ste december kan ha fundet yderligere delinger sted, men det overlates til tællingsstyret i det enkelte tilfælde at avgjøre, hvorvidt det for tællingens nøiagtighet er nødvendig at tilføie disse senere delinger i matrikelen; i saa tilfælde forutsætter man, at vedkommende sorenskriver vil kunne meddele den fornødne opgave.

I det indbundne eksemplar, som i sin tid blir at tilbakesende hertil, bedes det anmerket, hvilke bruk er ubebodd, og om nogen eiendom efter matrikelens datering er henlagt til et andet herred eller indlemmet i by.

For Finmarkens amts vedkommende har man med cirkulære nr. 1, datert 1ste d. m., tilstillet sorenskriverne de ved Jordbrukstællingen i 1907 benyttede fortegnelser over de særskilt skyldsatte eiendomme i landdistriktet med anmodning om, at der maa bli tilføiet senere delinger eller andre forandringer, og at fortegnelserne derpaa senest i begyndelsen av november tilstilles vedkommende ordfører. De enkelte blade fordeles mellem tællerne. Efter tællingens avslutning blir fortegnelsen at tilbakesende hertil.

Da det til opnaaelsen av saavidt mulig fuldstændige og nøiagtige resultater særlig ved en Folketælling er av stor betydning, at den støttes ved befolkningens egen medvirken, bør tællingsstyret sørge for at gjøre tællingen paa forhaand almindelig bekjendt blandt herredets befolkning og søke at vække dennes interesse for tællingen.

Idet den nærmere avgjørelse av, hvad der i denne henseende bør foretages, maa være overlatt til de enkelte tællingsstyrers eget skjøn, skal man tillate sig at nævne et par foranstaltninger, som paa en flerhet av steder i større eller mindre utstrækning turde findes anvendelige, nemlig henvendelse til sognepresten, om han kunde finde passende anledning til efter gudstjenestens slutning søndag 27de november fra kordøren at henlede opmerksomheten paa Folketællingen; dernæst bør det, hvor leilighet gives, henstilles til redaktionerne av de lokale blade velvillig at anbefale Folketællingen til almenhetens medvirken.

Byraaet vil selv i betimelig tid indrykke et avertissement angaaende Folketællingen i de mest læste lokale blade.

De skemaer, som byraaet tilstiller tællingsstyret, skema 1 og haandverksskemaet, fordeles mellem tællerne efter skjøn angaaende antallet av bosteder og selvstændige haandverkere i de enkelte tællingskredser. Herved bør iagttages, at hver tæller erholder et noget større antal, end der antages at ville medgaa. Tællingsstyret bør derhos tilbakeholde endel eksemplarer av skemaerne til supplering i paakommende tilfælde.

For de herreder, hvor befolkningen tildels er av lappisk, finsk (kvænsk) eller

blandet nationalitet, er trykt et særskilt skema 1 med 16 rubrikker (se skemaets 3dje side). Dette blir at benytte i Tromsø stift. Til tællingsstyrer i sydlige herreder, hvor personer av saadan nationalitet enkeltvis forekommer, sendes, foruten det almindelige skema 1 (14 rubrikker), i særskilt pakke et antal eksemplarer av skemaet med 16 rubrikker.

Skulde det tilsendte antal skemaer vise sig at være for knapt, bedes byraaet straks underrettet om det antal skemaer, som yderligere tiltrænges.

3. Skemaernes indretning, utfyldning og indsamling samt utarbeidelse av kredslister for tællingskredsene.

Herom henvises til de paa selve skemaerne anførte bemerkninger og til vedlagte specielle instruktion for tællerne.

4. Efterfølgende arbeider.

Saasnart samtlige skemaer i utfyldt stand er blit overlevert fra tællerne til ordføreren, vil han ha at gjennemgaa skemaerne i saadan utstrækning, som han finder fornødent for at forvisse sig om, at tællingen er fuldstændig og listerne ordentlig ført.

Med hensyn til listernes revision bemerkes forøvrig, at den bør indskrænkes til en saadan summarisk gjennemgaaelse av listerne, som ansees tilstrækkelig til at sikre sig, at ingen bosteder er blit forbigaat, saavelsom at tællingsopgaverne i det hele gir indtryk av, at de er ordentlig indført. Hovedrevisionen skal nemlig foregaa i det Statistiske Centralbyraa.

Derefter forfatter ordføreren en hovedliste for det hele herred (skema 4), hvori der ogsaa skal gjøres rede for de forskjellige inddelinger m. v. Forsaavidt der indenfor noget sogn findes et kapeldistrikt, som kan siges at ha sine bestemte grænser, bedes oplysning om distriktes folkemængde meddelt i hovedlisten med henvisning til vedkommende tællingskredser, og — saafremt distriktet indbefatter del av en tællingskreds — vedkommende huslister.

Forsaavidt nogen del av herredet fra 1ste januar 1911 skal henlægges til en anden jurisdiktion, bedes det i forbindelse med hovedlisten specielt paapekt, i hvilken tællingskreds og under hvilke huslister denne del av herredet findes opført.

Naar alle opgaver angaaende folketallet saaledes er tilveiebragt og gjennemgaat, forelægges de for det samlede tællingsstyre til gjennemsyn, hvorefter dokumenterne ved tællingsstyrets formand straks indsendes til det Statistiske Centralbyraa. Ubenyttede skemaer blir at tilbakesende: de bør ikke indpakkes sammen med utfyldte skemaer.

Det bedes bemerket, at pakker som veier over 3 kilogram, ikke kan sendes portofrit, men maa forutbetales av tællingsstyret mot refusion av byraaet.

Foreløbig underretning om herredets samlede hjemmehørende folkemængde meddeles snarest mulig til Folketællingskontoret. Hvor anledning haves, benyttes telegraf eller telefon. Telegrafadresse: Statistik; telefonnummer 14340; telefontid kl. 10—2.

5. Utgifter ved tællingen.

Byraaet er av regjeringen bemyndiget til at indgaa overenskomst med hver enkelt land- og bykommune om, at der utbetales kommunen et bestemt beløp for den hele tællings utførelse. Tællingsstyret vil da i tilfælde ha at fordele dette beløp mellem tællerne og andre, som maatte ha hat arbeide med Folketællingen.

I henhold hertil vil byraaet om kort tid tilstille de forskjellige tællingsstyrer tilbud om det beløp, som det er villig til at betale for tællingen, nemlig enten et visst antal øre pr. indbygger eller et visst samlet beløp, beregnet paa grundlag av de utgifter, som medgik ved forrige Folketælling.

I det forslag, som byraaet i saa henseende vil fremsætte, vil man søke at beregne erstatningen saaledes, at vedkommende kommuner uten risiko vil kunne overta tællingen, og tillike saaledes, at der vil bli utbetalt til de forskjellige herreder og byer et saavidt mulig likelig erstatningsbeløp, hensyn tat til de forskjellige lokale forhold, som kan gjøre sig gjældende paa de forskjellige steder. Det bemerkes, at folketællingsarbeidet iaar blir forholdsvis mindre end i 1900, bl. a. paa grund av, at der denne gang ikke i forbindelse med Folketællingen skal erhverves oplysninger om utsæd og kreaturhold m. m., om der end paa den anden side skal indhentes nogen særskilte opgaver vedkommende de selvstændige haandverkere.

Ved en overenskomst som heromhandlet vil der for tællernes vedkommende opnaaes den fordel, at de vil kunne faa sig utbetalt sin godtgjørelse forholdsvis snart, i en av de første maaneder i næste aar eller muligens før, nemlig naar listerne er indkommet til byraaet og befundet i orden.

I mangel av en saadan forhaands avtale vil det ikke kunne undgaaes, at tællerne vil komme til at maatte vente i den lange tid, som gjennemgaaelsen av de mange enkelte

tælleres regninger og den dermed forbundne sammenligning mellem regningerne fra forskjellige herreder og byer nødvendigvis vil medta for byraaet.

Forsaavidt nogen kommune ikke finder at kunne indgaa paa saadan overenskomst, vil der med hensyn til utgifterne ved tællingens utførelse i vedkommende kommune bli forholdt efter den ved tidligere tællinger anvendte omstændelige fremgangsmaate.

For dette tilfælde utbedes i sin tid forslag fra tællingsstyret, angaaende størrelsen av den godtgjørelse, som tilkommer tællerne for deres arbeide og for havte nødvendige befordringsutgifter i anledning av Folketællingen. Dette forslag bør være ledsaget av opgave over det av hver enkelt tæller til Folketællingen anvendte antal dage og oplysning om de øvrige omstændigheter, som findes at burde komme i betragtning. For de tilfælde, i hvilke tælleren — undtagelsesvis — har maattet benytte skyssbefordring, vil ordføreren ha at attestere dens nødvendighet og beregningens rigtighet efter veilængden.

Til ordførerne vil der for reiser, som muligvis vil være nødvendige i anledning av Folketællingen, bli utbetalt skyss og kostgodtgjørelse efter regulativet, hvorhos der for deres arbeide iøvrig (ordning med den trykte matrikel, revision av huslisterne, utarbeidelse av hovedliste o. l.) vil bli dem utbetalt en godtgjørelse i forhold til den derpaa anvendte tid; heri dog ikke indbefattet den tid, som medgaar til selve administrationen (ansættelse og instruktion av tællere o. l.), for hvilken der ved folketællingsbudgettet — nu som før — ikke har været forutsat nogen særskilt godtgjørelse.

Forsaavidt det blir nødvendig for tællingsstyrets øvrige medlemmer at foreta reiser i Folketællingens anliggender, vil de erholde skyss- og kostgodtgjørelse efter regulativet.

Utgifter i anledning av den ovenfor omtalte meddelelse pr. telegraf eller telefon og andre nødvendige utlæg erstattes efter indgit regning.

Sluttelig bemerkes, at tællingen i byerne som tidligere blir at bestyre av vedkommende magistrat.

Erkjendelse for mottagelsen av nærværende cirkulære og de skemaer, som ledsager dette, bedes meddelt med første post.

Samtlige breve, som angaar Folketællingen, saavelsom pakker, hvori dokumenterne vedrørende denne indsendes, bedes adressert saaledes: Det Statistiske Centralbyraa, Kristiania V., og forsynt med saadan paategning: Vedkommer Folketællingen 1910.

Kristiania 10de oktober 1910.

A. N. Kiær. Jonas Haanshus.

Hermed følger (foruten forannævnte eksemplarer av den trykte matrikel):

Skema 1 (bundtet i pakker paa 100).
— 3.
— 4.
— A og B for Haandverkstællingen.

Instruktion for tællerne.

Forsaavidt ovenomhandlede skemaer m. v. ikke er fremkommet ved cirkulærets mottagelse, vil de indtræffe med en av de nærmest paafølgende poster.

Til
Tællingsstyret i ..... herred.

---

b.

Skema 1, personliste, hadde et format av 51 cm. × 30 cm. Skemaet var 3-delt og indrettet til sammenbretning, saaledes at der ialt fremkom 6 sider, hver side altsaa 17 cm. bred.

(1ste side.)

Folketælling for Norge

1 december 1910.

(Riksvaabenet).

Skema I. Husliste nr. .....

..... herred. Tællingskreds nr. .....

Gaardsnr. ..... Bruksnr. .....

Bostedets (gaardens, pladsens) navn .....

Dette skema utfyldes eller besørges utfyldt av den tæller, som er beskikket for kredsen.

Veiledning angaaende utfyldningen vil findes paa skemaets 4de side.

1. Spørsmaal vedkommende de bebodde hus:
   1. Er der paa bostedet nogen fra vaaningshuset adskilt side- eller uthus-bygning, som natten til 1ste december blev benyttet til natteophold? Ja. Nei[1]).
   2. I bekræftende fald spørges: hvormange? ..... og hvilket slags[1] (føderaadshus, drengestubygning, badstue, bryggerhus, fjøs, staldbygning o. s. v.)?

[1] Det ord, som passer, understrekes.

2den, 3dje og 4de side (de indvendige sider) indeholdt i skematisk form nedenstaaende 14 rubrikker med plads til 20 personer.

2. Husliste over folketallet 1ste december 1910.

1. Personernes nr.
2. Personernes navn. (Fornavn og tilnavn). Ordnet efter husholdninger og hus. Ved barn, endnu uten navn, sættes; «udøpt gut» eller «udøpt pike».
3. Kjøn. Mænd (m.), kvinder (k.)
4. Om bosat paa stedet (b.) eller om kun midlertidig tilstede (mt.) eller om midlertidig fraværende (f.). (Se bem. 4).
5. For dem, som kun var midlertidig tilstedeværende: sedvanlig bosted.
6. For dem, som var midlertidig fraværende: antagelig opholdssted 1ste december.
7. Stilling i familien. (Husfar, husmor, søn, datter, tjenestetyende, logerende hørende til familien, enslig losjerende, besøkende o. s. v.) (hf., hm., s., d., tj., fl., el., b.).
8. Egteskabelig stilling. (Se bem. 6). (ug., g., e., s., f.).
9 a Erhverv og livsstilling. Ogsaa husmors eller barns særlige erhverv. Angi tydelig og specielt næringsvei eller fag, som vedkommende person utøver eller arbeider i, og saaledes at vedkommendes stilling i erhvervet kan sees (f. eks. forpagter, skomakersvend, cellulosearbeider). Dersom nogen har flere erhverv, anføres disse, hovederhvervet først. (Se forøvrig bemerkning 7).
9 b Hvis arbeidsledig paa tællingstiden, sættes her bokstaven: l.
10. Fødselsdag og fødselsaar.
11. Fødested. (For dem, der er født i samme herred som tællingsstedet, skrives bokstaven (t.), for de øvrige skrives herredets (eller sognets) eller byens navn. For de i utlandet fødte: landets (eller stedets) navn.
12. Undersaatlig forhold. (For norske undersaatter skrives bokstaven n.; for de øvrige anføres vedkommende stats navn.
13. Trossamfund. (For medlemmer av den norske statskirke skrives bokstaven s.; for de øvrige anføres vedkommende trossamfunds navn, eller i tilfælde: «Uttraadt, intet samfund»).
14. Sindssvak, døv eller blind. Var nogen av de anførte personer: døv? (d.), blind? (b.), sindssyk? (s.), aandssvak (d. v. s. fra fødselen eller den tidligste barndom)? (aa.).

Paa 5te side var for de herreder, hvor lapper og kvæner forekom, tillike tilføiet 2 rubrikker:

15*). Nationalitet. Norsk (n.), lappisk, fastboende (lf.), lappisk, nomadiserende (ln.), finsk, kvænsk (f.), blandet (b.).

16*). Sprog, der tales i vedkommendes hjem: norsk (n.), lappisk (l.), finsk, kvænsk (f.).

*) Rubrikkerne 15 og 16 utfyldes for ethvert bosted, hvor personer av lappisk, finsk (kvænsk) eller blandet nationalitet forekommer.

(Resten av 5te side).

3. Sammendrag av foranstaaende liste.

1. Det samlede antal personer, der 1. december var tilstede paa bostedet, utgjorde .....
   (Herunder regnes samtlige paa listen opførte personer med undtagelse av de midlertidig fraværende [rubrik 6].)
2. Det samlede antal personer, der 1. december var hjemmehørende paa bostedet, utgjorde .....
   (Herunder regnes samtlige paa listen opførte personer med undtagelse av de kun midlertidig tilstedeværende [rubrik 5].)

4. Tillægsopgave over hjemvendte norsk-amerikanere.

Nr.[1]	I hvilket aar utflyttet fra Norge?	I hvilket aar igjen bosat i Norge?	Fra hvilket bosted (ɔ: herred eller by) i Norge utflyttet?	Hvor sidst bosat i Amerika?	I hvilken stilling arbeidet i Amerika?

[1] ɔ: det nummer, som vedkommende har i foranstaaende husliste.

(6te side.)

5. Bemerkninger

vedkommende utfyldningen av foranstaaende skema. 1.

1. I skema 1 anføres alle de personer, som natten mellem 30te november og 1ste december opholdt sig i huset; ogsaa tilreisende medtages; likeledes midlertidig fraværende (med behørig anmerkning i rubrik 4 samt for tilreisende og for fraværende tillike i rubrik 5 eller 6). Barn, som er født inden kl. 12 om natten, medtages. Personer, som er døde inden nævnte tidspunkt, medtages ikke; derimot medtages de, som er døde mellem dette tidspunkt og skemaernes avhentning.
2. Hvis der paa bostedet er flere end ét bebodd hus (jfr. skemaets 1ste side punkt 2), skrives i rubrik 2 umiddelbart ovenover navnet paa den første person, som opføres i hvert hus, dettes navn eller betegnelse (saasom hovedbygningen, sidebygningen, føderaadshuset o. s. v.).
3. For hvert hus anføres hver familiehusholdning med sit nummer. Efter de til familiehusholdningen hørende personer anføres de enslig losjerende, ved hvilke der sættes et kryds (×) for at betegne, at de ikke hører til familiehusholdningen. Losjerende, som spiser middag ved familiens bord, medregnes til husholdningen; andre losjerende regnes derimot som enslige. Hvis to søskende eller andre fører fælles husholdning, ansees de som en familiehusholdning. Skulde noget familielem eller nogen tjener bo i et særskilt hus (f. eks. i drengestubygning), tilføies i parentes nummeret paa den husholdning, som han tilhører (f. eks. husholdning nr. 1).

   Foranstaaende regler anvendes ogsaa paa ekstrahusholdninger, f. eks. sykehus, fattighus, fængsler o. s. v. Indretningens bestyrelses- og opsynspersonale opføres først, og derefter indretningens lemmer Ekstrahusholdningens art maa angives.
4. Rubrik 4. De personer, som bor i huset og er tilstede der 1ste december, betegnes ved bokstaven: b; de, der som tilreisende eller besøkende kun midlertidig er tilstede i huset 1ste december. betegnes ved bokstaverne: mt; de, som pleier at bo i huset, men 1ste december midlertidig er fraværende paa reise eller besøk, betegnes ved f, Rubrik 6. Sjøfarende eller andre, som er fraværende i utlandet, opføres sammen med den familie, til hvilken de hører som egtefælle, barn eller søskende.

   Har den fraværende været bosat i utlandet mere end 1 aar, anmerkes dette.
5. Rubrik 7. For de midlertidig tilstedeværende skrives først deres stilling i forhold til den familie, hos hvem de opholder sig, og dernæst tillike deres familiestilling paa hjemstedet.
6. Rubrik 8. Ugifte betegnes ved ug, gifte ved g, enkemænd og enker ved e, separerte ved s og fraskilte ved f. Som separerte (s) anføres kun de, som har erhvervet separationsbevilling, og som fraskilte (f) kun de, hvis egteskap er endelig ophævet efter bevilling eller ved dom.
7. Rubrik 9. Næringsveiens eller erhvervets art maa tydelig og specielt betegnes.

   For hjemmeværende voksne barn eller andre paarørende samt for tjenere oplyses, hvorvidt de er sysselsat med husgjerning, jordbruksarbeide, kreaturstel eller andet slags arbeide, og i tilfælde hvilket. For enker og voksne ugifte kvinder maa anføres, om de lever av sine midler eller driver nogen slags næring, saasom søm, smaahandel, pensionat o. l.

   For losjerende eller besøkende maa likeledes næringsveien opgives.

   For haandverkere og andre industridrivende m. v. maa anføres, hvad slags industri de driver; det er f. eks.ikke nok at sætte haandverker, fabrikeier, fabrikbestyrer o. s. v.; der maa sættes skomakermester. teglverkseier, sagbruksbestyrer o. s. v.

   For fuldmægtiger, kontorister, opsynsmænd, maskinister, fyrbøtere o. s. v. maa anføres, ved hvilket slags bedrift de er ansat.

   For arbeidere, inderster og dagarbeidere tilføies den bedrift, ved hvilken de ved optællingen har arheide eller forut for denne jevnlig hadde sit arbeide, f. eks. ved jordbruk, sagbruk, træsliperi, bryggearbeide o. s. v.

Ved enhver virksomhet maa stillingen betegnes saaledes, at det kan sees, om vedkommende driver virksomheten som arbeidsgiver, som selvstændig arbeidende for egen regning, eller om han arbeider i andres tjeneste som bestyrer, betjent, formand, svend, lærling eller arbeider.

Som arbeidsledig (l) regnes de, som paa tællingstiden var uten arbeide (uten at dette skyldes sygdom, arbeidsudygtighet eller arbeidskonflikt), men som ellers sedvanligvis er i arbeide eller i anden underordnet stilling.

Ved alle saadanne stillinger, som baade kan være private og offentlige, maa forholdets beskaffenhet angives (f. eks. embedsmand, bestillingsmand i Statens, kommunens tjeneste, lærer ved privat skole o. s. v.).

Lever man hovedsagelig av formue, pension, livrente, privat eller offentlig understøttelse, anføres dette, men tillike erhvervet, om det er av nogen betydning.

Ved forhenværende næringsdrivende, embedsmænd o. s. v. sættes «fv» foran tidligere livsstillings navn.

8. Rubrik 14. Sinker og lignende aandssløve maa ikke medregnes som aandssvake. Som blinde regnes de, som ikke har gangsyn.

---

o.

(1ste side.)

Folketælling for Norge

1. december 1910.

(Riksvaabenet).

Skema 3.

Kredsliste.

Folketallet

i

Tællingskreds nr.....

beliggende i.....herred

.....prestegjeld

.....

(Her anføres tællingskredsens navn.)

Anmerkning.

Skulde i enkelte tilfælde en tællingskreds indbefatte dele av forskjellige sogn, tinglag eller lensmandsdistrikter, blir en særskilt hovedliste at utarbeide for hver saadan del. Disse særskilte lister beholder tællingskredsens nr., men gives hver sit bokstav.

(2den og 3dje side.)

Fortløpende utdrag av personlisterne.

Huslistenes nr.	Gaards-nr. og bruks-nr.	Bostedets (gaardens, pladsens) eller beboerens navn.	Tilstedeværende folkemængde.	Hjemmehørende folkemængde.
1				

o. s. v. til 100.

(4de side).

1. Folkemængden i landsbyer og andre større husansamlinger*) saasom forstæder, strandsteder, fiskevær o. lign., forsaavidt de er beliggende inden tællingskredsen.

Stedets navn.	Vedkommende huslisters nr.	Tilstedeværende folkemængde.	Hjemmehørende folkemængde.

*) Husansamlinger med mindre end 100 indbyggere medtages som regel ikke.

2. Folkemængden paa øer.

Øens navn.	Vedkommende huslisters nr.	Tilstedeværende folkemængde.	Hjemmehørende folkemængde.

Oplysninger og anmerkninger,
hvortil tælleren maatte finde sig foranlediget.

Listen er utfyldt av undertegnede og den..... .....19 avgit til ordføreren i.....

.....
(Tællerens underskrift).

d.

(1ste side).

Folketælling for Norge

1. december 1910.
(Riksvaabenet).

Skema 4. Hovedliste.

..... herred. ..... prestegjeld.

Folketal i de enkelte tællingskredser.

Tællingskredsens nr.	Tællingskredsens navn eller grænser.	Tællerens navn.	Tilstedeværende Folkemængde.	Hjemmehørende folkemængde.
1				

o. s. v. til 18.

(2den side.)

Folketal i herredets forskjellige sogn.

Sognets navn.	Tællingskredsenes nr.	Tilstedeværende folkemængde.	Hjemmehørende folkemængde.
.....Hovedsogn			
.....Annekssogn			
Herredets samlede folkemængde.....	.....		

Oplysninger vedkommende andre inddelinger.

Herunder meddeles forklaring angaaende nedennævnte inddelinger. For hver enkelt inddeling oplyses, om den indbefatter det hele herred eller kun en del derav.

Forsaavidt nogen inddeling kun omfatter en del av herredet, maa dens folketal i hvert tilfælde oplyses. Der maa i saa tilfælde henvises til de tilsvarende tællingskredser, og om nødvendig til vedkommende huslisters nr.

Dersom et prestegjeld eller anden større inddeling indbefatter mere end det herred, for hvilket nærværende hovedliste gjælder, betegnes dette saaledes: Herredet utgjør en del av N. N. prestegjeld (o. s. v.), som tillike indbefatter.....

De forskjellige inddelingers navn maa anføres, hvis det ikke falder nøiagtig sammen med herredets.

Prestegjeld:

Tinglag:

Forlikskommissionsdistrikt:

Lensmandsdistrikt:

Skolekommuner:

Fattigdistrikter:

(3dje side.)

Yderligere oplysninger og anmerkninger, hvortil tællingsstyret maatte finde sig foranlediget.

Tællingstyret i ..... herred

..... den 191

.....

(Underskrifter.)

---

e.

Det Statistiske Centralbyraa.

Folketælling 1ste december 1910.

Cirkulære nr. 3.

Ved kongelig resolution av 23de september d. a. er det bestemt:

— — —

Som post 1—8 i bilag a.

I henhold til nævnte bemyndigelse skal man meddele følgende:

1. Forberedende arbeider og tællingens utførelse.

Byens grænser blir at regne efter de jurisdiktionsforhold, som bestaar 1ste december 1910.

Ved byens inddeling i tællingskredser, som hver gives sit nummer, bør der saavidt mulig tages hensyn til, at tællingen kan foregaa paa en saa paalidelig, hurtig og arbeidsbesparende maate som mulig. Hver del av byen, for hvilken en tæller fungerer, betragtes som en særskilt tællingskreds.

Tælling av de personer, som er ombord paa skibe i byens havnedistrikt, vil bli besørget av toldvæsenets funktionærer, som desangaaende mottar særskilt cirkulære fra byraaet, jfr. resolutionens post 5.

Som tællere blir at benytte de personer (mænd eller kvinder), som magistraten finder skikket dertil.

Tællingen foregaar paa den maate, at der av tællerne nogen dage før tællingens begyndelse omdeles det fornødne antal skemaer med anmodning til vedkommende huseiere og leieboere om at utfylde skemaerne, saaledes at de foreligger i utfyldt stand 1ste december, paa hvilken dag deres indsamling begynder. Tællerne maa da paa selve stedet paase, at skemaerne er blit ordentlig utfyldt, og i manglende fald selv utfylde eller rette dem.

Samtidig med folketællingsskemaerne utdeles haandverksskemaer i de hus, hvor der bor selvstændig arbeidende haandverkere — herunder ogsaa selskaper, som driver haandverk. Dette vil tælleren formentlig let kunne komme til kundskap om ved forespørsel paa stedet under skemaernes utdeling.

Skemaernes indsamling maa tilendebringes saa hurtig som det er forenelig med opgavernes fuldstændighet, da dette paa grund av forandringer i opholdssted er av vigtighet for at opnaa et nøiagtig resultat av Folketællingen.

Skema 1 (familieliste), av hvilket et eksemplar omdeles til hver bekvemmelighet, er indrettet til opgaver over antallet av de personer, som hører til hver husholdning.

Skema 2 (husliste) omfatter ett hus; som saadant regnes i denne forbindelse hvert matrikelnummer, idet tilhørende bakbygninger eller sidebygninger m. v. medtages i samme husliste, se skemaets 1ste side.

Huslisterne (skema 2) bør av magistraten før utdelingen paategnes tællingskredsens nr.. gatens navn og husets matrikelnummer. Samtidig nummereres huslisterne inden hver tællingskreds i fortløpende række. fra nr. 1. Herunder maa det nøie paasees, at intet matr.-nr. blir forbigaat; men det er ikke nødvendig, at listerne nummereres i samme orden som matr.-nummerne.

Familielisterne (skema 1) skal av tælleren, før den ovenfor omhandlede omdeling av skemaerne, paaføres tællingskredsens nr., gatens navn samt husets matr.-nr. og familielisternes nr. Disse nummereres fortløpende inden hvert hus.

Hvis der skulde behøves mere end ett skema, benyttes to eller flere, som betegnes med hver sin bokstav, men med samme nummer; i bokstav a anføres, hvor mange andre bokstaver hører til.

Magistraten bør meddele tællerne nøiagtig veiledning med hensyn til tællingsarbeidets utførelse. I denne henseende henvises til selve skemaerne og navnlig til de i skema 1 paa 4de side trykte bemerkninger, idet forøvrig henvises til hoslagte instruktion for tællerne.

For hver tællingskreds skal av tælleren utarbeides en kredsliste (skema 3), som tillikemed samtlige skemaer 1 og 2 snarest mulig avleveres til magistraten. I denne kredsliste, hvori de bebodde hus opføres hvert med sit ved Folketællingen tildelte husliste-nummer samt matr.-nr., blir derhos at tilføie matr.-nr. for ubebodde hus og ubebyggede eiendomme i tællingskredsen.

Da det til opnaaelsen av saavidt mulig fuldstændige og nøiagtige resultater særlig ved en folketælling er av stor betydning, at den støttes ved befolkningens egen medvirkning, bør magistraten sørge for at gjøre tællingen paa forhaand almindelig bekjendt blandt befolkningen og søke at vække dennes interesse for tællingen, bl. a. ved at henstille til redaktionerne av de lokale blade velvillig at anbefale Folketællingen til almenhetens medvirken.

Byraaet vil selv i betimelig tid indrykke et avertissement angaaende Folketællingen i de mest læste lokale blade.

2. Efterfølgende arbeider.

Originalopgaverne gjennemgaaes av magistraten i saadan utstrækning, som den finder nødvendig for at forvisse sig om, at tællingen er fuldstændig og listerne ordentlig ført.

Av magistraten blir derefter at utarbeide en hovedliste for den hele by (skema 4), i hvis første del folketallet i de enkelte tællingskredser anføres overensstemmende med kredslisterne.

Forsaavidt der i byen er forskjellige sogn eller andre bydele, søm det findes av interesse at utsondre, blir opgave herover at utarbeide paa lignende maate, se skemaets 4de side.

Naar samtlige opgaver saaledes er tilveiebragt, indsendes dokumenterne til det Statistiske Centralbyraa. Ubenyttede skemaer tilbakesendes; de bør dog ikke indpakkes sammen med utfyldte skemaer.

Foreløbig underretning om byens samlede hjemmehørende folkemængde meddeles telegrafisk eller pr. telefon til folketællingskontoret. Telegramadresse: Statistik; telefon nr. 14 340; telefontid kl. 10—2.

3. Utgifter ved tællingen.

Byraaet er av regjeringen bemyndiget til at indgaa overenskomst med hver enkelt by- og landkommune angaaende utgifterne ved tællingen. Magistraten vil da i tilfælde ha at fordele dette beløp mellem tællerne og andre, som maatte ha hat arbeide med Folketællingen.

I henhold hertil vil byraaet om kort tid tilstille de forskjellige magistrater tilbud om det beløp, som det er villig til at betale for tællingen, nemlig enten et vist antal øre pr. indbygger eller et visst samlet beløp, beregnet paa grundlag av de utgifter, som medgik ved forrige folketælling.

I det forslag, som byraaet i saa henseende vil fremsætte, vil man søke at beregne erstatningen saaledes, at vedkommende kommuner uten risiko vil kunne overta tællingen, og tillike saaledes, at der vil bli utbetalt til de forskjellige byer og herreder et saavidt mulig likelig erstatningsløp, hensyn tat til de forskjellige lokale forhold, som kan gjøre sig gjældende paa de forskjellige steder. Det bemerkes, at folketællingsarbeidet iaar blir forholdsvis mindre end i 1900, bl. a. paa grund av, at der denne gang ikke i forbindelse med Folketællingen skal erhverves oplysninger om utsæd og kreaturhold m. m., om der end paa den anden side skal indhentes nogen særskilte opgaver vedkommende de selvstændige haandverkere.

Ved en overenskomst som heromhandlet vil der for tællernes vedkommende opnaaes den fordel, at de vil kunne faa sig utbetalt sin godtgjørelse forholdsvis snart, i en av de første maaneder i næste aar eller muligvis før, nemlig naar listerne er indkommet til byraaet og befundet i orden.

I mangel av en saadan forhaands avtale vil det ikke kunne undgaaes, at tællerne vil komme til at maatte vente i den lange tid, som gjennemgaaelsen av de mange enkelte tælleres regninger og den dermed forbundne sammenligning mellem regningerne fra forskjellige byer og herreder nødvendigvis vil medta for byraaet.

Forsaavidt nogen kommune ikke finder at kunne indgaa paa saadan overenskomst, vil der med hensyn til utgifterne ved tællingens utførelse i vedkommende kommune bli forholdt efter den ved tidligere tællinger anvendte omstændelige fremgangsmaate.

For dette tilfælde imøtesees forslag fra magistraten angaaende størrelsen av den godtgjørelse, som tilkommer tællerne for deres arbeide i anledning av Folketællingen. Dette forslag bør være ledsaget av opgave over det av hver enkelt tæller til Folketællingen anvendte antal dage og oplysning om de øvrige omstændigheter, som findes at burde komme i betragtning.

Utgifter i anledning av den ovenfor omtalte meddelelse pr. telegraf eller telefon og andre nødvendige utlæg erstattes efter indgit regning.

Likeledes imøtesees regning over de ekstraordinære kontorutgifter, som for magistraten muligvis kan være forbundet med Folketællingen, idet man forøvrig bemerker, at det egentlige administrationsarbeide forutsættes ikke at ville medføre særskilte utgifter, jfr. resolutionens post 4, og derhos gaar ut fra, at det øvrige arbeide utføres saa billig som det er forenelig med dets nøiagtighet.

Erkjendelse for mottagelsen av nærværende cirkulære og de skemaer, som ledsager dette, bedes meddelt med første post.

Samtlige breve, som angaar Folketællingen, saavelsom pakker, hvori dokumenter vedrørende denne indsendes, bedes adressert saaledes: Det Statistiske Centralbyraa, Kristiania V., og forsynt med saadan paategning: Vedkommer Folketællingen 1910.

Det bedes bemerket, at pakker som veier over 3 kilogram, ikke kan sendes portofrit, men maa forutbetales av magistraten mot refusion av byraaet.

Kristiania 11te oktober 1910.

A. N. Kiær.

Jonas Haanshus.

Hermed følger:

Skema 1 (bundtet i pakker paa 100).
— 2 (likesaa).
— 3.
— 4.
Instruktion for tællerne.

Forsaavidt ovenomhandlede skemaer m. v. ikke er fremkommet ved cirkulærets mottagelse, vil de indtræffe med en av de nærmest paafølgende poster.

Magistraten i.....

f.

Skemaet var 3-delt og indrettet til sammenbretning saaledes, at der ialt fremkommer 6 sider.

(1ste side).

Folketælling for Norge 1 december 1910.

(Riksvaabenet).

Skema 1. Familieliste nr......

.....by. Tællingskreds nr.....

.....gate nr.....

For hver særskilt bekvemmelighet i huset utfyldes et skema av vedkommende husfar (husmor), andre vedkommende eller hvis nødvendig, av den tæller, som er beskikket for kredsen.

Veiledning angaaende utfyldningen vil findes paa skemaets 4de side.

1. Spørsmaal vedkommende beboelsesforholdene:
   1. Er den bekvemmelighet, som husholdningen optar, beliggende i forhus, sidebygning, mellembygning, bakbygning, portnerbolig o. s. v.?[1]
   2. I hvilken etage er bekvemmeligheten[2]?.....
   3. Antal værelser, som hører til bekvemmeligheten, (selvfølgelig iberegnet tjenerværelser) samt antal personer, som hadde sit ophold natten til 1ste december

	Antal værelser.	Antal personer.	
		Mænd.	Kvinder.
a) i kjælder[3]			
b) i etager			
c) paa kvist eller loft			

   4. Antal kjøkkener?..... Er kjøkkenet fælles for to eller flere familier, skrives 1/2, 1/3 o. s. v. Hvor intet kjøkken hører til familien, sættes 0 .....
   5. Hører der særskilt badeværelse til leiligheten? ja, nei[1], eller er der fælles badeværelse for to eller flere leiligheter? i tilfælde skrives 1/2, 1/3 o. s. v.....

2den, 3dje og 4de side indeholdt i skematisk form de samme 16 rubrikker med plads til 20 personer som bilag b (se side 5....).

(5te side).

Paa 5te side var for de byer, hvor lapper og kvæner forekom, tillike tilføie 12 rubrikker som bilag b (se side 5...).

3. Sammendrag av foranstaaende liste.

1. Det samlede antal personer, som 1ste december var tilstede i bekvemmeligheten, utgjorde.....
   (Herunder regnes samtlige paa listen opførte personer med undtagelse av de midlertidig fraværende [rubrik 6].)
2. Det samlede antal personer, som 1ste december var hjemmehørende, utgjorde.....
   (Herunder regnes samtlige paa listen opførte personer med undtagelse av de kun midlertidig tilstedeværende [rubrik 5].)

---

[1] Det ord, som passer, understrekes.

[2] Bebodd kjelder og kvist regnes ikke som etager.

[3] Som kjelderværelser regnes de, hvis gulv ligger under den tilstøtende gate eller grund.

4. Tillægsopgave for hjemvendte norsk-amerikanere.

Nr.[1]	I hvilket aar		Fra hvilket bosted (ɔ: herred eller by) i Norge utflyttet?	Hvor sidst bosat i Amerika?	I hvilken stilling arbeidet i Amerika?
	utflyttet fra Norge?	igjen bosat i Norge?			

5. Tillægsspørsmaal vedkommende bekvemmeligheten m. v.

1. Hvor mange av de til bekvemmeligheten hørende værelser (se skemaets 1ste side) benyttes:
   a. til tjenerværelser?..... b. til losjerende?.....
2. Hvor stor er husleien for bekvemmeligheten?.....

Særskilt spørsmaal for Kristiania:

3. Tilhører nogen av de i skemaet anførte personer Garnisonsmenigheten, og i tilfælde under hvilket person-nr. er de opført?.....

6. Bemerkninger vedkommende utfyldningen av foranstaaende skema 1.

(6te side).

1. I skema 1 anføres alle de personer, som natten mellem 30te november og 1ste december opholdt sig i bekvemmeligheten; ogsaa tilreisende medtages; likeledes midlertidig fraværende (med behørig anmerkning i rubrik 4 samt for tilreisende og for fraværende tillike i rubrik 5 eller 6). Barn, som er født inden kl. 12 om natten, medtages. Personer, som er døde inden nævnte tidspunkt, medtages ikke; derimot medtages de, som er døde mellem dette tidspunkt og skemaernes avhentning.
2. (Gjælder kun landdistrikterne).
3. Efter de til familiehusholdningen hørende personer anføres de enslig losjerende, ved hvilke der sættes et kryds (×) for at betegne, at de ikke hører til familiehusholdningen. Losjerende, som spiser middag ved familiens bord, medregnes til husholdningen; andre losjerende regnes derimot som enslige. Hvis to søskende eller andre fører fælles husholdning, ansees de som en familiehusholdning.
   Foranstaaende regler anvendes ogsaa paa ekstrahusholdninger, f. eks. sykehus, fattighus, fængsler o. s. v. Indretningens bestyrelses- og opsynspersonale opføres først og derefter indretningens lemmer. Ekstrahusholdningens art maa angives.
4. Rubrik 4. De personer, som bor i bekvemmeligheten og er tilstede der 1ste december, betegnes ved bokstaven: b; de, der som tilreisende eller besøkende kun midlertidig er tilstede i bekvemmeligheten 1ste december, betegnes ved bokstaverne: mt; de, som pleier at bo i bekvemmeligheten, men 1ste december midlertidig er fraværende paa reise eller besøk, betegnes ved: f.
   Rubrik 6. Sjøfarende eller andre som er fraværende i utlandet, opføres sammen med den familie, til hvilken de hører som egtefælle, barn eller søskende.
   Har den fraværende været bosat i utlandet i mere end 1 aar, anmerkes dette.
5. Rubrik 7. For de midlertidig tilstedeværende skrives først deres stilling i forhold til den familie, hos hvem de opholder sig, og dernæst tillike deres familiestilling paa hjemstedet.
6. Rubrik 8. Ugifte betegnes ved ug, gifte ved g, enkemænd og enker ved e, separerte ved s og fraskilte ved f. Som separerte (s) anføres kun de, som har erhvervet separationsbevilling, og som fraskilte (f) kun de, hvis egteskap er endelig ophævet efter bevilling eller ved dom.

[1] ɔ: Det nr., som vedkommende har i foranstaaende familieliste.

7. Rubrik 9. Næringsveiens eller erhvervets art maa tydelig og specielt betegnes.
For hjemmeværende voksne barn eller paarørende samt for tjenere oplyses hvorvidt de er sysselsat med husgjerning eller andet slags arbeide, og i tilfælde hvilket. For enker og voksne ugifte kvinder maa anføres, om de lever av sine midler eller driver nogen slags næring, saasom søm, smaahandel, pensionat o. l.
For losjerende eller besøkende maa likeledes næringsveien opgives.
For haandverkere og andre industridrivende m. v. maa anføres, hvad slags industri de driver: det er f. eks. ikke nok at sætte haandverker, fabrikeier, fabrikbestyrer o. s. v.; der maa sættes skomakermester, teglverkseier, sagbruksbestyrer o. s. v.
For fuldmægtiger. kontorister, opsynsmænd, maskinister, fyrbøtere o. s. v. maa anføres, ved hvilket slags bedrift de er ansat.
For arbeidere, inderster og dagarbeidere tilføies den bedrift, ved hvilken de ved optællingen har arbeide eller forut for denne jevnlig hadde sit arbeide, f. eks. ved jordbruk, sagbruk, træsliperi, bryggearbeide o. s v.
Ved enhver virksomhet maa stillingen betegnes saaledes, at det kan sees, om vedkommende driver virksomheten som arbeidsgiver, som selvstændig arbeidende for egen regning, eller om han arbeider i andres tjeneste som bestyrer, betjent. formand, svend, lærling eller arbeider.
Som arbeidsledig (l) regnes de, som paa tællingstiden var uten arbeide (uten at dette skyldes sygdom, arbeidsudygtighet eller arbeidskonflikt), men som ellers sedvanligvis er i arbeide eller i anden underordnet stilling.
Ved alle saadanne stillinger, som baade kan være private og offentlige, maa forholdets beskaffenhet angives (f. eks. embedsmand, bestillingsmand i Statens, kommunens tjeneste, lærer ved privat skole o. s. v.).
Lever man hovedsagelig av formue, pension, livrente, privat eller offentlig understøttelse, anføres dette, men tillike erhvervet, om det er av nogen betydning.
Ved forhenværende næringsdrivende, embedsmænd o. s. v. sættes «fv» foran tidligere livsstillings navn.
8. Rubrik 14. Sinker og lignende aandssløve maa ikke medregnes som aandssvake.
Som blinde regnes de, som ikke har gangsyn.

g.
(1ste side).

Folketælling for Norge 1ste december 1910.

(Riksvaaben).

Skema 2. Husliste nr......

.....by. Tællingskreds nr.....

.....gate nr.....

Dette skema utfyldes av husets eier eller bestyrer. Et hus med tilhørende sidebygninger eller uthus betragtes som et samlet hus, og ethvert samlet hus skal ha sin selvstændige husliste. Familielisterne (skema 1) nummereres saaledes, at man begynder med kjelderbekvemmeligheten, hvis der er nogen, derefter gaar til 1ste etage o. s. v.

(2den side).

I. Beboelsesforhold.

Spørsmaal om antallet av etager og bekvemmeligheter m. v. i huset med tilhørende sidebygninger:

1. Er huset et almindelig vaaningshus eller væsentlig et forretningslokale, en fabrikbygning eller hus med anden særskilt bestemmelse (hvilken)?[1] .....
2. Hører der til huset særskilte sidebygninger, uthus og i tilfælde hvilke?.....
3. Er huset ubebodd? nei, ja[1].
4. Hvor mange etager[2] har huset?.....

---

[1] Det ord, som i tilfælde passer, understrekes.
[2] Bebodd kjelder og kvist regnes ikke som etager.

5. Hvor mange familieleiligheter og forretningslokaler indeholder huset:

	Antal leiligheter		
	bebodde.	ledige.	ialt.
A. Familieleiligheter:			
paa .....værelser (pikekammer iberegnet).....	.....	.....	.....
« ..... do.	.....	.....	.....
« ..... do.	.....	.....	.....
« ..... do.	.....	.....	.....
« ..... do.	.....	.....	.....
Sum av familieleiligheter			
Til hvor mange av de ovennævnte leiligheter hører der butik?	.....	.....	.....
« « kontor?	.....	.....	.....
« « verksted?	.....	.....	.....
« « andre lokaler for næringsdrift?.....	.....	.....	.....
Sum			
B. Forretningslokaler (uten tilhørende beboelsesleilighet):			
butiklokaler	.....	.....	.....
kontorlokaler	.....	.....	.....
verkstedslokaler	.....	.....	.....
fabriklokaler	.....	.....	.....
andre lokaler (angi hvortil de brukes!).....	.....	.....	.....
Sum av selvstændige forretningslokaler			

6. Findes kvistleiligheter og i tilfælde hvor mange?.....
7. Findes kjelderbekvemmeligheter og i tilfælde hvor mange?.....
8. Hvor mange familielister vedkommende denne husliste skal være utfyldt?.....

(3dje side).

2. Fortløpende utdrag av familielisterne.

(Se skema 1, side 3.)

Familielisternes nr.	Antal tilstedeværende personer.	Antal hjemmehørende personer.
1		

o. s. v. til 43.

h.

(1ste side.)

Folketælling for Norge

1ste december 1910.

(Riksvaabenet.)

Skema 3.

Kredsliste.

Folketallet

i

tællingskreds nr.....

.....by

Tællingskredsens navn eller grænser.....

Anmerkning:

Skulde i enkelte tilfælde en tællingskreds indbefatte dele av forskjellige sogn, blir en særskilt kredsliste at utarbeide for hver saadan del. Disse særskilte lister beholder tællingskredsens nr., men gives hver sin bokstav.

(2den og 3dje side.)

Fortløpende utdrag av husliste rne.

Huslisternes nr.	Bydelens (gadens, kvarterets, torvets o. s. v. navn eller rode-nr.	Husets matr.-nr.	Tilstedeværende folkemængde.	Hjemmehørende folkemængde.
1				

o. s. v. til 100.

(4de side.)

Listen er utfyldt av undertegnede og den.....191 avgit til Magistraten i.....

.....

(Tællerens underskrift.)

i.

(1ste side.)

Folketælling for Norge

1ste december 1910.

(Riksvaabenet.)

Skema 4. Hovedliste.

.....by.

Folketal i de enkelte tællingskredser.

Tællingskredsens nr.	Tællingskredsens navn eller grænser.	Tællerens navn.	Tilstedeværende folkemængde.	Hjemmehørende folkemængde.
1				

o, s. v. ogsaa paa 2den og 3dje side.

(4de side.)

Folketal i byens forskjellige sogne.

Opføres efter territoriale grænser uten hensyn til, om der indenfor sognet findes medlemmer av særskilte menigheter, f. eks. hospitalsmenigheter, garnisonsmenighet, dissentermenigheter,

Sognets navn.	Tællingskredsenes nr.	Tilstedeværende folkemængde.	Hjemmehørende folkemængde.

Oplysninger og anmerkninger,

hvortil magistraten maatte finde sig foranlediget. Herunder blir ogsaa at oplyse, om byen i henseende til civil, geistlig eller judiciel inddeling er forenet med tilgrænsende landdistrikter.

.....den.....191 .

.....

(Underskrift.)

k.

Folketælling for Norge 1ste december 1910.

Instruktion for tællere i landdistrikterne.

1. Forberedende arbeide.

Tælleren bør straks efter mottagelsen av skemaerne vedkommende folketællingen nøie gjennemlæse skemaet saavelsom nærværende instruktion.

Naar tælleren av tællingsstyret har mottat de blade av fortegnelsen over de matrikulerte eiendomme, som vedkommer hans kreds, og det fornødne antal eksemplarer av skema 1 (husliste) og 3 (kredsliste), bør han først ved hjælp av matrikelfortegnelsen opgjøre sig en plan for den orden, hvori han agter at besøke de forskjellige bosteder.

Til sindssykeasyler, sykehus, fattighus, hospitaler, større arbeiderboliger o. l. bør skemaerne paa hensigtsmæssigste maate besørges sendt nogen dage før tællingens begyndelse, forat de kan bli utfyldt av disse indretningers bestyrere, som tillike bør erholde et eksemplar av nærværende instruktion.

Av hensyn til den senere bearbeidelse maa det saavidt mulig søkes undgaat, at skemaerne unødig brettes.

2. Tællingens utførelse.

Tællingen tar sin begyndelse torsdag morgen 1ste december 1910 og fortsættes uavbrutt de paafølgende virkedage, indtil den er tilendebragt, idet den fremmes saa hurtig, som det er forenelig med dens nøiagtighet. Dette er nødvendig, fordi endel personer kan forandre opholdssted straks efter 1ste december, og det da kan bli vanskelig at faa det rigtige folketal.

Tælleren maa — bortset fra meget avsidesliggende boliger, hvorom senere — selv besøke hvert enkelt vaaningshus for paa stedet at utfylde skemaerne. Hvad de forannævnte hus eller institutioner angaar, hvor skemaer har været omdelt før tællingens begyndelse og er utfyldt av bestyreren eller andre vedkommende, maa det paasees, at besvarelsen er tydelig og rigtig avfattet.

Tælleren maa paase, at alle, som er tilstede i huset nat til 1ste december (ogsaa udøpte barn) kommer med paa listen, se skema 1, side 4 bemerkning 1.

I tællingen skal ogsaa medtages de, som paa nævnte tid færdes ute paa landeveien eller i baat, og som saaledes da ikke har losji i noget hus eller fartøi. Disse regnes som tilstedeværende i det hus, hvorhen de først kommer 1ste december eller nærmest paafølgende dage.

Hvis der indenfor tællingskredsens grænser paa tællingstiden findes noget fartøi, vil for de personer, som natten mellem 30te november og 1ste december var ombord i fartøiet, en særskilt liste (skibsliste) bli utfyldt av toldvæsenets betjenter, forsaavidt toldstation findes paa stedet; hvor der ikke er toldstation, maa kredsens tæller utfylde en «husliste» for fartøiet.

Hvis der i kredsen findes meget avsidesliggende boliger, hvor indhentelsen av opgaverne ved personlig besøk av tælleren maa antages at ville foraarsake uforholdsmæssig store omkostninger, bør opgaverne for saadanne vaaningshus indhentes leilighetsvis ved henvendelse til sognepresten eller andre, som maa antages at ha kjendskap til vedkommende fjerntboende personer og deres forhold.

Som regel vil en saadan fremgangsmaate vistnok alene være tilraadelig i de nordlige landsdele med de store avstande, særlig saaledes i Finmarkens amt, skjønt den ogsaa kan tænkes delvis anvendelig andre steder.

Paa de skemaer, som er utfyldt paa denne maate, bedes tilføiet paa skemaets 1ste side under vedkommende bosteders navn: «avsidesliggende».

For hvert hus tælleren kommer til, begynder han med at nummerere huslisten (skema 1) i den orden, hvori skemaerne indsamles. Herved iagttages, at ethvert hus med tilhørende sidebygninger eller uthus betragtes som et samlet hus (bosted), saa at der altsaa ikke brukes ny husliste til en bebodd sidebygning.

Derefter indføres opgaverne rubrik for rubrik med iagttagelse av, hvad derom er trykt paa selve skemaet.

Med hensyn til rubrikkerne 4—6 bemerkes:

Som midlertidig fraværende regnes (foruten de i huset boende familielemmer, der var fraværende natten til den 1ste december) ogsaa losjerende, som før avreisen har opsagt sit losji, naar det vites, at de inden kort tid vil komme tilbake og fremdeles bli boende i herredet; disse medregnes i det hus, hvor de sidst hadde losji.

Tjenere regnes som bosat paa det sted, hvor de er i tjeneste; studenter, skoleelever o. l. der, hvor de opholder sig for sin utdannelses skyld; er de altsaa ved tællingstiden hjemme i besøk, opføres de i hjemmet som midlertidig tilstedeværende.

Sykehuspatienter regnes som midlertidig tilstedeværende i sykehuset, hvis de ikke er indlagt til stadig forpleining.

Nomadiserende lapper regnes som bosat der, hvor de har tilhold paa tællingstiden; skulde imidlertid nogen lap andenstedsfra netop da være paa et kort leilighetsbesøk hos den lappefamilie, som nævnte dag har sit tilhold i paagjældende tællingskreds, ansees denne enkelte lap selvfølgelig som midlertidig tilstedeværende.

Sjømænd, eller andre, som er fraværende i utlandet, regnes som midlertidig fraværende fra den familie, til hvilken de hører som egtefælle, barn eller søskende, medmindre de maa ansees for at ha tat fast ophold i utlandet.

Ved opgaver over de midlertidig tilstedeværende og de midlertidig fraværende maa det nøie erindres, at det er forholdet den 1ste december og ikke forholdet paa den dag, da tælleren kommer paa stedet, som er det avgjørende.

Med hensyn til rubrik 9 (erhverv og livsstilling), som er en av de vigtigste i skemaet, henvises foruten til det i skemaet anførte tillike til omstaaende bilag 1: Alfabetisk liste over livsstillinger, som tiltrænger nærmere betegnelse.

Ved rubrik 11 henvises til efterfølgende bilag 2.

Med hensyn til rubrik 12 meddeles nedenfor hovedreglerne for, hvem der er norske statsborgere:

1. De, som er født av norske forældre i eller utenfor Riket.
2. Utenlandsk kvinde, som er gift med norsk mand eller har været gift med saadan og blit boende her.
3. Er familiefaren utvandret, beholder dog hans her gjenværende familie sin norske statsborgerret, medmindre manden tillike har erhvervet utenlandsk statsborgerret og overført denne paa familien.
4. Utvandrede norskfødte personer gjenerhverver sin norske statsborgerret ved at vende tilbake og ta fast bopæl her; nordmænd naturalisert som amerikanske borgere, maa dog først ha opholdt sig her 2 aar efter tilbakekomsten.
5. Indvandrede utlændinger, som har erhvervet statsborgerretsbevilling og i henhold til den avlagt løfte (ed) til konstitutionen.

3. Efterfølgende arbeide.

Naar huslisterne (skema 1) er indsamlet, utarbeides kredsliste (skema 3) for tællingskredsen; dette skema bestaar av to avdelinger, av hvilke den første er bestemt for et fortløpende utdrag av huslisterne og den anden (skemaets 4de side) til særskilte sammendrag for tællingskredsen. I første avdeling opskrives folketallet for hvert hus (bosted) efter huslisternes utvisende i den samme orden, hvori disse er nummerert. I anden av-

deling opføres folkemængden for hver av de særskilt utsondrede dele. Hvis ett skema 3 ikke strækker til, anvendes to, som heftes sammen eller gives hvert sin bokstav.

De utfyldte skemaer 1 og 3 indleveres derefter til herredsstyrets ordfører (tællingsstyrets formand), ordnet efter nummer og omhyggelig indpakket.

Ubenyttede skemaer avleveres likeledes.

Det Statistiske Centralbyraa, Kristiania i oktober 1910.

1.

Folketælling for Norge 1ste december 1910.

Instruktion for tællere i byerne.

1. Forberedende arbeider.

Nogen dage før tællingens begyndelse maa tælleren omdele det nødvendige antal skemaer inden det omraade, som er ham tildelt, med anmodning til vedkommende huseiere eller leieboere om at utfylde skemaerne, saaledes at de foreligger i utfyldt stand 1ste december, paa hvilken dag indsamlingen begynder. Tælleren vil da paa selve stedet ha at paase, at de er blit behørig utfyldt, og i manglende fald selv utfylde eller rette dem.

Til sindssykeasyler, sykehus, fattighus, hospitaler o. l. samt til større arbeiderboliger og leiegaarder, hvor skemaerne forutsættes at bli besørget utfyldt av vedkommende bestyrere, leveres — foruten skemaerne — tillike et eksemplar av nærværende instruktion.

Til saadanne større indretninger bør skemaerne, forat de kan foreligge færdig i betimelig tid, utleveres endnu noget tidligere end nævnt.

Av hensyn til den senere bearbeidelse maa det søkes undgaat, at skemaerne unødig brettes.

Skema 1 (familieliste), av hvilket hver bekvemmelighet skal ha 1 eksemplar, er indrettet til opgaver over de personer, som hører til hver husholdning.

Skema 2 (husliste) skal angi det samlede folketal i hvert hus; som saadant regnes her hvert matrikelnummer, idet tilhørende bakbygninger eller sidebygninger m. v. medtages i samme husliste, se skemaets 1ste side.

Familielisterne (skema 1) maa, forinden den ovenfor omhandlede omdeling av skemaerne, av tælleren paaføres tællingskredsens nr., gatens navn samt husets matr.-nr. overensstemmende med det av magistraten paa vedkommende husliste anførte: endvidere paaføres personlisternes nr., idet disse nummereres fortløpende inden hvert hus.

Hvis der skulde behøves mere end ett skema, benyttes to eller flere, der betegnes med hver sin bokstav, men med samme nummer; i skemaet, betegnet med a, anføres, hvor mange andre bokstaver der hører til.

2. Tællingens utførelse m. v.

Tællingen tar sin begyndelse torsdag formiddag 1ste december og fremmes saa hurtig, som det er forenelig med dens nøiagtighet.

Opgaverne i skema 1 indføres av tælleren, forsaavidt dette ikke skulde være utført av vedkommende leieboere, husvert eller huseier, rubrik for rubrik med iagttagelse av, hvad derom er trykt paa selve skemaet (se bemerkninger paa skemaets 4de side).

Med hensyn til rubrikkerne 4—6 bemerkes:

Som midlertidig fraværends regnes (foruten de til husholdningen hørende familielemmer, som var fraværende 1ste december) ogsaa losjerende, der før avreisen har opsagt sit losji, naar det vites, at de inden kort tid vil komme tilbake og fremdeles bli boende i leiligheten; disse medregnes der, hvor de sidst hadde losji.

Tjenere regnes som bosatte paa det sted, hvor de er i tjeneste; studenter, skoleelever o. l. der, hvor de opholder sig for sin utdannelses skyld; er de altsaa paa tællingstiden hjemme i besøk, opføres de der som midlertidig tilstedeværende.

Sykehuspatienter regnes som midlertidig tilstedeværende i sykehuset, hvis de ikke er indlagt til stadig forpleining.

Arrestanter regnes som midlertidig tilstedeværende i vedkommende fængsel, likesaa tvangsarbeidslemmer i vedkommende tvangsarbeidsanstalt, derimot strafarbeidsfanger som boende i vedkommende strafanstalt.

Sjømænd eller andre, som er fraværende i utlandet, regnes som midlertidig fraværende fra den familie, til hvilken de hører som egtefælle, barn eller søskende, medmindre de maa ansees for at ha tat fast ophold i utlandet.

Tællerens opmerksomhet henledes særskilt paa rubrik 9 (erhverv og livsstilling), med hensyn til hvilken der henvises, foruten til det i selve skemaets side 4 anførte, tillike til omstaaende bilag 1: Alfabetisk liste over livsstillinger, som tiltrænger nærmere betegnelse.

Ved rubrik 11 henvises til omstaaende bilag 2.

Med hensyn til rubrik 12 meddeles nedenfor hovedreglerne for, hvem der er norske statsborgere:

1. De, som er født av norske forældre i eller utenfor Riket.
2. Utenlandsk kvinde, som er gift med norsk mand eller har været gift med saadan og blit boende her.
3. Er familiefaren utvandret, beholder dog hans her gjenværende familie sin norske statsborgerret, medmindre manden tillike har erhvervet utenlandsk statsborgerret og overført denne paa familien.
4. Utvandrede norskfødte personer gjenerhverver sin norske statsborgerret ved at vende tilbake og ta fast bopæl her; nordmænd naturalisert som amerikanske borgere, maa dog først ha opholdt sig her 2 aar efter tilbakekomsten.
5. Indvandrede utlændinger, som har erhvervet statsborgerretsbevilling og i henhold til den avlagte løfte (ed) til konstitutionen.

Skemaerne 1 (familieliste) maa under indsamlingen lægges indi den husliste, hvortil de hører.

Tælleren maa nøie paase, at skemaerne utfyldes for alle husholdninger i hans tællingskreds, og at alle losjerende og andre personer, som bor i vedkommende bekvemmelighet, kommer med i tællingen.

Hver tæller skal for sin kreds utarbeide en kredsliste (skema 3), der tillikemed samtlige skemaer 1—2 snarest mulig avleveres til magistraten

I denne kredsliste opføres de bebodde hus hvert med det huslistenummer samt matr.-nr., som det er tildelt ved Folketællingen.

Ubenyttede skemaer tilbakeleveres.

Forøvrig har tælleren at befølge de nærmere instruktioner, som vedkommende magistrat maatte gi.

Det Statistiske Centralbyraa, Kristiania i oktober 1910.

III.

Det Statistiske Centralbyraa.
Folketælling 1ste december 1910.
Cirkulære nr. 4.

Som det allerede gjennem cirkulære nr. 18 (1910) fra det Kongelige Finans- og Tolddepartement vil være toldkammeret bekjendt, er det ved kongelig resolution av 23de september d. a. i forbindelse med anordningen av en almindelig Folketælling for kongeriket Norge 1ste december 1910 bestemt:

«At der ved toldvæsenets funktionærer iverksættes en tælling av sjøfarende ombord paa norske eller fremmede fartøier, som paa tællingstiden er beliggende i norsk havn eller seiler i norsk farvand.»

Efter de for Folketællingen fastsatte regler blir der at utfylde en skibsliste (skema 5) for ethvert fartøi, som 1ste december 1910 befinder sig indenfor Norges grænser. Skibslisten skal indeholde en fortegnelse over samtlige personer, som 1ste december er ombord i fartøiet, hvad enten de hører til besætningen eller ikke.

Hvis skibsføreren eller nogen av mandskapet bodde i land nat til 1ste december, skal han ikke medtages i skibslisten, da han vil bli medregnet i land. Derimot skal, i tilfælde, antallet av disse anføres i en anmerkning paa skemaets sidste side.

Samtidig med nærværende cirkulære tilstilles toldkammeret det antal skemaer, som man har anset nødvenvig.

Man skal anmode toldkammeret om at besørge et eksemplar (eller flere eksemplarer om nødvendig) av nævnte skema tilstillet:

1. ethvert saavel norsk som fremmed fartøi, som, uten at være oplagt, den 1ste december d, a. ligger i nogen av de til toldkammerets distrikt hørende havner eller uthavner, hvor toldstation findes. Skulde undtagelsesvis nogen ha losji ombord i et oplagt fartøi den 1ste december, skal han medtages i tællingen;
2. ethvert fartøi, som avgaar fra toldstedet til indenriksk sted saa nær tællingstiden og med saadan bestemmelse, at det maa forutsættes at være underveis den 1ste december;
3. ethvert norsk fartøi, som ankommer til toldstedet fra indenrikske steder i begyndelsen av december, og som paa tællingstiden var underveis, og som ikke tidligere har erholdt skemaet.

Ved utlevering av skemaer til de under 3 omhandlede skibe bør vedkommende skibsfører uttrykkelig anmodes om at besørge samme utfyldt snarest mulig efter tællingstiden, idet det navnlig forsaavidt passagerdampskibe angaar, er av interesse, at tællingen sker, forinden de ombordværende passagerer har forlatt skibet.

For fremmede fartøier bør toldkammeret gjøre vedkommende konsuler bekjendt med heromhandlede foranstaltning og i fornødent fald anmode dem om deres velvillige mellemkomst i sakens anledning.

Toldkammeret anmodes om at paase, at skemaet blir avlevert i behørig utfyldt stand for ethvert av de fartøier, som 1ste december er beliggende i toldkammerets distrikt eller ankommer dertil efter denne tid uten tidligere at ha avlevert skemaet.

Skemaerne forutsættes i regelen at ville bli utfyldt av vedkommende skibsførere; i manglende fald anmodes toldkammeret om at besørge dette.

De indkomne skemaer indsendes senest inden midten av december underett til det Statistiske Centralbyraa med saadan paategning: Vedkommer Folketællingen 1910.

De skemaer, som maatte indkomme efter nævnte tidspunkt, blir snarest mulig at eftersende.

De utfyldte skemaer bedes ved indsendelsen ledsaget av en fortegnelse, hvori vedkommende fartøiers navn anføres, og hvori der skjelnes mellem fartøier, som paa tællingstiden var overliggende i distriktet, og fartøier, som først efter tællingstiden er ankommet dertil. Skemaerne bør stemples og nummereres av det toldkammer, som mottar dem. Om samtlige skemaer ikke indsendes underett, bør de dog gives fortløpende nummer.

Erkjendelse for mottagelsen av skemaerne bedes meddelt med første post.

Forsaavidt iverksættelsen av tællingen i enkelte tilfælde maatte være forbundet med omkostninger for toldkammeret, vil disse bli erstattet efter derover indgit regning.

Kristiania 27de oktober 1910.

A. N. Kiær.

Jonas Haanshus.

Toldkammeret i.....

II.

Folketælling for Norge

1ste december 1910.

(Riksvaabenet).

Skema 5. Skibsliste nr......

Skibets navn .....

hjemmehørende i....., drægtig....., registerton (netto).

ført av.....

Hvor var skibet 1ste december 1910.....

Spørsmaalene i dette skema sigter til — i likhet med de opgaver, som samtidig indsamles i alle Rikets byer og bygder — at tilveiebringe statistiske oplysninger om sjøfarende og andre, som er ombord paa norske eller fremmede skibe, der paa tællingstiden er beliggende i norsk havn eller seiler i norsk farvand.

Skemaet bedes utfyldt av skibsføreren. Det utfyldte skema avleveres til toldkammeret i den norske havn, hvor fartøiet er beliggende 1ste december, eller hvortil det først ankommer efter denne tid.

Listen er utfyldt av:.....

og den.....19 avlevert til.....

i.....

Fortegnelse over samtlige i fartøiet 1ste december 1910 ombordværende personer.

(Om skibsføreren eller nogen av mandskapet opholdt sig i land nat til 1ste december medtages de der, og ikke i dette skema.)

Personernes nr.	1. Personernes navne. (Fornavn og tilnavn.)	2. Ægteskabelig stilling. Ugift, gift, enkemand, separert, fraskilt.	3. For sjømænd: Stilling ombord.	4. For andre ombordværende: Stilling og erhverv (eget eller forsørgers).	5. Fødselsdag og fødselsaar.	6. Fødested. Herred, sogn eller by. For de i utlandet fødte: Landets eller stedets navn.	7. Bosted. Herred, sogn eller by i Norge, hvor bosat. For de i utlandet bosatte: Landets eller stedets navn	8. Undersaatlig forhold. For norske undersatter skrives bokstav n; for de øvrige anføres vedkommende stats navn.	9. Trossamfund. For medlemmer av den norske statskirke skrives bokstaven s.; for de øvrige anføres vedkommende trossamfunds navn, eller i tilfælde: «uttraadt, intet samfund».
1.									

d. s. v. til 20.

Sammendrag af foranstaaende fortegnelse.

	Antal:
Sjømænd: (Skibsføreren iberegnet).....	
Andre ombordværende: Mænd	
Kvinder.....	
Ialt	

[1] Desuten bodde i land (antal): .....

Tillægsopgave for mulig ombordværende hjemvendte norsk-amerikanere. Som bilag b. 4. (side 5).

0.

Opgave over utgifterne ved Folketællingen.

I. Tællingsstyrets medlemmer.

Amter.	Ordførere.				Magistrater.		
	Arbeidsgodtgjørelse.	Skyss- og kostgodtgjørelse.	Utlæg.	Tilsammen.	Kontorhjælp.	Utlæg.	Tilsammen.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Smaalenene	1 601,93	464,25	92,27	2 158,45	692,46	27,92	720,38
Akershus	1 878,10	170,18	63,13	2 111,41	42,58	2,45	45,03
Kristiania	-	-	-	-	-	-	2 400,00
Hedemarken	1 859,68	167,08	77,86	2 104,62	74,33	19,95	94,28
Kristians	1 688,70	474,96	78,52	2 242,18	116,93	10,51	127,44
Buskerud	1 346,26	453,04	43,91	1 843,21	530,86	22,35	553,21
Jarlsberg og Larvik	1 099,09	135,20	61,18	1 295,47	543,21	26,87	570,08
Bratsberg.....	1 119,71	517,52	89,27	1 726,50	389,25	20,70	409,95
Nedenes	866,09	353,00	59,20	1 278,29	238,35	51,50	289,85
Lister og Mandal	887,25	477,29	58,10	1 422,64	327,17	66,25	393,42
Stavanger.....	1 285,47	432,06	74,44	1 791,97	800,19	111,45	911,64
Søndre Bergenhus.	2 061,41	935,86	105,69	3 102,96	-	-	-
Bergen	-	-	-	-	1 156,29	193,24	1 349,53
Nordre Bergenhus.	1 347,26	833,95	86,49	2 267,70	19,72	1,90	21,62
Romsdal	1 745,10	877,77	88,20	2 711,07	438,21	35,47	473,68
Søndre Trondhjem.	1 244,35	953,80	58,46	2 256,61	679,70	39,46	719,16
Nordre Trondhjem.	1 192,51	242,16	63,01	1 497,68	97,82	7,20	105,02
Nordland	2 325,69	1 350,04	128,75	3 804,48	154,94	16,40	171,34
Tromsø	1 121,34	896,70	65,83	2 083,87	145,71	8,36	154,07
Finmarken.....	583,94	806,11	80,00	1 470,05	116,30	7,23	123,53
Ialt	25 253,88	10 540,97	1 374,31	37 169,16	6 564,02	669,21	9 633,23

0. (Forts.)

Opgave over utgifterne ved Folketællingen 1910.

II. Tællere.

Amter.	Tællere i bygderne:				Tællere i byerne:			Tællere i bygder og byer. Ialt:
	Arbeidsgodtgjørelse.	Befordringsutgifter.	Andre utgifter.	Tilsammen.	Arbeidsgodtgjørelse.	Befordringsutgifter m. v.	Tilsammen.	
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Smaalenene	5 183,58	19,25	9,58	5 212,41	1 733,36	-	1 733,36	6 945,77
Akershus	5 640,89	55,03	8,00	5 703,92	120,02	-	120,02	5 823,94
Kristiania	-	-	-	-	-	-	6 600,00	6 600,00
Hedemarken	6 794,59	167,46	22,47	6 984,52	407.06	-	407,06	7 391,58
Kristians	5 216,83	106,29	6,00	5 329,12	290,40	-	290,40	5 619,52
Buskerud	4 740,22	82,71	-	4 822,93	1 299,92	-	1 299,92	6 122,85
Jarlsberg og Larvik	3 795,20	38,64	-	3 833,84	1 456,88	-	1 456,88	5 290,72
Bratsberg	4 329,00	52,18	63,08	4 444,26	967.75	-	967,75	5 412,01
Nedenes	2 930,29	13,86	-	2 944,15	871,26	-	871,26	3 815,41
Lister og Mandal	3 193·89	33,70	-	3 227,59	1 002,60	0,24	1 002,84	4 230,43
Stavanger	4 233,37	131,49	14,00	4 378,86	2 092,04	-	2 092,04	6 470,90
Søndre Bergenhus.	6 748,38	154,54	-	6 902,92	-	-	-	6 902,92
Bergen	-	-	-	-	2 947,44	-	2 947,44	2 947,44
Nordre Bergenhus.	4 010,69	216,67	7,20	4 234,56	45,20	-	45,20	4 279,76
Romsdal	4 602,68	32,43	-	4 635,11	1 076,36	-	1 076,36	5 711.47
Søndre Trondhjem.	4 751,36	138,10	-	4 889,46	1 747,72	76,21	1 823,93	6 713,39
Nordre Trondhjem.	3 850,63	172,36	10,00	4 032,99	226,33	1,25	227,58	4 260,57
Nordland	8 232,08	747,55	51,24	9 030,87	509,96	-	509,96	9 540,83
Tromsø	4 457,93	361,40	-	4 819,33	501,04	-	501,04	5 320,37
Finmarken	3 635,69	1 167,40	-	4 803,09	290,12	-	290,12	5 093,21
Ialt	86 347,30	3 691,06	191,57	90 229,93	17 585,46	77,70	24 263,16	114 493,09

Bilag 6.

Hovedregister til folketællingstabellene, hefte 1—6.

1. Folkemængde og areal. Administrative inddelinger m. v.
Se: N. Off. St. V. 170 (Folketællingens hefte 1).

	Side.
Oversigt over de forskjellige administrative inddelinger	3—5
Civil inddeling: Riket, bygder, byer, amter (6 – 9), fogderier (10—13), herreder (14—47), byer (46—51)	6—51
Geistlig inddeling: Stifter, provstier (62 – 64), prestegj., sogn (65 – 101)	62—101
Judiciel inddeling: Lagdømmer og lagsogn, overretter (102), underretsdistrikter, sorenskriverier (103—111), forlikskommissionsdistrikter (112—120), lensmandsdistrikter (121—125)	102—125
Lægedistrikter	126—127
Skolekommuner	128—137
Fattigkommuner	138—147
Utskrivningsdistrikter	148—153
Husansamlinger	154—179
Bebodde øer	180—215
Tællingskredser	216—257
Midlert. tilstedev. og fraværende	52—61
Stedregister	259—307

2. Boligforhold, husholdninger.
Se: N. Off. St. V. 188 (Folketællingens hefte 3).

Bebodde hus, vaaningshus (3—25); side- og uthusbygninger, hus med særskilt bestemmelse (26—31), bekvemmeligheter, værelser (32—35), kjelder- og kvistbekvemmeligheter (36—39), bekvemmeligheter med og uten kjøkken og bad (40—41), aarlig husleie (42—57), hus med særskilt bestemmelse efter art (58—61), vaaningshus, etager (62—63)	3—63
Husholdninger, familiehush., enslige, ekstrahush. (66—90), særskilte indretninger med ekstrahush. (91—99), procenttab. vedk. hus og husholdninger (100)	66—100

3. *Nationalitet og fødesteder.*

Side.

Finner og lapper. Se: N. Off. St. V. 182 (Folketællingens hefte 2).
Finner og lapper, antal og sprogforhold 2—11), blandet nationalitet (12), kjøn, alder, civilstand (13—14), livsstilling (15—20), regler for fordeling efter nationalitet (21) ..... 2—21
Fremmede staters undersaatter. Se: N. O. St. VI 8 (Folketællingens hefte 5), s. 164.
Fødesteder. Se: N. Off. St. VI 8 (Folketællingens hefte 5)... 134—136
Hjemvendte norsk-amerikanere. Se: N. Off. St. V, 182 (Folketællingens hefte 2).
Bosted (24—29), utvandringsaar, aar hjemvendt (30—49), alder og antal aar i Amerika (50—55), alder, civilstand (56—67), livsstilling i Amerika og i Norge efter hjemkomsten (68—79), fødested (80—83) ..... 24—83

4. *Trosbekjendelse.*

Se: N. Off. St. V. 182 (Folketællingens hefte 2).

Dissentere av forskjellig bekjendelse (90—121), menighetslemmer 122—137) ..... 90—137

5. *Blinde, døve, sindssyke.*

Se: N. Off. St. V. 182 (Folketællingens hefte 2).

Antal (140—159), kjøn, alder, civilstand, blinde (160—162), døve (163—165), aandssvake (166—168), andre sindssyke (169—171), fødesteder (172—173), livsstilling, blinde (174—175), døve (176—177) ..... 140—177

6. *Kjøn, alder, civilstand.*

Se: N. Off. St. VI. 8 (Folketællingens hefte 5).

Summ. opgave, kjøn, alder (2—45), voksne, kjøn, alder, civilstand (46—81), samtlige kjøn, alder i femaarsgr., civilstand (82—93), detaljert aldersopgave, kjøn, civilstand (94—109), hjemmehørende folkemængde, kjøn, alder, civilstand (110—117), procenttab., tilstedeværende folkemængde (118—127), hjemmehørende folkemængde 1 januar 1911 (128—133) ..... 2—133
Navnefortegnelse over personer 95 aar og derover, N. Off. St. VI 20 (234—239).

7. *Erhverv og livsstilling.*

Se: N. Off. St. V. 211 (Folketællingens hefte 4) og
N. Off. St. VI, 20 (Folketællingens hefte 6).

Folkemængde fordelt efter hovedpersonens erhverv. Se V, 211 (208—288), voksne, erhverv og livsstilling (3—18), voksne, livsstilling detalj. (19—207), voksne, hjemmehørende, livsstilling (289—297), barn, livsstilling (298—299), procenttab., livsstilling (300—303).

Voksne, livsstilling, kjøn, alder, civilstand. Se: VI, 20 (2—211), hustruer efter alder, mandens livsstilling (212—229), procenttab., livsstilling, kjøn alder, civilstand (230—233).

Tables des matières du recensement du 1er décembre 1910, volumes 1 à 6.

1. Population. Superficie. Divisions administratives, etc.
Voir: Norges Off. Statistik. V. 170.
Recensement du 1er décembre 1910. I.

	Pages.
Aperçu des divisions administratives du royaume	3—5
Divisions civiles: Royaume, campagnes, villes, préfectures (6—9), sous-préfectures rurales (10—13), communes rurales (14—47), villes (46—51)	6—51
Divisions ecclésiastiques: Diocèses, prévôtés (62—64), cures, paroisses (65—101)	62—101
Divisions judiciaires: District de «lagmand», circonscription d'une cour d'assise, cours supérieures (102), districts judiciaires de première instance, do. do. dans les campagnes (103—111), district de commission de conciliation (112—120), district de «lensmand» (fonctionnaire chargé de la police, de la perception, etc. dans les campagnes) (121—125)	102—125
Divisions médicales	126—127
Divisions communales par rapport à l'instruction publique	128—137
Divisions communales par rapport à l'assistance publique	138—147
District de conscription	148—153
Agglomérations de maisons dans les campagnes	154—179
Îles habitées	180—215
Cercles de recensement	216—257
Personnes de séjour passager et personnes absentes de leur domicile	52—61
Table alphabétique des lieux	259—307

2. Maisons habitées. Ménages.
Voir: Norges Off. Statistik. V. 188.
Recensement du 1er décembre 1910. III.

Maisons habitées, maisons d'habitations (3—25), ailes bâtiments de dépendance, maisons habitées destinées à un usage special (26	3—100

Pages.

—31), appartements, chambres (32—35), sous-sols et étages mansardes habitées (36—39), appartements avec et sans cuisines et avec et sans bains (40—41), loyers moyens annuels dans les villes (42—57), maisons habitées destinées à un usage special, données détaillées (58—61), maisons d'habitations, étages (62—63).. 3—66

Ménages. Ménages, locataires, ménage spécial (66—90), établissements spéciaux (91—99) calculation des chiffres relatives concernant les maisons et les ménages (100) ..... 66—100

3. *Nationalité. Lieu de naissance.*

Finnois (quaines), lapons. Voir: Norges Off. Statistik. V. 122. Recensement du 1er décembre 1910. II. ..... 2—20
Finnois, lapons, nombre et langage (2—11), nationalité mixte (12), sexe, âge et état civil (13—14), professions (15—20).

Sujets étrangers. Voir: Norges Off. Statistik. VI. 8. Recensement du 1er décembre 1910. V. 164

Lieu de naissance. Norges Off. Statistik. VI, 8. Recensement du 1er décembre 1910. V. ..... 134—163

Norvégiens rentrés après avoir émigré en Amérique. Voir: Norges Off. Statistik. V. 182. Recensement du 1er décembre 1910. II.
Domiciles (24—29), années d'émigration, années rentrés (30—49), âges et années domiciliés en Amérique (50—55), âge, état civil (56—67), professions en Amérique et professions en Norvège en 1910 (68—79) lieu de naissance (80—83) ..... 24—83

4. *Confessions.*

Voir: Norges Off. Statistik. V. 182.
Recensement du 1er décembre 1910. II.

Dissidents par confessions (90—121), membres de l'Église de l'État et nombre de dissidents dans chaque paroisse (122—137)..... 90—137

5. *Aveugles. Sourd-muets. Aliénés.*

Voir: Norges Off. Statistik. V. 182.
Recensement du 1er décembre 1910. II.

Nombre (140—159), sexes, âges et état civil: aveugles (160—162), sourd-muets (163—165), imbéciles (166—168), aliénés (169—171), lieu de naissance (172—173), profession: aveugles (174—175), sourd-muets 176—177)..... 140—177

Pages.

6. *Sexe. Âge. État civil.*

Voir: Norges Off. Statistik. V. 18
Recensement du 1er décembre 1910. V.

Données sommaires, sexe, âge (2—45), personnes âgées de 15 ans et au-desssus: sexe, âge et état civil (46—81). Données sommaires: sexe, âge et état civil (82—93), sexe, âge et état civil, données détaillées (94—109), sexe, âge et état civil, données détaillées, population de droit (110—117), sexe, âge et état civil, données détaillées, population de droit le 1er janvier 1911 (128—133), chiffres proportionnels, population de fait (198—227)..... 1—227

Nomenclature des personnes âgées de 95 ans et plus: Voir: Norges Off. Statistik. VI. 20. Recensement du 1er décembre 1910. VI. (234—239).

7. *Professions.*

Voir: Norges Off. Statistik. V. 211 et VI. 20.
Recensement du 1er décembre 1910. IV et VI.

Population totale répartie d'après les professions des personnes actives. Voir: Norges Off. Statistik. V. 211 (208—288), personnes de 15 ans et au-dessus d'après la profession individuelle et d'après groupes des professions (3—18), données détaillées (19—207), les mêmes données pour la population de droit (289—297), enfants au-dessous 15 ans d'après professions (289—292), chiffres proportionnels (300—303).

Personnes de 15 ans et au-dessus. Professions, sexe, âge, état civil. Voir: Norges Off. Statistik. VI. 20 (2—211), do. do. chiffres proportionnels (230—233), femmes mariées réparties d'après âge et d'après la profession de leur maris (212—229).

FOLKETÆTHET
I
NORGE

1910

